

ОЛЕКСАНДР ГРІН

**СПАДКОВЕ ПРАВО
УКРАЇНИ**

АЛЬБОМ СХЕМ

НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК

Ужгород - 2012

Грін О. О.

Спадкове право України: Навчальний посібник: Альб. схем/
О.О.Грін.–Ужгород: Видавництво ФОП Бреза А.Е., 2012.- 208 с.

Навчальний посібник із дисципліни «Спадкове право України» розроблений згідно з вимогами Болонського процесу та відповідає навчальній програмі з зазначеної дисципліни у вищих юридичних навчальних закладах. Пропонований посібник ілюструє послідовний виклад у схемах основних інститутів спадкового права України.

Навчальний посібник розрахований на студентів, аспірантів і викладачів юридичних навчальних закладів та факультетів, а також для практичних працівників нотаріату, прокуратури, адвокатури а також всіх, хто цікавиться питаннями спадкового права.

Рецензенти:

Трачук П.А., кандидат юридичних наук, професор, завідувач кафедри теорії та історії держави і права, конституційного та адміністративного права, декан юридичного факультету ЗакДУ.

Черевко П.П., кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін юридичного факультету ЗакДУ

Схвалено рішенням кафедри цивільно-правових дисциплін юридичного факультету Закарпатського державного університету від 31 серпня 2012 р., протокол № 1.

Рекомендовано Вченою радою Закарпатського державного університету . Протокол №1 від 31 серпня 2012р.

ПЕРЕДМОВА

Спадкове право – один із найскладніших та найцікавіших із наукової точки зору інститутів цивільного права, в якому відбиваються не тільки політичні, економічні та соціальні аспекти життя суспільства, а й родинні та шлюбні відносини. На спадкові правовідносини суттєво впливає рівень життя населення, звичаї, традиції та такі цінності людства як гуманність, справедливість, добросовісність, розумність тощо.

Спадкове право посідає особливе місце в системі цивільного права. Виникнення права власності і розвиток шлюбно-сімейних відносин у суспільстві зумовили потребу відповіді на питання щодо долі майна, яке залишається після смерті людини. Спадкування, як і будь-який інший соціальний феномен, виконує не лише покладені на нього суспільно корисні функції. Можливість визначити долю майна після смерті і передати його в спадщину є однією з найважливіших гарантій стабільності відносин приватної власності. Принципове значення для будь-якого суспільства має конкретне вирішення питання про участь громадян у справедливому розподілі майнових благ і долю таких благ після їх смерті. Не викликає сумніву думка про те, що норми спадкового права є справжнім показником ступеня культури епохи.

Вивчення дисципліни «Спадкове право України» має важливе значення для підготовки юристів вищої кваліфікації. Пропонований навчальний посібник у систематизованому вигляді знайомить студентів з основами спадкового права та загальними характеристиками його основних інститутів.

Для полегшення засвоєння тем курсу пропонується вивчати основні поняття спадкового права за допомогою схем, що розкривають елементи і логіку структури цієї дисципліни. Подані в роботі теми структурно розміщені відповідно до змісту глав і розділів Цивільного кодексу України.

Нормативною базою навчального посібника є: Цивільний кодекс України, Сімейний кодекс, Закон України «Про нотаріат», інше законодавство, що регулює спадкові правовідносини.

При написанні посібника автором використано праці Б.С. Антімонова, М.Ю.Барщевського, В.В.Васильченка, М.В.Гордона, К.А.Граве, В.К.Дронікова, Ю.О.Заїки, І.М.Кучеренко, Є.О.Мічуріна, П.С.Никитюка, О.П.Печеного, К.П.Победоносцева, З.В.Ромовської, Є.О.Рябоконея, В.І.Серебровського, Р.О.Стефанчука, Є.І.Фурси, С.Я.Фурси, І.В.Спасибо-Фатєєвої, Г.Ф.Шершеневича та інших відомих вчених-цивілістів.

Основою для написання посібника слугували монографія Ю.О. Заїки «Спадкове право в Україні: становлення і розвиток», «Науково-практичний коментар до Цивільного кодексу України» (Том 12 «Спадкове право») за ред. І.В. Спасибо-Фатєєвої, науково-практичний посібник «Спадкове право: Нотаріат. Адвокатура. Суд» за загальною редакцією С.Я. Фурси та інші праці.

Альбом схем має низку переваг перед іншими навчальними виданнями: побудова посібника у вигляді схем дає можливість студенту текстуально і візуально засвоювати інститути спадкового права; будучи опорним стислим конспектом основних понять спадкового права, посібник дозволяє використовувати його з метою самоконтролю отриманих знань та повторення матеріалу, що значною мірою спрощує підготовку до семінарських та контрольних (підсумкових) занять.

Посібник містить орієнтовний список нормативної, монографічної та навчальної літератури, яка є обов'язковою для опрацювання студентами. Для подальшого поглиблення знань зі спадкового права студентам рекомендується використовувати також і інші монографії, підручники, навчальні посібники, практикуми та джерела.

Автор буде вдячний читачам за конструктивні зауваження і пропозиції, спрямовані на удосконалення навчального посібника, і намагатиметься врахувати їх у процесі подальшої роботи.

Книга буде корисною студентам, аспірантам і викладачам вищих навчальних закладів, а також стане у нагоді практичним працівникам і всім, хто цікавиться питаннями спадкового права.

Переконаний, що видання цього посібника є одним з перших кроків у створенні нової цивілістичної школи на базі Закарпатського державного університету.

Усі побажання та зауваження щодо вдосконалення структури та змісту навчального посібника просимо надсилати на адресу: Україна, 88015, м. Ужгород, вул.Заньковецької 87/б, Закарпатський державний університет, кафедра цивільно-правових дисциплін.

З повагою до читача
Олександр Грін

ЗМІСТ

Передмова	3
Розділ 1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРО СПАДКУВАННЯ	19
Основні поняття спадкового права	19
Схема 1. Підходи до визначення поняття «спадкове право»	19
Схема 2. Ознаки спадкового права (за Ю. Заікою)	20
Схема 3. Предмет спадкового права (за Ю. Заікою)	20
Схема 4. Поняття «спадкування» та його зв'язок з іншими цивільними інституціями	20
Схема 5. Спадкування як вид правовідносин	21
Схема 6. Спадкове право і право власності: спільне і відмінне	21
Схема 7. Трактування спадкового права у цивілістичній доктрині	21
Схема 8. Структура спадкових правовідносин як різновиду цивільних (за Ю. Заікою)	21
Схема 9. Загальні критерії для визначення елементів спадкових правовідносин (за Є. Фурсою)	22
Схема 10. Групи юридичних фактів юридичного складу спадкового правонаступництва (за Б. Черепакінім)	22
Схема 11. Сукупність юридичних фактів спадкових правовідносин	22
Схема 12. Основні риси спадкового правонаступництва (за В. Інцасом)	23
Схема 13. Особливості переходу майнових прав та обов'язків від спадкодавця до спадкоємця (за Ю. Заікою)	23
Схема 14. Етапи спадкового правонаступництва (за Є. Рябоконе́м)	23
Схема 15. Моменти спадкового правонаступництва (за Є. Рябоконе́м)	24
Схема 16. Стадії розвитку спадкового правовідношення (за І. Іоффе)	24
Схема 17. Права спадкодавця до відкриття спадщини (за І. Корнеєвою)	24
Схема 18. Права спадкоємців	24
Схема 19. Особи, причетні до спадкування	25
Схема 20. Особи, які можуть бути закликані до спадщини як спадкоємці	25
Схема 21. Види спадкових правовідносин на етапі прийняття спадщини (за Є. Рябоконе́м)	25
Схема 22. Види спадкоємців (за С. Фурсою та Є. Фурсою)	26
Схема 23. Підстави для класифікації активних суб'єктів спадкового правонаступництва (за Н. Щербиною)	26
Схема 24. Групи спадкоємців залежно від критеріїв класифікації і правових наслідків (за Ю. Заікою)	26
Схема 25. Відмінність між особою, яка закликана до спадщини, і особою, яка прийняла спадщину	27
Схема 26. Поняття «спадкового правовідношення» (за Є. Рябоконе́м)	27

Схема 27. Підстава виникнення спадкового правовідношення (за Є. Рябоконе́м)	27
Схема 28. Специфічні ознаки, властиві спадковим правовідносинам (за Є. Рябоконе́м)	28
Схема 29. Виникнення спадкового правовідношення (за Є. Рябоконе́м)	28
Схема 30. Зміна спадкового правовідношення (за Є. Рябоконе́м)	29
Схема 31. Припинення спадкового правовідношення (за Є. Рябоконе́м)	29
Схема 32. Ознаки, притаманні універсальному (загальному) наступництву (за Є. Рябоконе́м)	29
Схема 33. Ознаки сингулярного (часткового) наступництва (за Є. Рябоконе́м)	30
Схема 34. Відмінність сингулярного (часткового) наступництва від універсального (за Є. Рябоконе́м)	30
Схема 35. Підходи до концепції спадщини	31
Схема 36. Винятки з загального правила універсального правонаступництва	31
Схема 37. Адміністрування спадщини в деяких країнах англо-саксонської правової сім'ї	32
Схема 38. Види майнових правовідносин у процедурі спадкового правонаступництва	32
Схема 39. Модифікація прав, яких набувають спадкоємці в порівнянні з тими, які мав спадкодавець (за І. Спасибо-Фатєєвою)	32
Схема 40. Підстави спадкування	33
Схема 41. Види спадкування (за Є. Фурсою)	33
Схема 42. Співвідношення видів спадкування: спільне і відмінне	33
Схема 43. Випадки спадкування за законом	34
Принципи спадкового права	
Схема 44. Поняття «принципів права»	35
Схема 45. Систематизація принципів права за сферою їх дії (за А. Колодієм)	35
Схема 46. Поняття «принципів цивільного права» (за О. Дзерою)	35
Схема 47. Принципи цивільного права (за Є. Харитоновим)	36
Схема 48. Принципи спадкового права (за В. Піляєвим)	36
Схема 49. Принципи спадкового права (за С. Фурсою та Є. Фурсою)	36
Схема 50. Галузеві принципи спадкового права (за Ю. Толстим)	37
Схема 51. Функціональні положення (принципи) спадкового права (за Ю. Заїкою)	37
Схема 52. Система принципів спадкового права (за Ю. Заїкою)	38
Спадщина як об'єкт спадкового правонаступництва	
Схема 53. Поняття спадщини та її синоніми	39
Схема 54. Складові спадщини	39
Схема 55. Спадковий актив	40
Схема 56. Нерухомість як об'єкт спадкового правонаступництва	41
Схема 57. Поняття «корпоративних прав» та їх поділ	41

Схема 58. Спадкування частки в статутному (складеному) капіталі господарських товариств (за І. Кучеренко)	42
Схема 59. Випадки права на одержання грошових коштів (сум) прибутку (дивідендів) (за І. Кучеренко)	42
Схема 60. Розрахунки зі спадкоємцями учасника ПТ, КТ, ТОВ та ТДВ (за І. Кучеренко)	43
Схема 61. Розрахунки зі спадкоємцями члена колективного підприємства (за І. Кучеренко)	44
Схема 62. Спадкування грошових коштів, майна, які спадкодавець-учасник товариства має право одержати у випадку ліквідації товариства (за І. Кучеренко)	44
Схема 63. Спадкування акцій господарських товариств, паїв декількома спадкоємцями (за І. Кучеренко)	45
Схема 64. Спадкування частки в статутному капіталі ТОВ та ТДВ (за І. Кучеренко)	45
Схема 65. Спадкування частки в складеному капіталі ПТ та КТ (за І. Кучеренко)	46
Схема 66. Спадкування вкладу в КТ (за І. Кучеренко)	46
Схема 67. Спадкування паю в кооперативах (за І. Кучеренко)	47
Схема 68. Об'єкт спадкування в разі смерті засновника приватного підприємства	47
Схема 69. Правові наслідки смерті власника та невласника приватного підприємства	48
Схема 70. Види свідоцтв про спадщину після смерті засновника приватного підприємства	48
Схема 71. Для спадкування майна приватного підприємства необхідно (за І. Спасибо- Фатєєвою)	48
Схема 72. Поняття зброї	49
Схема 73. Види зброї	49
Схема 74. Спадкування зброї як майна, обмеженого в обороті	50
Схема 75. Спадкування квартири в житловому будинку	50
Схема 76. Спадкування транспортних засобів, набутих від держави безоплатно або на пільгових умовах	51
Схема 77. Спадкування майна, що перебуває у спільній сумісній власності (за І. Кучеренко)	51
Схема 78. Спадкування законного володіння (за І. Кучеренко)	52
Схема 79. Спадкування земельної ділянки	52
Схема 80. Спадкування фермерського господарства	53
Схема 81. Концепції щодо поглядів на проблему меж правонаступництва спадкоємців в авторських правовідносинах (за А. Нікітюком)	53
Схема 82. Майнові права автора, які переходять у спадщину	53

Схема 83. Поняття виключного права автора	54
Схема 84. Спадковий пасив	54
Схема 85. Права та обов'язки особи, які не входять до складу спадщини	55
Схема 86. Не включаються у спадкову масу	55
Схема 87. Випадки виникнення у спадкоємців окремих особистих немайнових прав спадкодавців (за Р. Стефанчуком)	56
Схема 88. Поняття та види особистих немайнових прав	57
Схема 89. Види соціальних виплат та їх спадкування	57
Схема 90. Спадкування пенсії	58
Схема 91. Поняття «вклад» та «право на вклад»	59
Схема 92. Співвідношення заповіту і розпорядження банку	59
Схема 93. Способи розпорядження правом на вклад та форми його вираження	60
Схема 94. Випадки визначення спадкоємця, якому переходить право на вклад (за В. Кратом)	60
Схема 95. Оформлення заповідального розпорядження	60
Схема 96. Спадкування страхових виплат (страхового відшкодування) (за Ю. Заікою)	61
Схема 97. Перехід до спадкоємця окремих майнових прав спадкодавця	62
Схема 98. Спадкування боргів спадкодавця (за Ю. Заікою)	62
Схема 99. Види зобов'язань, які успадкував спадкоємець (за Ю. Заікою)	62
Схема 100. Межі виконання обов'язків та способи захисту майнових прав спадкоємців (за В. Кратом)	63
Схема 101. Зобов'язання, які пов'язані з прийняттям спадкоємцем спадщини	63
Схема 102. Витрати на догляд, утримання, лікування та поховання спадкодавця (за В. Кратом)	64
Схема 103. Витрати, понесені на утримання, догляд та лікування спадкодавця	64
Схема 104. Категорії осіб, які зобов'язані здійснити поховання померлої особи (за В. Кратом)	65
Схема 105. Витрати, понесені на поховання спадкодавця (за Ю. Заікою)	65
Час і місце відкриття спадщини	
Схема 106. Поняття «відкриття спадщини»	66
Схема 107. Випадки відкриття спадщини	66
Схема 108. Час відкриття спадщини	67
Схема 109. Значення часу відкриття спадщини щодо (за О. Печеним)	67
Схема 110. Істотні обставини з якими пов'язані час і місце відкриття спадщини (за Ю. Заікою)	68
Схема 111. Документи, на підставі яких нотаріусом визначається час	

відкриття спадщини	68
Схема 112. Поняття «комморієнти»	68
Схема 113. Практичне значення правил про комморієнтів (за О. Печеним)	69
Схема 114. Значення місця відкриття спадщини	69
Схема 115. Ситуації, коли смерть фізичних осіб, які спадкують одна після одної, сталася в межах однієї доби	70
Схема 116. Поняття «місце відкриття спадщини»	71
Схема 117. Місце відкриття спадщини підтверджується	72
Схема 118. Перелік документів, якими може підтверджуватися факт останнього постійного місця проживання спадкодавця	72
Суб'єкти спадкових правовідносин	
Схема 119. Поняття «спадкодавці» та їх дієздатність	73
Схема 120. Поняття «спадкоємці» та загальні відмінності спадкоємця від спадкодавця	73
Схема 121. Коло спадкоємців за заповітом та законом	74
Схема 122. Види спадкоємців	74
Схема 123. Права «присутніх спадкоємців»	75
Схема 124. Спадкоємці – фізичні особи (за І. Спасибо-Фатєєвою)	75
Схема 125. Спадкоємці – малолітні та неповнолітні особи (за І. Спасибо-Фатєєвою)	76
Схема 126. Спадкоємці – недієздатні та обмежено дієздатні особи (за І. Спасибо-Фатєєвою)	76
Схема 127. Держава Україна, іноземні держави, АРК, територіальні громади як спадкоємці (за І. Спасибо-Фатєєвою)	76
Схема 128. Умови, за яких право на спадкування набувають спадкоємці за законом (за І. Спасибо-Фатєєвою)	77
Схема 129. Момент виникнення права на спадкування	77
Схема 130. Усунення від права на спадкування	78
Розділ 2. СПАДКУВАННЯ ЗА ЗАПОВІТОМ	
Схема 131. Поняття «спадкування за заповітом» та його порядок	79
Схема 132. Поняття «заповіт»	79
Схема 133. Види заповітів	80
Схема 134. Заповіт як розпорядження	80
Схема 135. Групи умов дійсності за заповітом (за Ю. Заікою)	81
Схема 136. Специфічні ознаки заповіту як особливого цивільно-правового правочину (за Ю. Заікою)	81
Схема 137. Поняття «тестаментоздатність»	82

Схема 138. Право на заповіт мають	82
Схема 139. Не мають права на заповіт	82
Схема 140. Повноваження та обов'язки нотаріуса в разі наявності сумнівів щодо обсягу цивільної дієздатності фізичної особи	82
Схема 141. Матеріальні правомочності змісту права особи на заповіт	83
Схема 142. Процесуальні правомочності змісту права особи на заповіт	83
Схема 143. Види дієздатності заповідача в момент складання заповіту	84
Схема 144. Принцип свободи заповіту (за Ю.Заікою)	84
Схема 145. Право заповідача на призначення спадкоємців	85
Схема 146. Співвідношення заповідальної та повної дієздатності (за Ю. Заікою)	85
Схема 147. Варіанти призначення спадкоємців у заповіті (за Ю.Заікою)	86
Схема 148. Розподіл заповідачем майна серед спадкоємців (за Ю.Заікою)	86
Схема 149. Відмінність понять «зміна заповіту» та «скасування заповіту» (за Ю.Заікою)	87
Схема 150. Способи скасування заповіту	87
Схема 151. Способи позбавлення права на спадкування	87
Схема 152. Межі права заповідача на позбавлення спадкування	88
Схема 153. Наслідки недодержання заповідачем прав обов'язкових спадкоємців	88
Схема 154. Моделі визначення обсягу спадщини	89
Схема 155. Поняття чинності заповіту щодо складу спадщини на момент її відкриття (за І. Спасибо-Фатєєвою)	89
Форма заповіту	
Схема 156. Загальні вимоги до форми заповіту	90
Схема 157. Місце складення заповіту	90
Схема 158. Підписання заповіту	91
Схема 159. Способи викладання змісту заповіту	91
Схема 160. Посвідчення нотаріусом секретного заповіту	92
Схема 161. Обов'язки посадової особи, яка посвідчує заповіт (за Ю.Заікою)	92
Схема 162. Посвідчення заповіту іншою посадовою, службовою особою	93
Схема 163. Посвідчення заповіту при свідках	94
Схема 164. Правила складання та посвідчення заповіту	94
Схема 165. Поняття зміни та скасування заповіту (за О. Печеним)	95
Схема 166. Право заповідача на скасування та зміну заповіту	95
Схема 167. Способи скасування заповіту заповідачем (за О. Печеним)	96
Схема 168. Поняття та зміст нотаріальної таємниці	96
Схема 169. Особи, які зобов'язані зберігати нотаріальну таємницю	97
Схема 170. Коло осіб, яким можуть бути надані відомості, що складають	

нотаріальну таємницю	97
Схема 171. Поняття та мета тлумачення заповіту (за М. Сібільовим)	97
Схема 172. Недійсність заповіту	98
Схема 173. Види нікчемних заповітів (за М. Сібільовим)	98
Схема 174. Оспорювані заповіти (за М. Сібільовим)	99
Схема 175. Наслідки недійсності заповіту та окремого розпорядження	99
Види заповітів	
Схема 176. Класифікація видів заповітів (за С. Фурсою та Є. Фурсою)	100
Схема 177. Значення класифікації видів заповітів (за С. Фурсою та Є. Фурсою)	100
Схема 178. Можливі варіанти заповітів (за С. Фурсою та Є. Фурсою)	101
Схема 179. Варіанти передачі майна конкретним особам	101
Схема 180. Види заповітів за способом розподілу майна (за С. Фурсою та Є. Фурсою)	102
Схема 181. Поняття заповідального відказу (легату) (за С. Фурсою та Є. Фурсою)	102
Схема 182. Правова природа , суб'єкти та об'єкт заповідального відказу (за Ю. Заїкою)	103
Схема 183. Заповідальний відказ як особливе розпорядження заповідача (за Ю. Заїкою)	103
Схема 184. Сторони зобов'язальних правовідносин у заповідальному відказі	104
Схема 185. Властивості заповідального відказу (за В. Чуйковою)	104
Схема 186. Предмет заповідального відказу (за Ю. Заїкою)	105
Схема 187. Характеристика дій спадкоємців з передачі відказоодержувачеві майна або майнових прав (за В. Чуйковою)	105
Схема 188. Способи реалізації свого права відказоодержувачем	106
Схема 189. Перелік дій майнового характеру на користь відказоодержувача в заповіті	106
Схема 190. Заповідальний відказ щодо користування житлом	106
Схема 191. Відмінність правового положення відказоодержувача від правового положення спадкоємця (за Б. Антімоновим та К. Граве)	107
Схема 192. Наслідки невиконання заповідального відказу (за Ю. Заїкою)	108
Схема 193. Предмет заповідального покладання (за Ю. Заїкою)	108
Схема 194. Умови заповідального покладання	109
Схема 195. Розбіжності між покладанням та заповідальним відказом (за Ю. Заїкою)	109
Схема 196. Виконання заповідального відказу	110
Схема 197. Поняття заповіту з умовою (за О. Первомайським)	110
Схема 198. Загальний порядок укладання умовних правочинів	111

Схема 199. Нетотожність заповіту з умовою з поняттям правочинів під умовою (за О. Первомайським)	111
Схема 200. Поняття умови в заповіті з умовою та вимоги до її визначення (за О. Первомайським)	112
Схема 201. Умови отримання спадщини (за К. Победоносцевим)	112
Схема 202. Вимоги до умови заповіту (за Ю. Заікою)	113
Схема 203. Види перешкод, які перешкоджають виконанню умови заповіту (за Ю. Заікою)	113
Схема 204. Поняття заповіту подружжя (за О. Первомайським та Ю. Мицею)	114
Схема 205. Порядок виконання заповіту подружжя	114
Схема 206. Зміст заповіту подружжя	115
Схема 207. Відмінність спільного заповіту подружжя від спадкового договору	115
Схема 208. Поняття підпризначення спадкоємця (за Ю. Заікою)	115
Схема 209. Умови для закликання підпризначеного спадкоємця (за Ю. Заікою)	116
Схема 210. Відмінність підпризначення спадкоємця від спадкової трансмісії (за Ю. Заікою)	116
Схема 211. Співвідношення спадкування підпризначеними спадкоємцями з іншими способами спадкування (за І. Спасибо-Фатєєвою)	117
Схема 212. Загальне та особливе в разі спадкування частини спадщини, що не охоплена заповітом (за І. Спасибо-Фатєєвою)	118
Схема 213. Поняття сервітуту та підстав його набуття за заповітом (за І. Спасибо-Фатєєвою)	118
Право на обов'язкову частку у спадщині	
Схема 214. Поняття права на обов'язкову частку та її місце серед інститутів спадкового права (за О. Печеним)	119
Схема 215. Право на обов'язкову частку у спадщині	119
Схема 216. Умови виникнення права на обов'язкову частку	120
Схема 217. Характерні риси права на обов'язкову частку у спадщині (за О. Печеним)	120
Схема 218. Юридична природа права на обов'язкову частку	121
Схема 219. Суб'єкти права на обов'язкову частку у спадщині (необхідні спадкоємці) (за О. Печеним)	121
Схема 220. Категорії непрацездатних повнолітніх осіб, які мають право на обов'язкову частку в спадщині	122
Схема 221. Документи, якими підтверджується непрацездатність та момент її встановлення	122
Схема 222. Визначення часток у спадщині	123

Схема 223. Варіанти визначення частки необхідних спадкоємців (за О. Печеним)	123
Схема 224. Порядок визначення розміру обов'язкової частки	124
Схема 225. Підходи до формування обов'язкової частки	124
Схема 226. До складу обов'язкової частки зараховуються	125
Схема 227. Відмова від прийняття спадщини необхідного спадкоємця (за О. Печеним)	125
Схема 228. Зменшення розміру обов'язкової частки в спадщині	125
Розділ 3. СПАДКУВАННЯ ЗА ЗАКОНОМ	
Схема 229. Поняття та підстава для спадкування за законом	126
Схема 230. Обставини, які зумовлюють перехід права на спадкування від однієї черги до іншої	126
Схема 231. Спадкування за законом «у чистому вигляді» (за С. Фурсою та Є. Фурсою)	126
Схема 232. Змішане спадкування матиме місце (за С. Фурсою та Є. Фурсою)	127
Схема 233. До спадкоємців за законом законодавець відносить	127
Схема 234. Поняття родинності (кровного споріднення) та її лінії	128
Схема 235. Ступінь спорідненості дітей	129
Схема 236. Поняття свояцтва, його ознаки та категорії	129
Схема 237. Види свояків	130
Схема 238. Поняття ступенів кровного споріднення	130
Схема 239. Співвідношення черговості спадкування зі ступенем споріднення спадкоємців (за Ю. Заїкою)	131
Схема 240. Послідовність закликання черг до спадкування (за Ю. Заїкою)	131
Схема 241. Зміна черговості одержання права на спадкування	132
Схема 242. Різниця між договором про зміну черговості спадкування та схожими діями спадкоємців (за Ю. Заїкою)	132
Схема 243. Черговість спадкування за законом може бути змінено	133
Схема 244. Випадки зміни черговості за рішенням суду	133
Схема 245. Спадкування усиновленими та усиновлювачами	134
Схема 246. Значення усиновлення для спадкування	134
Схема 247. Усиновлення та суміжні поняття (за Ю. Заїкою)	135
Схема 248. Черги спадкування за Кодексом Юстиніана	135
Схема 249. Черги спадкування за Цивільним кодексом України	136
Схема 250. Черги спадкування за Цивільним кодексом Російської Федерації	137

Схема 251. Генеалогічне дерево зразкової сім'ї (за С. Фурсою та Є. Фурсою)	138
Схема 252. Перша черга спадкоємців за законом	139
Схема 253. Право на спадщину дітей, які народилися у шлюбі, що визнаний недійсним	139
Схема 254. Визначення походження дитини (за Ю. Заікою)	140
Схема 255. Після усиновлення не допускається спадкування за законом між: (за Ю. Заікою)	140
Схема 256. Спадкування другим із подружжя (за Ю. Заікою)	141
Схема 257. Друга черга спадкоємців за законом (за Ю. Заікою)	142
Схема 258. Третя черга спадкоємців за законом (за Ю. Заікою)	143
Схема 259. Четверта черга спадкоємців за законом	143
Схема 260. Підходи до визначення поняття «член сім'ї»	144
Схема 261. Поняття «член сім'ї» у праві соціального забезпечення	145
Схема 262. Як члени сім'ї спадкодавця право на спадкування за законом можуть набувати (за Ю. Заікою)	145
Схема 263. Спадкування фактичного подружжя	146
Схема 264. Інші умови для спадкування в четверту чергу	146
Схема 265. П'ята черга спадкоємців за законом	147
Схема 266. Ступені споріднення, які надають право спадкування в п'яту чергу (за Ю. Заікою)	147
Схема 267. Утриманці (за Ю. Заікою)	148
Схема 268. Строк, протягом якого особа має перебувати на утриманні спадкодавця	149
Схема 269. Співвідношення понять «непрацездатна особа» й «утриманець» (за Ю. Заікою)	149
Схема 270. Співвідношення понять «непрацездатне подружжя» й «інвалід» (за Ю. Заікою)	150
Схема 271. Співвідношення умов непрацездатності та неповнолітності з часовою умовою перебування на утриманні	151
Схема 272. Визначення поняття спадкування за правом представлення (за Ю. Заікою)	151
Схема 273. Спадкування за правом представлення	152
Схема 274. Умови спадкування за правом представлення (за Ю. Заікою)	153
Схема 275. Правила про визначення розміру часток спадкоємців	154
Розділ 4. ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВА НА СПАДКУВАННЯ	
Схема 276. Прийняття спадщини	155
Схема 277. Юридична природа та особливості прийняття	

спадщини (за О. Печеним)	155
Схема 278. Способи прийняття спадщини за ЦК України	156
Схема 279. Поняття фактичного вступу у володіння спадковим майном (за О. Печеним)	156
Схема 280. Примірний перелік документальних доказів вступу в управління чи володіння спадковим майном	156
Схема 281. Обставини, які необхідно враховувати при оформленні спадкових справ осіб, які проживали разом із спадкодавцем (за О. Печеним)	157
Схема 282. Докази постійного проживання зі спадкодавцем	157
Схема 283. Перешкоди до визнання постійного проживання спадкодавця і спадкоємця	157
Схема 284. Поняття зворотної сили прийняття спадщини	158
Схема 285. Способи подання заяви про прийняття спадщини	158
Схема 286. Правові наслідки подання заяви про відкликання заяви про прийняття спадщини	158
Схема 287. Строки для прийняття спадщини	159
Схема 288. Коло осіб, для яких встановлено спеціальні строки прийняття спадщини (за О. Печеним)	159
Схема 289. Дата відмови від спадщини (в аспекті обчислення строків за ч. 2 ст. 1270 ЦК)	159
Схема 290. Способи дій спадкоємця, який пропустив строк для прийняття спадщини	160
Схема 291. Відмінність між неприйняттям спадщини і відмовою від спадщини	160
Схема 292. Право на відмову від прийняття спадщини на користь іншої особи	160
Схема 293. Види відмови від права на прийняття спадщини (за І. Спасибо-Фатєєвою)	161
Схема 294. Не допускається відмова від прийняття спадщини	161
Схема 295. Правові наслідки відмови від прийняття спадщини	162
Схема 296. Наслідки відмови від прийняття спадщини спадкоємцями за заповітом (за Є. Рябоконею)	162
Схема 297. Наслідки відмови від прийняття спадщини спадкоємцями за законом (за Є. Рябоконею)	163
Схема 298. Перехід права на прийняття спадщини	163
Схема 299. Відмінність спадкової трансмісії від спадкування за	

правом представлення (за Є. Рябоконе́м)	164
Схема 300. Випадки права на прийняття спадщини внаслідок спадкової трансмісії	164
Схема 301. Відумерлість спадщини	165
Схема 302. Орган, який має право на подання заяви про відумерлість спадщини	165
Схема 303. Загальні засади поділу спадщини між спадкоємцями (за В. Чуйковою)	166
Схема 304. Переважне право окремих спадкоємців на виділ їм спадкового майна в натурі	167
Схема 305. Пред'явлення кредитором спадкодавця вимог до спадкоємців	167
Схема 306. Обов'язки, пов'язані зі спадщиною (за Ю. Мицею)	168
Схема 307. Обов'язок спадкоємців задовольнити вимоги кредитора	168
Схема 308. Поняття вартості майна (за Ю. Мицею)	169
Схема 309. Шляхи визначення частки кожного спадкоємця у спадщині (за Ю. Мицею)	169
Схема 310. Охорона спадкового майна	170
Схема 311. Поняття охорони спадкового майна (за Ю. Козьяковим)	170
Схема 312. Випадки обов'язкової охорони спадкового майна (за Ю. Козьяковим)	171
Схема 313. Суб'єкти, які здійснюють охорону спадкового майна	171
Схема 314. Охорона спадкового майна полягає у	171
Схема 315. Підготовчі дії до охорони спадкового майна (за Ю. Козьяковим)	172
Схема 316. Опис спадкового майна (за Ю. Козьяковим)	173
Схема 317. В акті опису спадкового майна зазначається	173
Схема 318. Особливості охорони спадкового майна виконавцем заповіту (за Ю. Козьяковим)	174
Схема 319. Управління спадщиною	174
Схема 320. Договір управління спадщиною	175
Схема 321. Сторони договору управління спадщиною	175
Схема 322. Установник управління в договорі управління спадщиною (за І. Спасибо-Фатєєвою)	176
Розділ 5. ВИКОНАННЯ ЗАПОВІТУ	
Схема 323. Право заповідача на призначення виконавця заповіту	177
Схема 324. Призначення виконавця заповіту за ініціативою спадкоємців	177
Схема 325. Призначення виконавця заповіту нотаріусом	177
Схема 326. Повноваження виконавця заповіту	178
Схема 327. Групи обов'язків виконавця заповіту (за Є. Рябоконе́м)	178
Схема 328. Обов'язки виконавця заповіту (за Є. Рябоконе́м)	178
Схема 329. Право виконавця заповіту на плату за виконання своїх повноважень	179

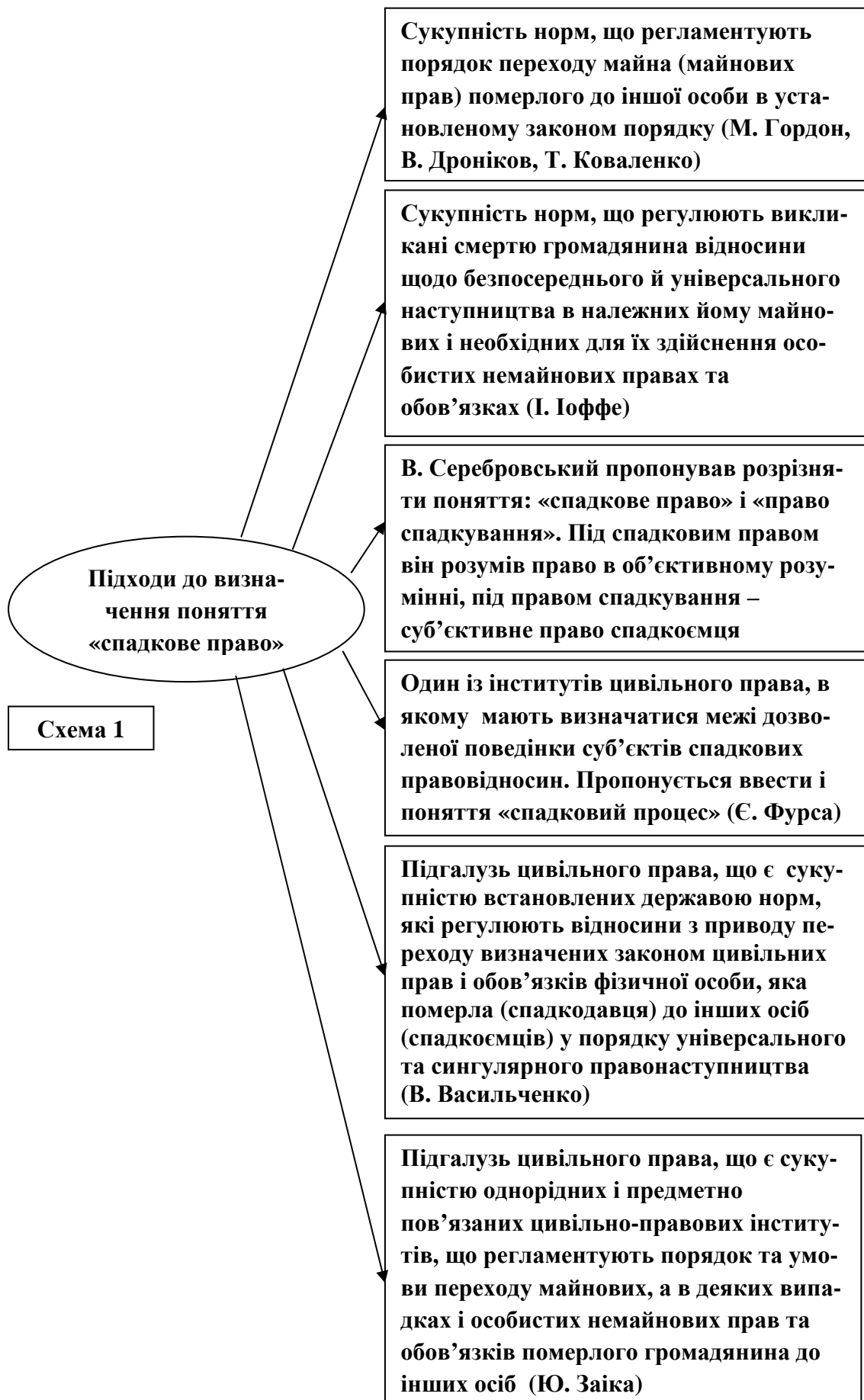
Схема 330. Контроль за виконанням заповіту	179
Схема 331. Право на оскарження дій виконавця заповіту	179
Схема 332. Строк чинності повноважень виконавця заповіту	180
Схема 333. Право виконавця заповіту на відмову від здійснення своїх повноважень	180
Розділ 6. ОФОРМЛЕННЯ ПРАВА НА СПАДЩИНУ	
Схема 334. Право спадкоємця на одержання свідоцтва про право на спадщину	181
Схема 335. Особи, яким свідоцтво про право на спадщину не може бути видане (за О. Печеним)	181
Схема 336. Свідоцтво про право на спадщину видається спадкоємцям (за О. Печеним)	182
Схема 337. Строк видачі свідоцтва про право на спадщину	182
Схема 338. Види майна, на які нотаріусом видається свідоцтво про право на спадщину (за О. Печеним)	183
Схема 339. Форми свідоцтв, які охоплюють випадки оформлення спадкових прав	184
Схема 340. Об'єкти, на які свідоцтво про право на спадщину не видається	185
Схема 341. Вимоги до видачі свідоцтва про право на спадщину (за О. Печеним)	185
Схема 342. Підходи до способів визначення, групування і опису у свідоцтві відповідних об'єктів	186
Схема 343. При підготовці до видачі свідоцтва про право на спадщину нотаріус перевіряє наявність	186
Схема 344. При видачі свідоцтва про право на спадщину за законом нотаріус перевіряє	186
Схема 345. При видачі свідоцтва про право на спадщину за заповітом нотаріус перевіряє	186
Схема 346. Обов'язок спадкоємця звернутися за свідоцтвом про право на спадщину на нерухоме майно	187
Схема 347. Строк видачі свідоцтва про право на спадщину	187
Схема 348. Питання часу для видачі свідоцтва про право на спадщину	187
Схема 349. Відстрочення видачі нотаріусом свідоцтва про право на спадщину	188
Схема 350. Державна реєстрація права на спадщину	188
Схема 351. Внесення змін до свідоцтва про право на спадщину	188
Схема 352. Підстави внесення змін до свідоцтва про право на спадщину (за О. Печеним)	189
Схема 353. Підстава визнання недійсним свідоцтва про право на спадщину	189
Схема 354. Інші підстави для визнання свідоцтва про право на спадщину недійсним (за І. Спасибо-Фатєєвою та Є. Рябоконею)	190

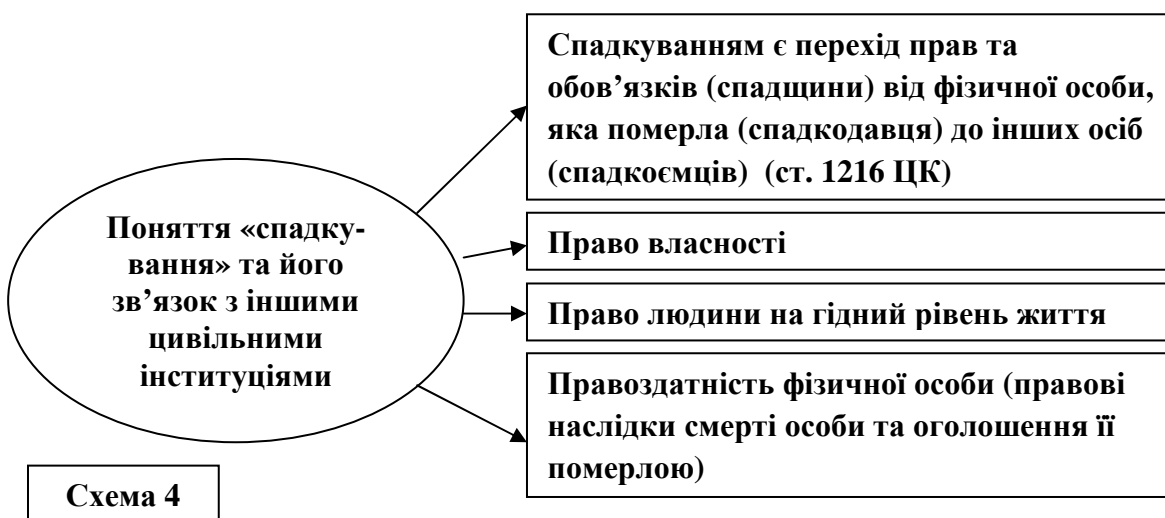
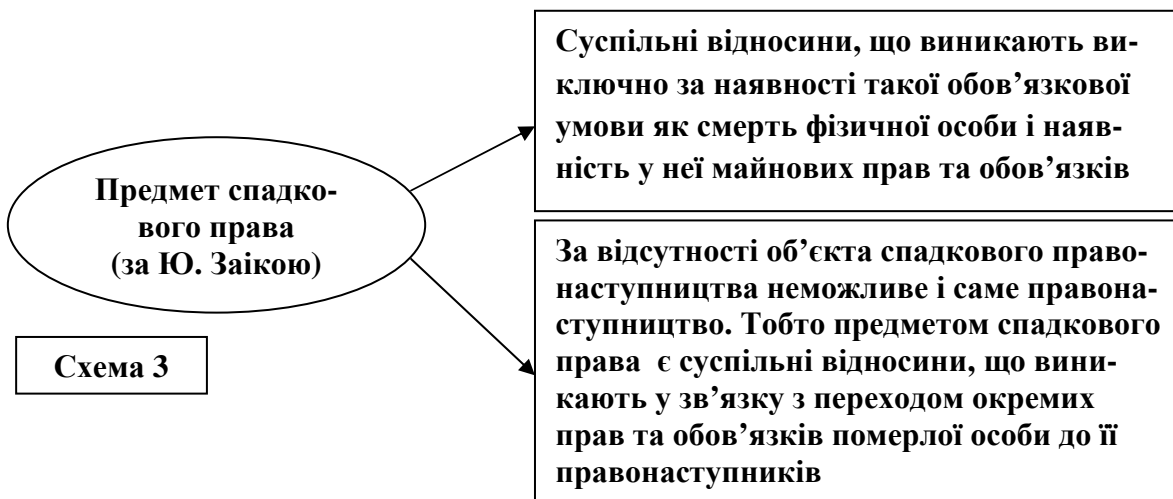
Розділ 7. СПАДКОВИЙ ДОГОВІР

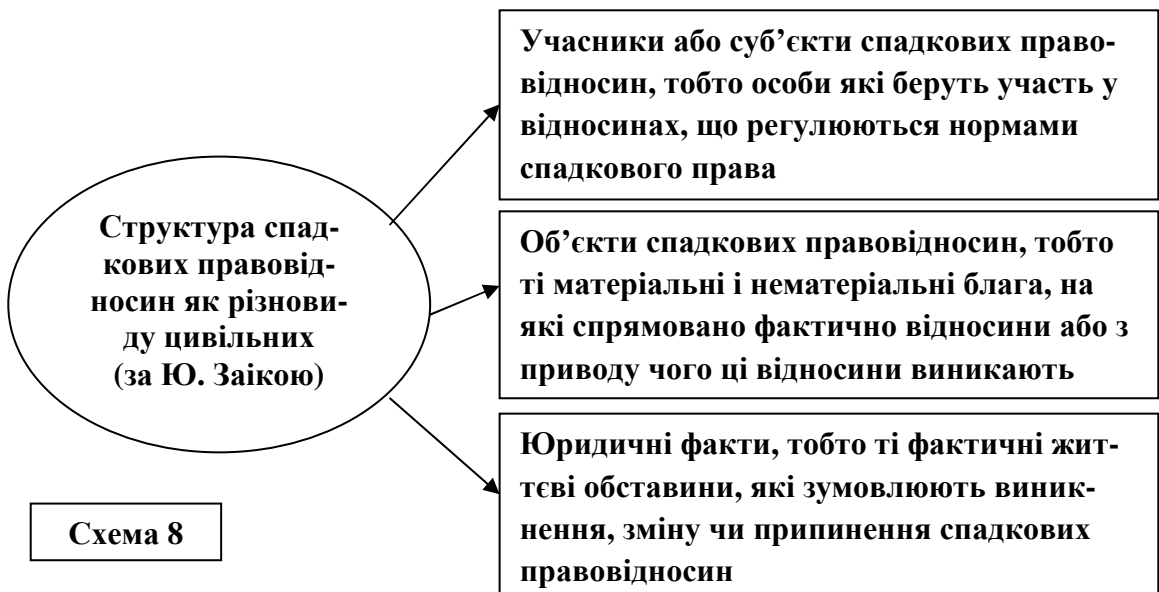
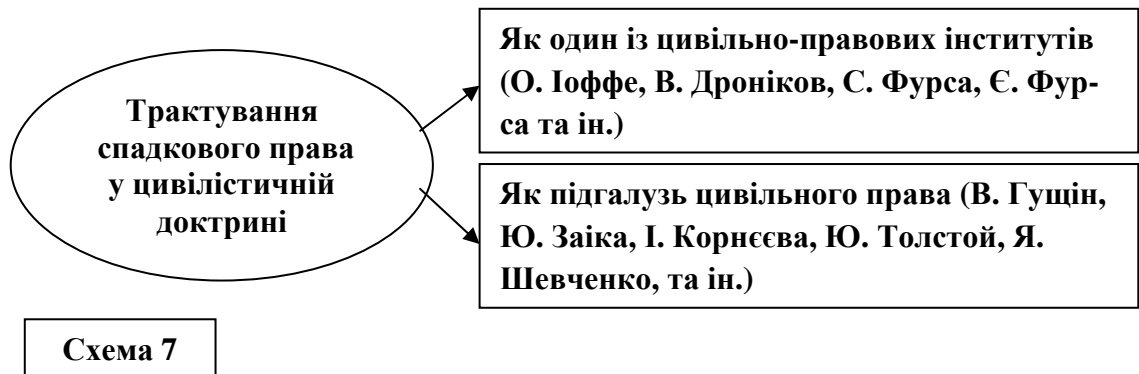
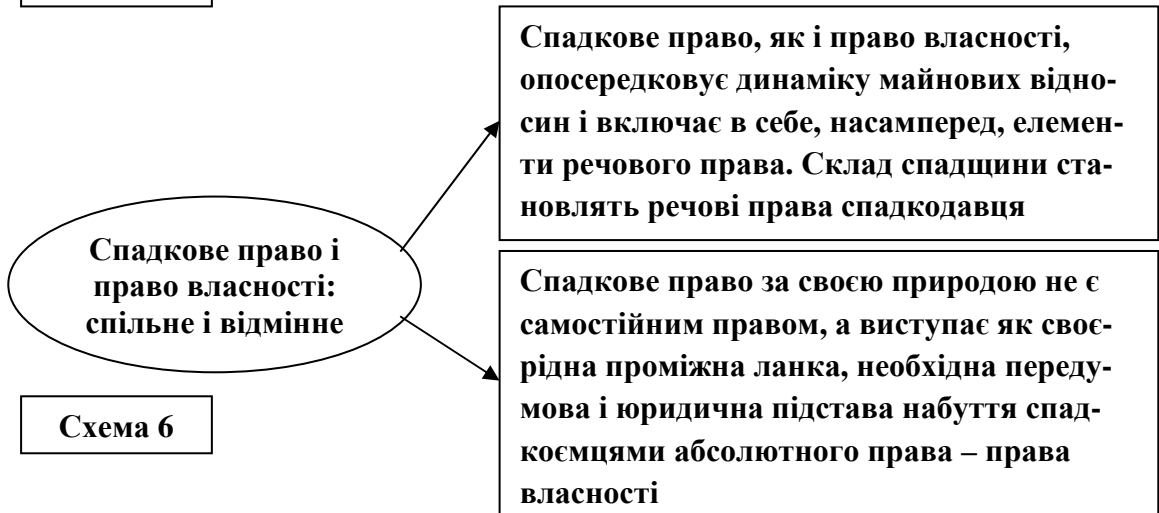
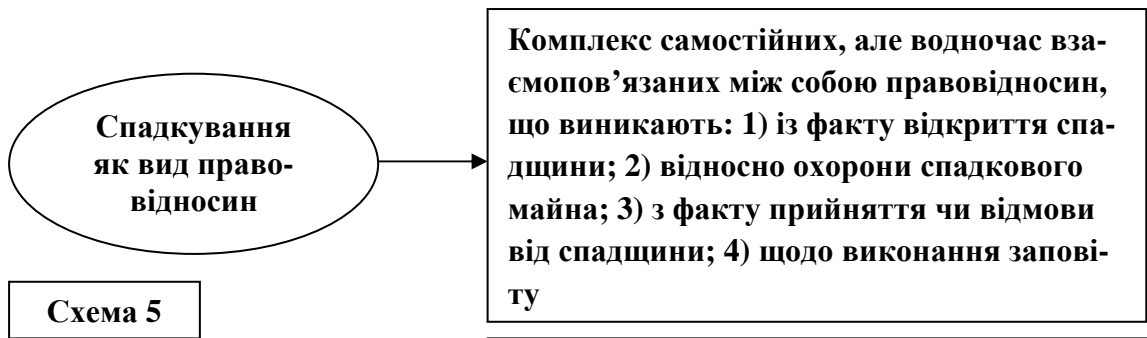
Схема 355. Поняття спадкового договору	191
Схема 356. Особливості спадкового договору (за О. Печеним)	191
Схема 357. Сторони в спадковому договорі	191
Схема 358. Відчужувачем та набувачем за спадковим договором можуть бути	192
Схема 359. Набувач за спадковим договором	192
Схема 360. Моделі спадкового договору (за О. Печеним)	192
Схема 361. Предмет та форма спадкового договору	192
Схема 362. Істотні умови спадкового договору (за О. Печеним)	193
Схема 363. Зміст спадкового договору (за О. Печеним)	193
Схема 364. Особливості спадкового договору з участю подружжя	194
Схема 365. Особливості укладання спадкового договору, в якому подружжя виступає відчужувачем (за О. Печеним)	194
Схема 366. Правовий статус майна в спадковому договорі з участю подружжя (за О. Печеним)	195
Схема 367. Особливості укладання спадкового договору, в якому подружжя виступає набувачем (за О. Печеним)	195
Схема 368. Випадки, коли майно переходить у приватну власність того з подружжя, хто виступає стороною спадкового договору (за О. Печеним)	196
Схема 369. Забезпечення виконання спадкового договору	196
Схема 370. Розірвання спадкового договору	196
Список основних умовних скорочень	197
Перелік рекомендованої літератури	198

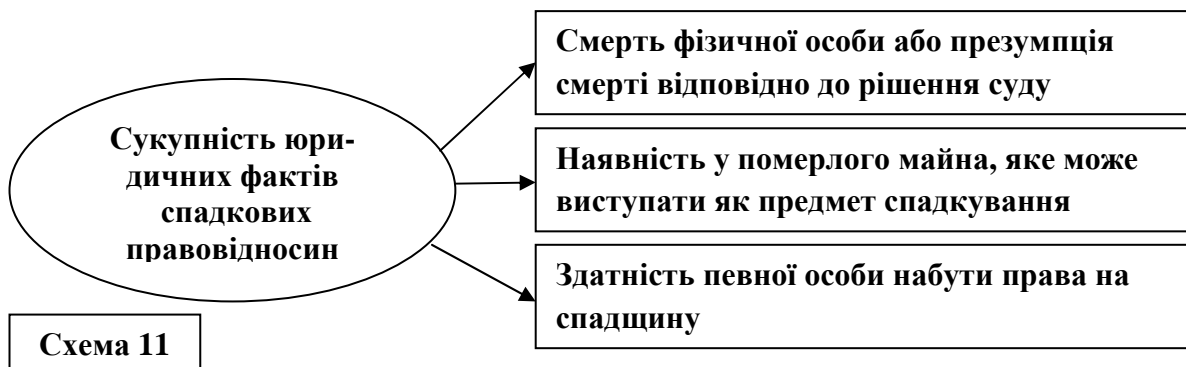
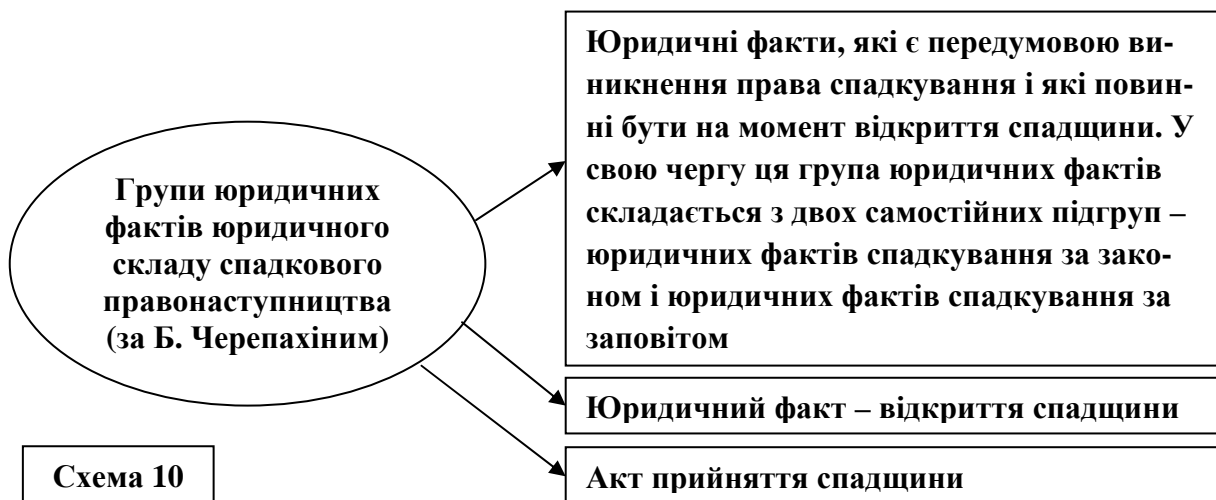
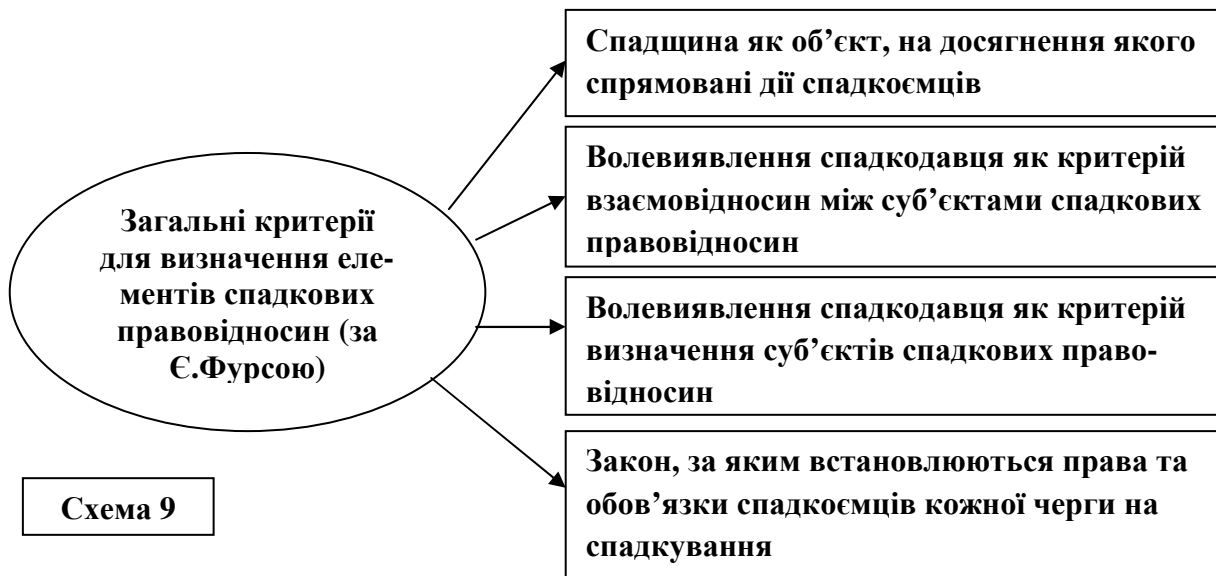
РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРО СПАДКУВАННЯ

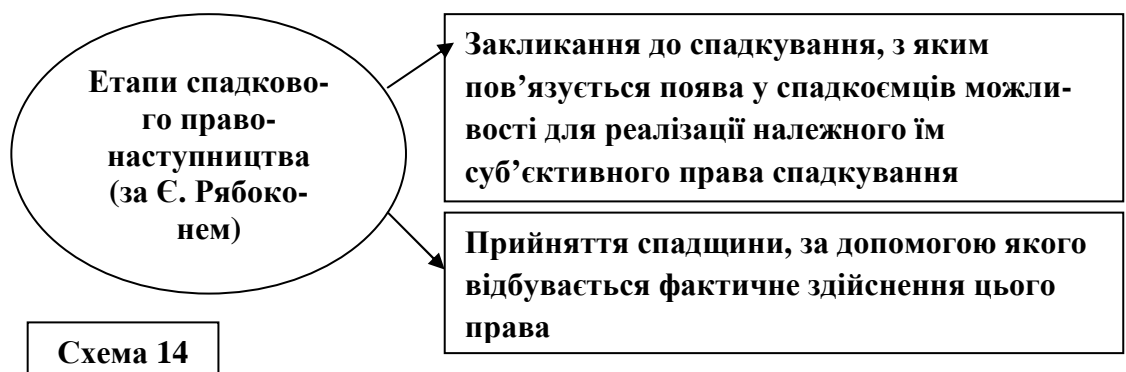
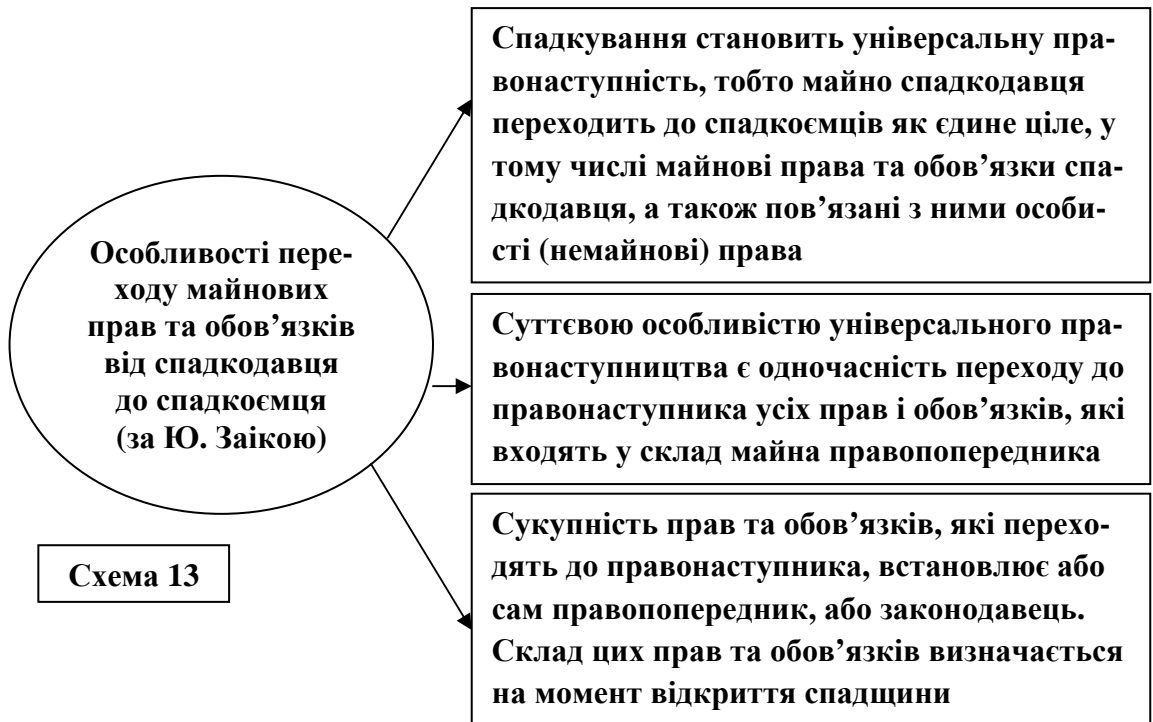
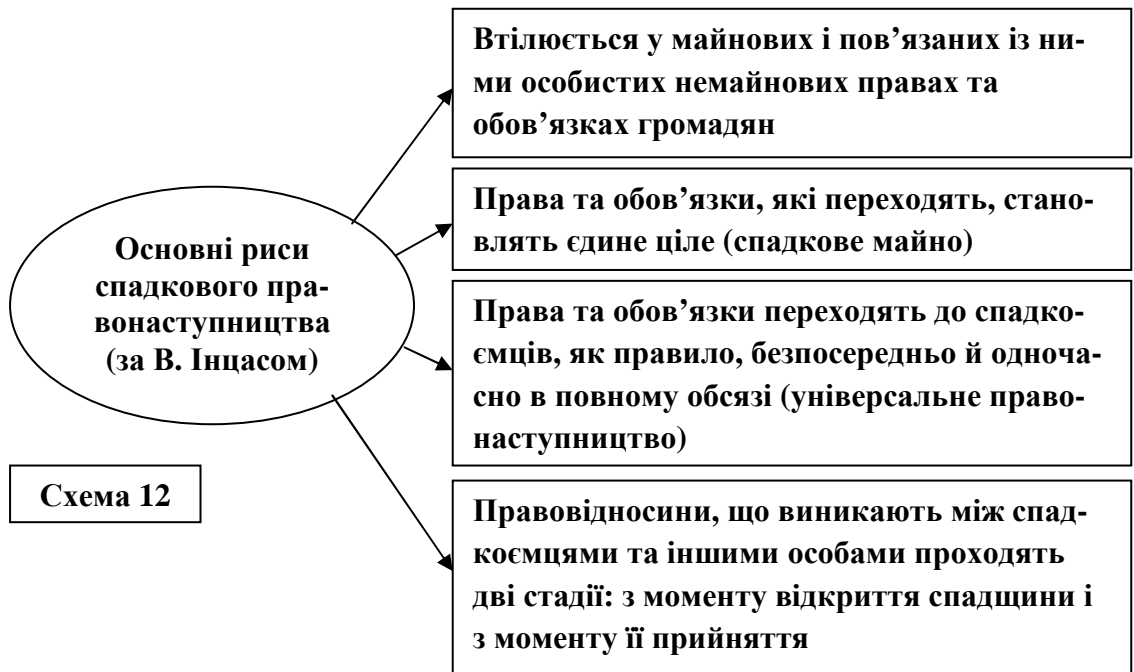
Основні поняття спадкового права

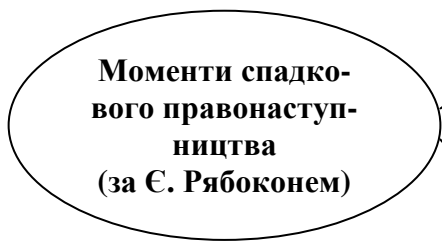

Схема 15

Пов'язується з відкриттям спадщини та закликанням до спадкування у зв'язку з цим певного кола осіб

Із прийняттям спадщини особами, закликаними до спадкування

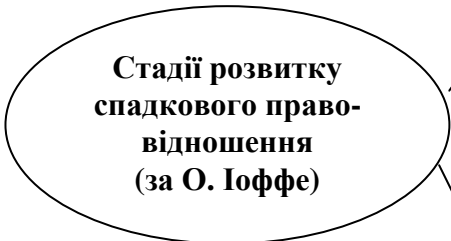

Схема 16

З моменту відкриття спадщини. На першій стадії у спадкоємця право має абсолютний характер: йому як управомоченому спадкоємцю протистоять як зобов'язані всі інші особи – вони повинні утримуватися від дій, які б перешкождали спадкоємцю здійснити належні йому права

З моменту її прийняття. На другій стадії спадкове правовідношення набуває й ознак відносного – відповідні права та обов'язки набувають кредитори та боржники спадкодавця

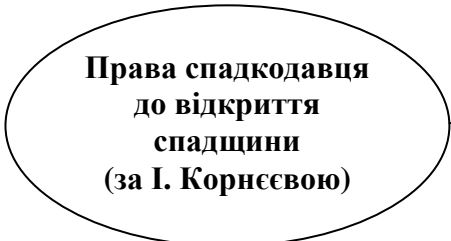

Схема 17

Спадкодавець має право скласти заповіт чи утриматися від цього, виділити достойних спадкоємців і виключити недостойних, обрати форму оформлення заповіту – зробити його відкритим чи закритим, повідомити зміст заповіту зацікавленим особам, утриматися від цього, змінити заповіт чи взагалі скасувати його, призначити виконавця заповіту

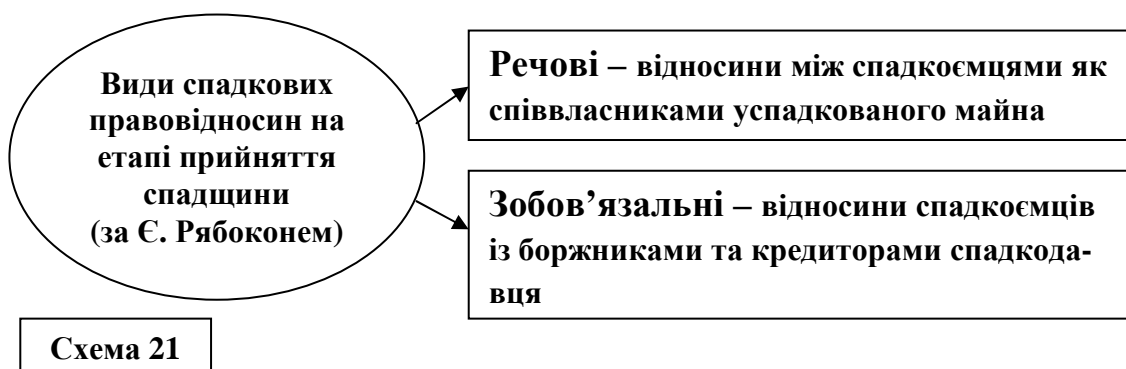
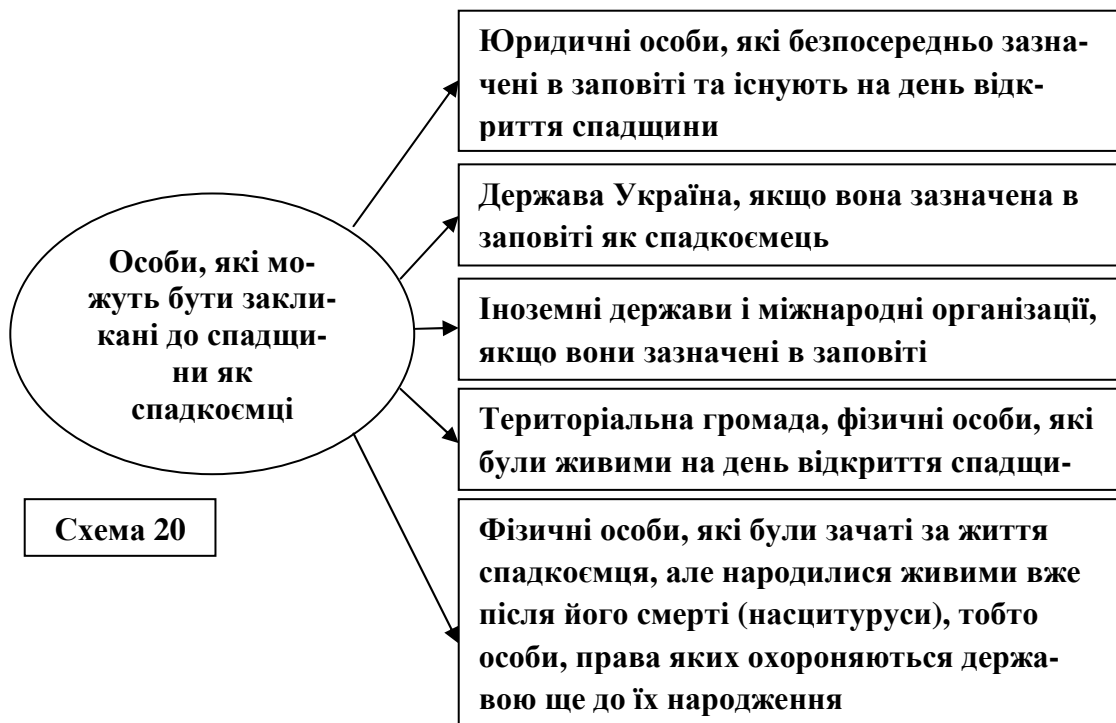

Схема 18

На етапі відкриття спадщини: прийняти спадщину або відмовитися від неї взагалі; відмовитися від спадщини на користь іншого спадкоємця; звернутись із заявою до нотаріуса про прийняття чи відмову від спадщини; вступити у фактичне володіння спадковим майном

На етапі набуття спадщини: право на поділ, виділ або перерозподіл спадкового майна; отримання свідоцтва про право на спадщину

Види спадкоємців
(за С. Фурсою та
Є. Фурсою)

Схема 22

Потенційний – особа, право якої на спадкування визначено законом або заповітом, але яка ще не довела свого права на отримання спадщини і не виявила свого бажання її отримати

Формальний – особа, яка має право на закликання до спадкування, але не звернулась із заявою про прийняття спадщини та не довела свого права на отримання спадщини

Фактичний – особа, яка має доведене у встановленому порядку право на отримання спадщини і виявила передбаченим законом способом бажання отримати спадщину (вступила в управління або володіння спадковим майном або подала заяву про бажання прийняти спадщину)

Підстави для класифікації активних суб'єктів спадкового правонаступництва
(за Н. Щербиною)

Схема 23

За підставами закликання до спадкування

За цивільно-правовим статусом спадкоємців

За ступенем юридичного зв'язку із спадкодавцем

За ступенем юридичного захисту спадкових прав

За обсягом спадкових прав

За способом прийняття спадщини

Групи спадкоємців залежно від критеріїв класифікації і правових наслідків
(за Ю. Заїкою)

Схема 24

За заповітом і за законом

Основні, підпризначені та ті, які спадкують у порядку представлення

Гідні й негідні

Обов'язкові

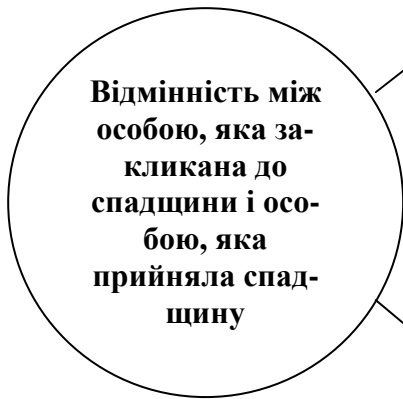

Схема 25

Спадкоємець, який закликається до спадщини, ще не є правонаступником, його право полягає лише у можливості вибору між прийняттям спадщини і відмовою від спадщини. Він виступає як можливий правонаступник, тому ніяких, пов'язаних із спадщиною прав, більше не набуває

Спадкоємець, який прийняв спадщину, вже є правонаступником спадкодавця щодо прав і обов'язків, які за законом можуть переходити в спадщину

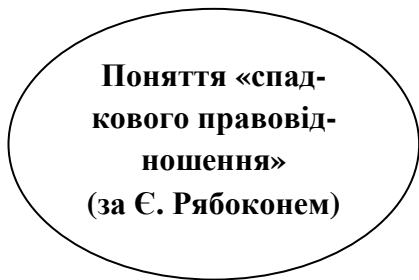

Схема 26

Це цивільно-правове відношення, яке виникає на підставі норм підгалузі спадкового права, в силу смерті фізичної особи (спадкодавця) та, як правило, виявлення його учасників, яким між останніми встановлюється комплекс прав та обов'язків із приводу універсального та сингулярного спадкового наступництва в тих майнових та особистих немайнових правах та обов'язках, які не припиняються зі смертю спадкодавця

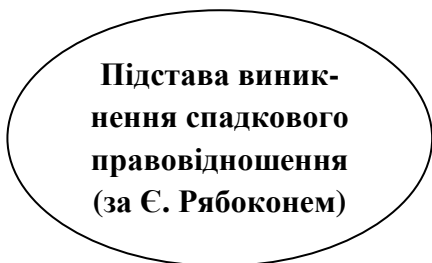
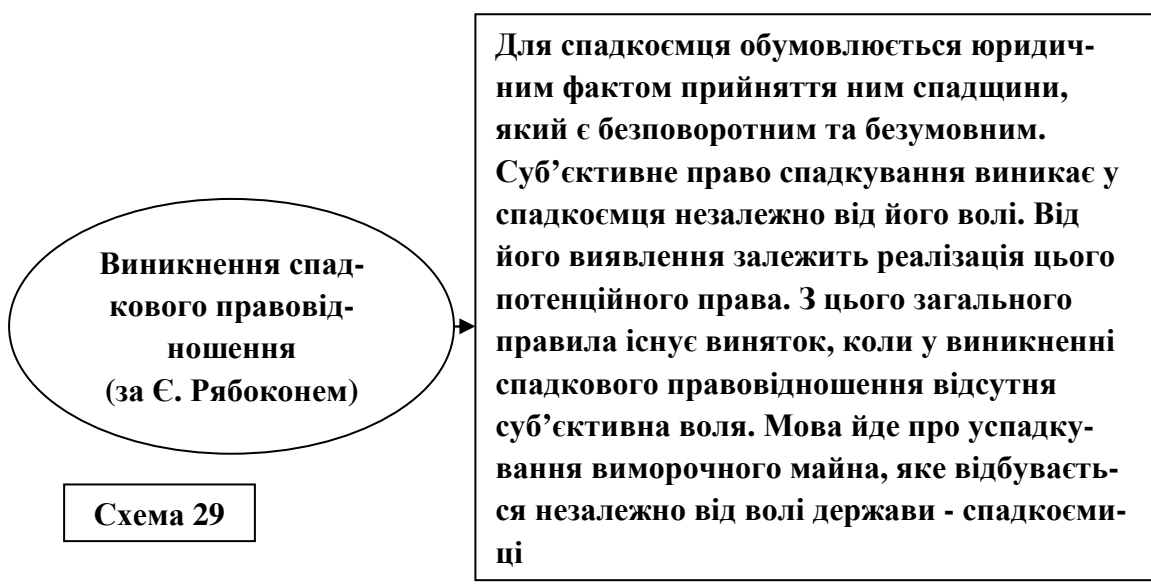
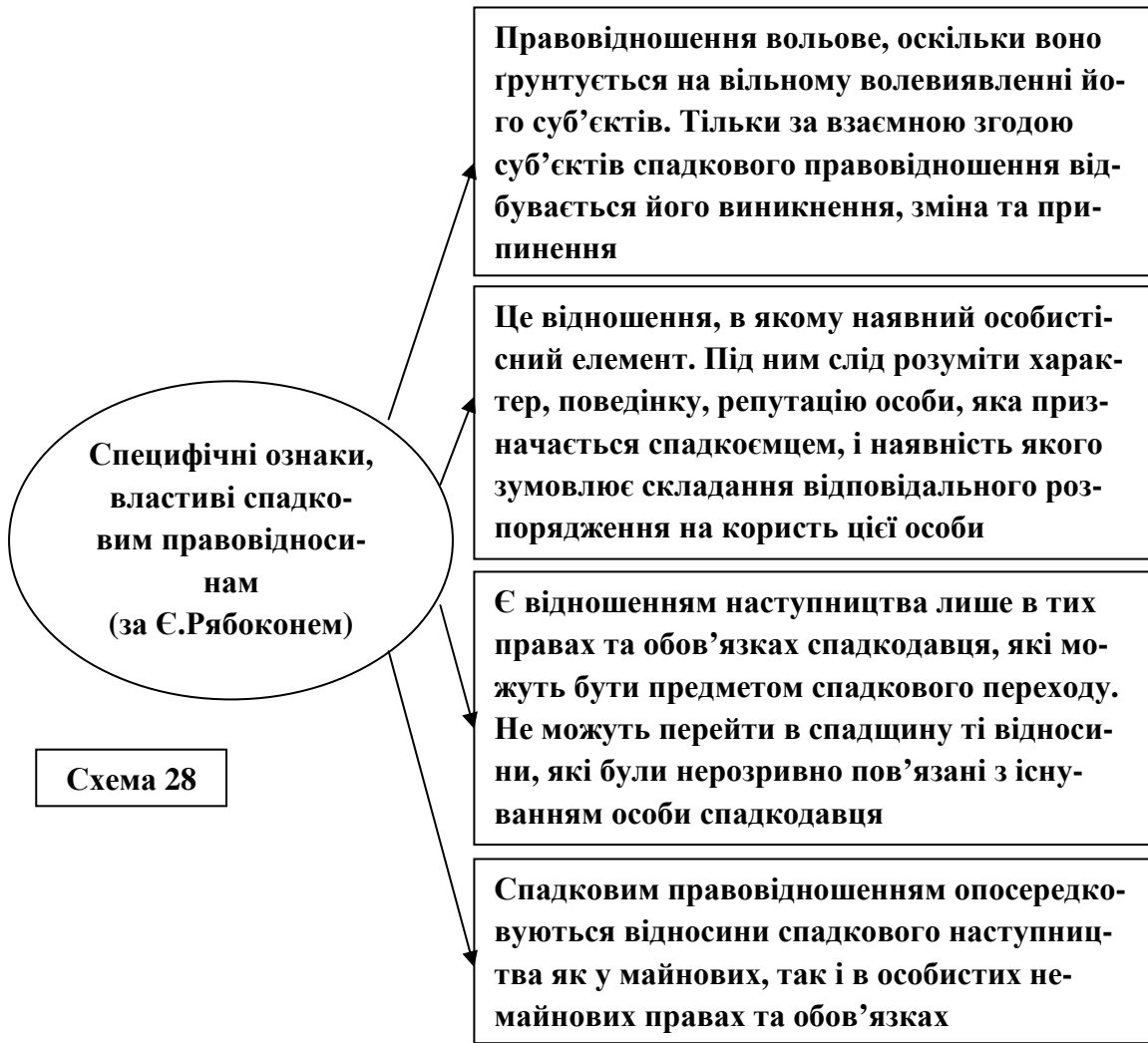

Схема 27

Сукупність юридичних фактів – юридичний склад, обов'язковим елементом якого є факт смерті спадкодавця, а також наявність певного ступеню спорідненості зі спадкодавцем, перебування на його утриманні протягом встановленого законодавством строку або входження до числа осіб, які мають право на обов'язкову частку (при спадкуванні за законом, складання заповіту на користь певних осіб (при спадкуванні за заповітом))

Зміна спадкового
правовідношення
(за Є. Рябоконе́м)

Схема 30

Зміна в обсязі відносин, що тягне за собою перерозподіл спадкових часток того чи іншого спадкового наступника, відбувається шляхом різноманітних волевиявлень спадкоємців - відмови від прийняття спадщини, коли належна даному спадкоємцеві частка переходить за правом прирощення до інших спадкових наступників, які реалізували на прийняття спадщини, відмови на користь будь-якого спадкоємця, закликаного до прийняття спадщини, тощо

Припинення
спадкового пра-
вовідношення
(за Є. Рябоконе́м)

Схема 31

Шляхом відмови від спадщини спадкоємець може припинити для себе існування спадкового відношення. Навіть якщо усі закликані до спадкування потенційні наступники не приймуть спадщину, правовідношення все одно існуватиме, оскільки в такому випадку усі ті права та обов'язки, які в своїй сукупності становлять спадкову масу, перейдуть до держави як до необхідного та підпризначеного в силу закону

Ознаки, прита-
манні універса-
льному (загаль-
ному) наступниц-
тву (за Є. Рябоконе́м)

Схема 32

Універсальне правонаступництво є безпосереднім, тобто спадкоємець набуває спадщину без попередньої передачі останньої (посередництва) третім особам. Якщо власник, заповідаючи своє майно одній особі, зобов'язує її передати це майно іншій, то до першої права та обов'язки спадкодавця переходять безпосередньо, іншими словами – ця особа виступає спадкоємцем, а до другої – спадкова маса переходить тільки шляхом передачі її спадкоємцем, тобто не відразу, а опосередковано

При універсальному наступництві права та обов'язки переходять до спадкоємців одночасно та в усій сукупності, навіть якщо б останні і не знали про існування деяких із них. Універсальний наступник (спадкоємець) не може прийняти тільки одну частину правомочностей і відмовитися від прийняття іншої

Схема 33

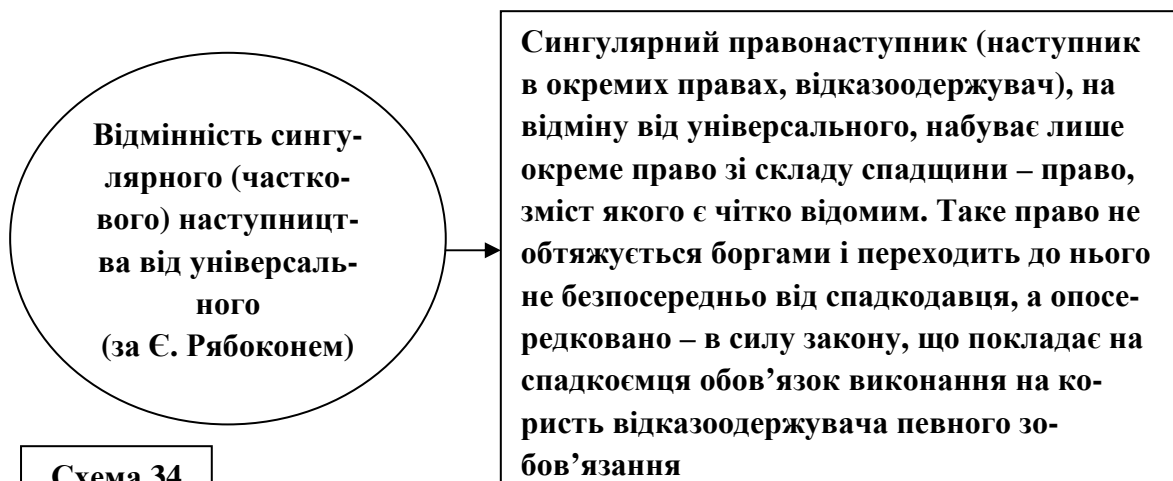

Схема 34

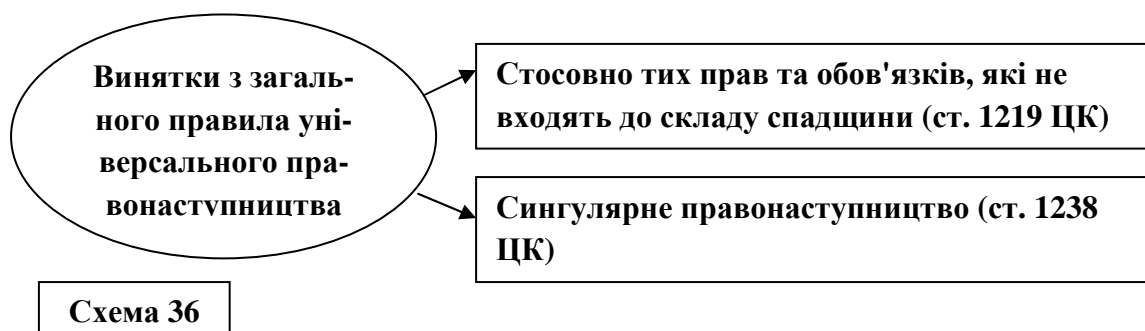
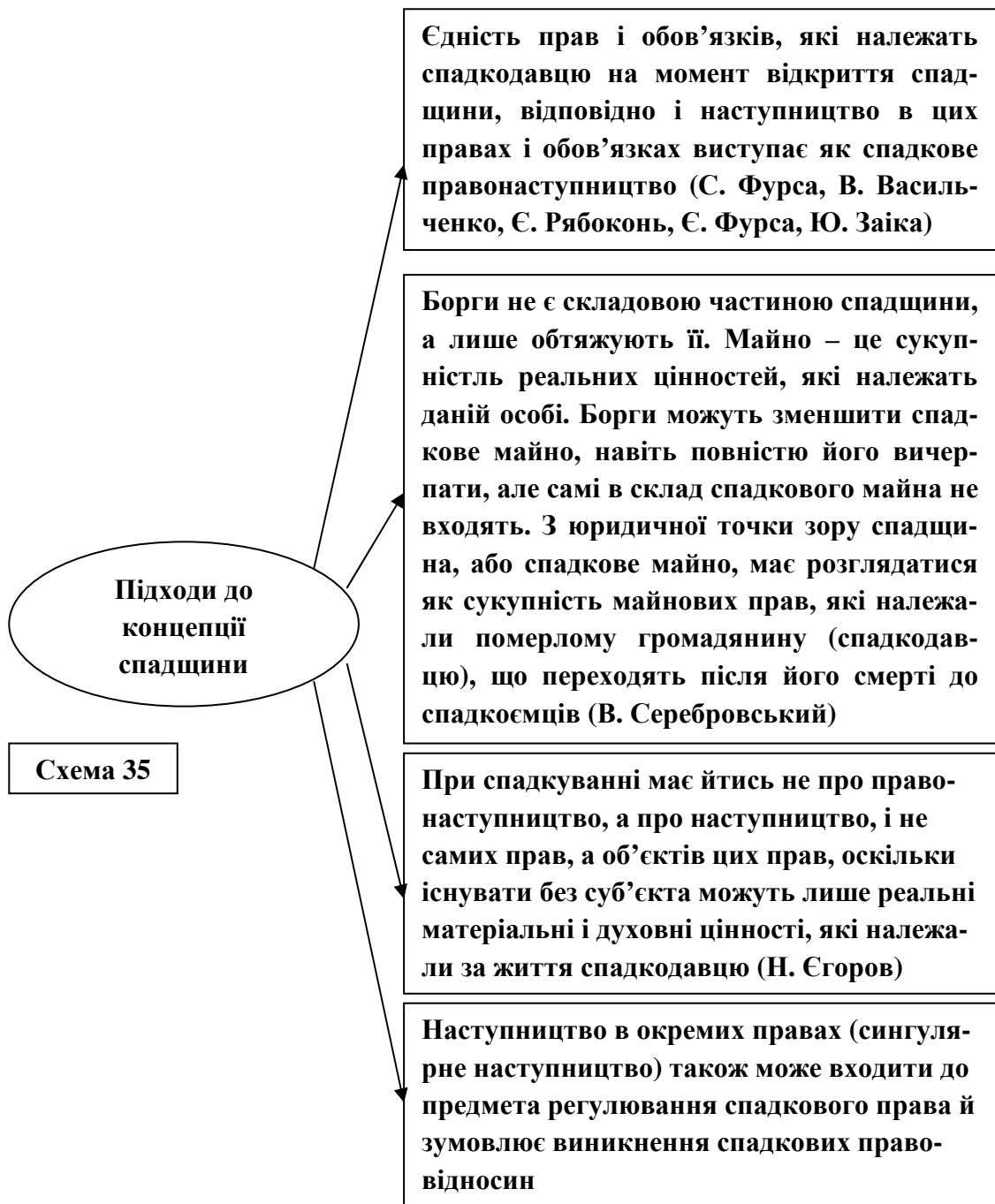

Схема 37

Виявляється майно спадкодавця, збираються інші його активи, зокрема стягуються борги з осіб, які були винні спадкодавцеві; оплачуються його борги перед кредиторами. Залишок спадкується. Внаслідок цієї процедури, що проходить під контролем суду, спадкоємці набувають у власність майно спадкодавця не похідним способом і не в порядку правонаступництва. У різних осіб до завершення вказаної процедури виникає право довірчої власності, і лише після цього виникає право власності спадкоємців (США, Велика Британія, Канада, Індія, Австралія та ін.)

Схема 38

- Речові
- Зобов'язальні
- Корпоративні
- Виключні (у відносинах інтелектуальної власності)

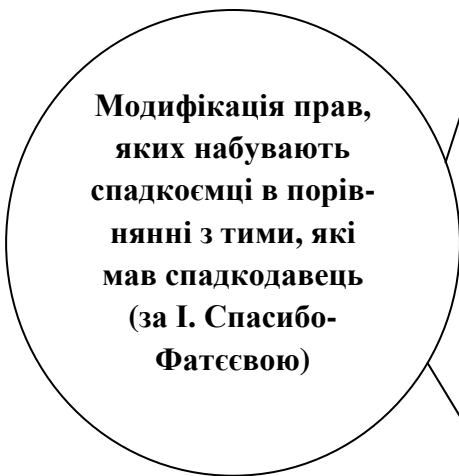
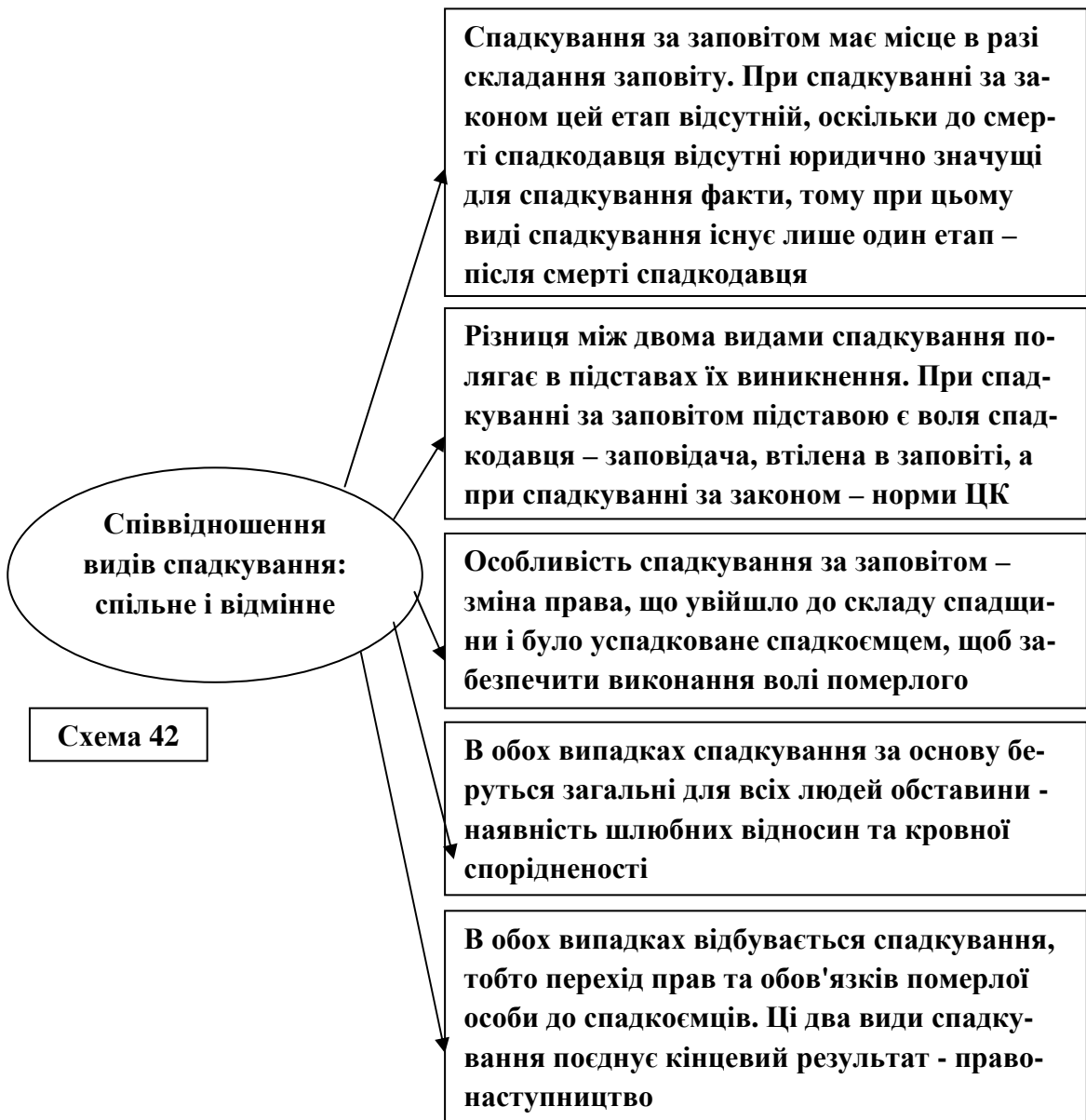
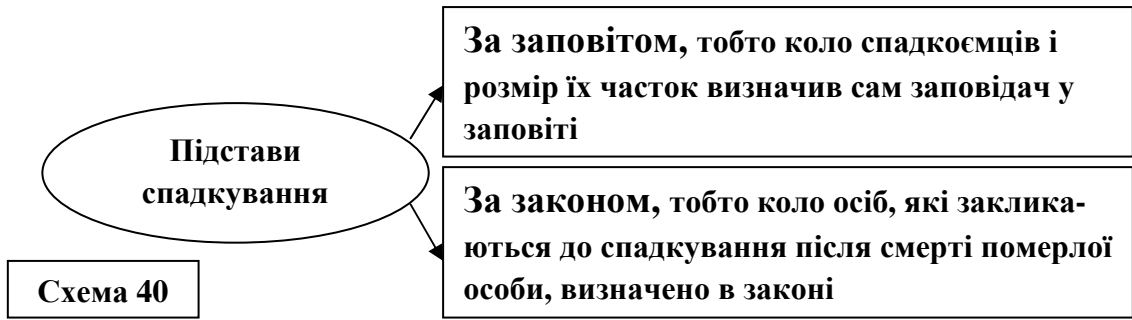

Схема 39

Корпоративні права: якщо спадкодавець був учасником ТОВ, статут якого не передбачає можливості «автоматичного» набуття спадкоємцями прав учасника, а учасники ТОВ не дають згоди на перехід до спадкоємців права на обов'язкову частку, спадкоємці не набувають у спадщину цих корпоративних прав, а можуть вимагати від ТОВ виплати їм вартості майна товариства, пропорційно частці померлого учасника в статутному капіталі

Права інтелектуальної власності переходять у спадщину а) лише майнові та б) обмеженого строку дії. Так, згідно зі ст. 446 ЦК строк чинності майнових прав інтелектуальної власності на твір становить 70 років після смерті автора, суміжних – 50 років (ст. 456 ЦК)

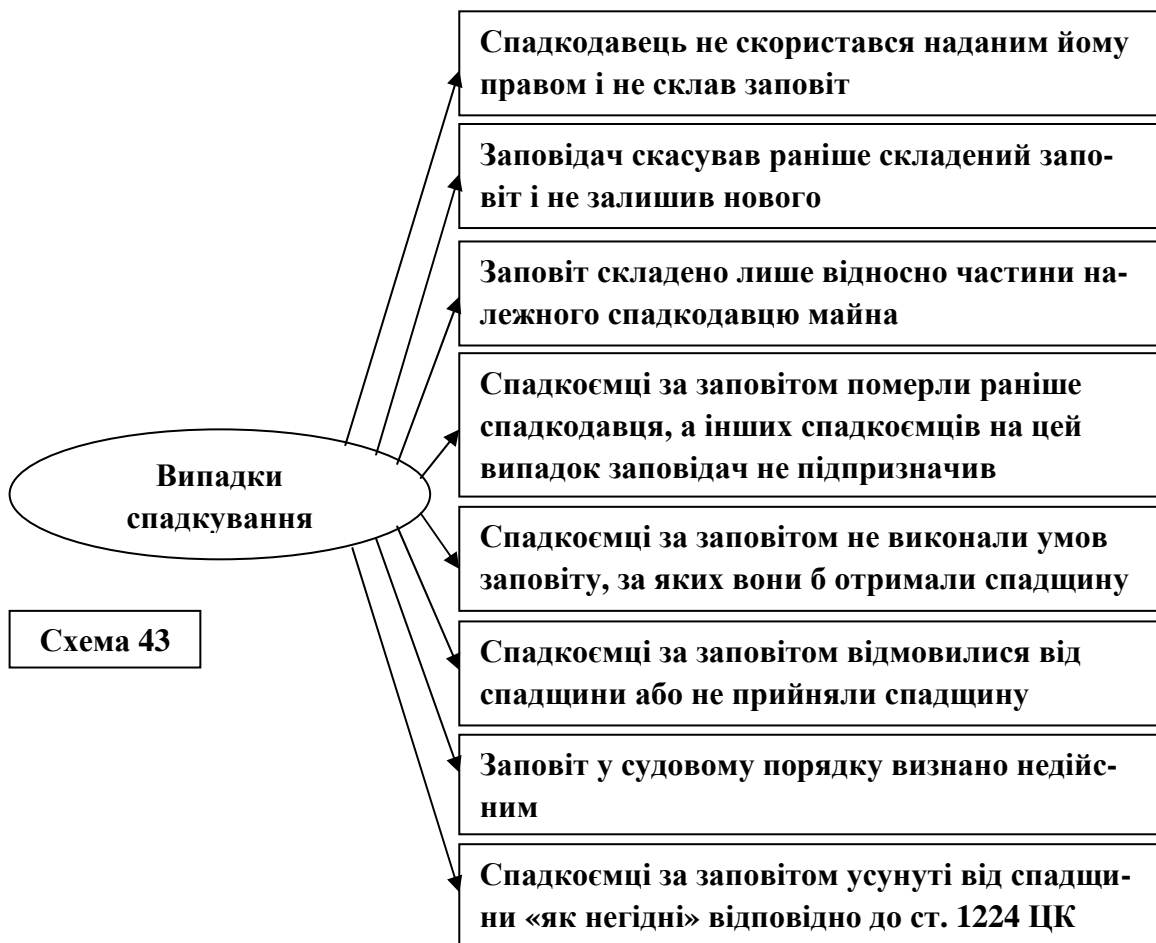

Схема 43

Принципи спадкового права

Поняття «принципів права»

Схема 44

Керівні положення, основні засади права, які виражають об'єктивні закономірності, тенденції і потреби суспільного розвитку, визначають сутність усієї системи чи галузі права. Наявність таких принципів дає змогу виокремити спадкове право як самостійну підгалузь цивільного права

Систематизація принципів права за сферою їх дії (за А. Колодієм)

Схема 45

Загальні або загальноправові характерні для права в цілому. Вони визначають формування і розвиток інших принципів права. Загальні принципи відображені в Основному Законі держави

Міжгалузеві принципи, тобто принципи, що притаманні для двох або більше галузей права

Галузеві принципи, тобто такі, що характерні лише для однієї галузі права. Принципи певної галузі права закріплені в нормах, які становлять цю галузь права. Галузеві принципи відображають специфіку суспільних відносин, які регулюються окремою галуззю.

Принципи окремих інститутів або підгалузей права

Поняття «принципів цивільного права» (за О. Дзерою)

Схема 46

Основоположні (корінні, відправні, визначальні) ідеї (засади, риси), втілені чи закладені в законі, відповідно до якого здійснюється правове регулювання цивільно-правових відносин і забезпечується реалізація покладених на цивільне право функцій

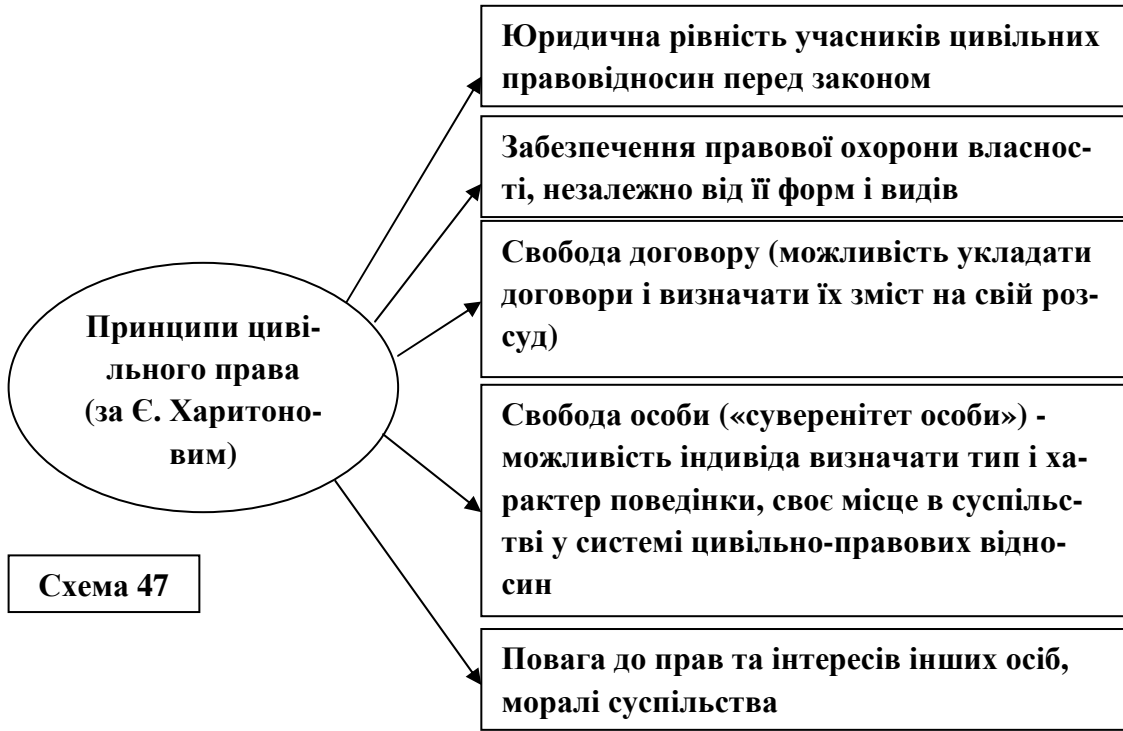

Схема 47

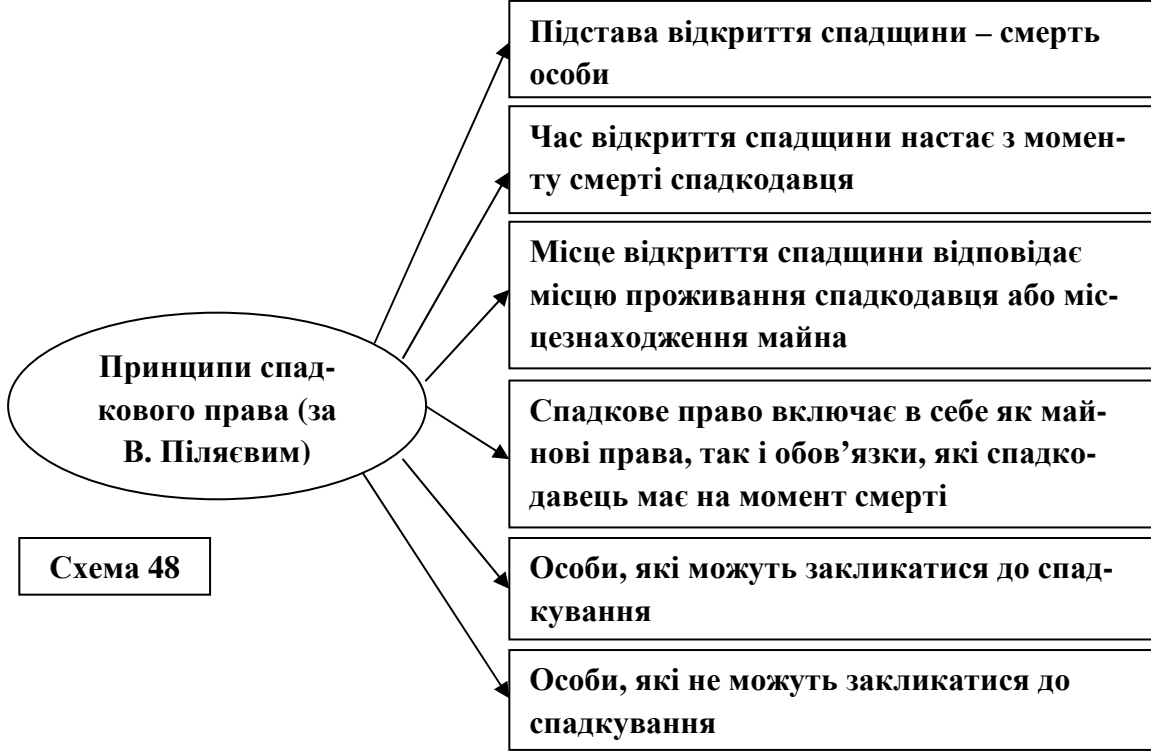
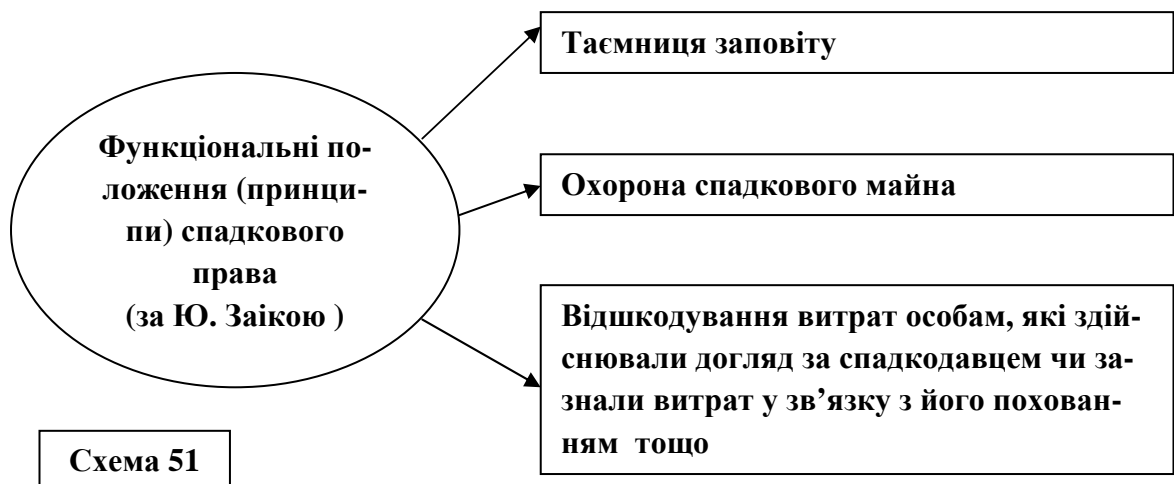

Схема 48

Схема 49

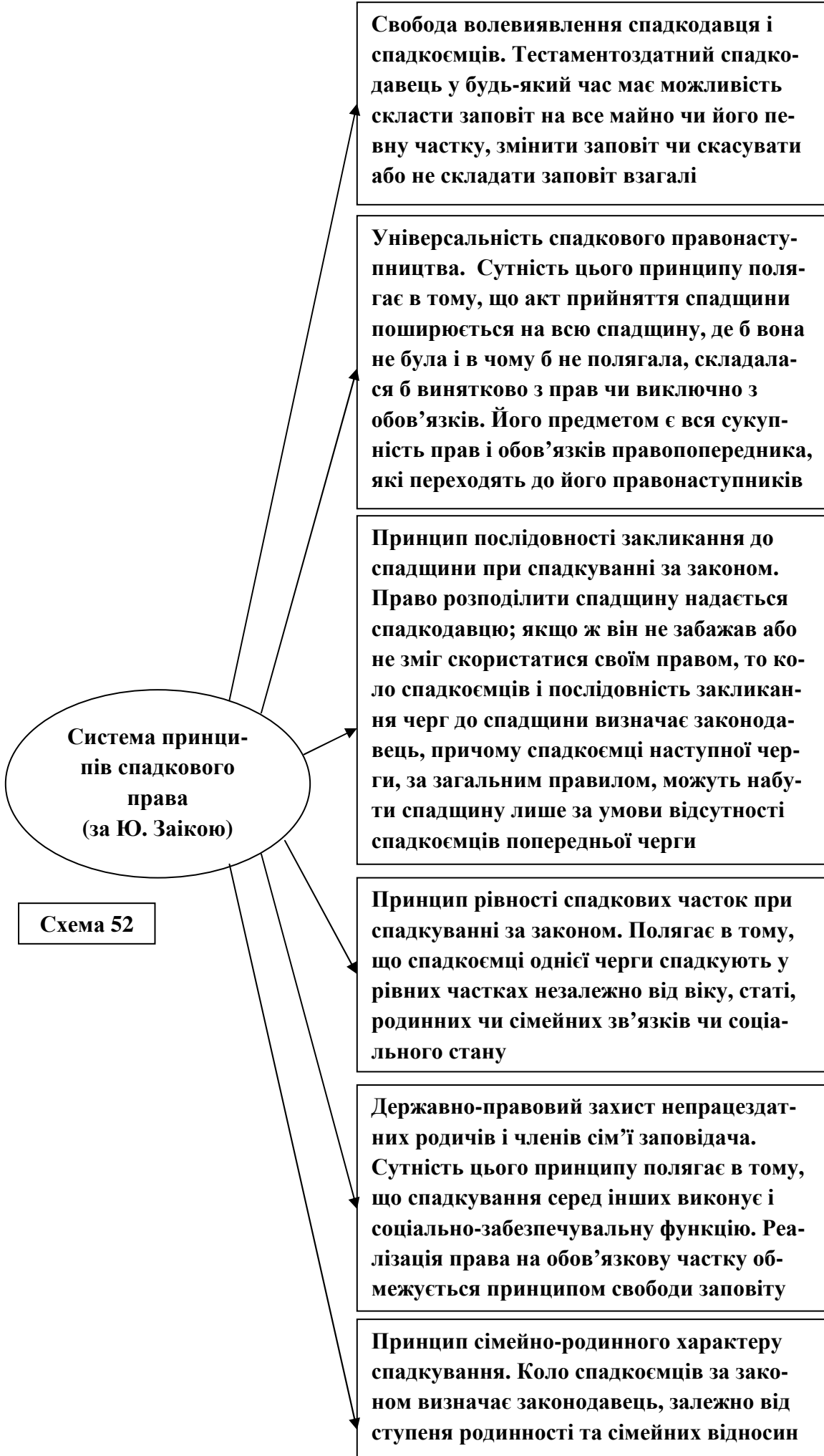
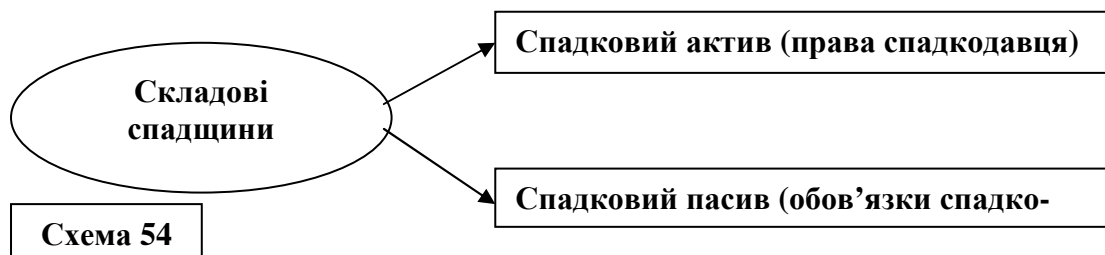
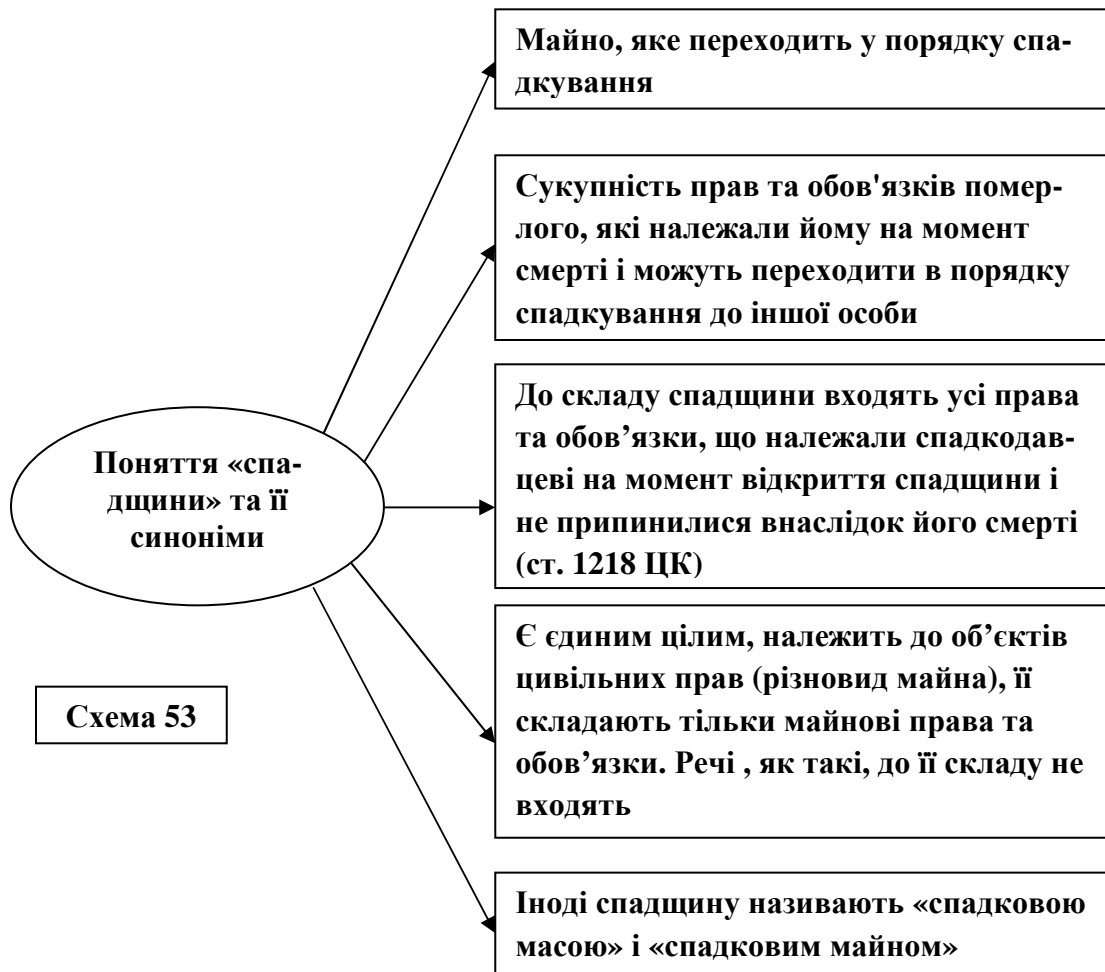

Схема 52

Спадщина як об'єкт спадкового правонаступництва

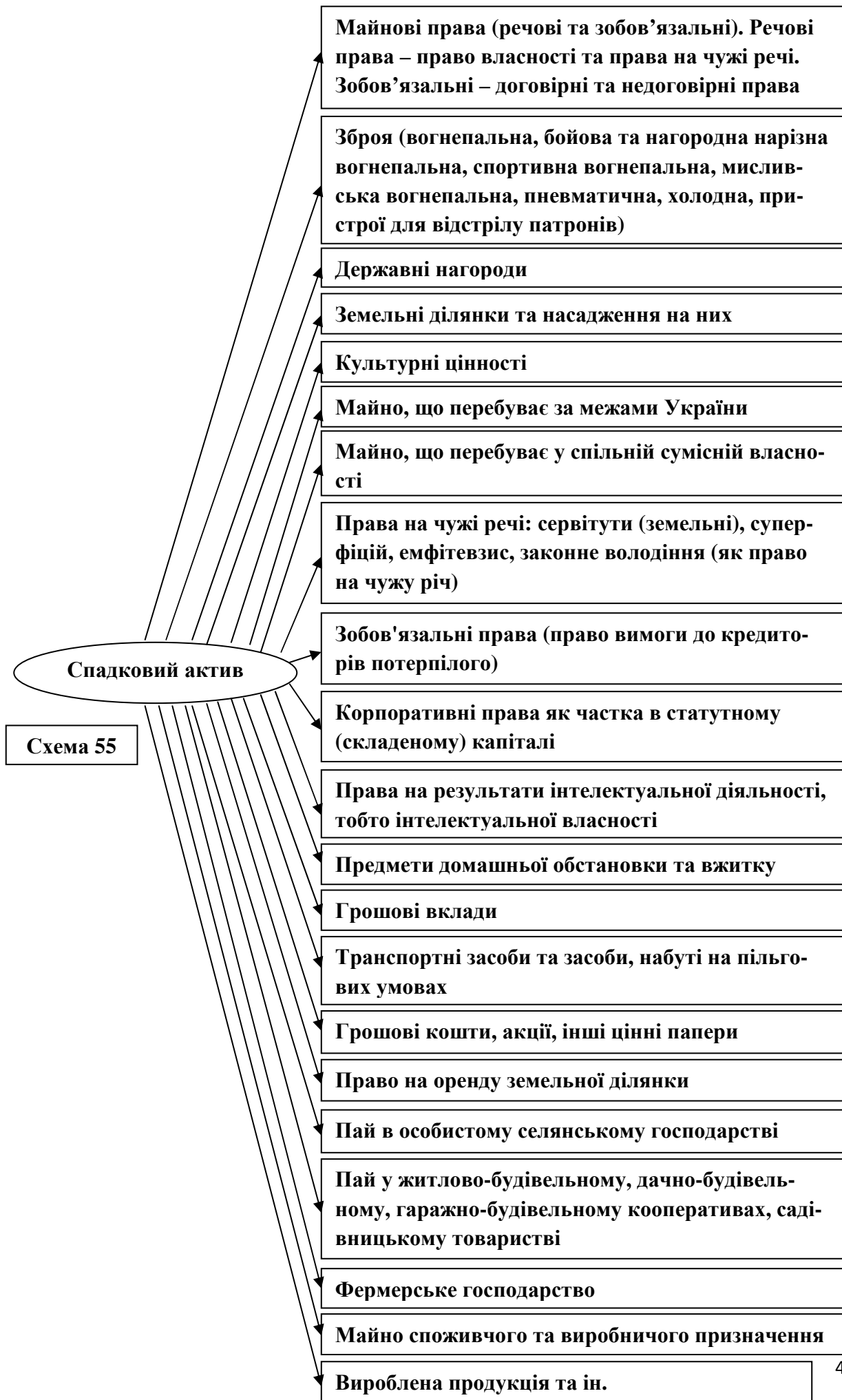

Схема 55

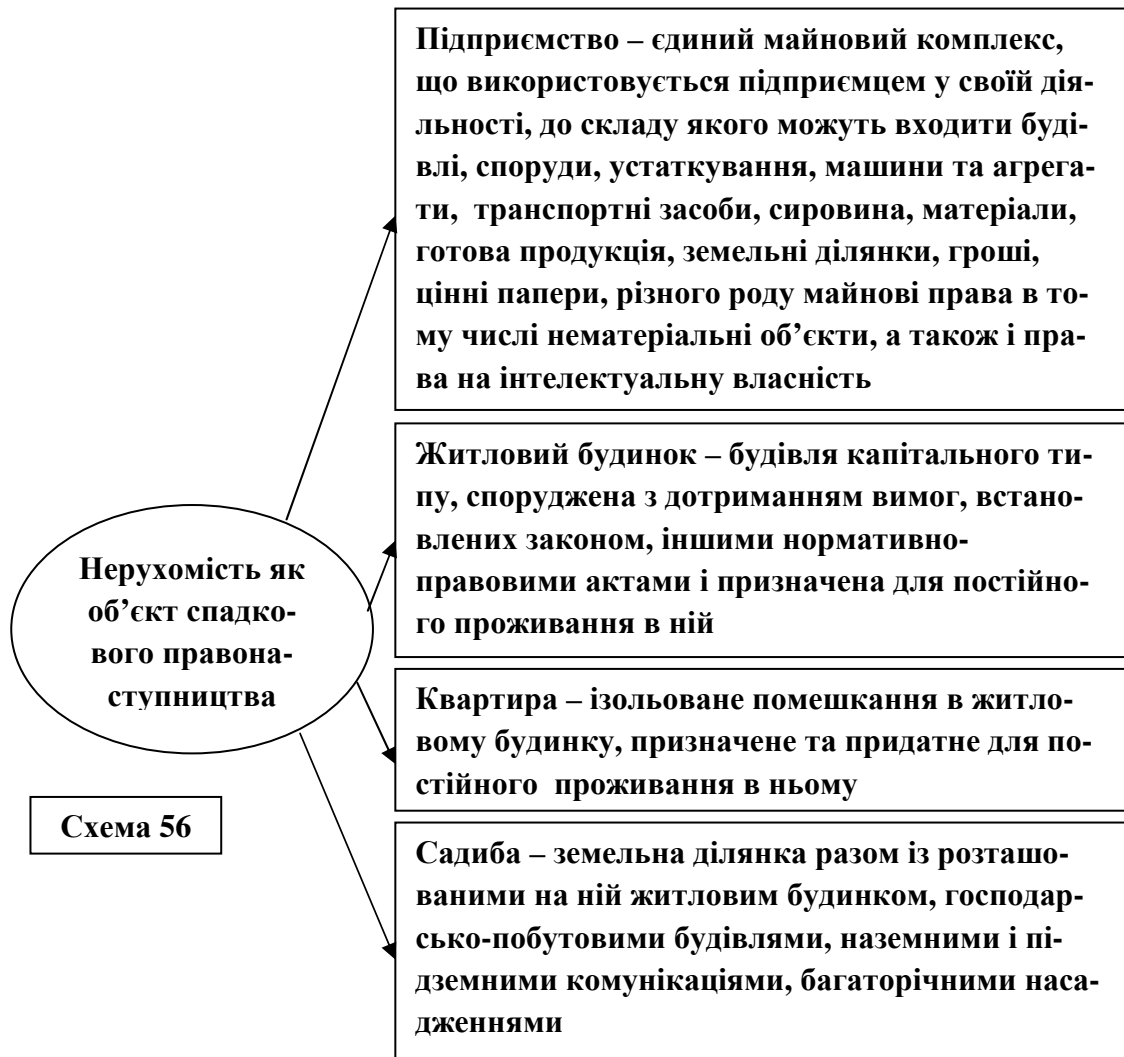

Схема 56

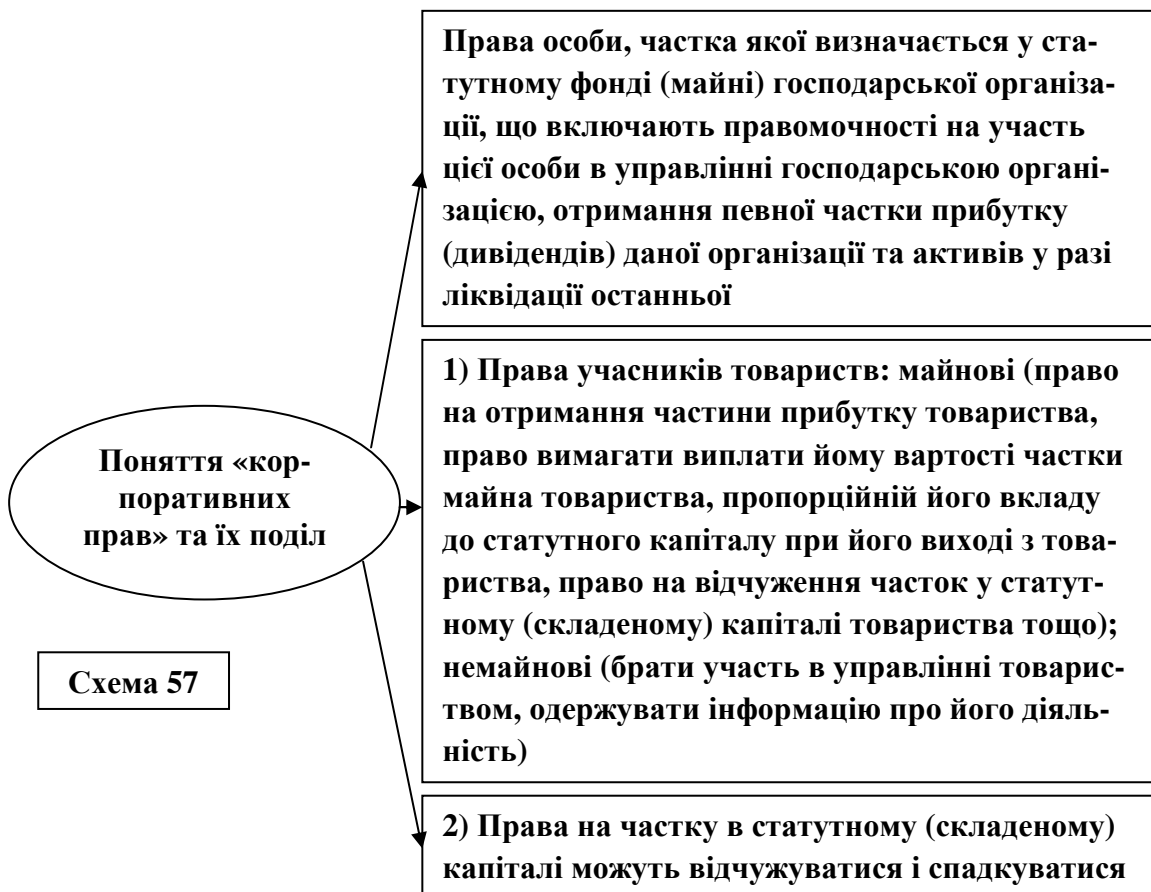

Схема 57

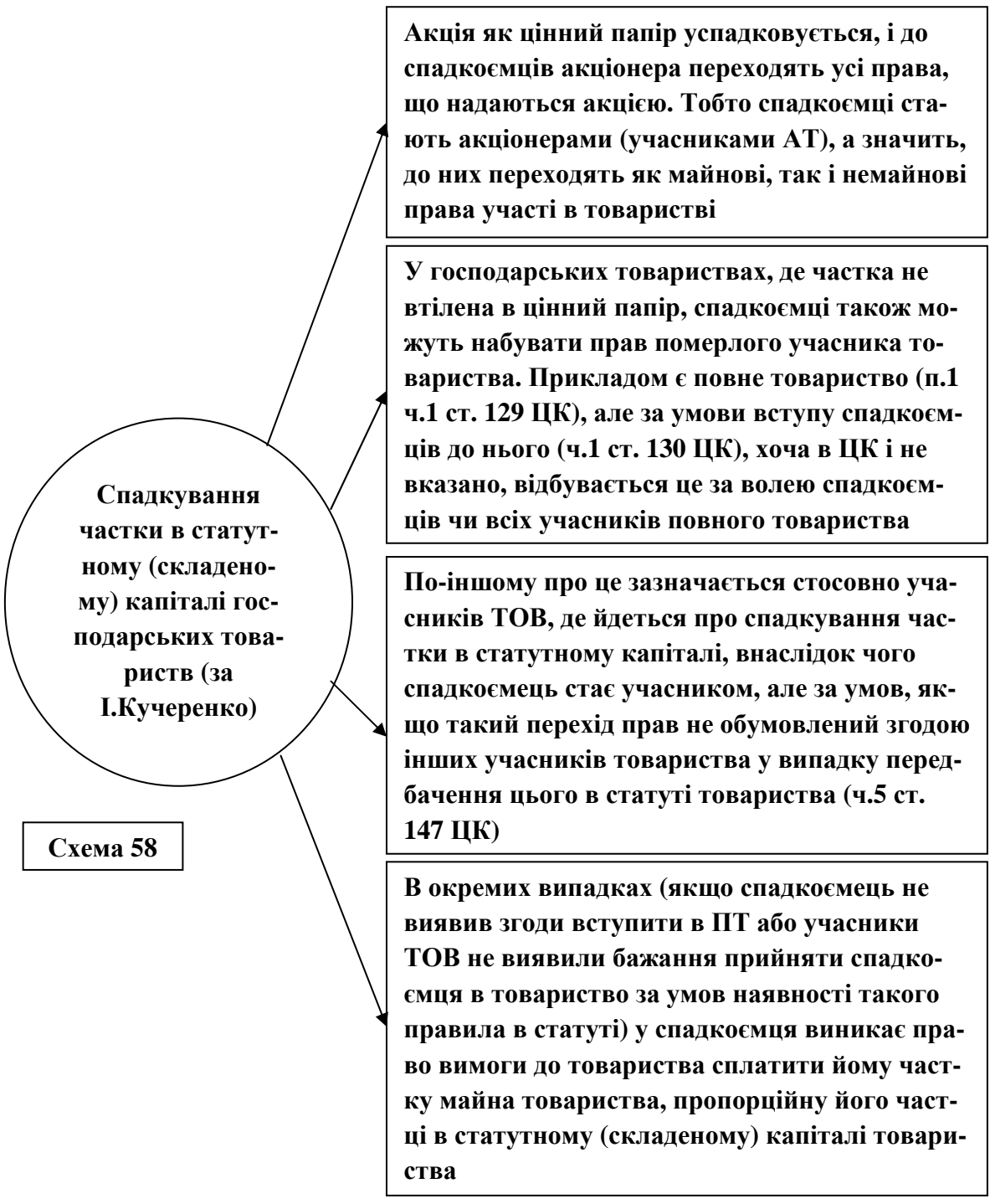

Схема 58

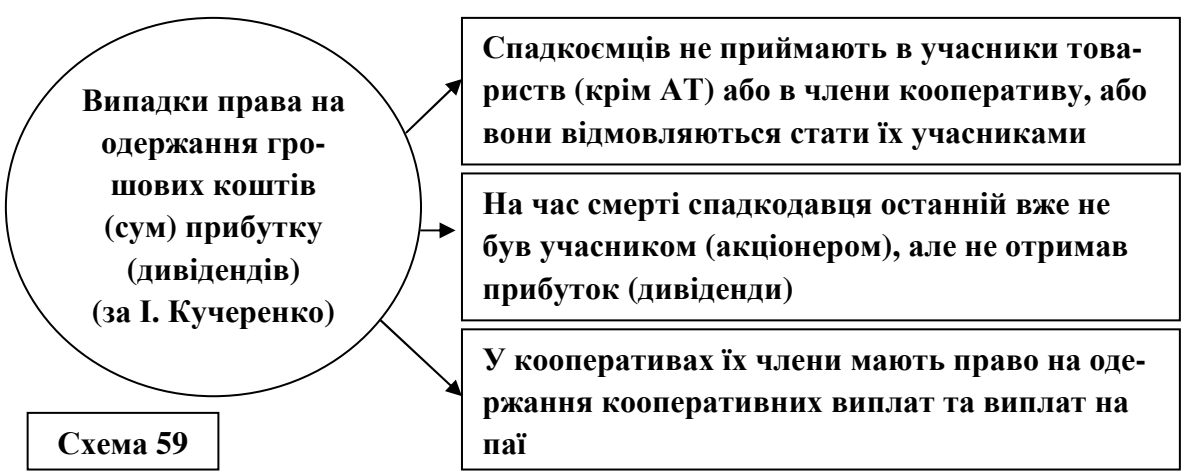

Схема 59

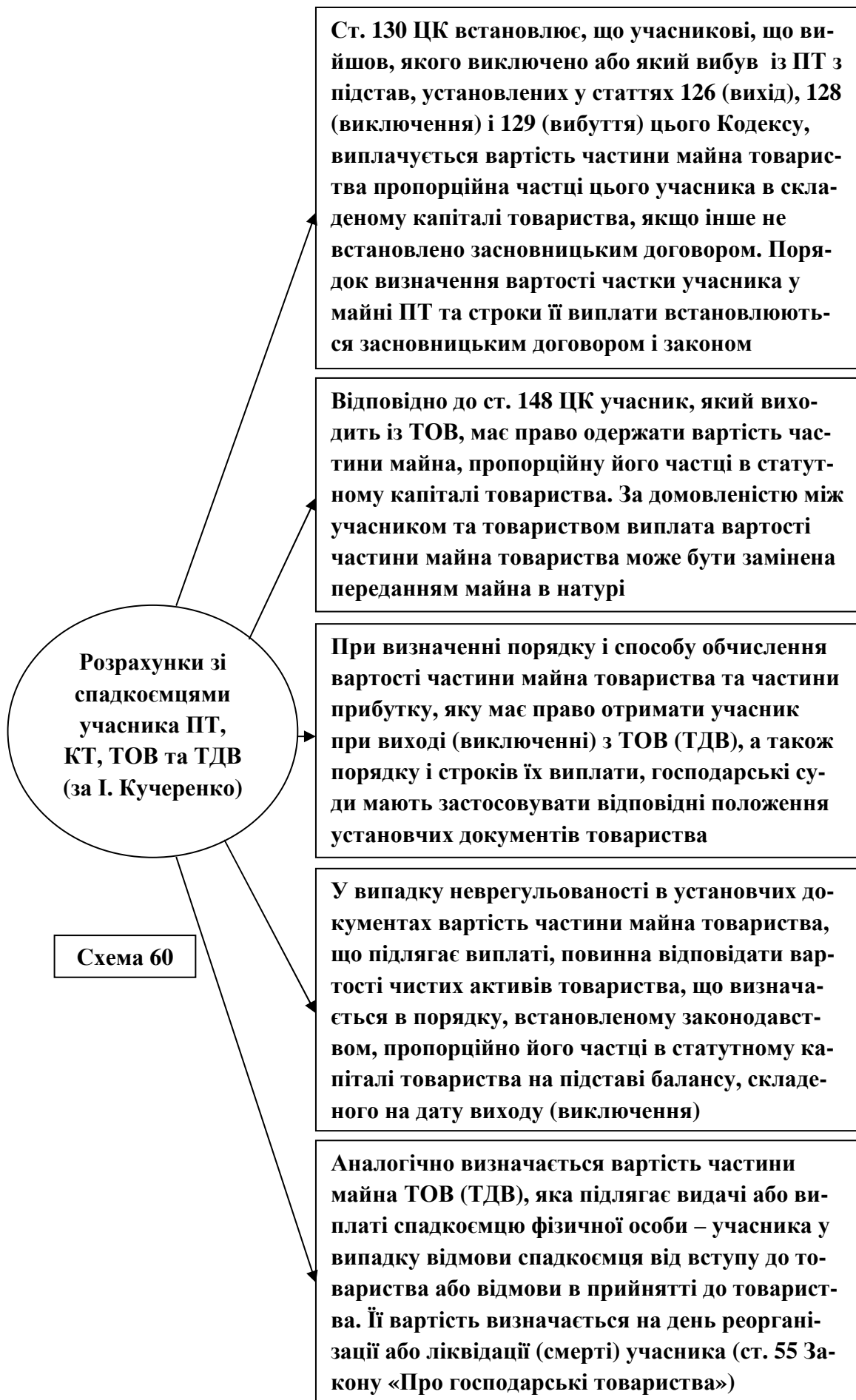

Схема 61

Вклад у КП не може виражатися у процентах чи простих дробах, а отже, повинен бути вираженим у грошових одиницях (гривнях). Тому у випадку неодержання вкладу членом трудового колективу при припиненні трудових відносин (коли спадкодавець помирає до одержання вкладу) або у випадку смерті працівника, його спадкоємці мають право на одержання грошових коштів відповідно до розміру вкладу спадкодавця, який виражається у грошових одиницях. Спадкоємці працівника КП не мають права на спадкування вкладу та вступ в члени КП, оскільки таке право не надане їм законом

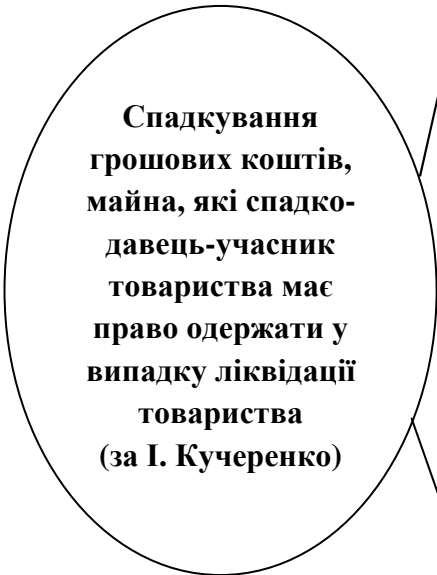

Схема 62

У випадку смерті учасника підприємницьких товариств, обслуговуючих та споживчих кооперативів, об'єднань співвласників багатоквартирного будинку, спадкування грошових коштів (майна), які залишилися після проведення ліквідаційної процедури, можливе лише якщо спадкоємець свого часу відмовився від вступу до товариства або йому було відмовлено у вступі. В іншому випадку об'єктом спадкування є частка в статутному (складеному) капіталі

Складне питання виникає щодо визначення прав спадкоємців при ліквідації АТ. На підставі розпорядження про скасування реєстрації випуску акцій реєструвальним органом вносяться відповідні зміни до загального реєстру випуску цінних паперів, а також здійснюється анулювання свідоцтв про реєстрацію випуску акцій (п. 3.5 порядку скасування реєстрації випусків акцій та анулювання свідоцтв про реєстрацію випусків акцій)

Спадкування акцій господарських товариств, паїв декількома спадкоємцями (за І. Кучеренко)

Схема 63

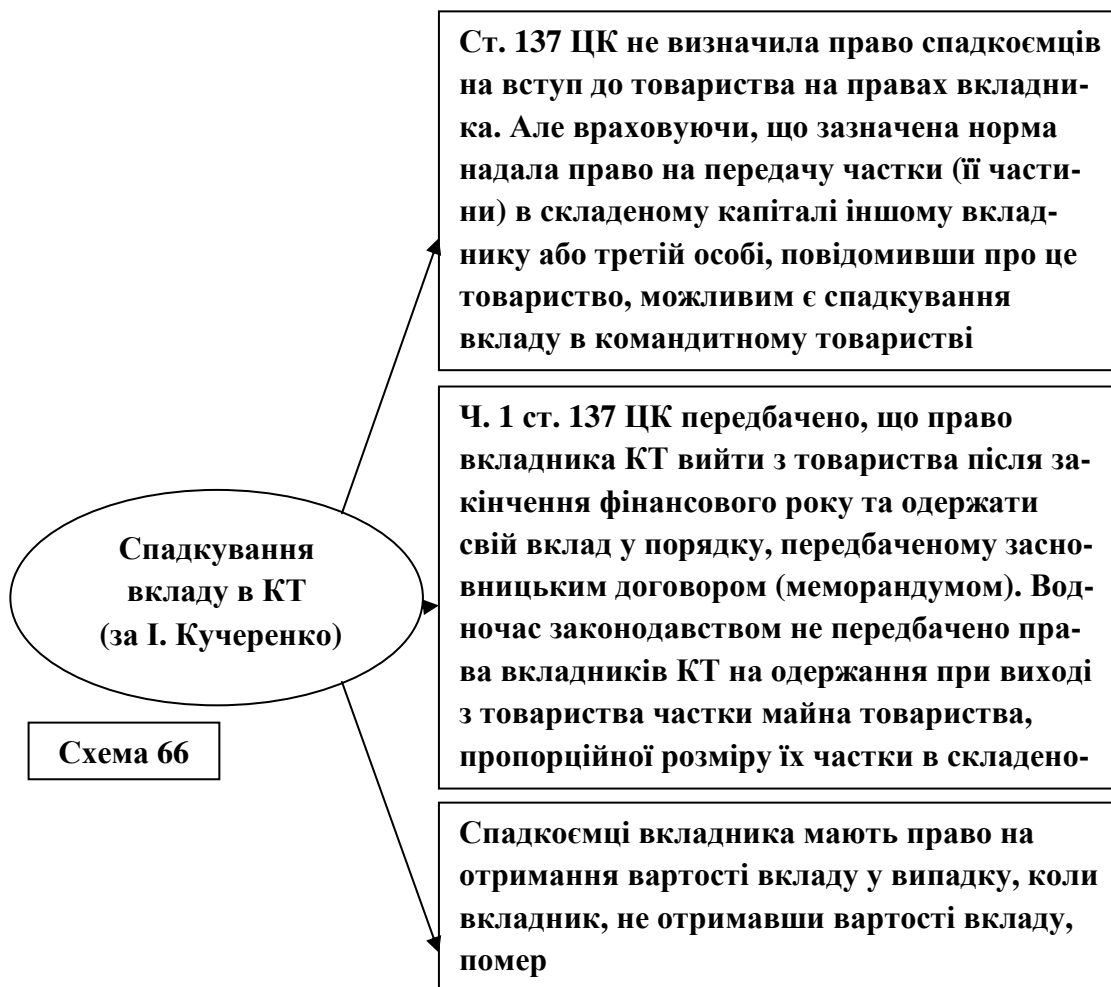
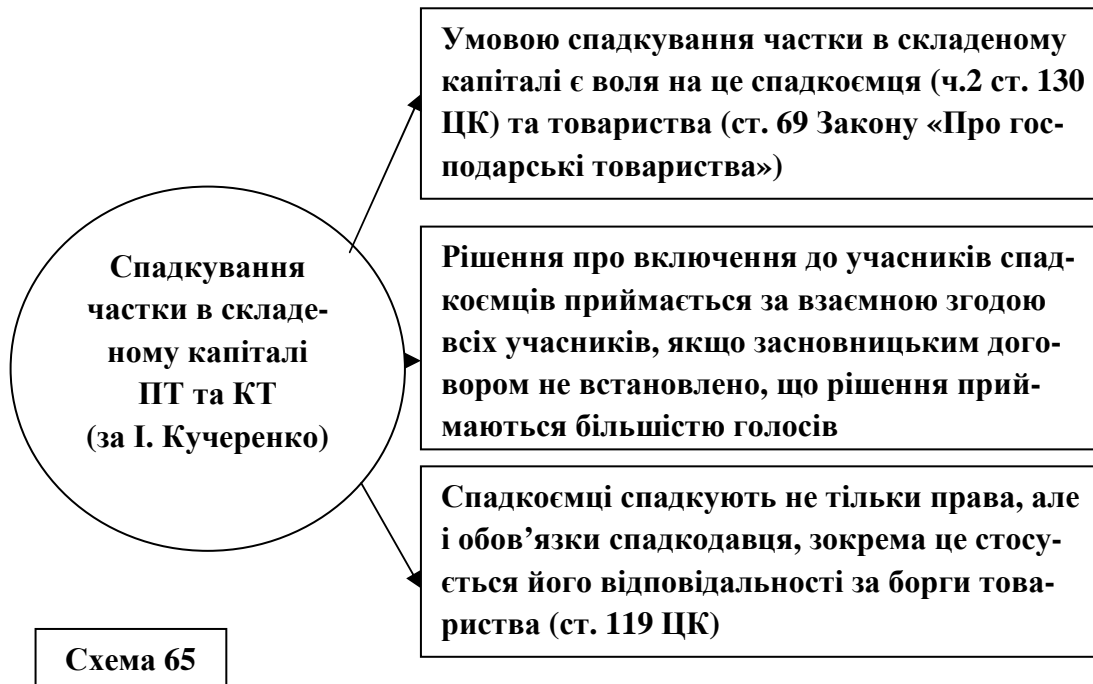
За наявності в померлого акціонера декількох спадкоємців належні йому акції можуть: 1) або набуватись у власність одного зі спадкоємців із відповідною сплатою їх вартості або виділу іншого майна спадкодавця решті спадкоємців за домовленістю між ними або за рішенням суду; 2) або розподіляться між спадкоємцями відповідно до часток у спадщині, що належать кожному з них за законом або за заповітом чи в іншому співвідношенні, визначеному домовленістю спадкоємців або рішенням суду; 3) або перебувати в спільній частковій власності спадкоємців

Спадкування частки в статутному капіталі ТОВ та ТДВ (за І. Кучеренко)

Схема 64

Спадкування частки в статутному капіталі ТОВ або ТДВ можливе у випадку відмови спадкоємця від вступу до цих товариств або відмови товариства в прийнятті до нього правонаступника (спадкоємця). Другою умовою спадкування частки (за наявності волі спадкоємця на вступ до товариства) є відсутність у статуті товариства положення про те, що такий перехід допускається лише за згодою інших учасників товариства (ч.5 ст. 147 ЦК). Якщо такого положення статут не містить, то достатньо волі спадкоємця на спадкування частки

Відповідно до ч.5 ст. 147 ЦК частка в статутному капіталі ТОВ переходить до спадкоємця фізичної особи або правонаступника юридичної особи – учасника товариства, якщо статутом товариства не передбачено, що такий перехід допускається лише за згодою інших учасників товариства. Вирішення питання про спадкування частки в статутному капіталі ТОВ та ТДВ вирішуються кожним з учасників, а не органом управління товариства

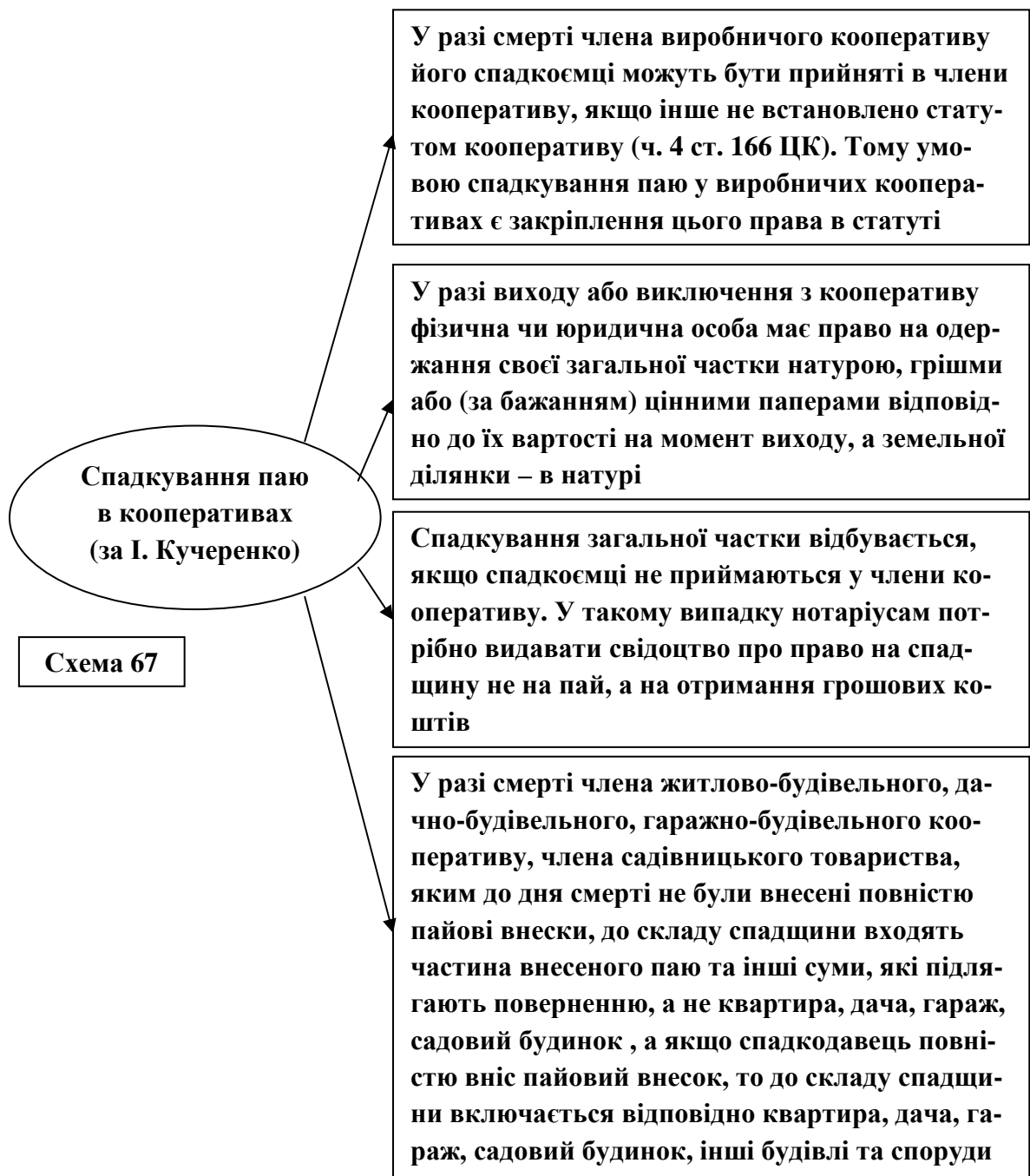

Схема 67

Схема 68

Схема 69

У разі смерті засновника приватного підприємства, якому майно належало на праві господарського відання (а засновник відповідно був власником), склад спадщини становить майно цього приватного підприємства як єдиний майновий комплекс (підприємство приватного підприємства)

У разі смерті засновника приватного підприємства, який не був власником, а власником було саме приватне підприємство для визначення складу спадщини померлого слід наперед визначитися, яке право мав засновник приватного підприємства по відношенню до підприємства. Однозначної відповіді на це питання законодавство не дає

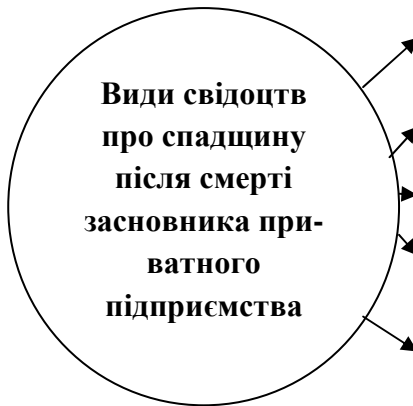

Схема 70

- На статутний фонд
- На вклад
- На майно статутного фонду
- На підприємство
- На цілісний майновий комплекс та ін. об'єкти

Встановити, на якому праві належить йому майно (власності чи господарського відання). Це має бути закріплене в його статуті

Якщо приватне підприємство є власником свого майна, то його засновник має певні права, які і входять до складу спадщини, які за своєю природою є корпоративними, адже відповідають визначенню, що міститься в ст. 167 ЦК

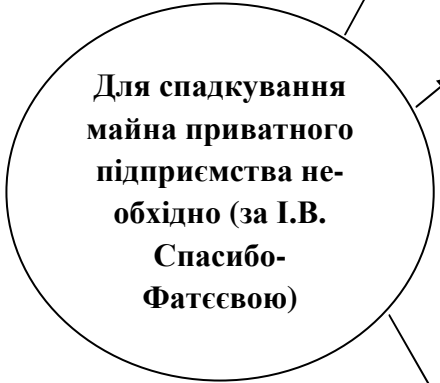

Схема 71

Якщо приватне підприємство не власник свого майна, а суб'єкт права господарського відання, то його засновник є власником майна приватного підприємства, а тому до складу спадщини входитиме майно приватного підприємства (або єдиний майновий комплекс приватного підприємства, або підприємство приватного підприємства)

Поняття зброї

Схема 72

Зброя - бойова нарізна армійського зразка зброя, або виготовлена за спеціальним замовленням, вихолощена, навчальна, несучасна стрілецька, спортивна, мисливська нарізна, комбінована і гладкоствольна зброя, бойові припаси до цих видів зброї, пневматична зброя, пристрої вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, та зазначені патрони, холодна зброя (арбалети, мисливські ножі, катани, шаблі, шашки, мечі, палаші, ятагани, фінські ножі, кортики, кинджали, штики, штик-ножі, які не перебувають на озброєнні військових формувань)

Види зброї

Схема 73

Вогнепальна – зброя, в якій снаряд (куля, шрот тощо) приводиться в рух миттєвим звільненням хімічної енергії заряду (пороху або іншої пальної суміші)

Бойова нарізна вогнепальна – зброя армійських зразків або виготовлена за спеціальними замовленнями (пістолети, револьвери, гвинтівки, карабіни, автомати, кулемети тощо)

Спортивна вогнепальна – спортивні пістолети, револьвери, гвинтівки, які виробником передбачені для використання в спортивних цілях, а також гладкоствольні рушниці

Мисливська вогнепальна – мисливські карабіни, гладкоствольні рушниці, гладкоствольні рушниці зі свердловиною «парадокс» із нарізками 100-140 мм на початку або в кінці ствола, мисливські рушниці зі свердловиною «сюпра», комбіновані рушниці, що мають на рівні з гладкими і нарізні стволи, та мисливські малокаліберні гвинтівки

Пневматична зброя – пістолети, револьвери, гвинтівки калібру 4,5 мм і швидкістю польоту кулі понад 100 м\с

Холодна зброя – пристрої та предмети, конструктивно призначені для ураження живої сили та іншої цілі за допомогою м'язової сили людини чи механічного пристрою (холодна ручна, холодна метальна)

Спадкування зброї як майна, обмеженого в обороті

Схема 74

Якщо після смерті спадкодавця залишилася нагородна, нарізна вогнепальна та інша зброя армійських зразків, мисливська нарізна або гладкоствольна вогнепальна зброя, пневматична та холодна зброя, вона протягом п'ятиденного строку повинна бути здана в органи внутрішніх справ на тимчасове зберігання – до вирішення питання про спадкування майна (але на строк не більше 6 місяців)

Якщо хтось зі спадкоємців бажає стати власником такої зброї, то він повинен її зареєструвати на своє ім'я у встановленому порядку. У випадках, якщо серед спадкоємців немає осіб, які можуть мати або мають право на зберігання зброї, зброя померлого власника повинна бути в місячний строк продана чи подарована особі, яка має відповідний дозвіл органів внутрішніх справ на придбання зброї

Нагородна короткоствольна вогнепальна нарізна зброя (пістолети, револьвери) може бути залишена у власності спадкоємців після приведення її у стан, непридатний для стрільби в майстернях із ремонту зброї

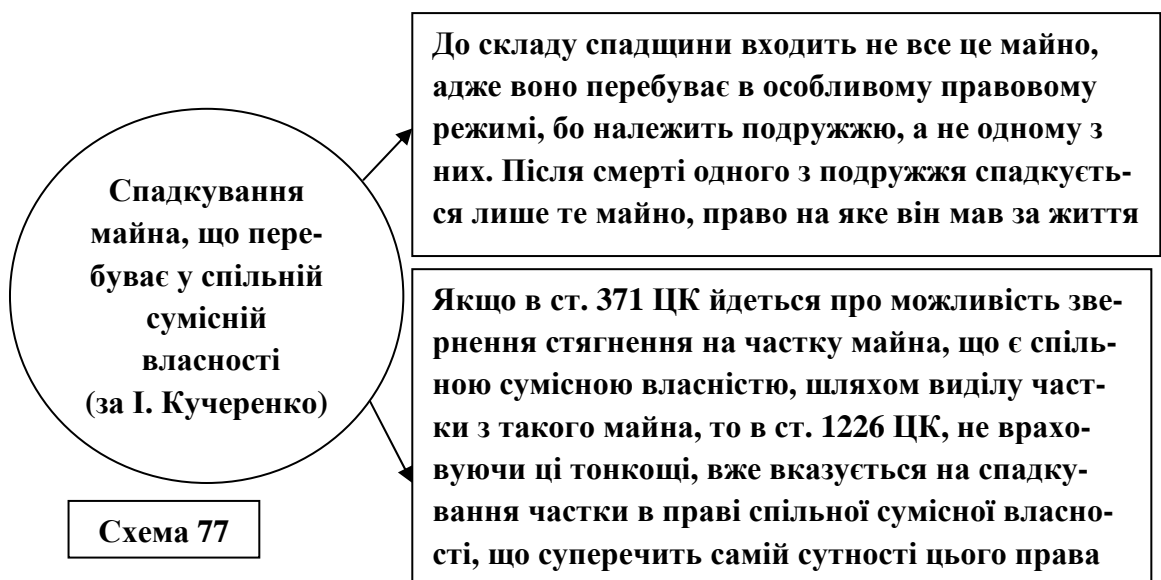
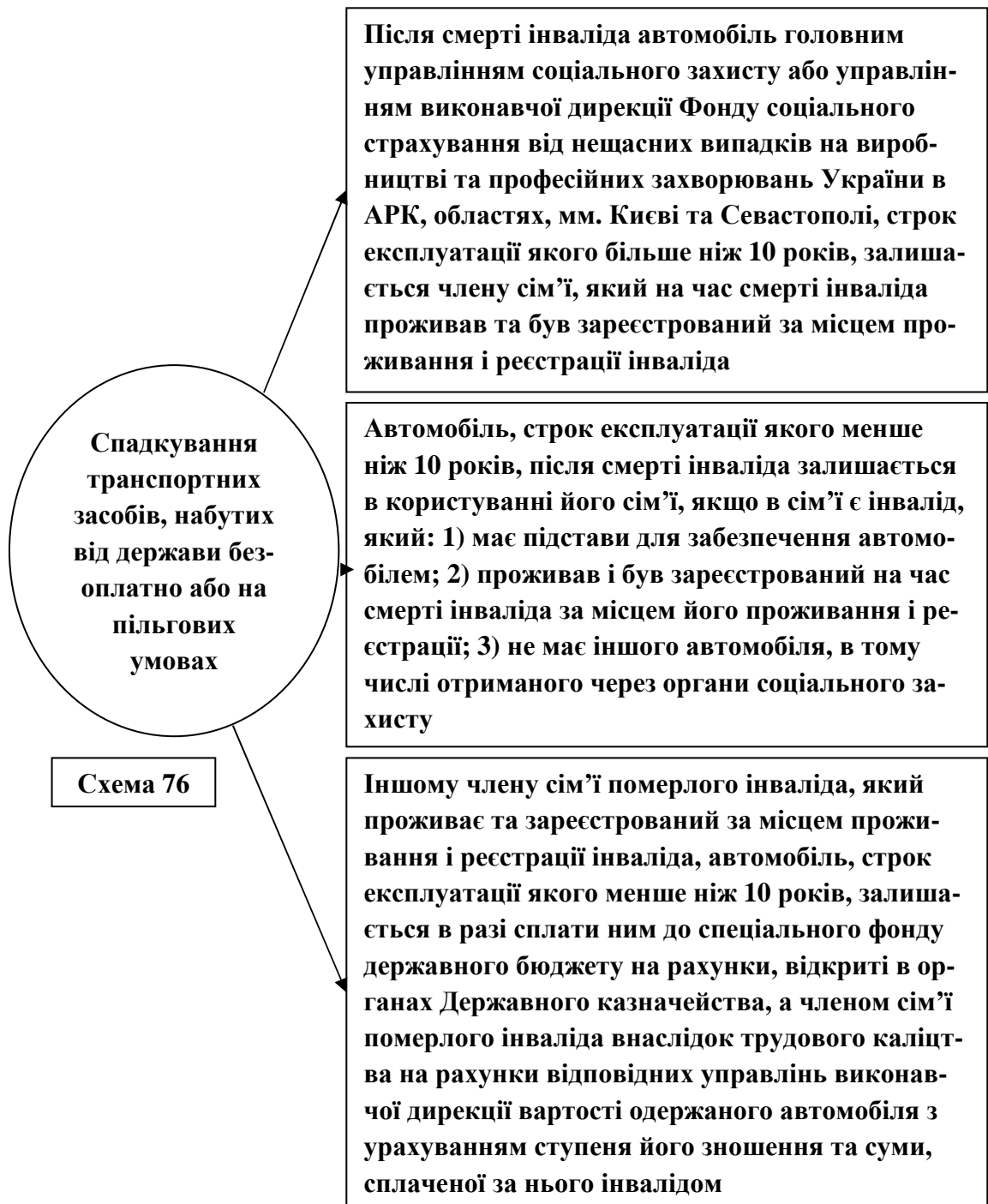
Морські кортики, які зберігають морські офіцери без спеціального дозволу, після смерті їх власників мають бути безоплатно здані у військові комісаріати або в органи внутрішніх справ

Іменна нагородна зброя залишається у сім'ї померлого (ст. 9 та 18 Закону «Про державні нагороди»)

Спадкування квартири в житловому будинку

Схема 75

Особливість спадкування квартири в дво-або багатоквартирному будинку полягає у тому, що якщо безпосередньо квартира належить особі на праві приватної власності, то приміщення загального користування, опорні конструкції будинку, механічне, електричне, сантехнічне та інше обладнання за межами або в середині квартири, яке обслуговує більше однієї квартири, а також споруди, будівлі, що призначені для забезпечення потреб усіх власників квартир, належать власникам квартир на праві спільної сумісної власності

**Спадкування законного володіння
(за І. Кучеренко)**

Схема 78

Володіння за загальним правилом не успадковується. Водночас законне володіння може переходити до спадкоємців, хоча в складі спадщини воно не зазначається. При цьому не мається на увазі добросовісне та/або недобросовісне, а йдеться про володіння як право на чужу річ (ч.1 ст.397 ЦК). Прикладом може слугувати володіння як право особи на річ, якою вона відкрито володіє протягом певного часу з метою набуття права власності на неї за набувальною власністю

Якщо ж ця особа помирає, і в неї не виникло право власності на цю річ унаслідок того, що не вистачило строку, який вимагається законом для цього, то її спадкоємці можуть, продовжуючи відкрито користуватися річчю, набути права власності на неї зі спливом необхідного строку. При цьому строк, протягом якого спадкодавець володів такою річчю, додаватиметься до строку володіння нею вже спадкоємцями (ч.2 ст.344 ЦК)

Спадкування земельної ділянки

Схема 79

Право власності на земельну ділянку переходить до спадкоємців із збереженням її цільового призначення. У порядку спадкування можуть передаватися також емфітевзис та суперфіцій. Сервітут окремо не спадкується, а лише разом із земельною ділянкою, на яку його було встановлено

Оскільки за ст. 1218 ЦК до складу спадщини входять права, а право оренди є майновим правом, то воно спадкується. Спадкується й право орендодавця земельної ділянки. Право постійного користування земельною ділянкою спадкуватися не може

Перехід у спадщину будівлі або споруди можливий лише з одночасним успадкуванням земельної ділянки, яка функціонально забезпечує цей об'єкт, чи з одночасним переходом права користування (оренди) цієї ділянки, чи її відповідної частки до спадкоємця. Факт успадкування земельної ділянки не спричиняє виникнення права власності у спадкоємця на будівлі і споруди, які знаходяться на ній, якщо інше не передбачене заповітом

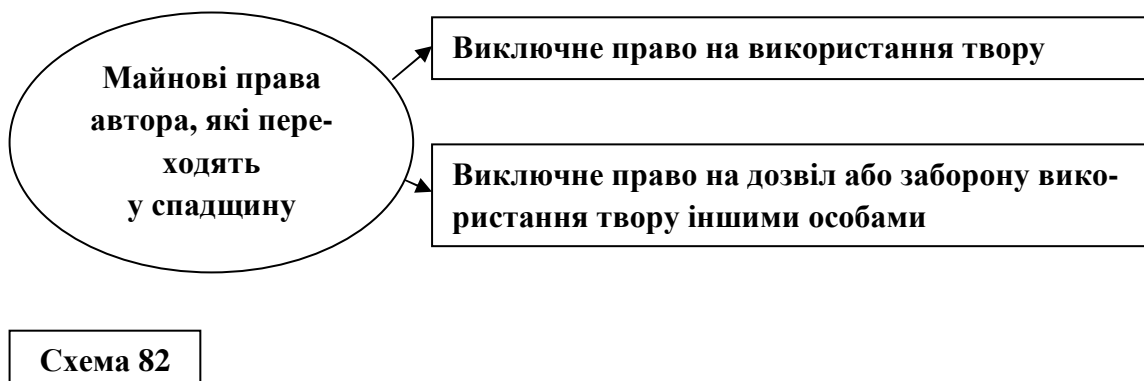
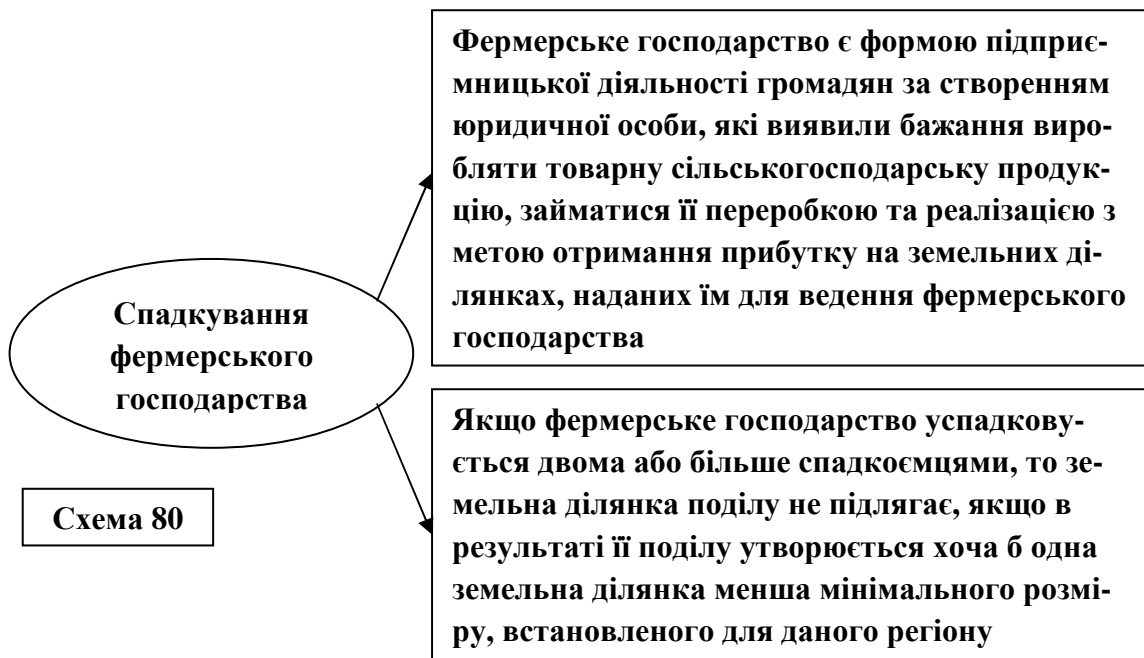

Схема 83

Під ним законодавець розуміє право дозволяти або забороняти: 1) відтворення творів; 2) публічне виконання і публічне сповіщення творів; 3) публічну демонстрацію і публічний показ; 4) будь-яке повторне оприлюднення творів, якщо воно здійснюється іншою організацією, ніж та, що здійснила перше оприлюднення; 5) переклади творів; 6) переробки, адаптації, аранжування та інші подібні зміни творів; 7) включення творів як складових частин до збірок, антологій, енциклопедій тощо

Схема 84

Майнові обов'язки за договором – сплатити певну суму, виконати певну роботу, надати послуги, передати майно, за певними виключеннями. Так, не переходять у спадщину а отже не входять до складу спадщини обов'язки управителя майна, оскільки з його смертю договір управління майном припиняється (п.5 ч.1 ст.1044 ЦК)

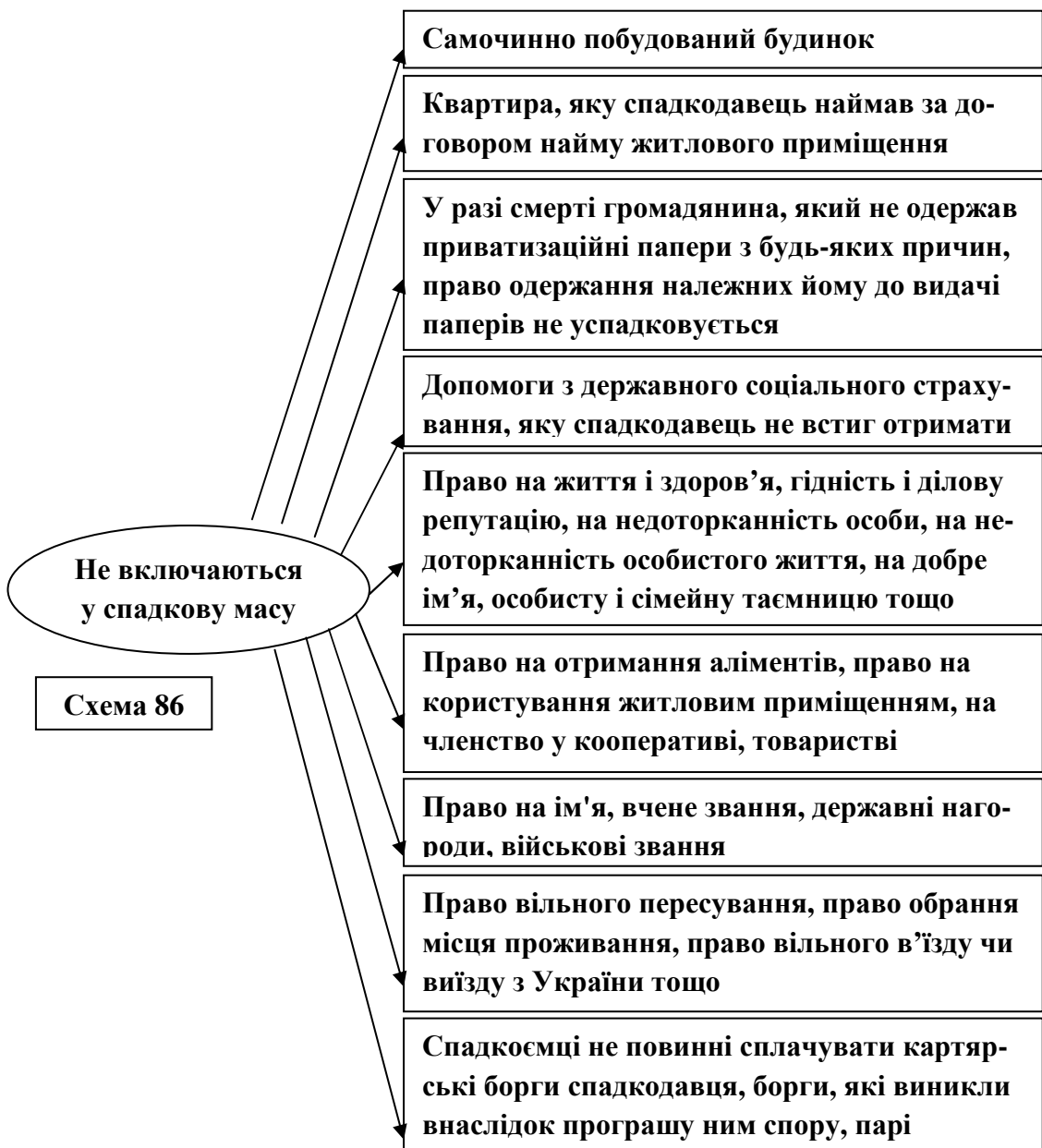
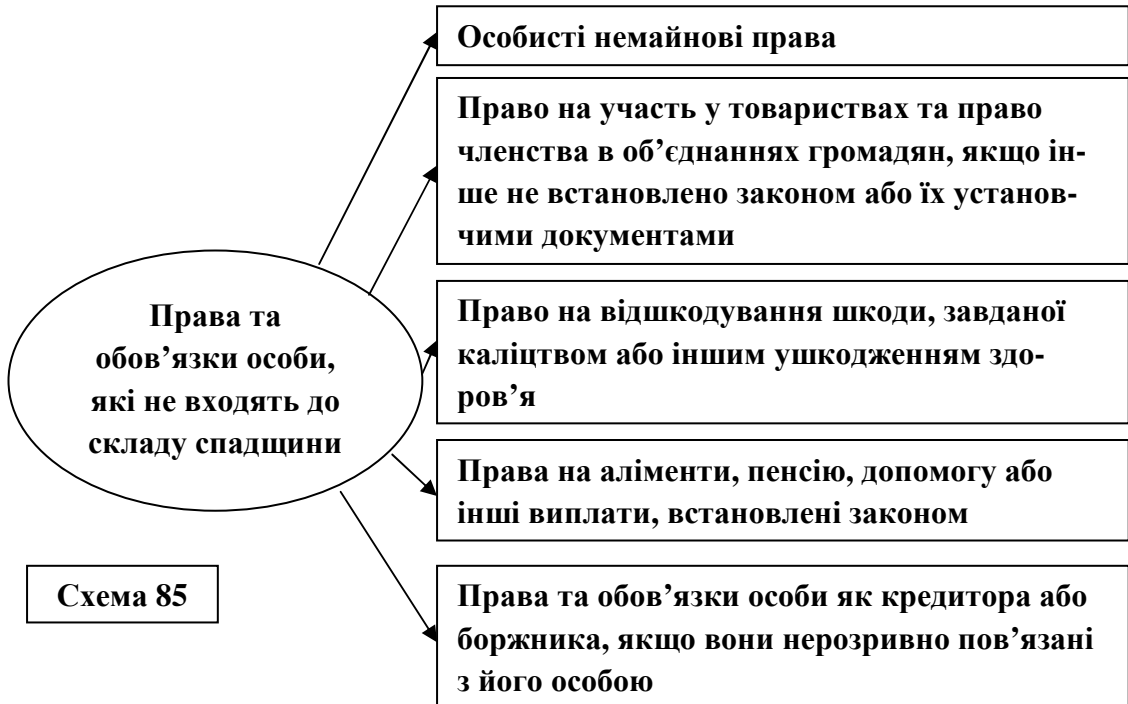
Майнові обов'язки недогвірної природи - відшкодування заподіяної спадкодавцем шкоди, сплата винагороди за обіцянку спадкодавця (гл.78 ЦК)

Майнові обов'язки по сплаті неустойки (штрафу), пені (ст.549, 624 ЦК)

Майнові обов'язки по відшкодуванню збитків (ст.623 ЦК)

Майнові обов'язки по відшкодуванню моральної шкоди (ст. 1230, 1231 ЦК)

Компенсувати розумні витрати на утримання, догляд, лікування та поховання спадкодавця (ст.1232 ЦК)

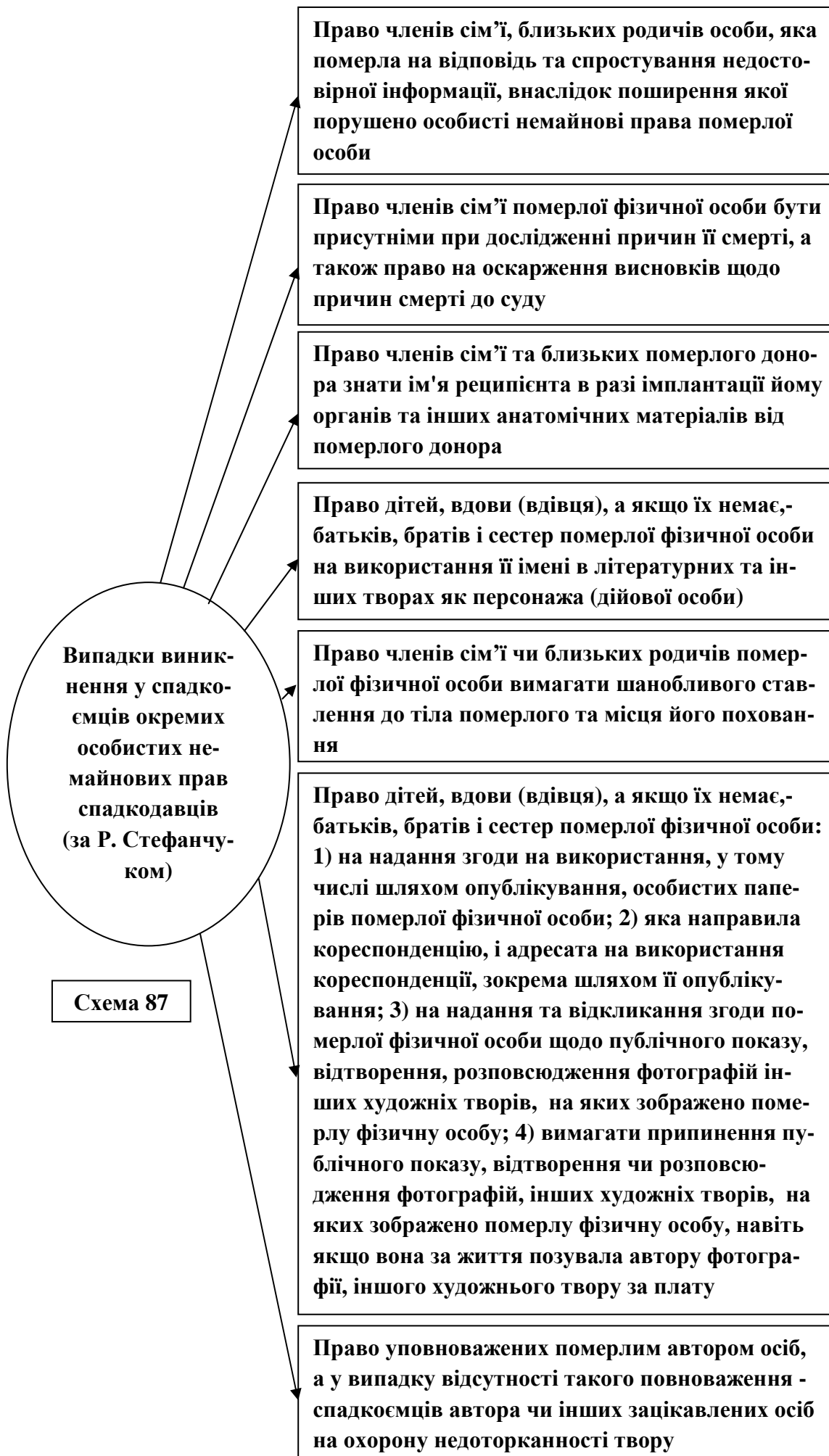
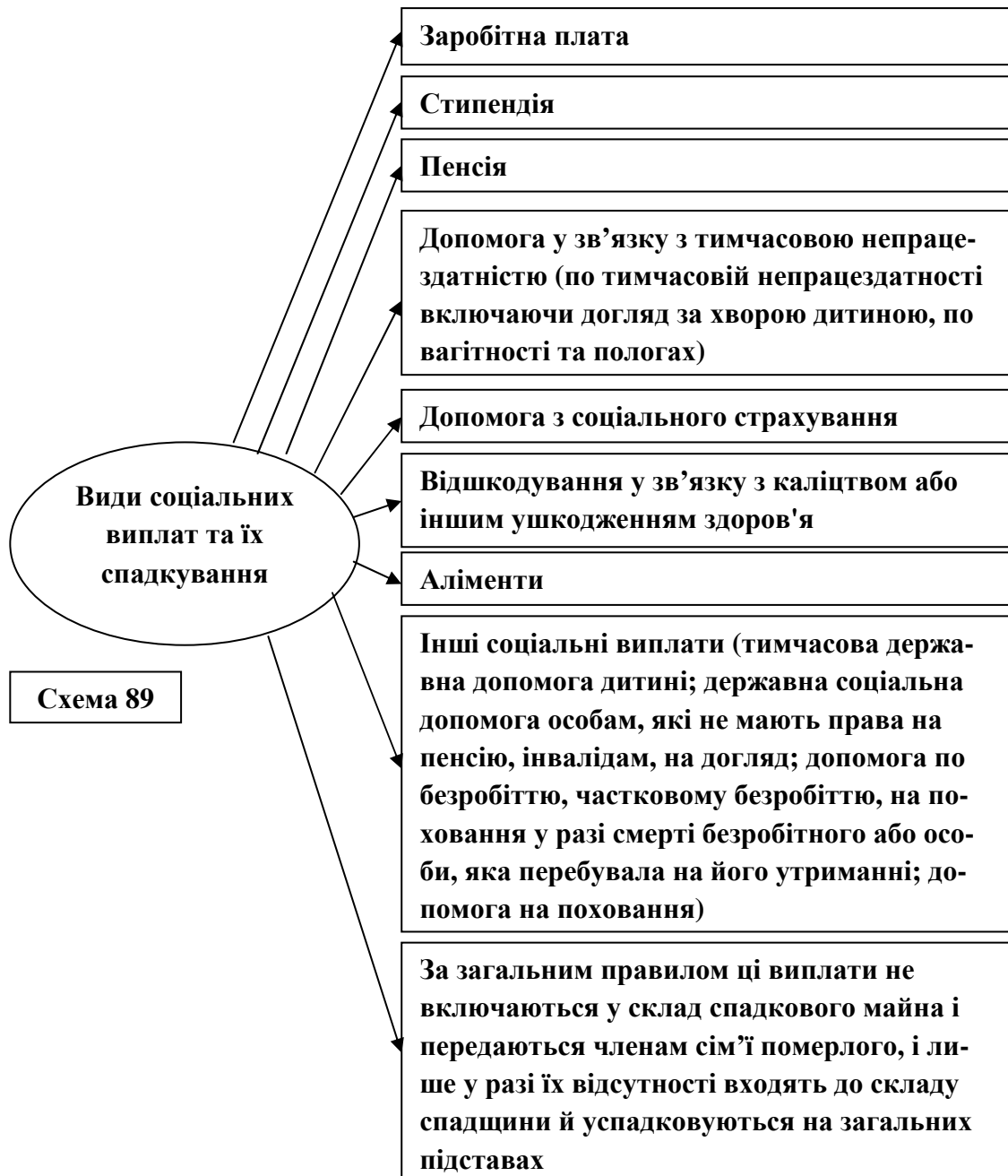
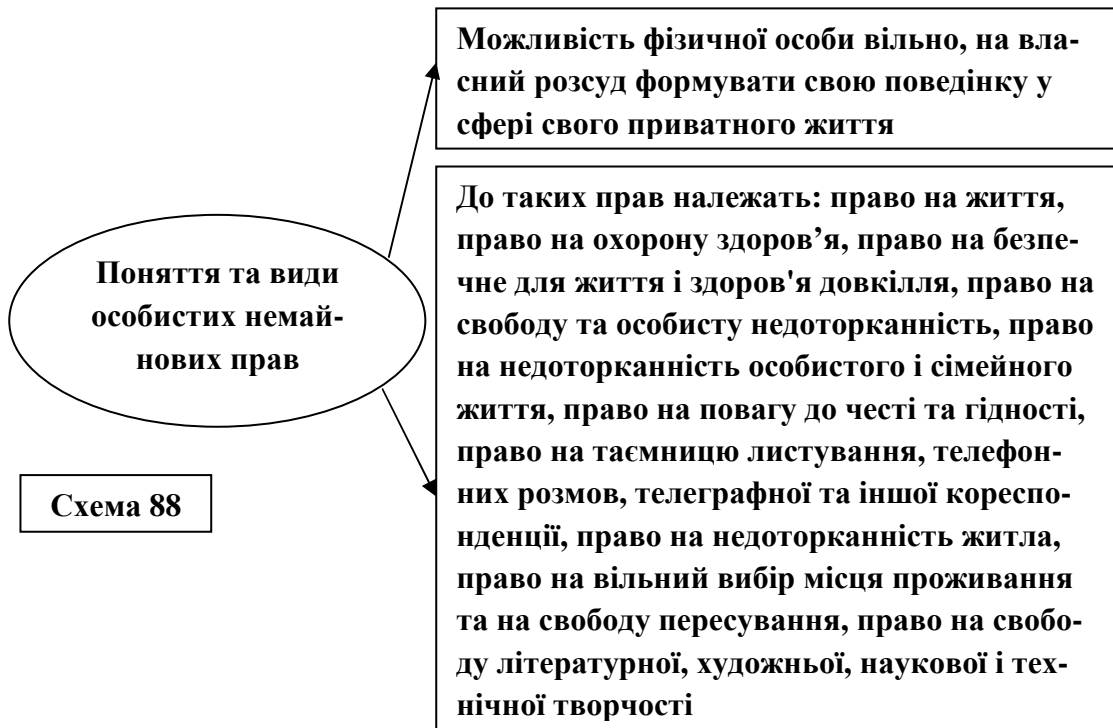
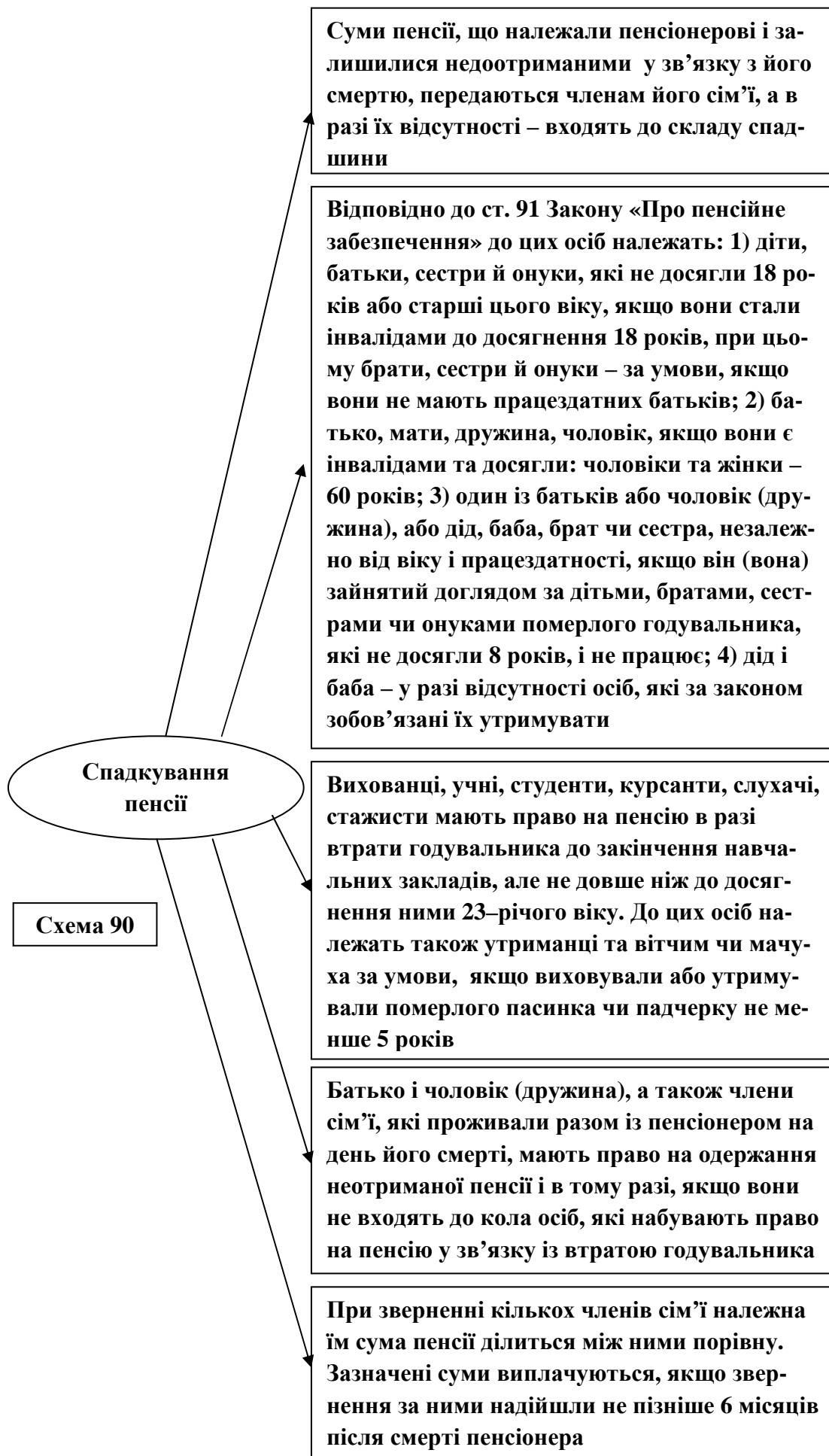
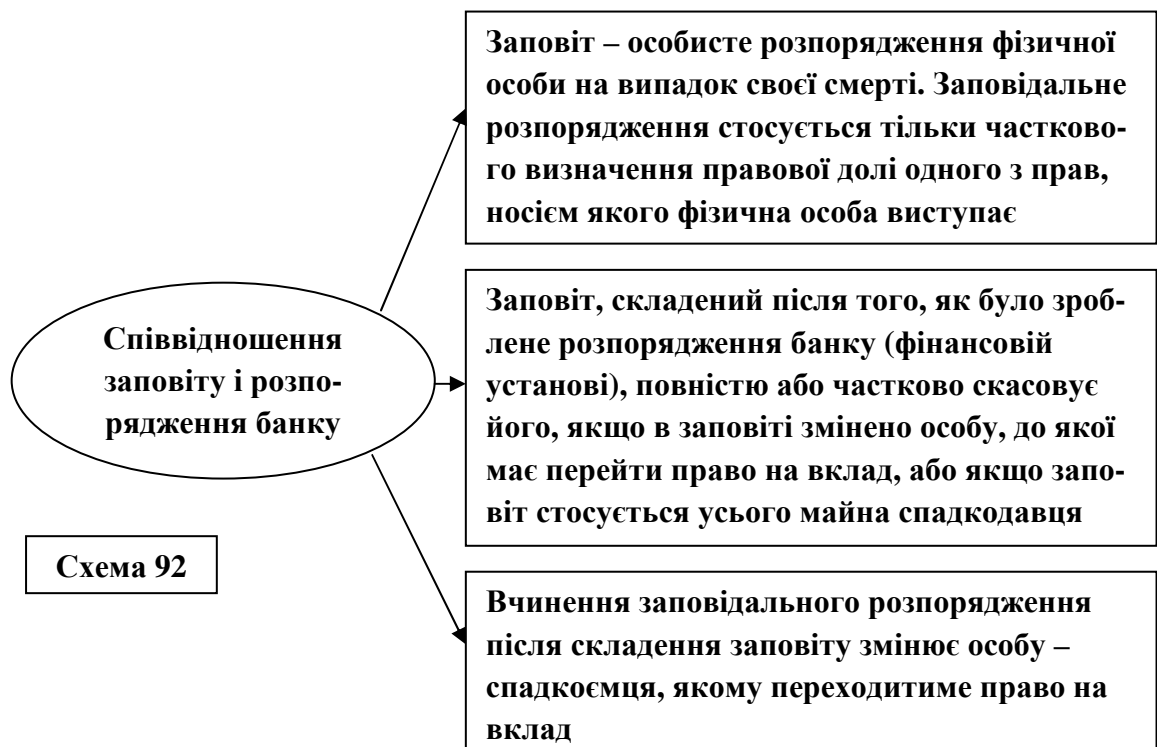
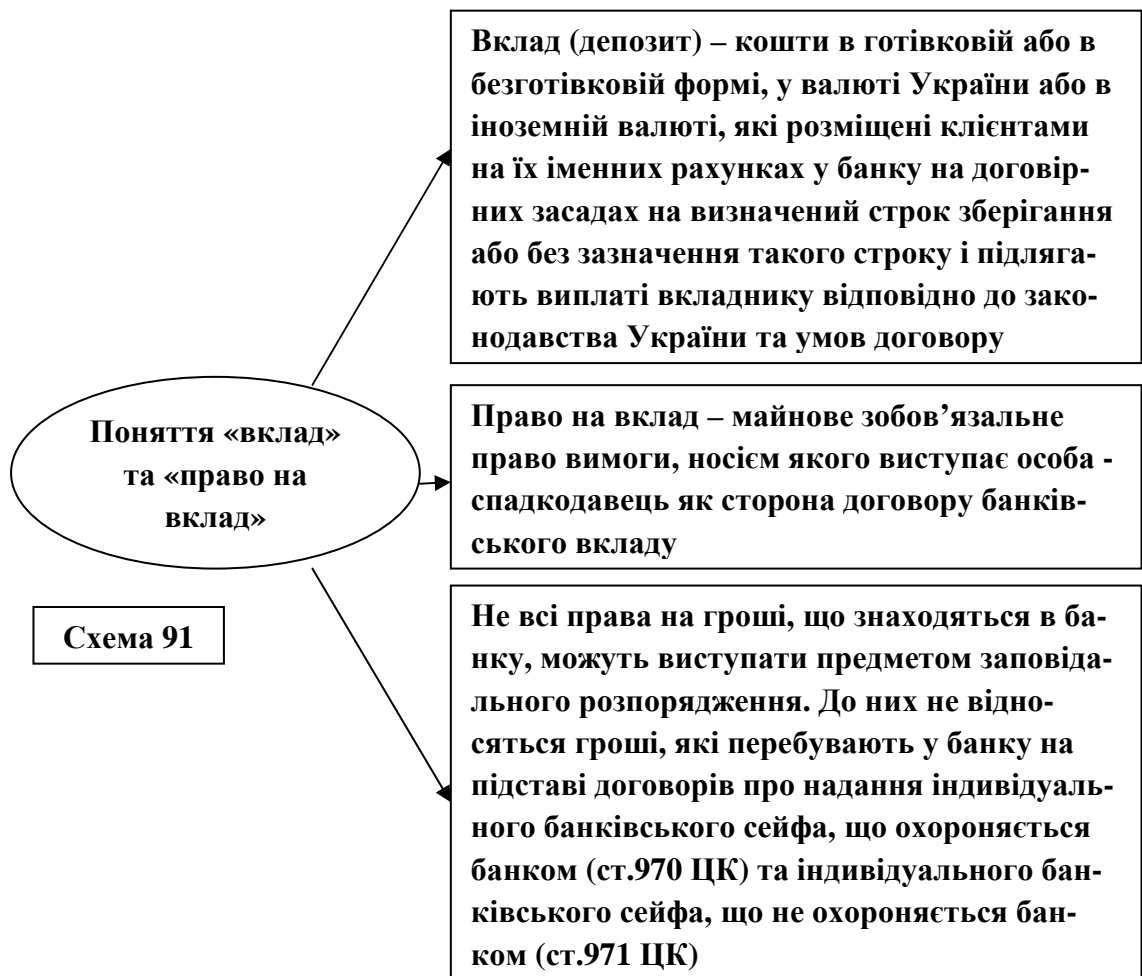

Схема 87

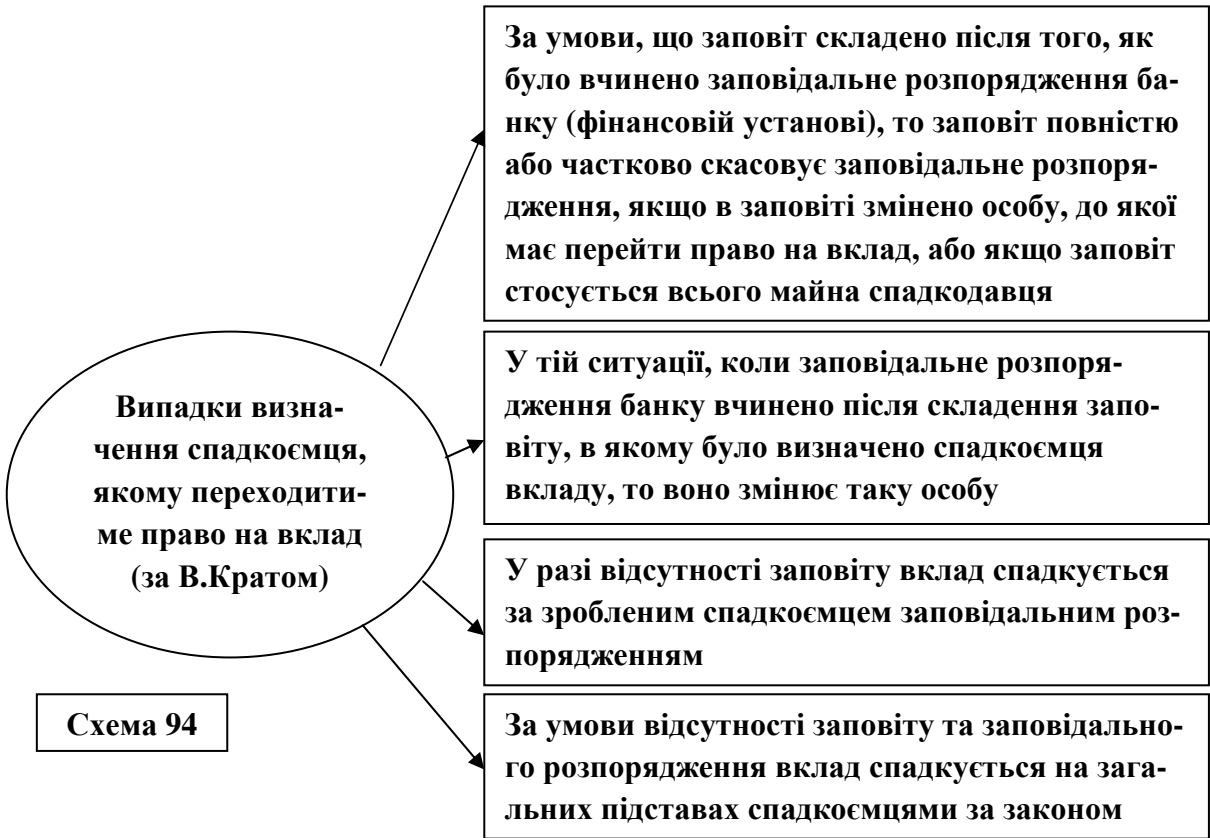

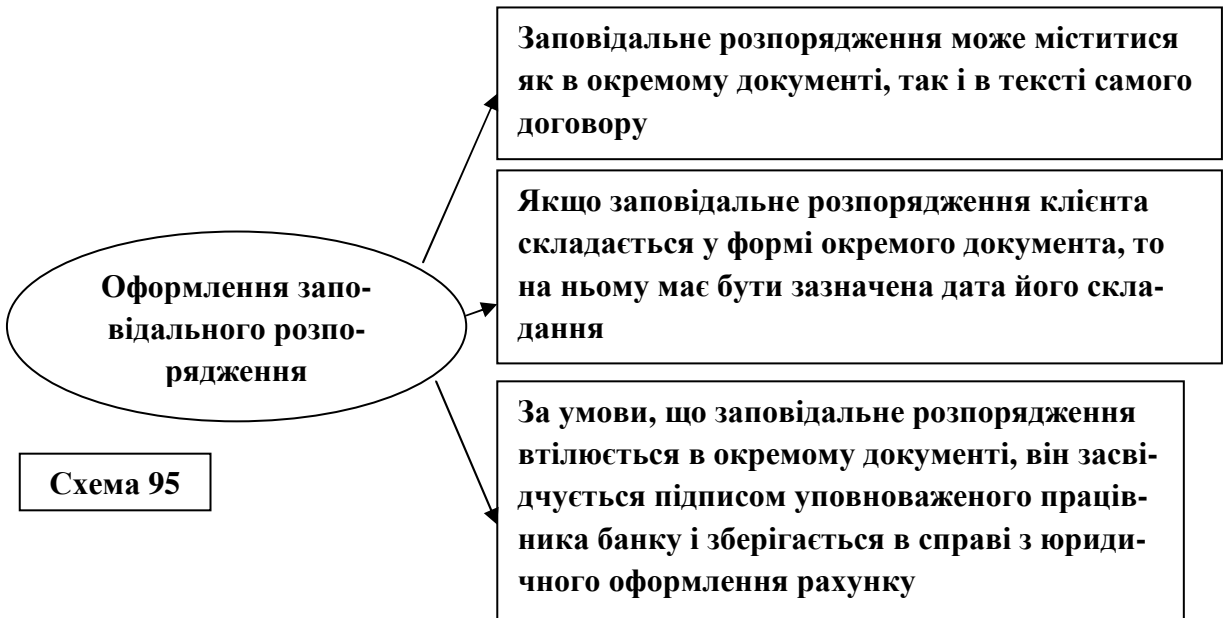

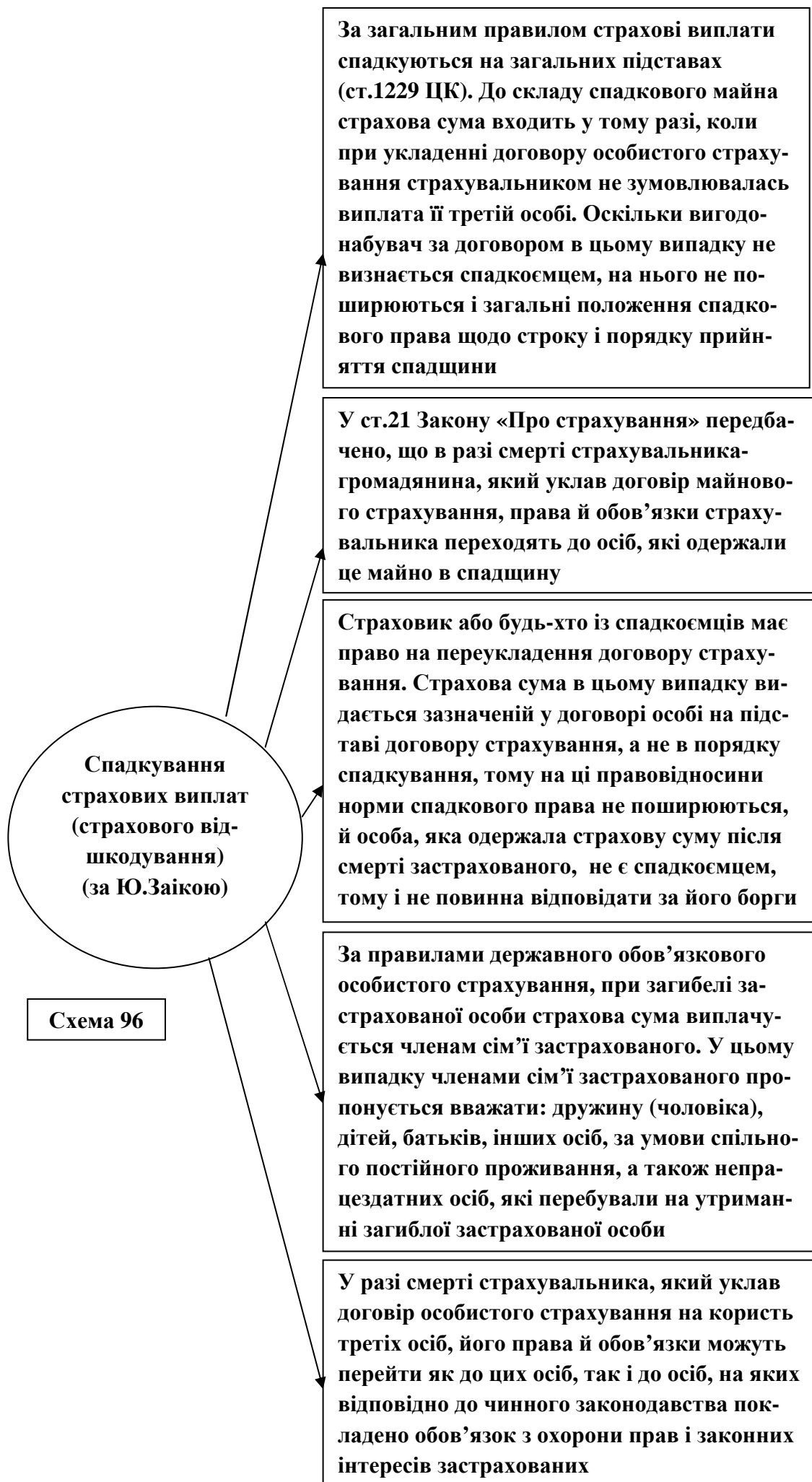
Схема 93

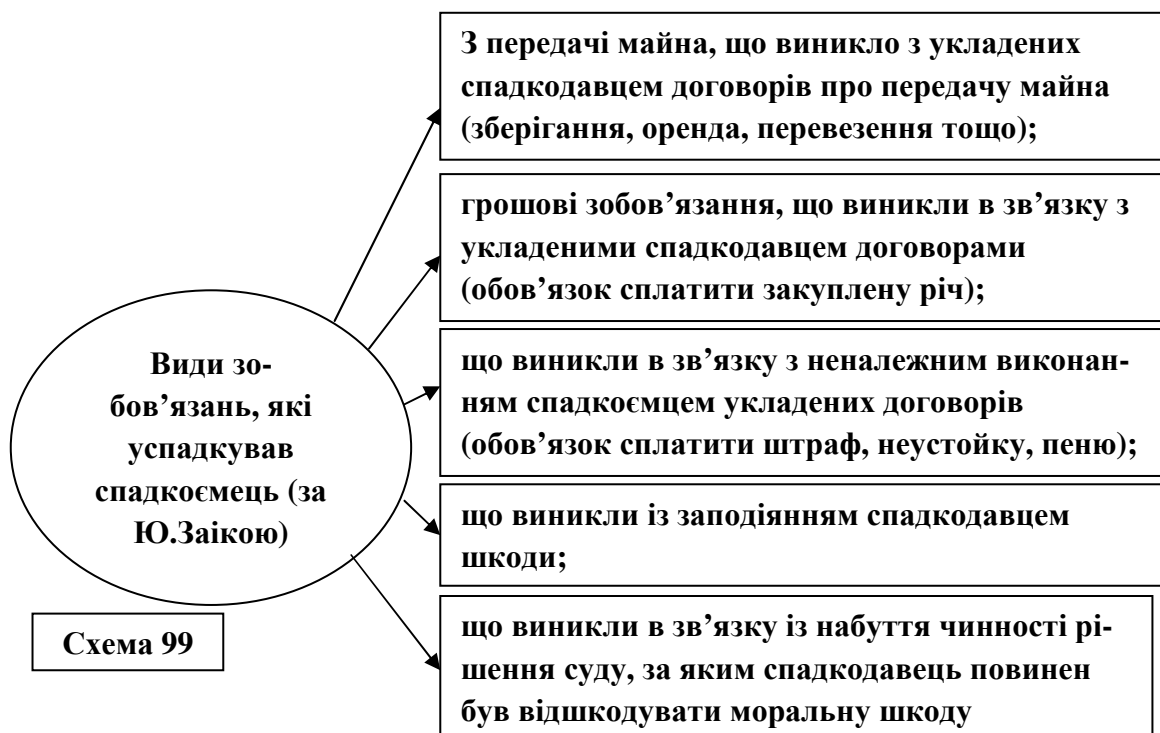
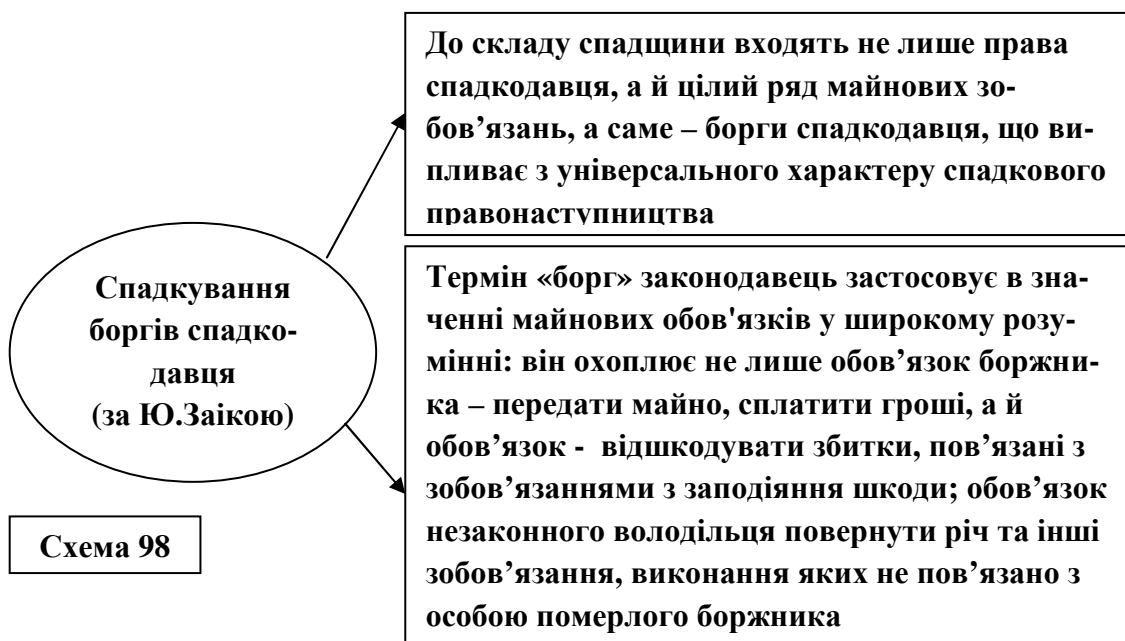
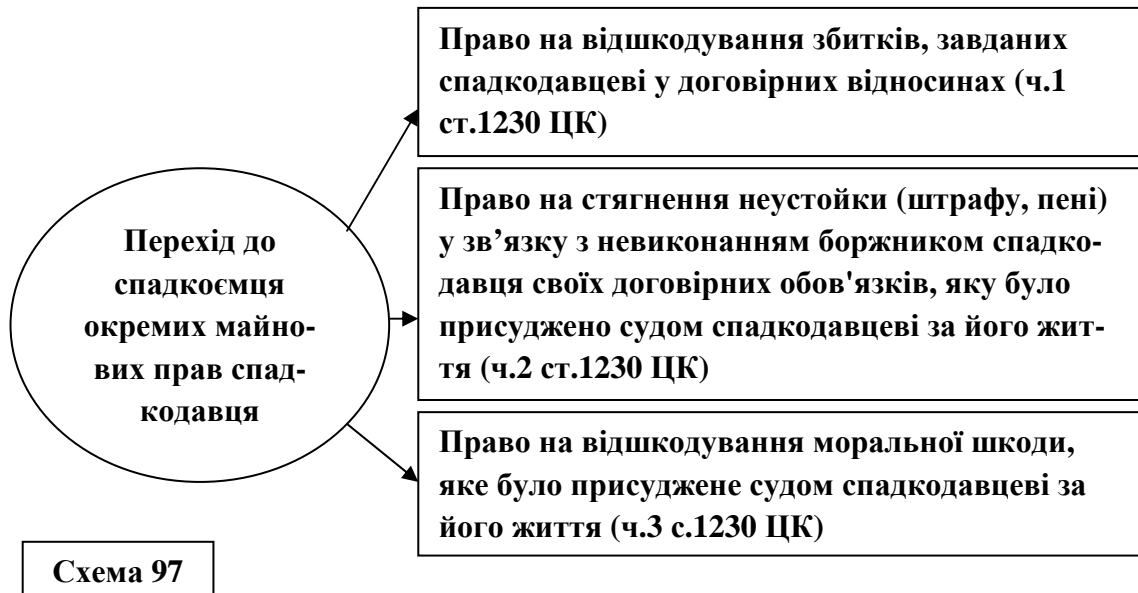

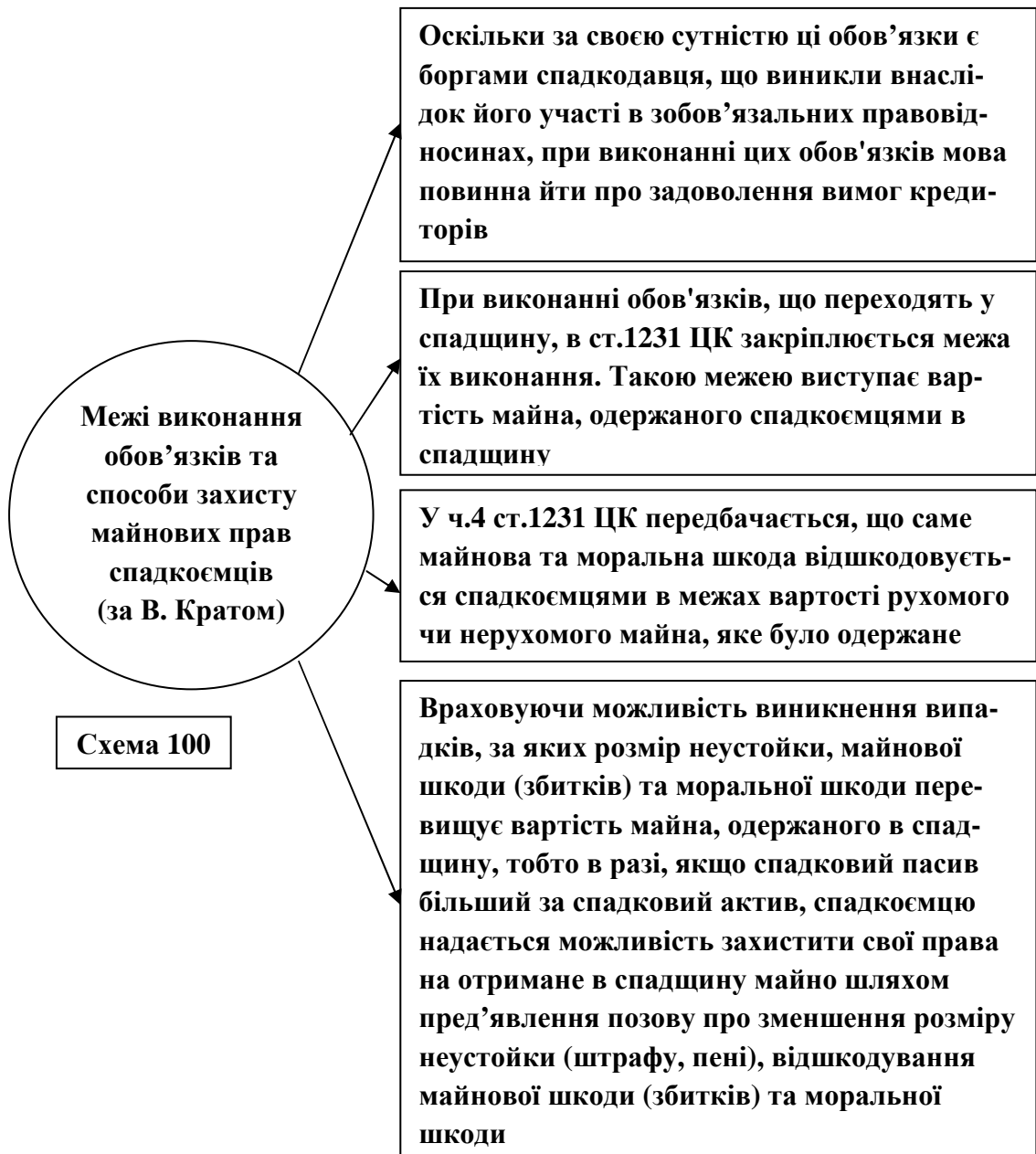
Схема 94

Схема 95

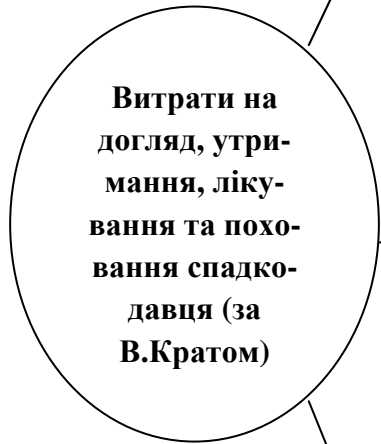

Схема 102

Витрати на догляд, утримання, лікування та поховання спадкодавця не відшкодовуються за рахунок спадщини. Такий висновок випливає зі ст.1218 ЦК, відповідно до якої до складу спадщини включаються тільки права та обов'язки, які належали самому спадкодавцеві

Враховуючи, що відшкодування витрат здійснюється не зі спадкового майна, воно не обмежується вартістю останнього. Законодавець встановлює межі відшкодування спадкоємцями боргів спадкодавця, які окреслюються реальною вартістю майна, яке перейшло до них, з вирахуванням частки боргів спадкодавця, що припадають на це майно (ч.3 ст.1238 ЦК)

Оскільки джерелом відшкодування зазначених витрат не є спадкове майно, не повинні застосовуватися положення, що передбачають можливість надання розпорядження про видачу зі спадкового майна грошових сум або грошового вкладу на ім'я померлого або про видачу із спадкового майна речей на покриття витрат по догляду за спадкодавцем під час його хвороби, а також на його поховання або встановлення надгробка

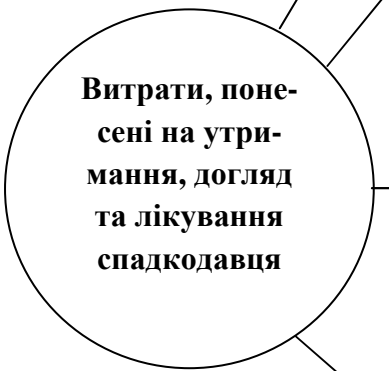

Схема 103

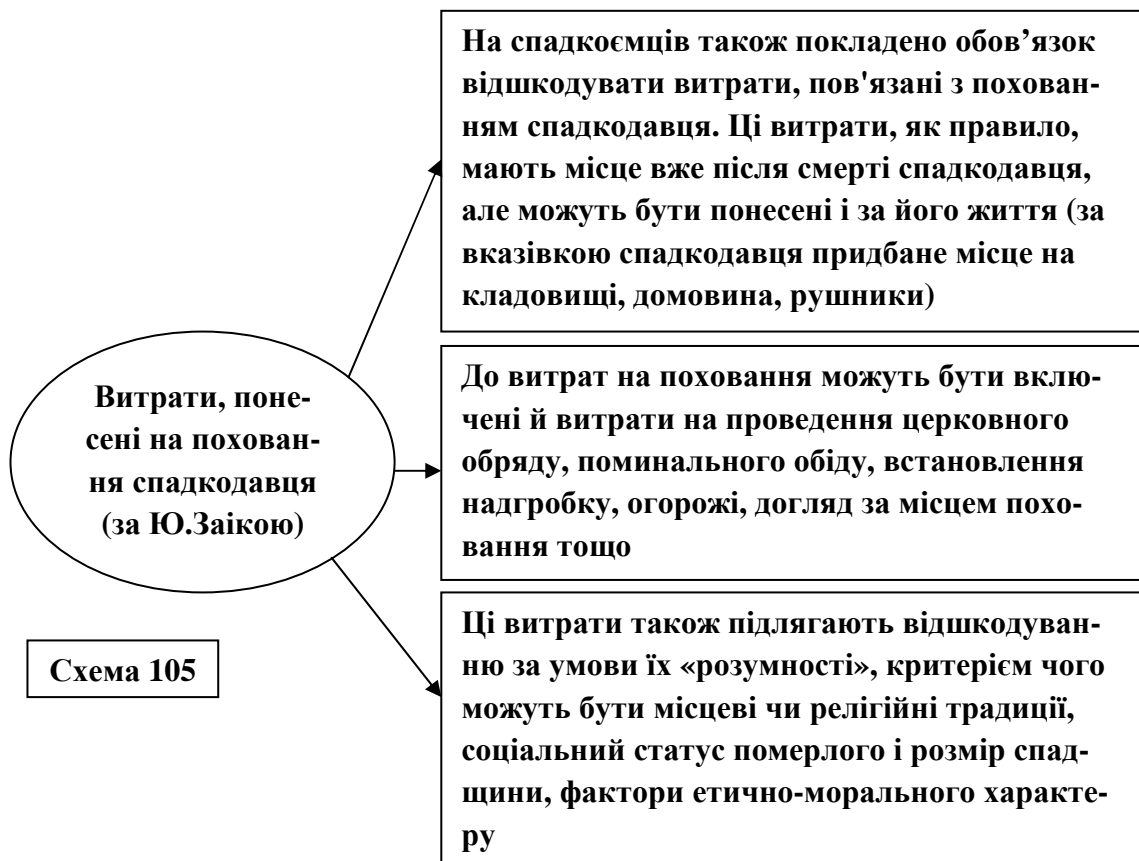
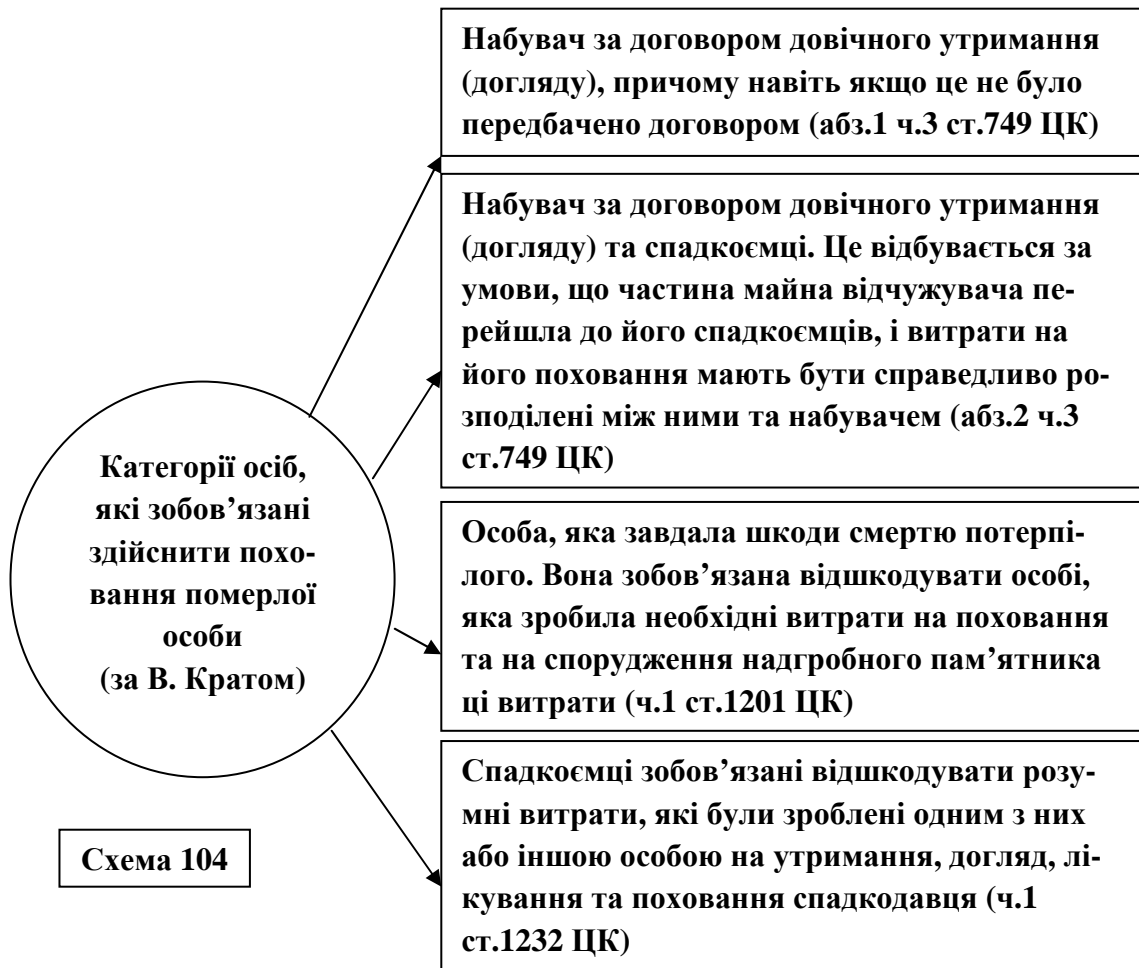
Утримання – витрати на оплату одягу, продуктів харчування, преси, електроенергії для спадкодавця

Догляд – витрати на оплату послуг доглядальниці для спадкодавця, безпосередній його догляд, приготування їжі, прання, прибирання

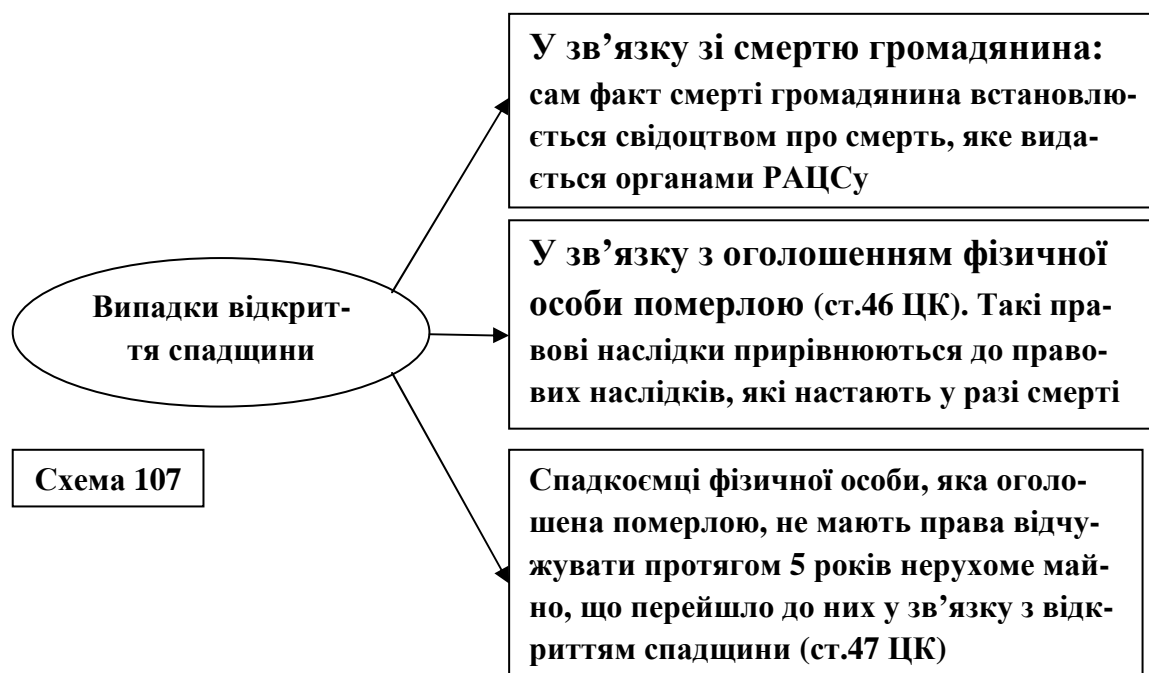
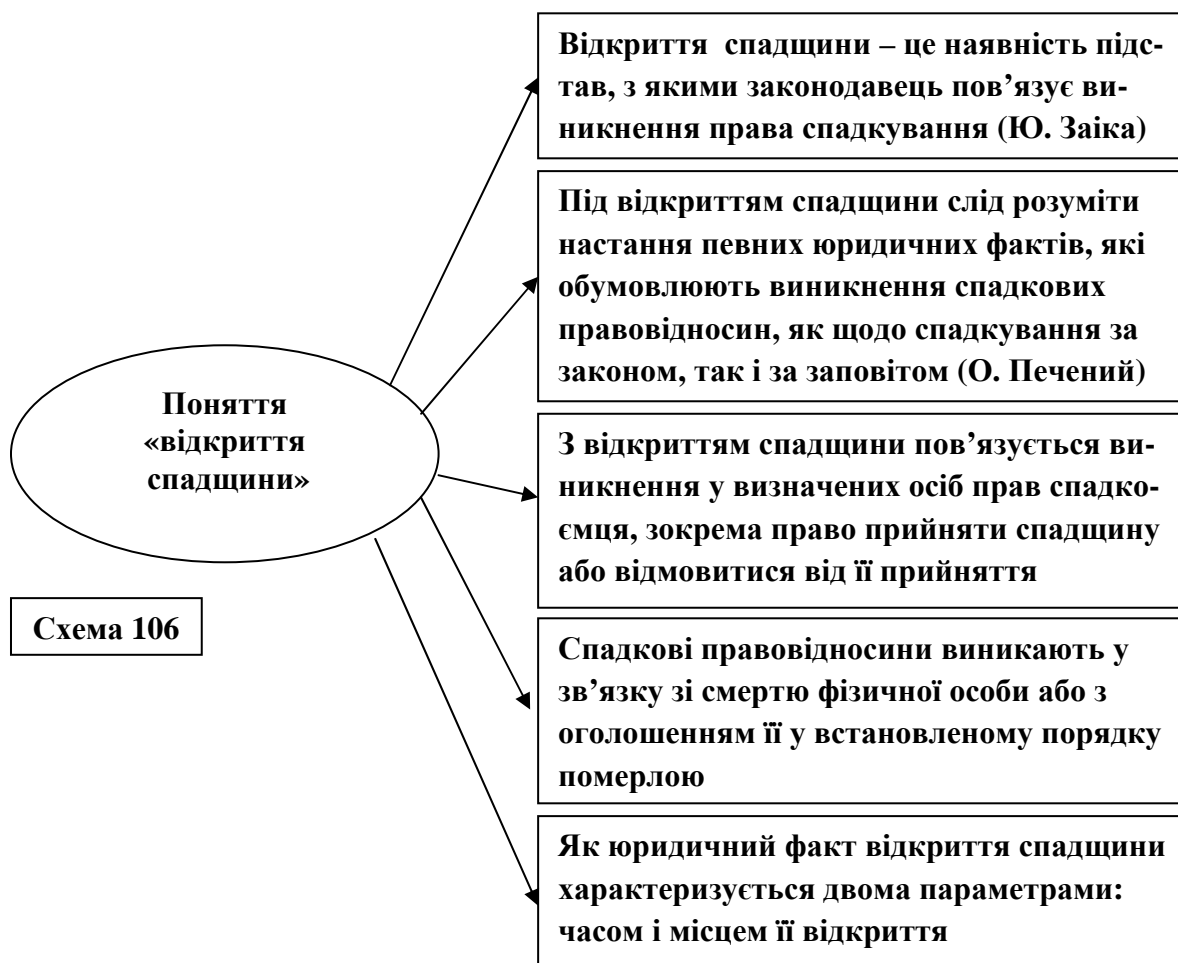
Лікування – витрати на оплату перебування в лікарні, надання медичної допомоги (операцій, перев'язок, уколів та інші медичні процедури), ліків, необхідних для лікування хвороби спадкодавця

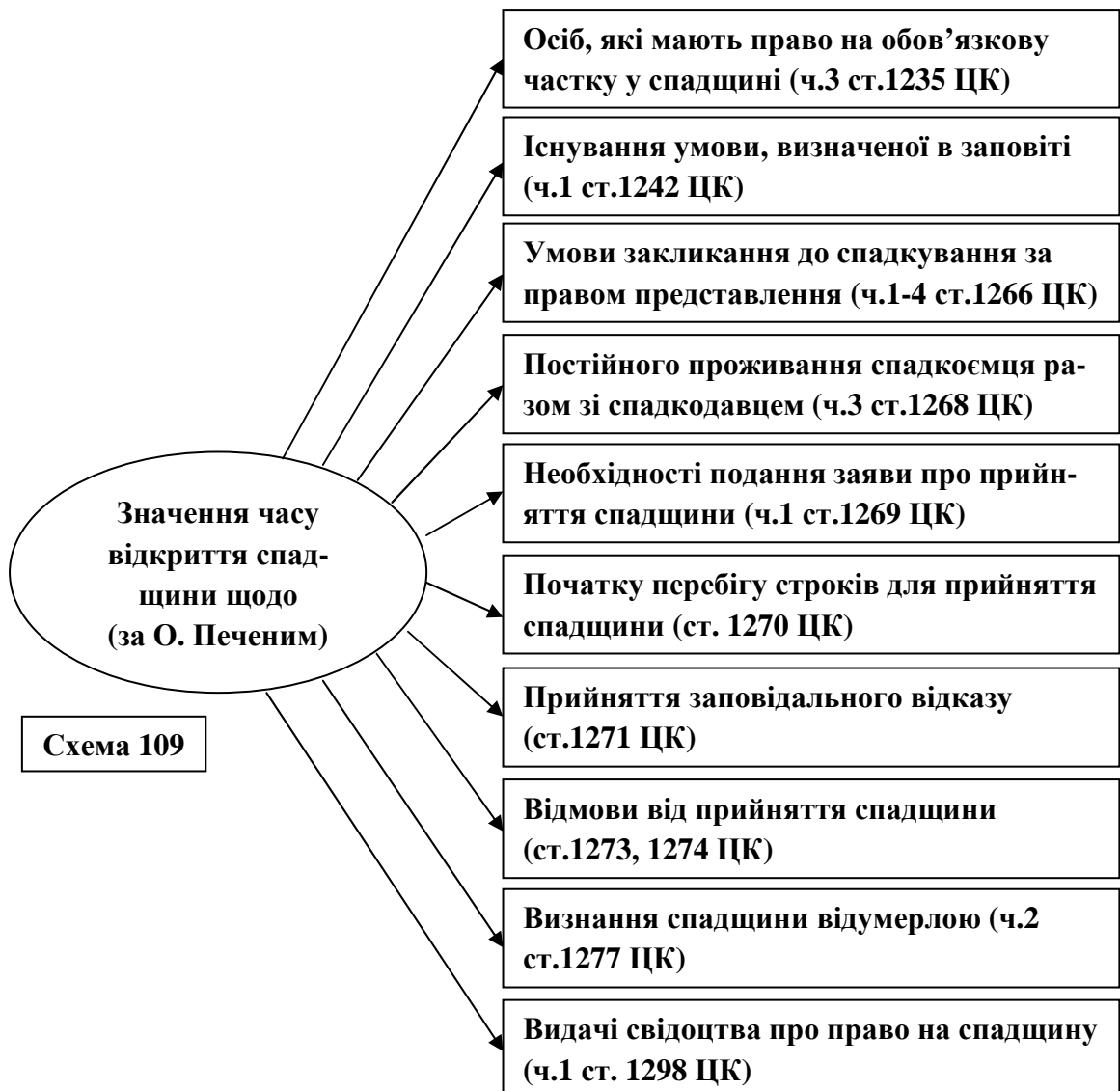
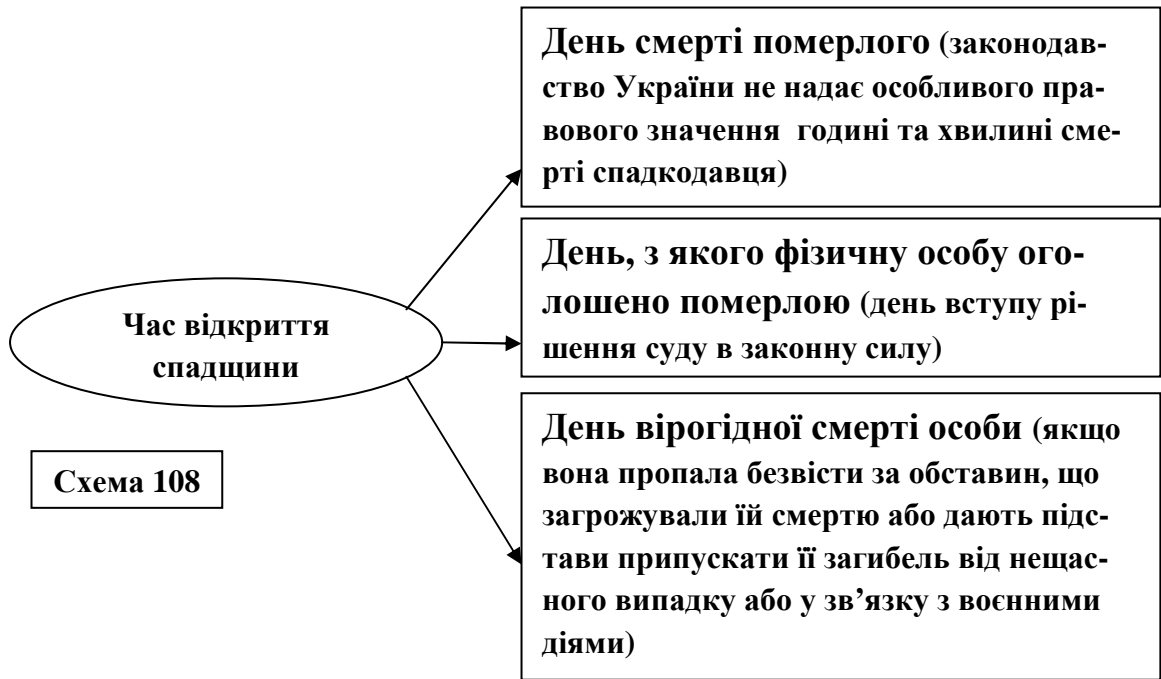
Потрібно надати докази, що ці витрати були дійсно понесені (довідки з лікарні, історія хвороби, медичні висновки, рахунки, чеки), і те, що вони були розумними, тобто були доцільними з позиції життєвого досвіду осіб, які понесли такі витрати

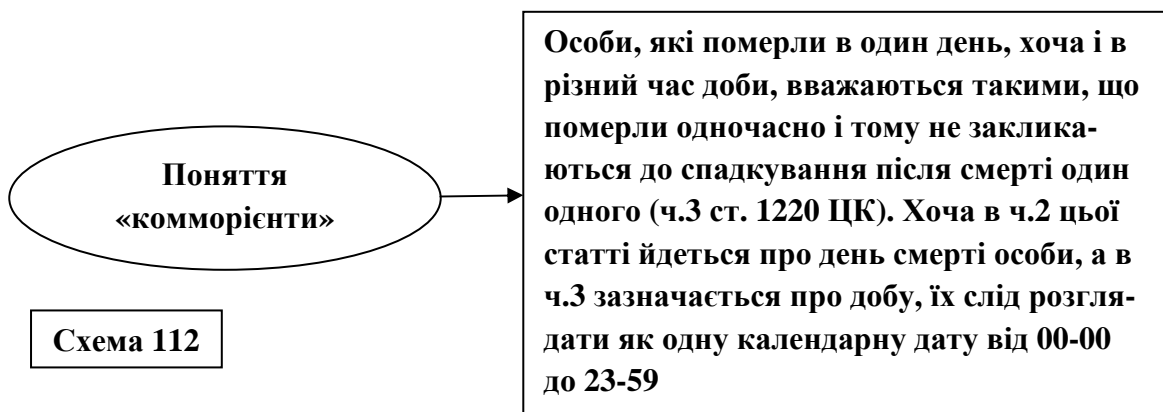
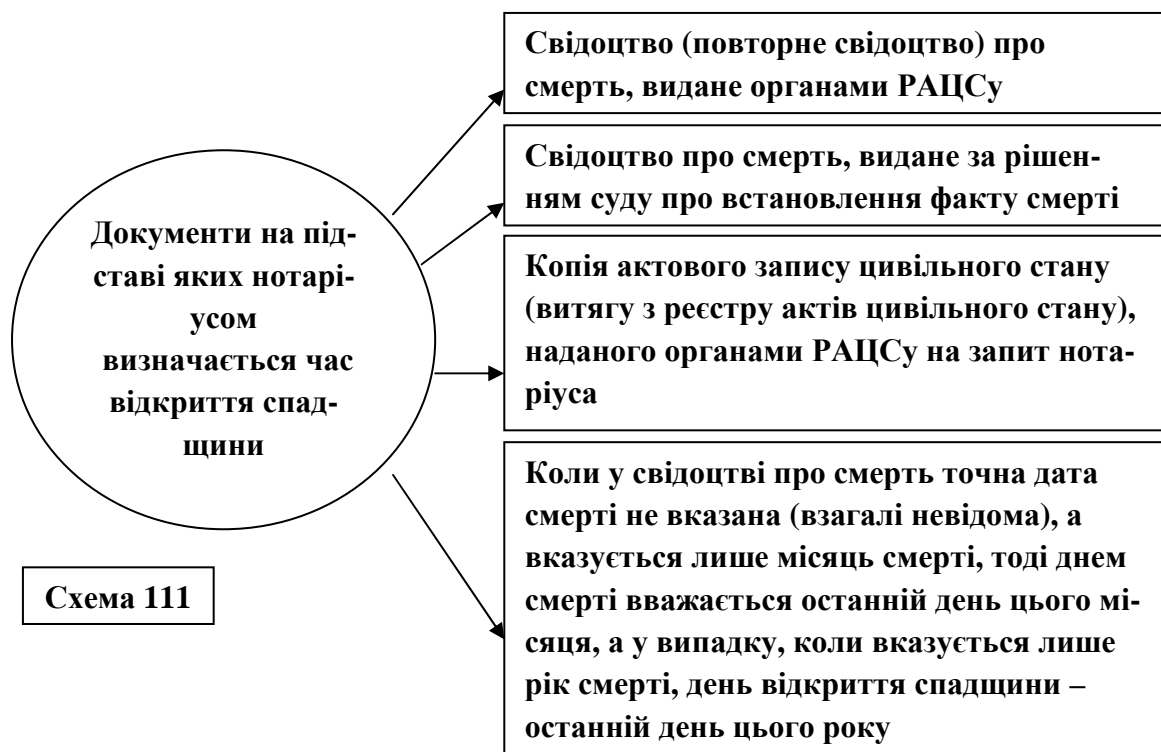
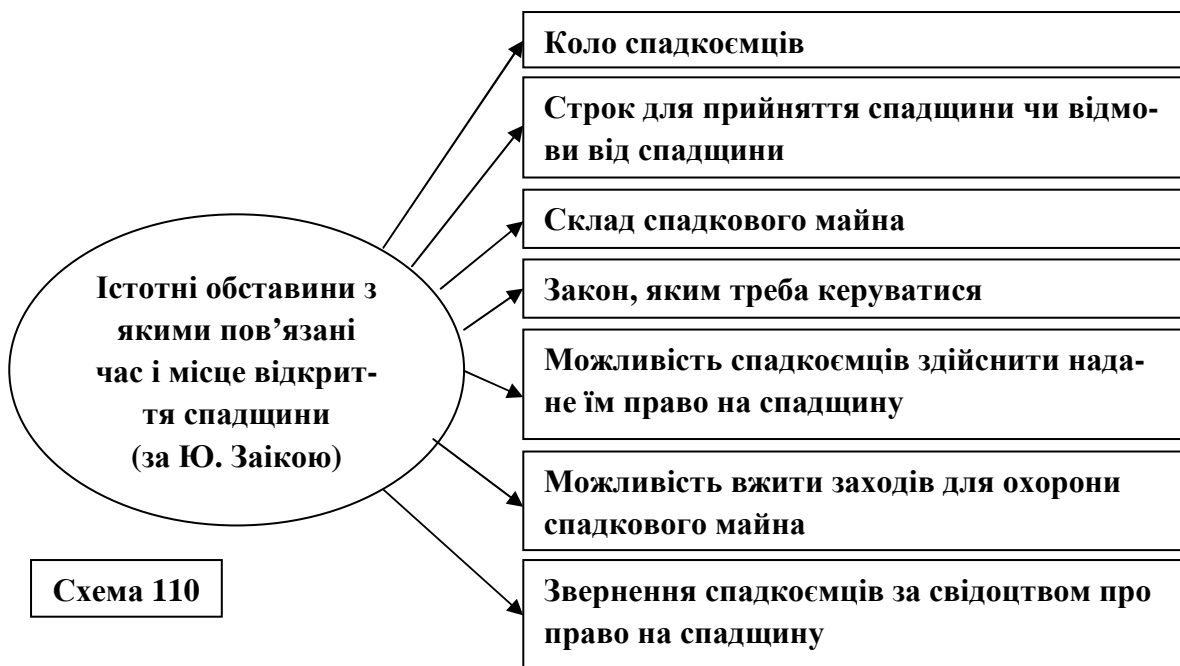

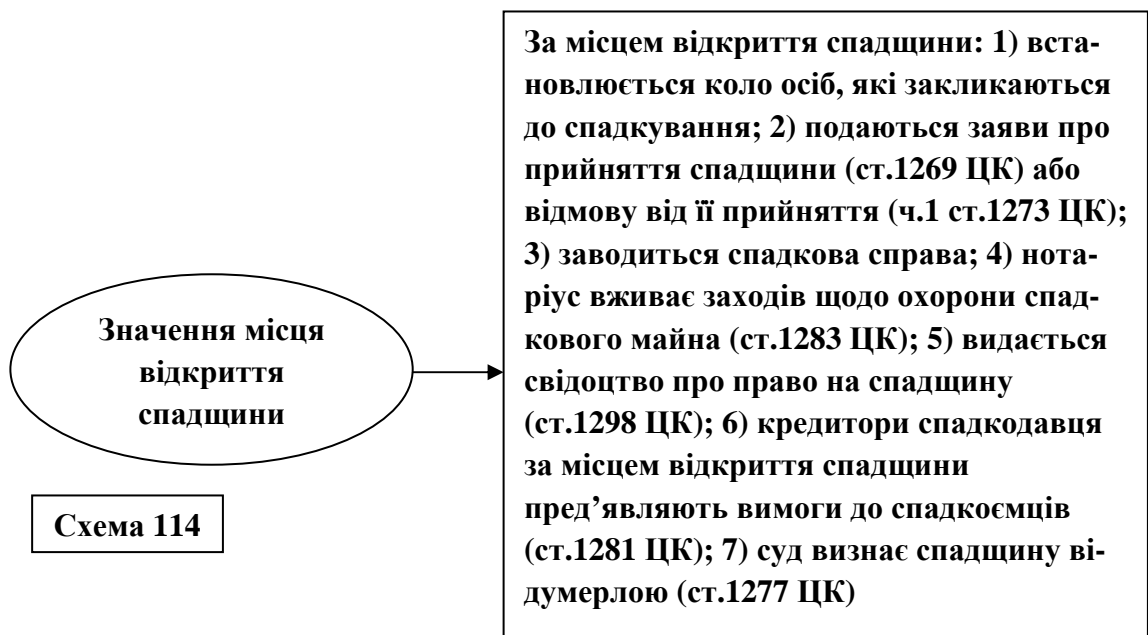
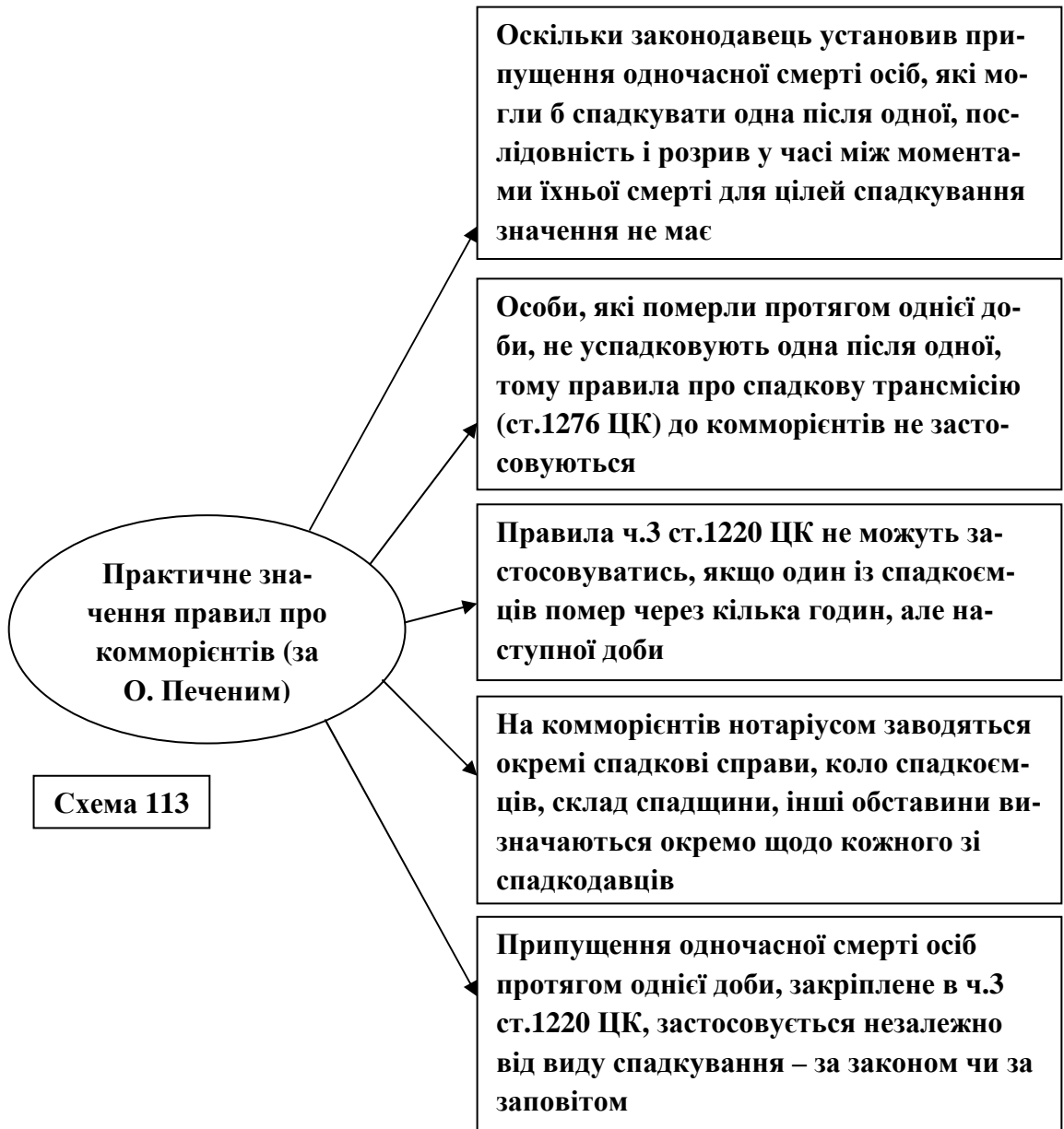

Час і місце відкриття спадщини

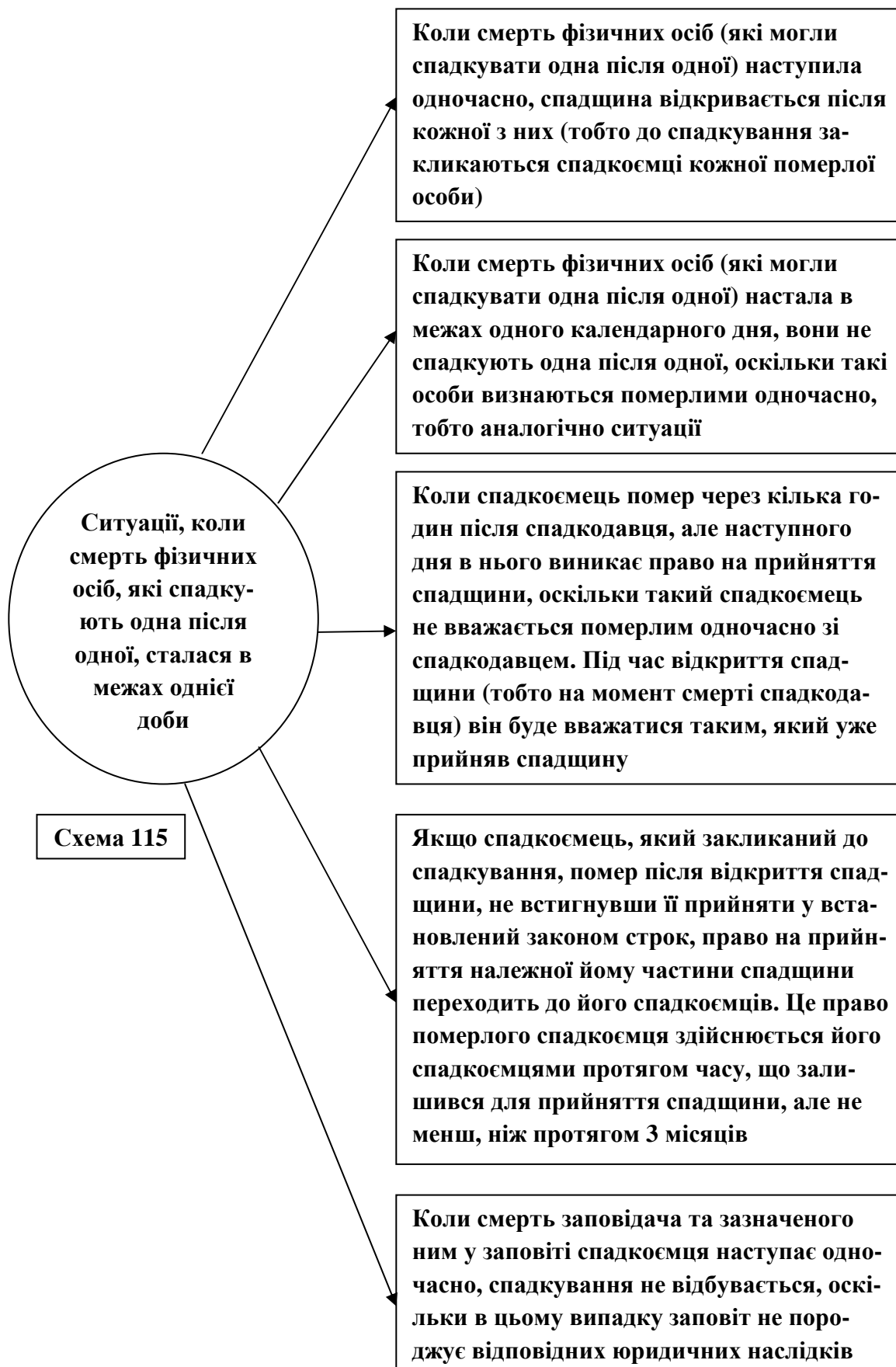

Схема 115

Схема 116

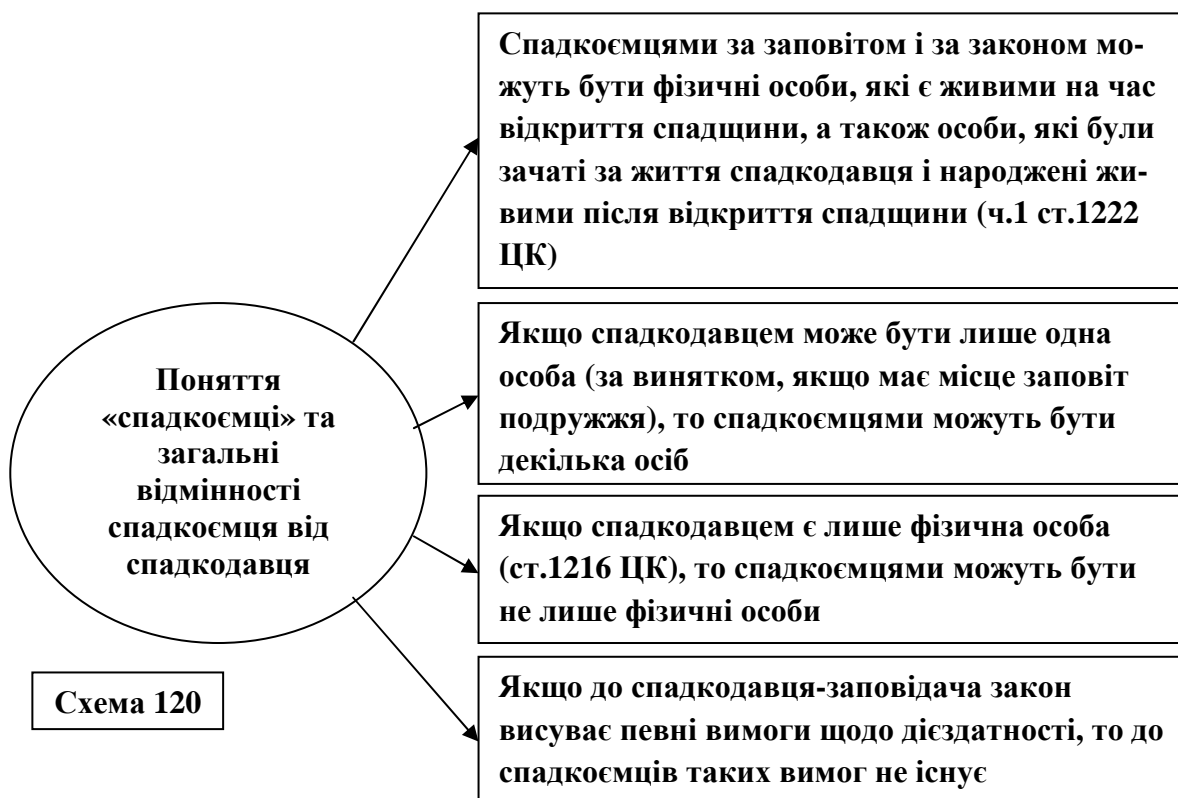
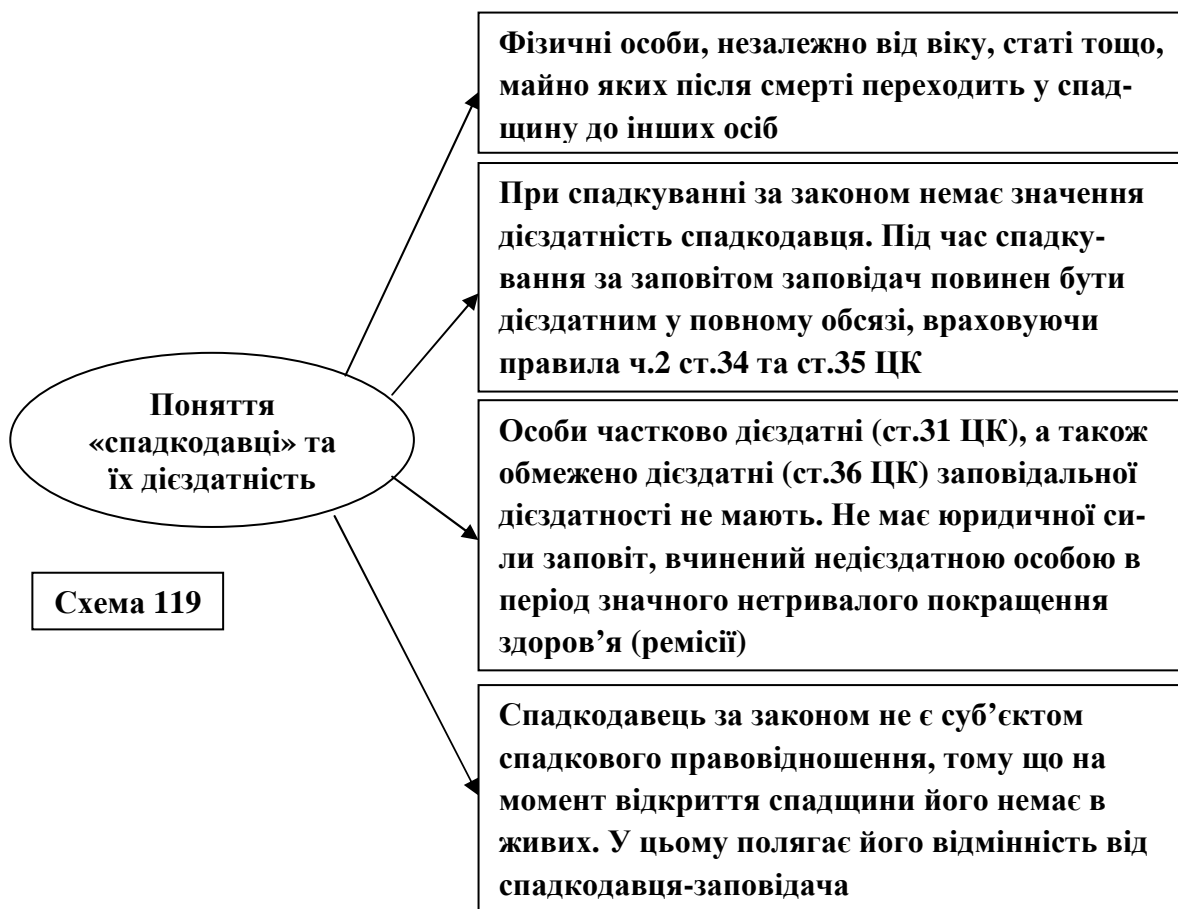
Схема 117

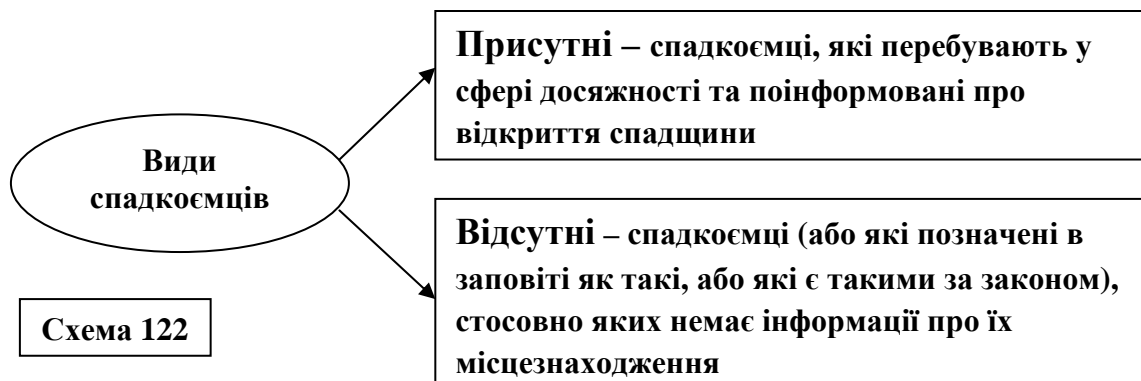
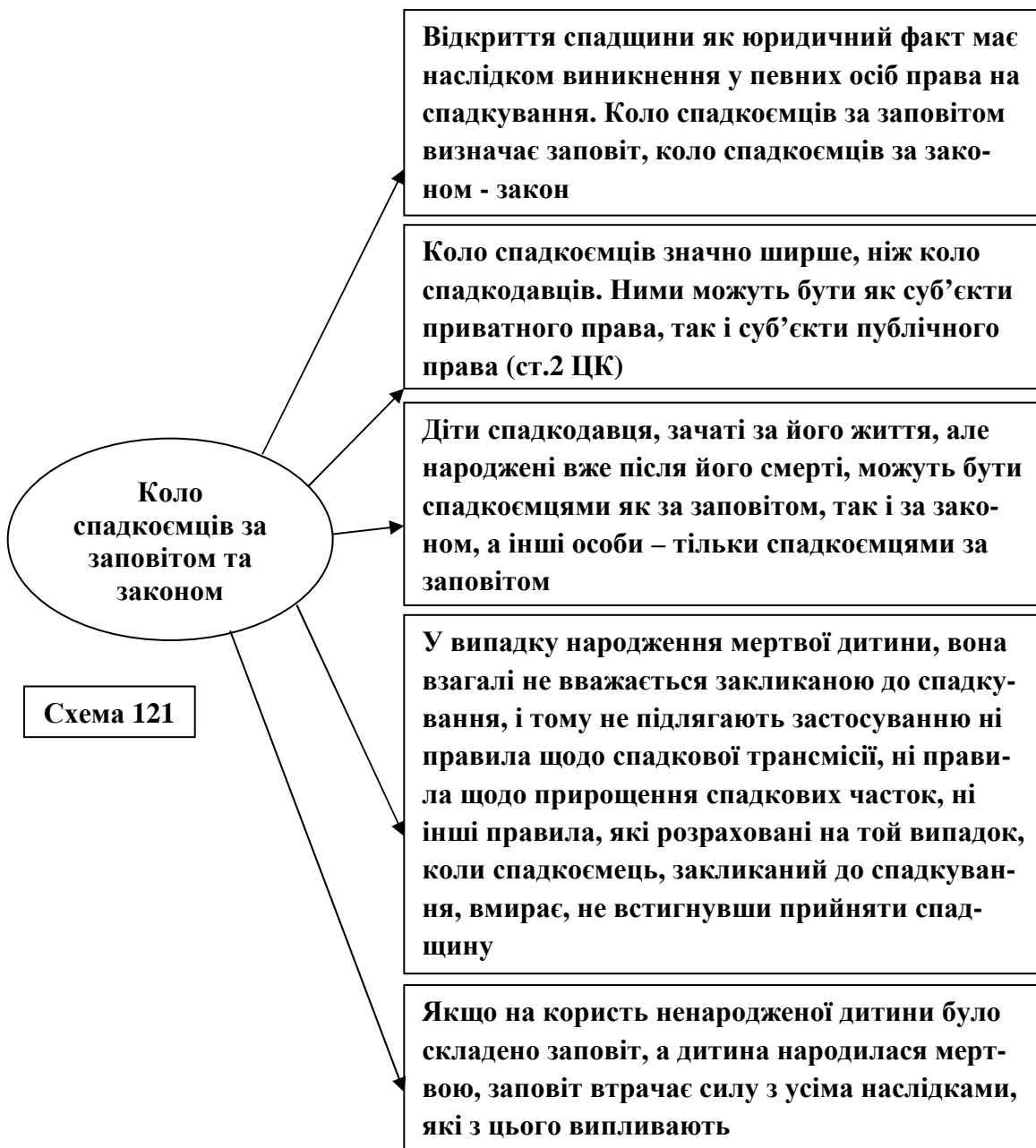

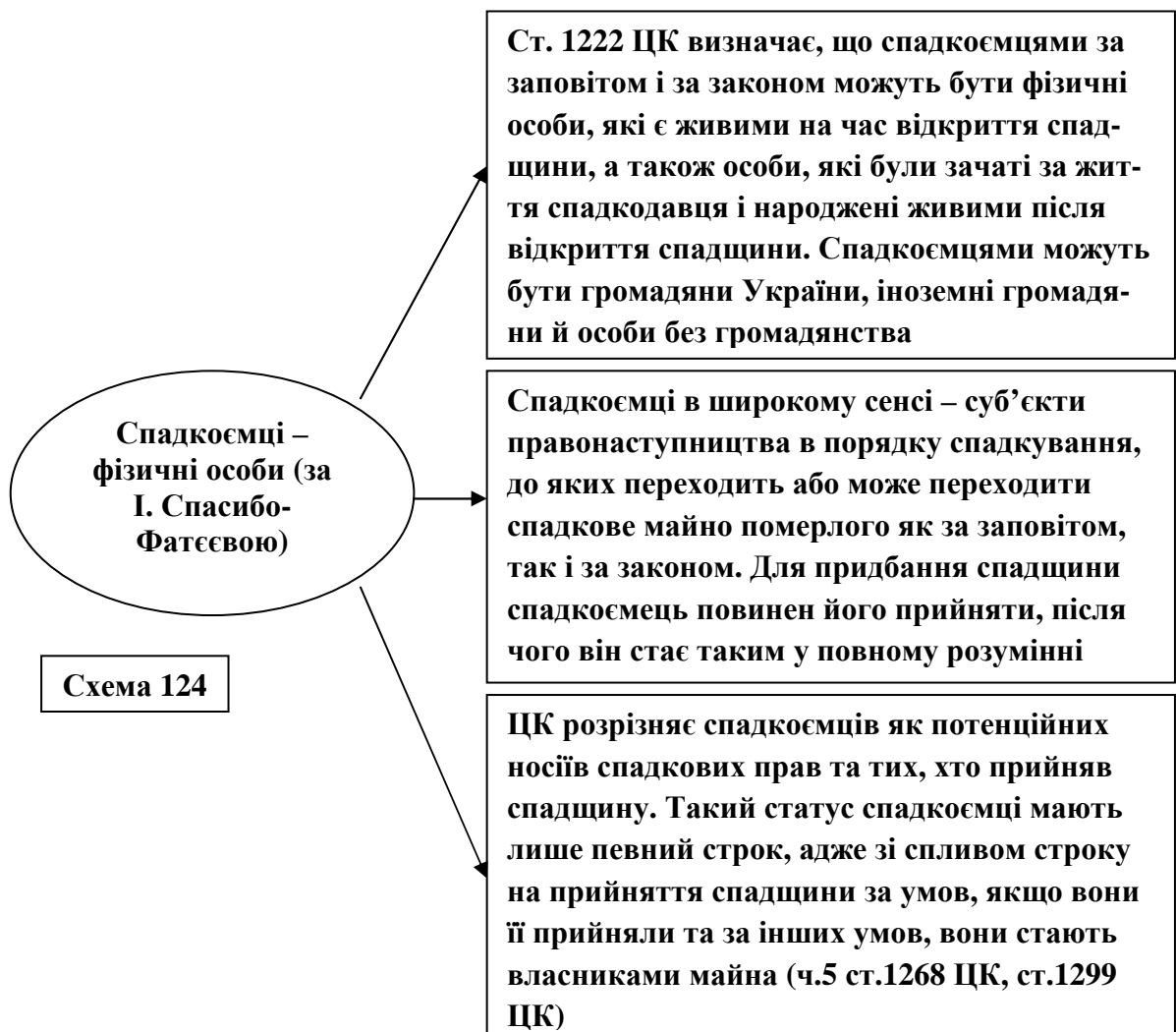
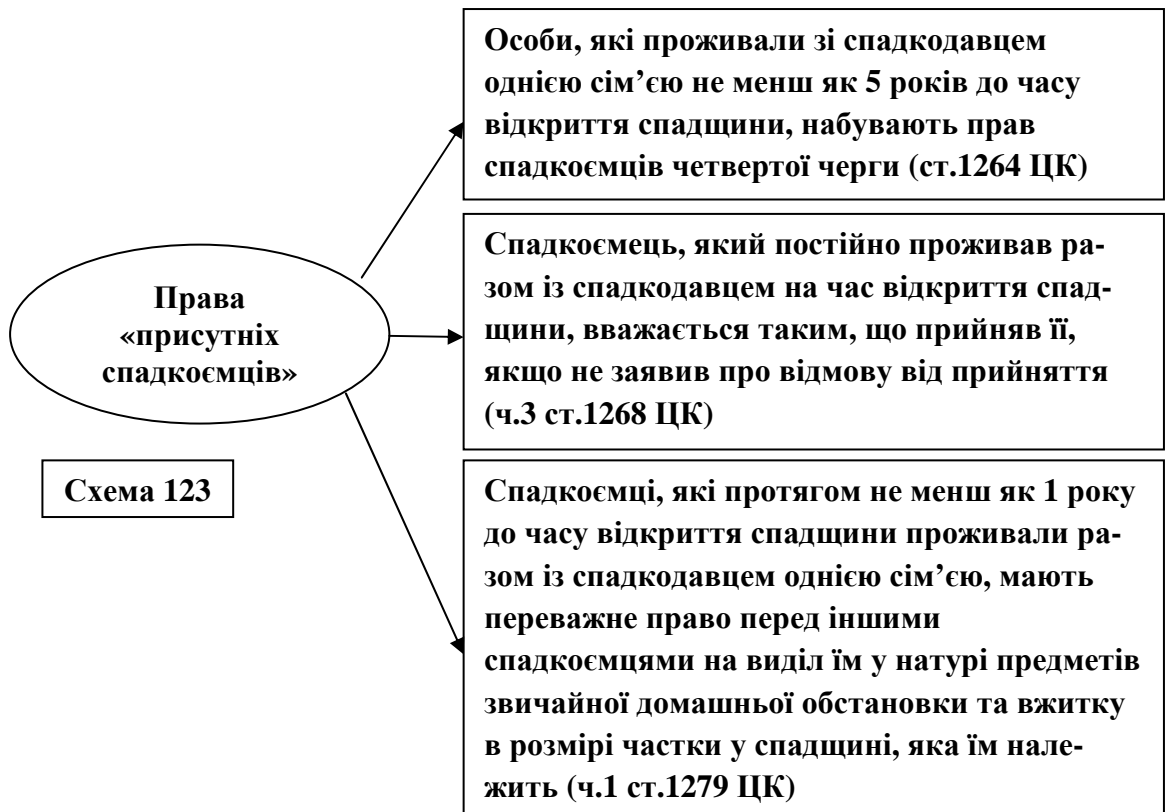
Схема 118

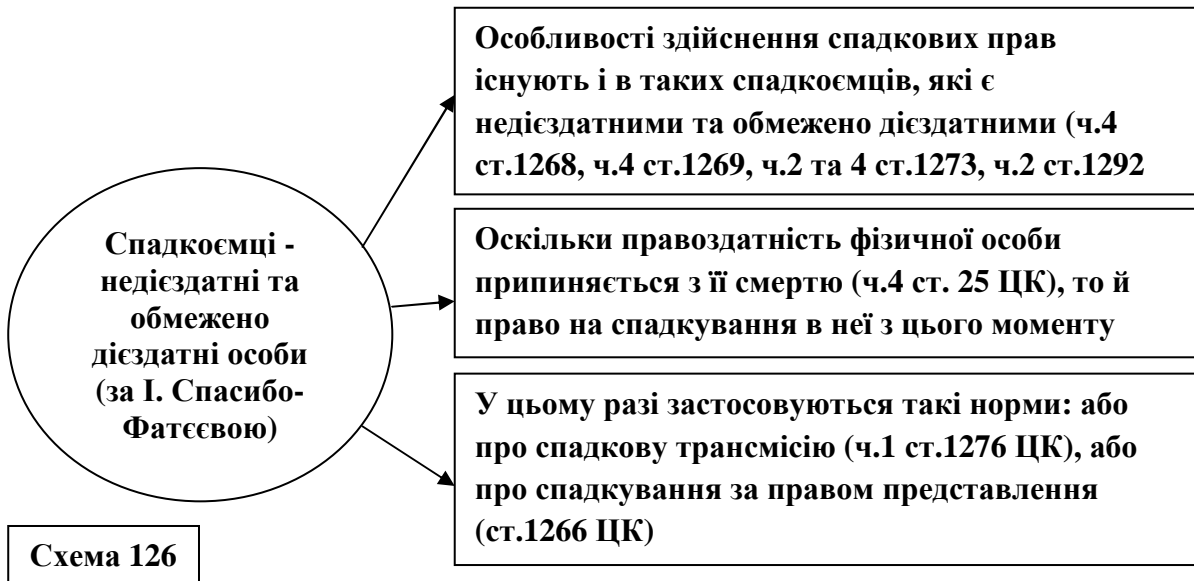
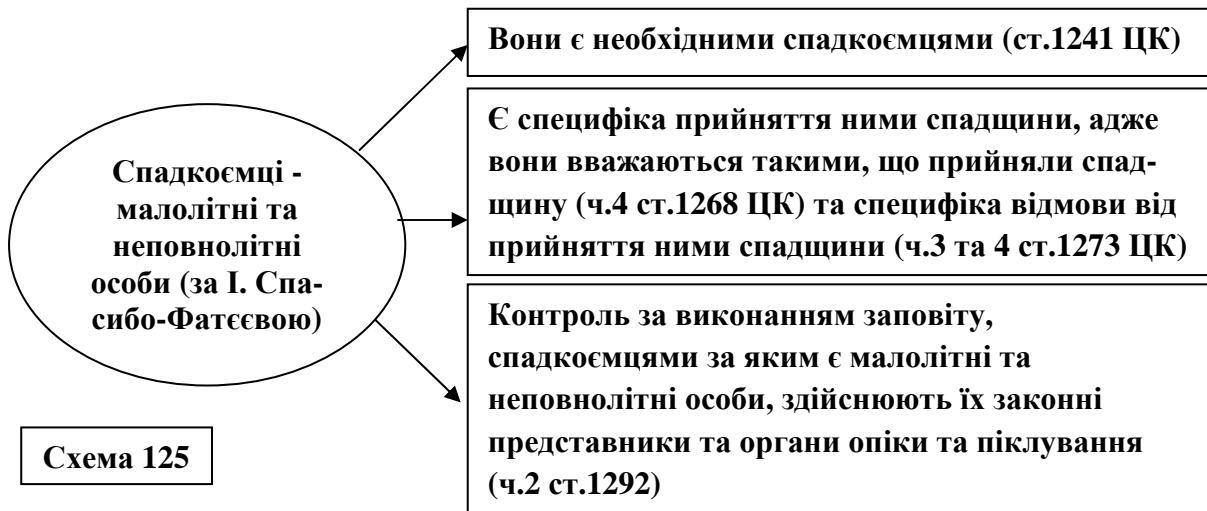

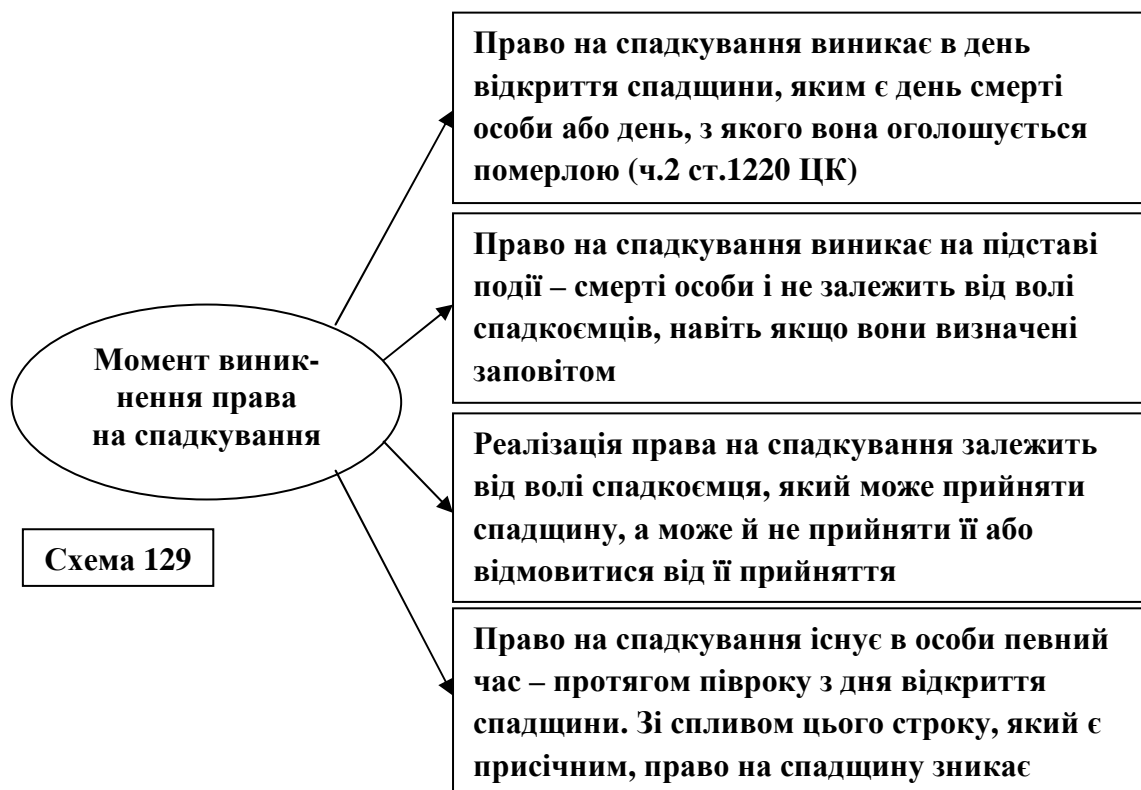
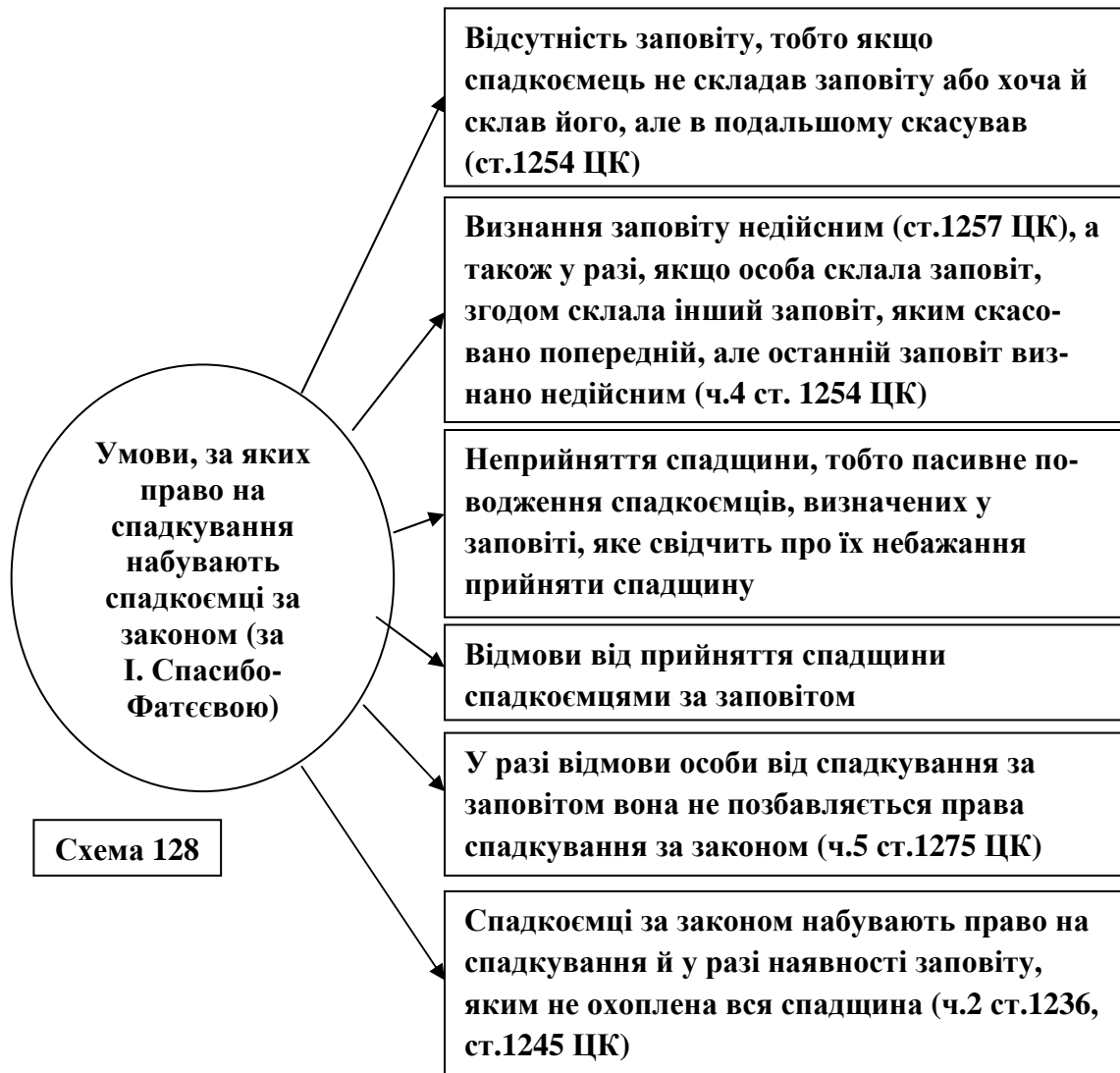
Суб'єкти спадкових правовідносин

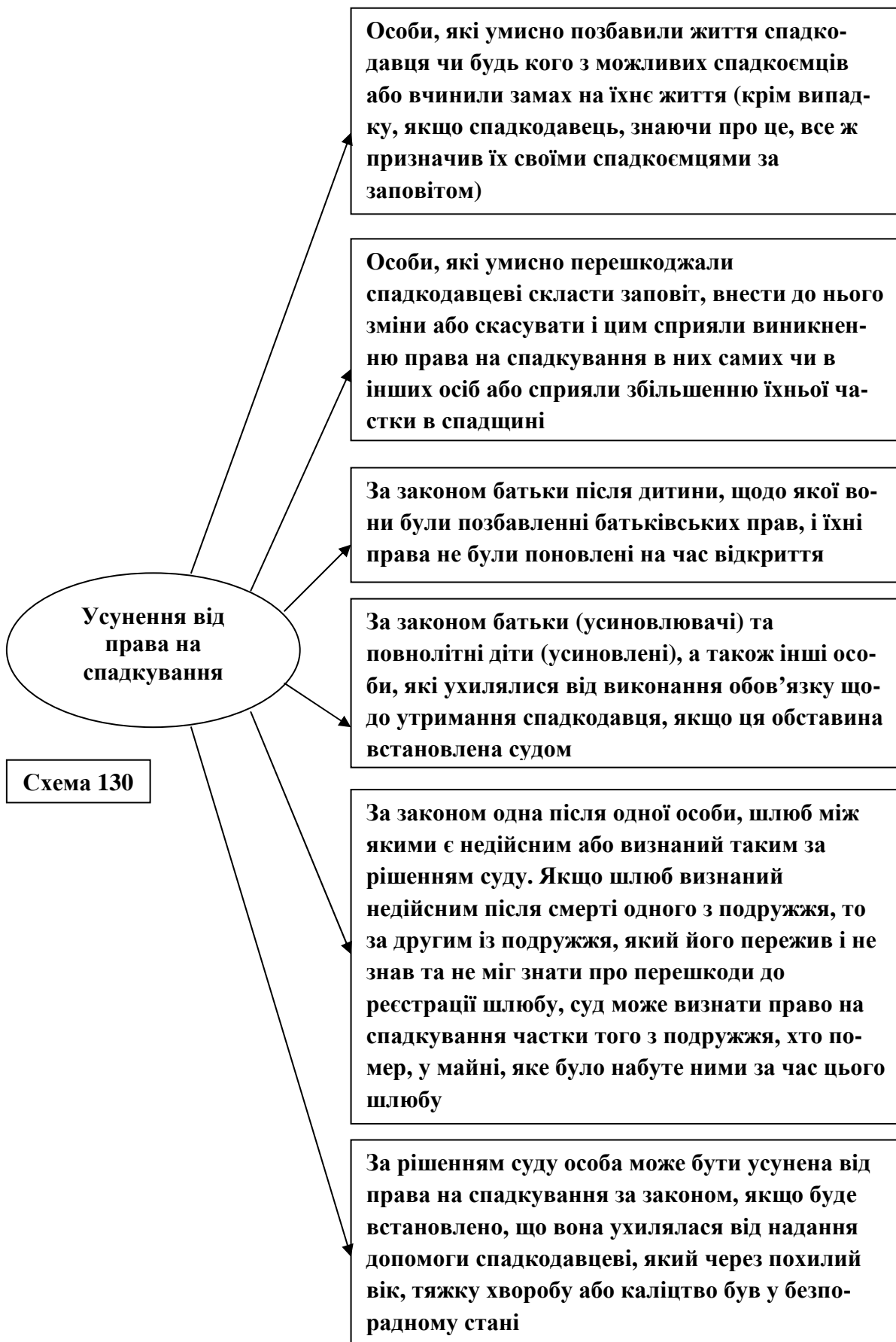

Схема 130

РОЗДІЛ 2. СПАДКУВАННЯ ЗА ЗАПОВІТОМ

Поняття заповіту та умови його дійсності

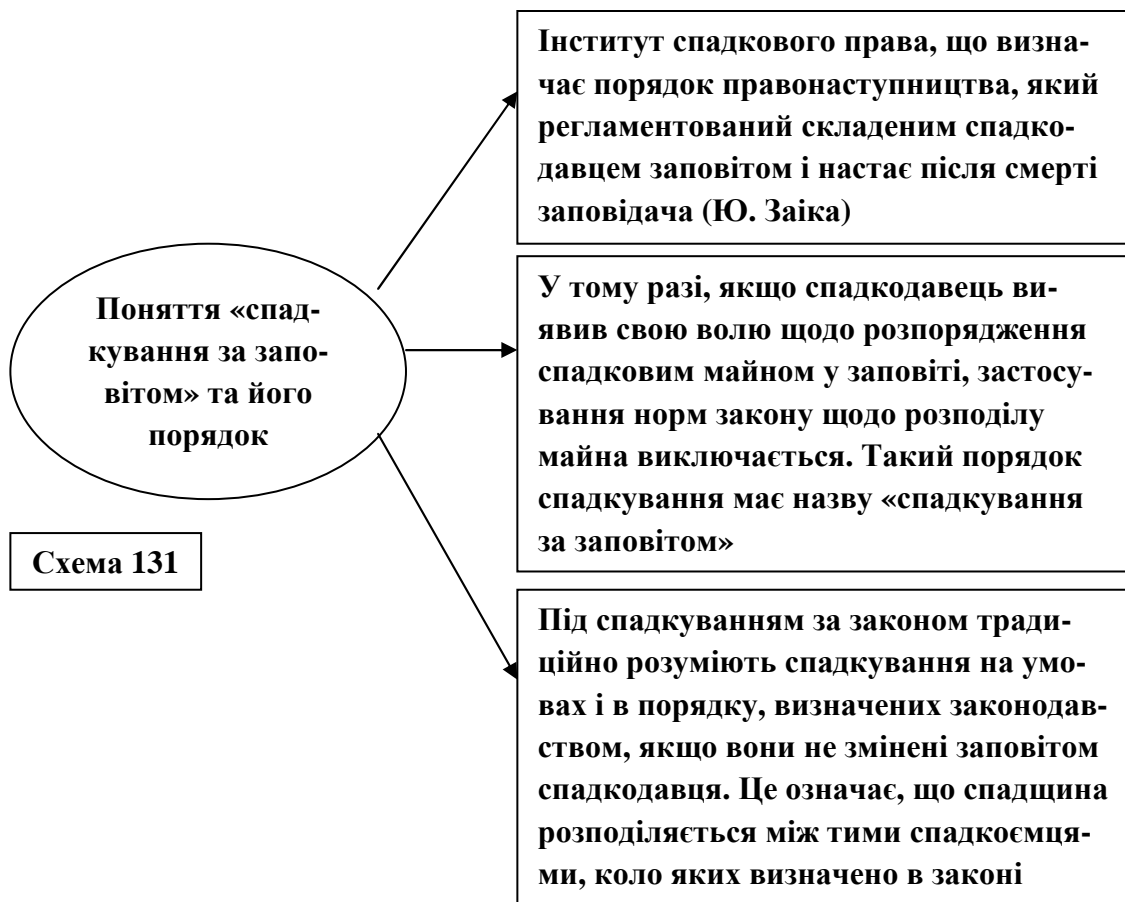

Схема 131

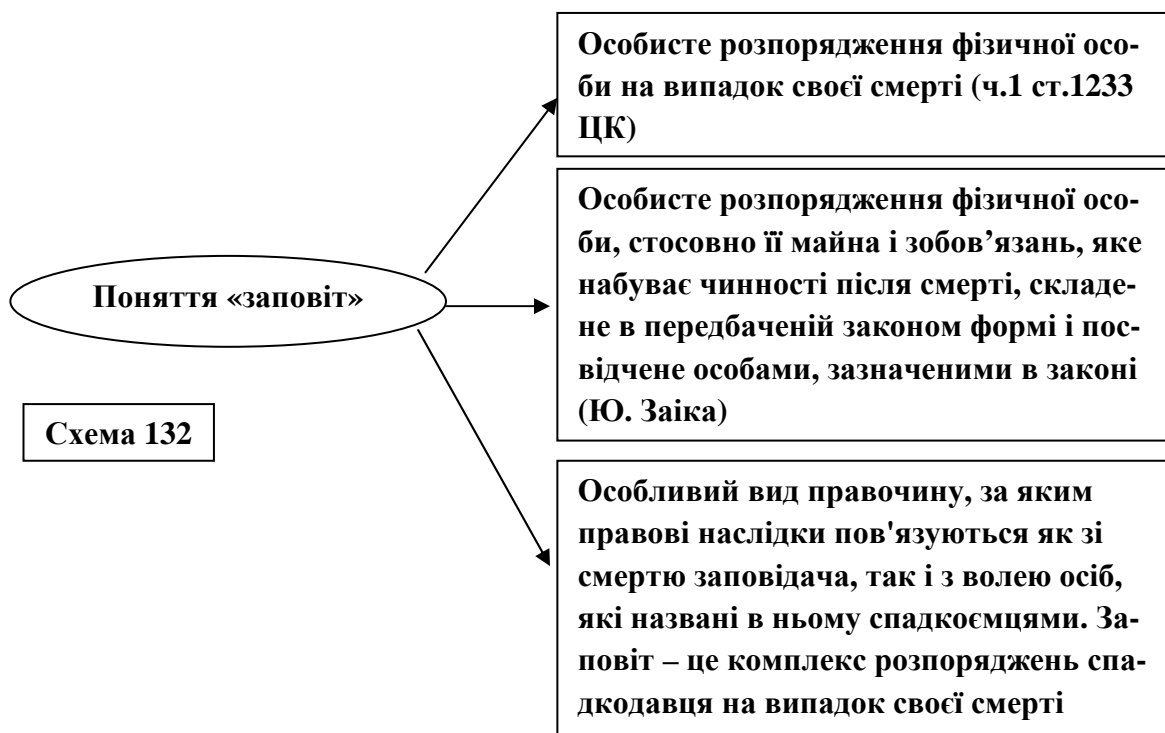
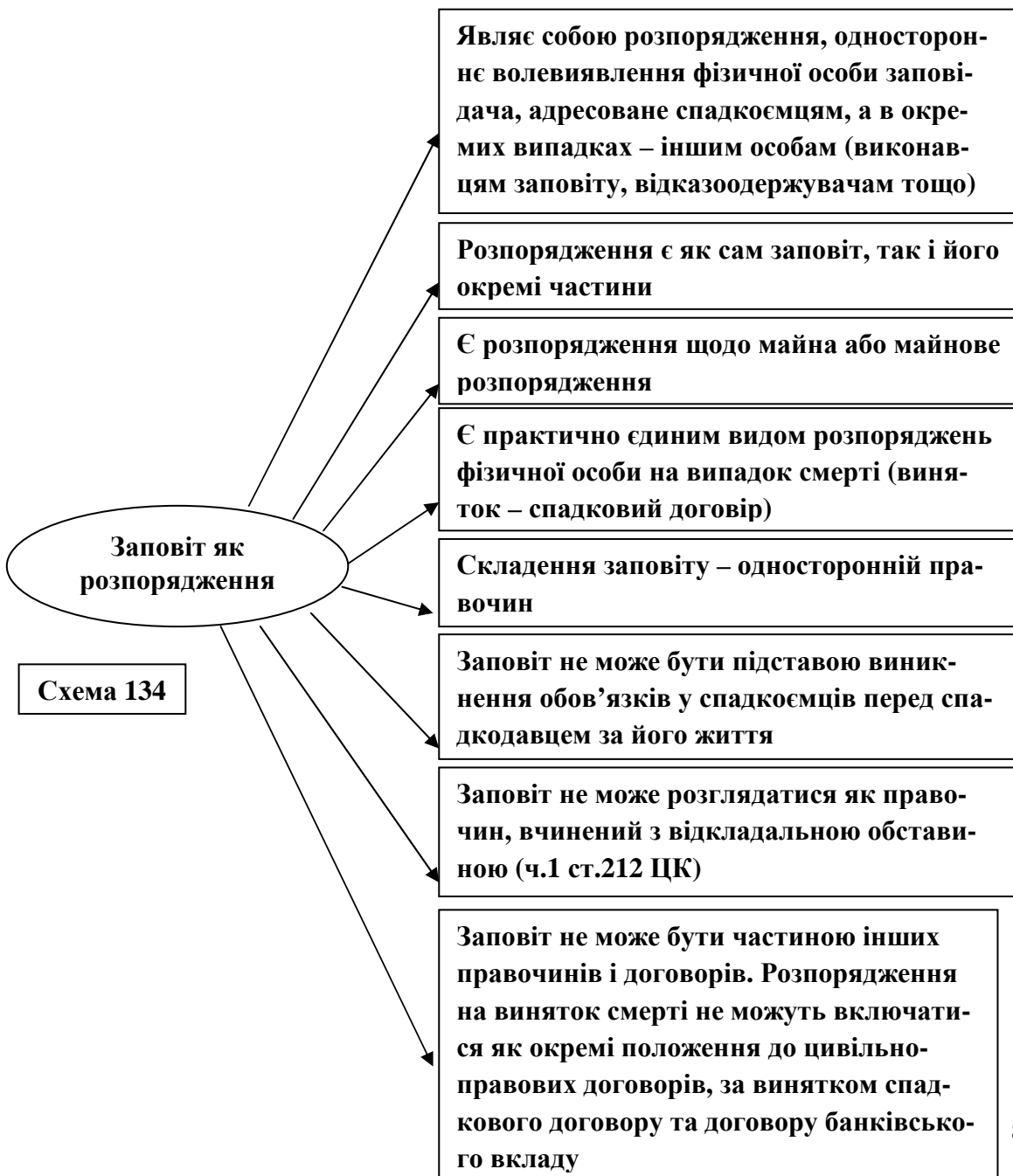
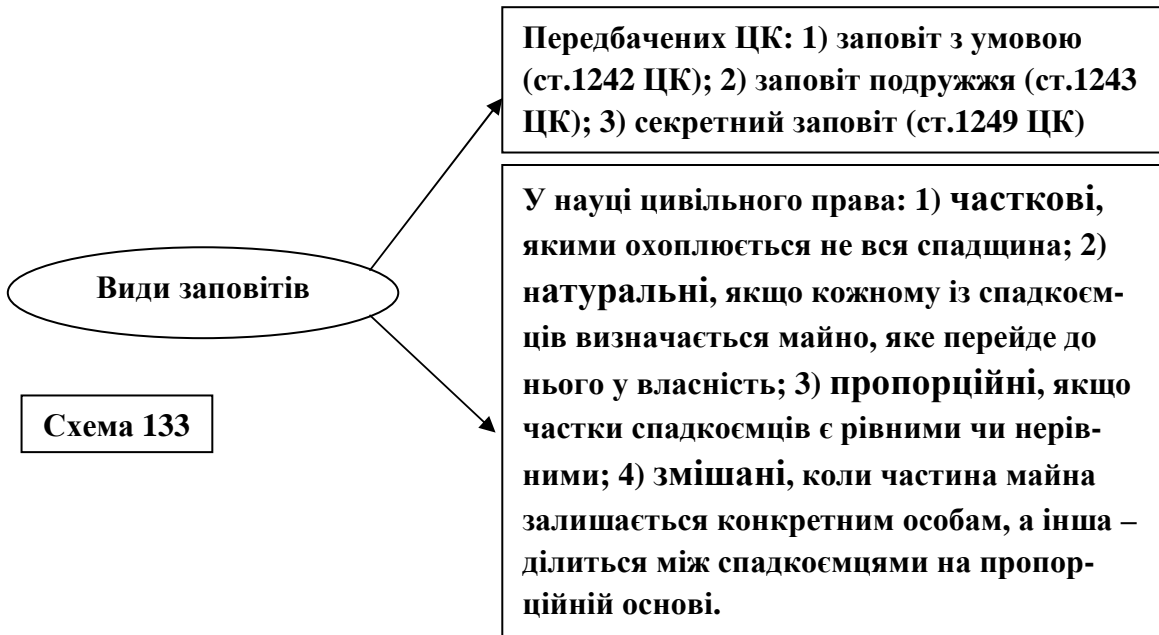
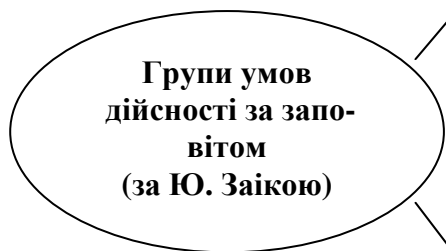

Схема 132

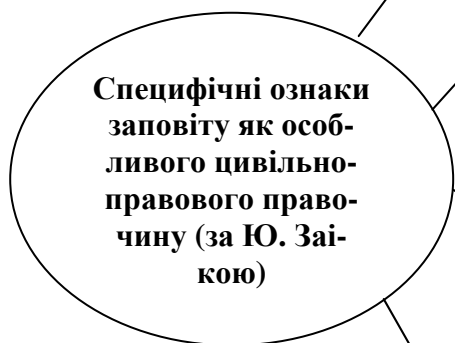

Схема 135

I група. Оскільки заповіт є різновидом правочину, він має відповідати загальним умовам дійсності правочину, що передбачені у ст.203 ЦК, а саме: 1) заповідач має бути дієздатним на момент укладання заповіту; 2) зміст заповіту не повинен суперечити закону; 3) він має відображати дійсну волю заповідача; 4) заповіт повинен бути вчинений у визначеній законом формі; 5) умови заповіту мають бути здійсненними

II група. Умови, необхідність яких зумовлена особливою правовою природою заповіту, а саме – між моментом укладання заповіту і настанням правових наслідків, які пов'язані з ним, проходить певний проміжок часу. Тому, за наявності певних обставин заповіт повністю або в певній частині може бути визнано недійсним і він, відповідно, не буде підлягати виконанню

Схема 136

Це односторонній правочин, який вважається дійсним після того, як заповідач в установленому порядку і в належній формі виявить свою волю

Особливість заповіту полягає в тому, що цей правочин настільки тісно пов'язаний з особистістю заповідача, що виключає його складання за допомогою представника чи довіреної особи

Це розпорядчий правочин, оскільки шляхом складання заповіту особа розпоряджається своїми правами та обов'язками, наділяючи спадкоємців окремими з них чи позбавляючи їх

Заповіт – це розпорядження на випадок смерті заповідача, тобто безпосередньо правові наслідки, пов'язані з реалізацією волі заповідача, що настануть лише за настання неодмінної умови – його смерті. Заповіт не є умовним правочинном. Та обставина, що він набирає силу лише при наявності певного складу юридичних фактів, є основним положенням такого правочину, а не додаткова обставина, від якої він буде залежати

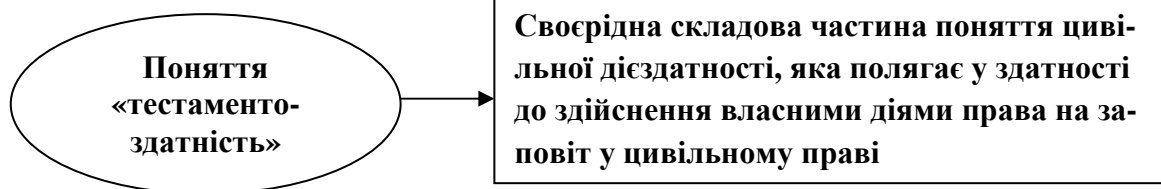

Схема 137

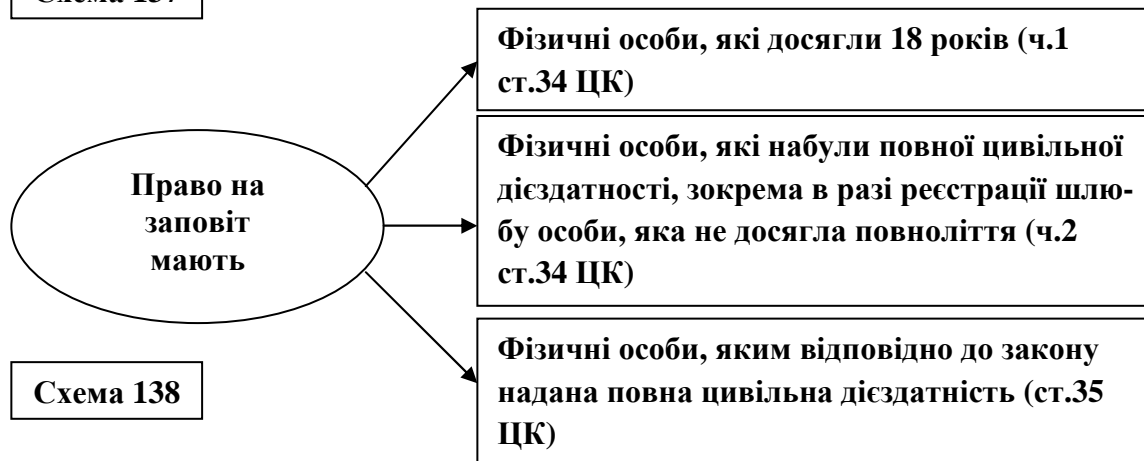

Схема 138

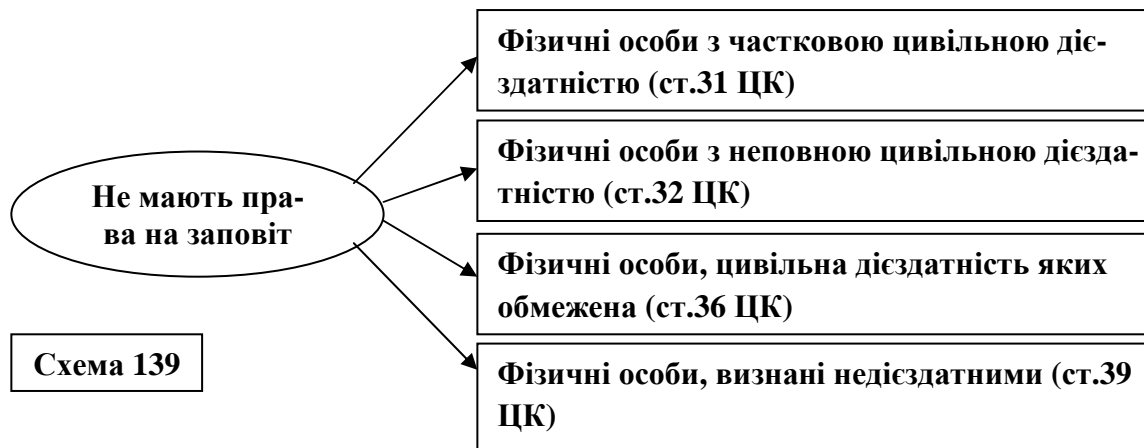

Схема 139

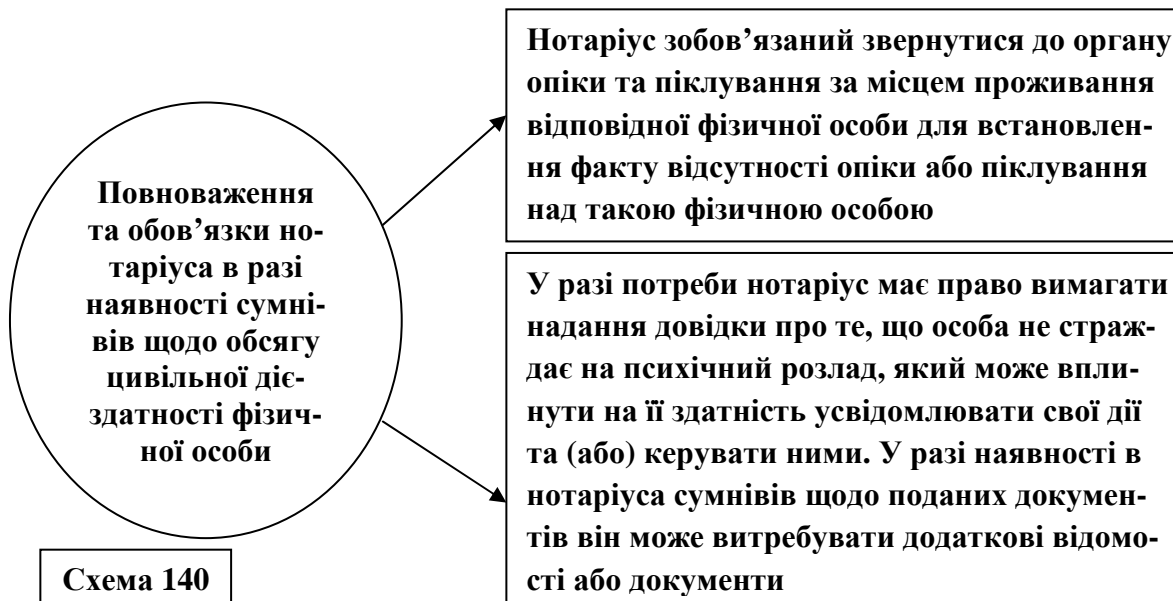
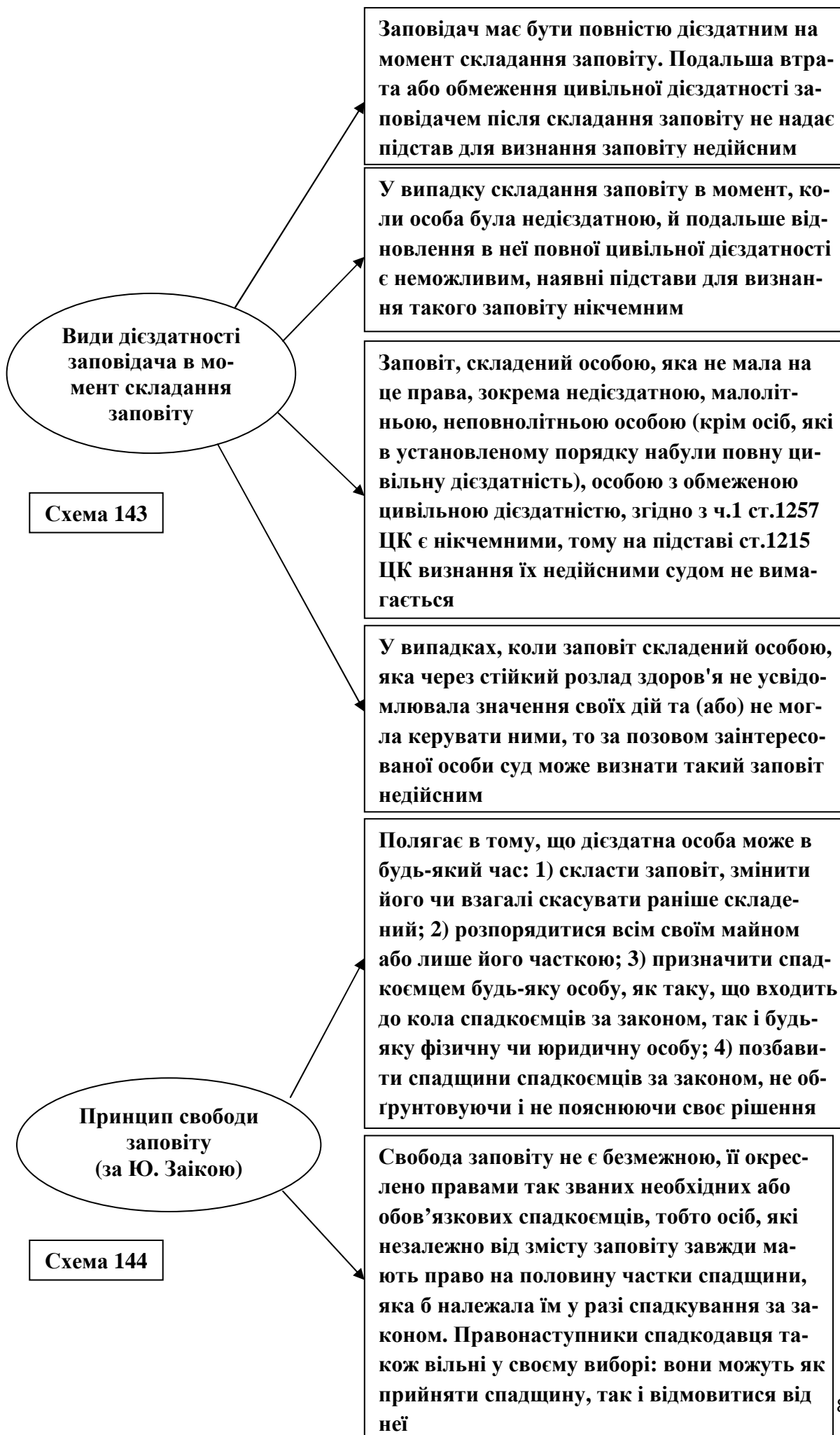

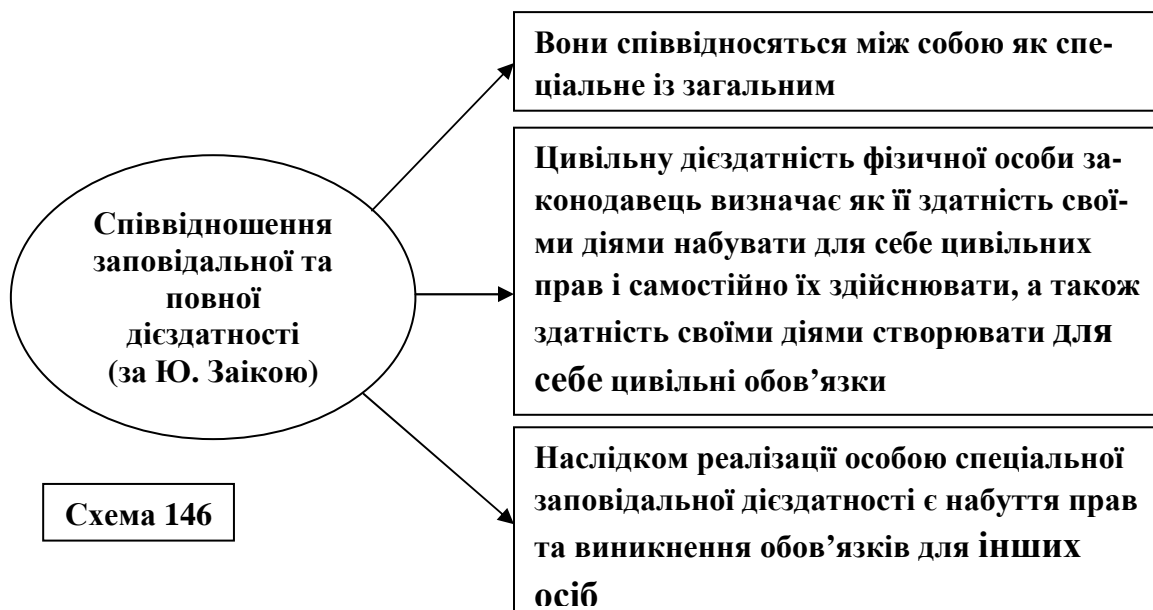
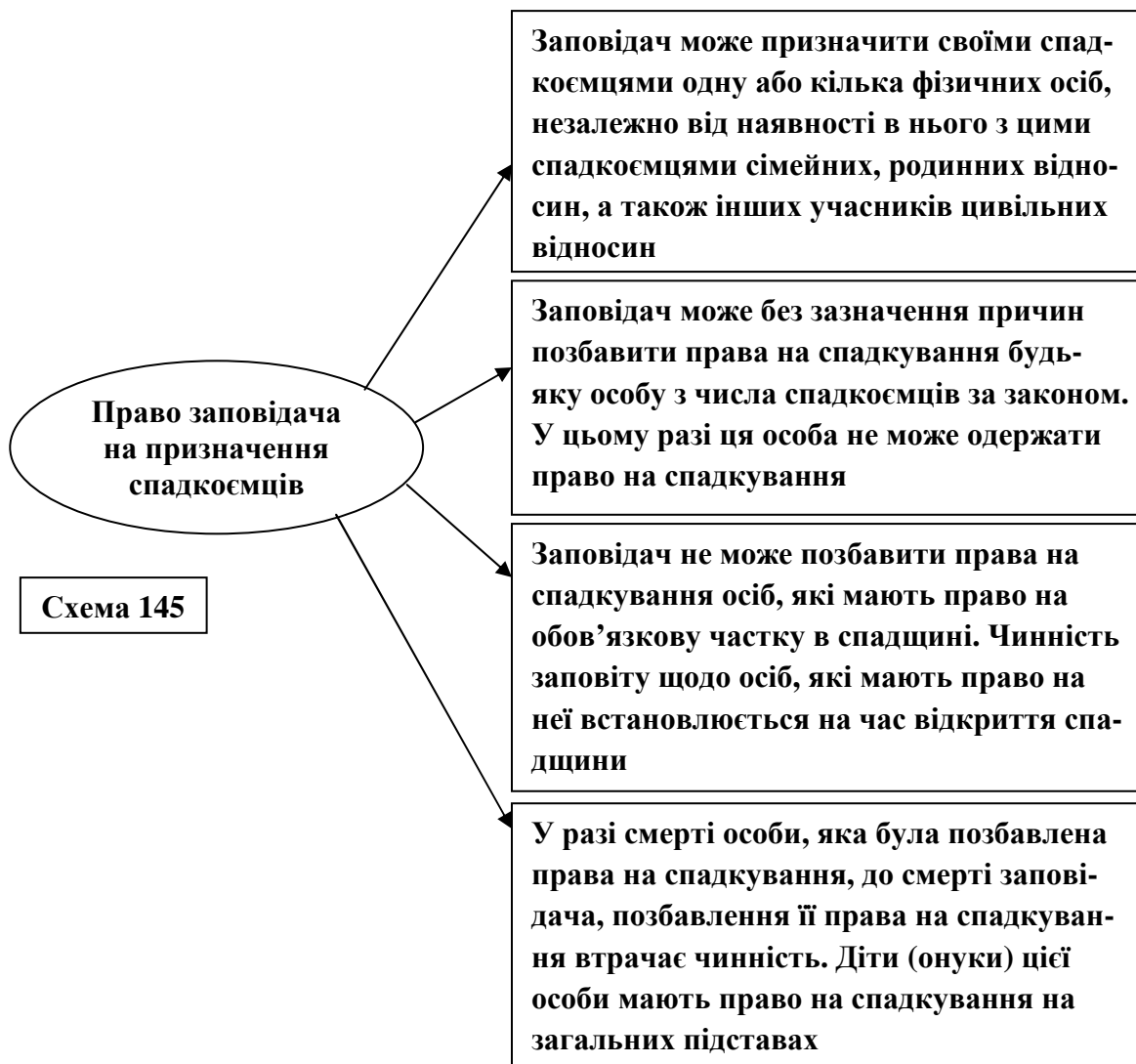
Схема 140

Схема 141

Схема 142

Варіанти призначення спадкоємців у заповіті (за Ю. Заікою)

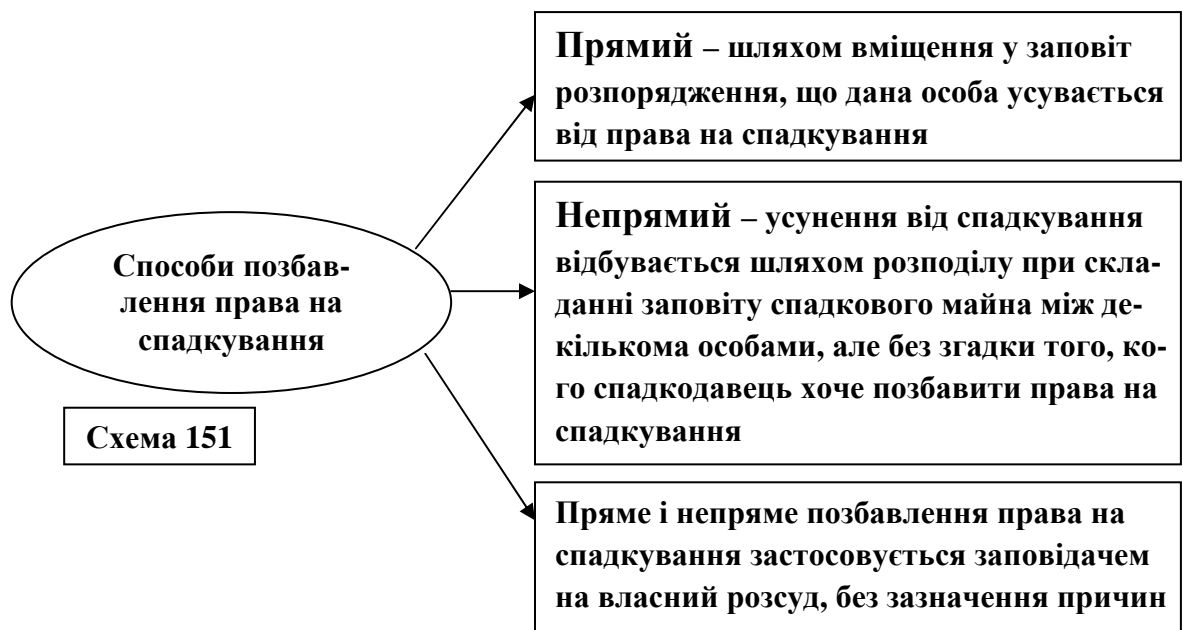
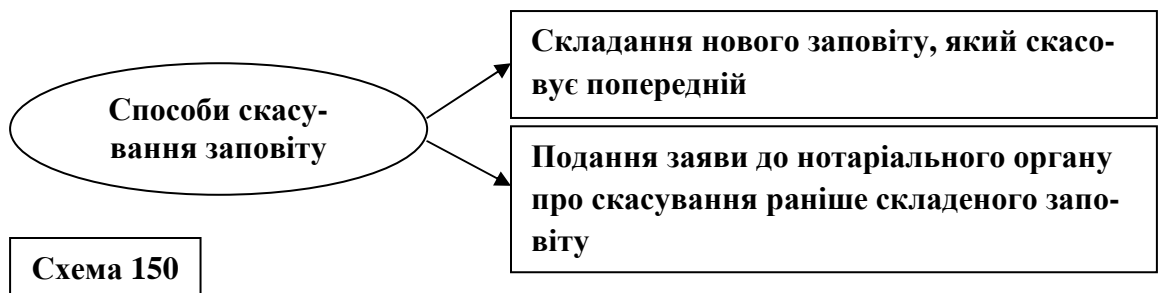
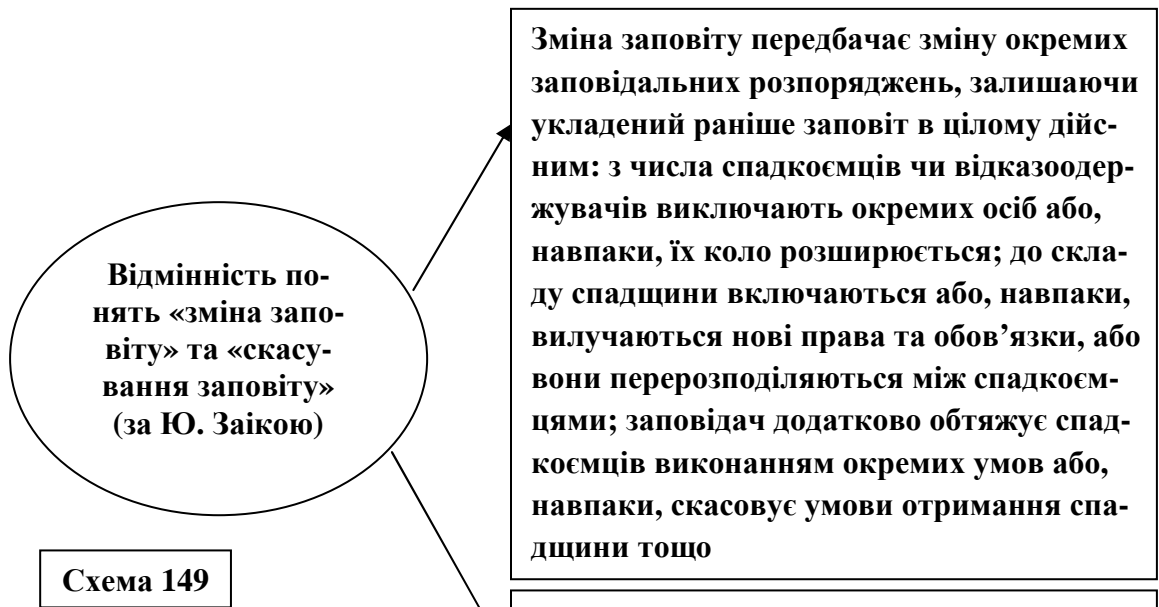
Схема 147

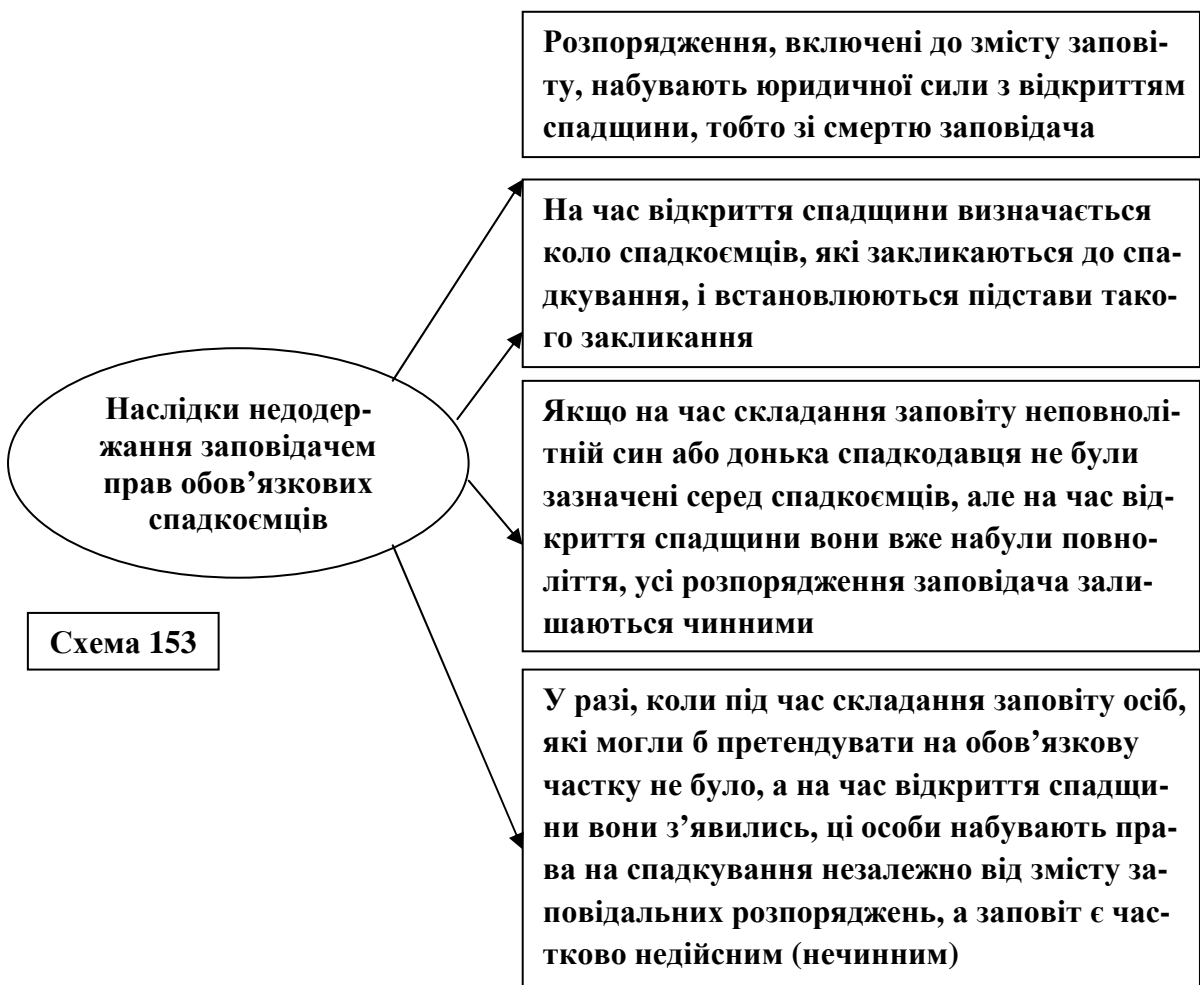
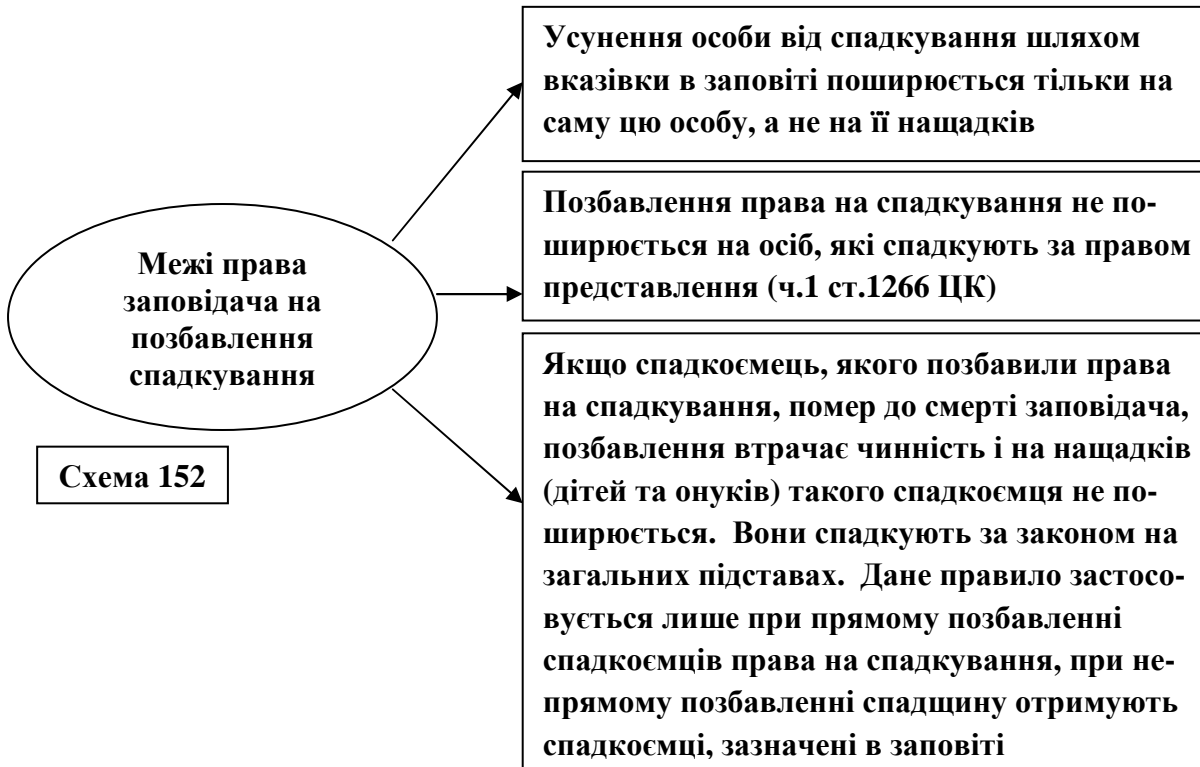
- Заповідач може призначити одну особу своїм спадкоємцем, заповівши їй усе майно, «де б воно не було та з чого б воно не складалося». Він може скласти заповіт шляхом перерахування певних речей, які бажає залишити спадкоємцям
- Заповідач може призначити кілька спадкоємців, поділивши між ними своє майно, включити в заповіт будь-які розпорядження, але в кожному заповіті має бути зазначене: 1) коло осіб, яким має перейти майно заповідача в разі його смерті (або, відповідно, осіб, які позбавляються права на спадщину); 2) яким чином слід поділити майно серед спадкоємців (або права, на яке майно вони позбавляються);
- Спадкоємці в заповіті мають бути перераховані поіменно або зазначені настільки ясно, що їх коло не викликало б сумніву при розподілі спадщини
- Коло спадкоємців визначається на час відкриття спадщини, а не на день складання заповіту

Розподіл заповідачем майна серед спадкоємців (за Ю. Заікою)

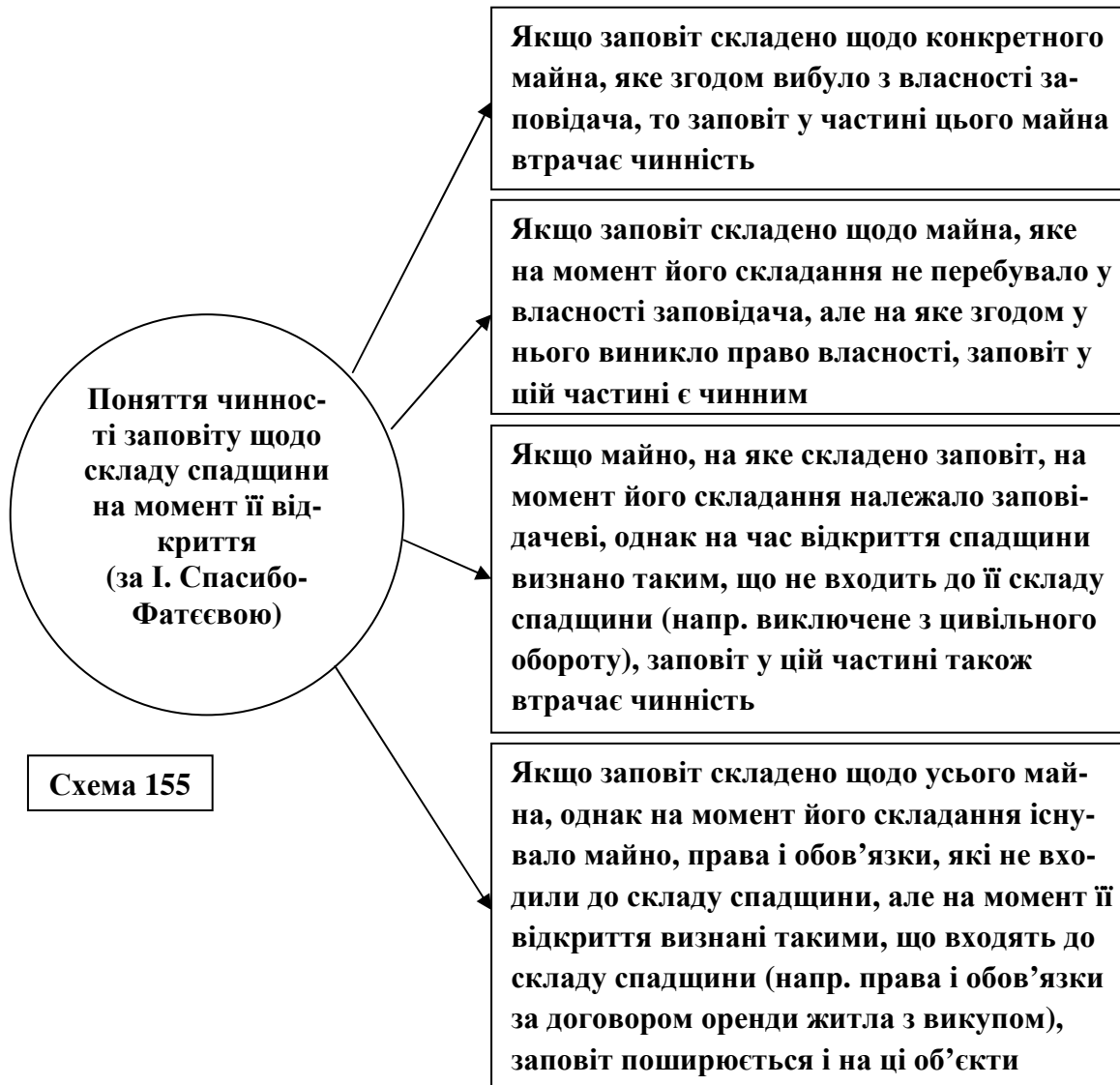
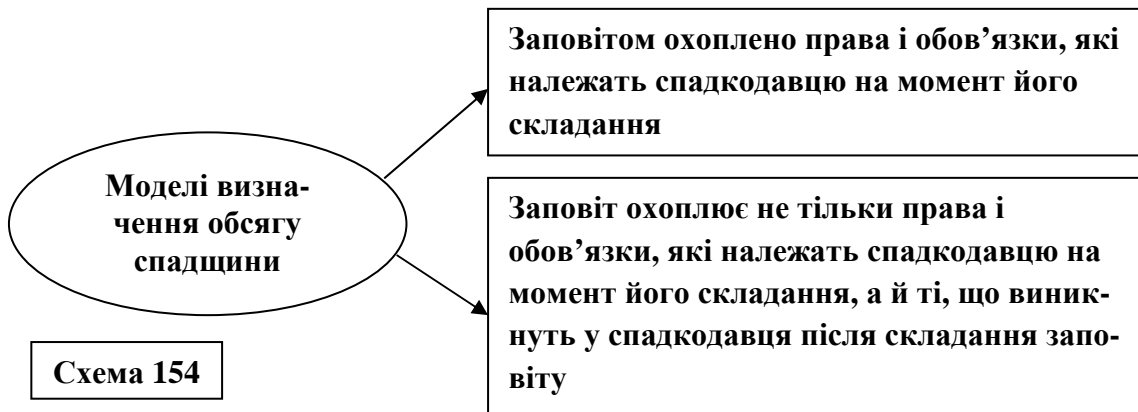
Схема 148

- Заповідач може заповісти все своє майно або лише його частку
- Заповісти спадкоємцю той чи інший вид майна
- Визначити зазначеним у заповіті спадкоємцям будь-який розмір часток спадкового майна. Він не може зменшити розмір обов'язкової частки необхідного спадкоємця або взагалі позбавити його неї
- Заповісти майно спадкоємцям різних черг або особі, яка взагалі не належить до числа спадкоємців за законом

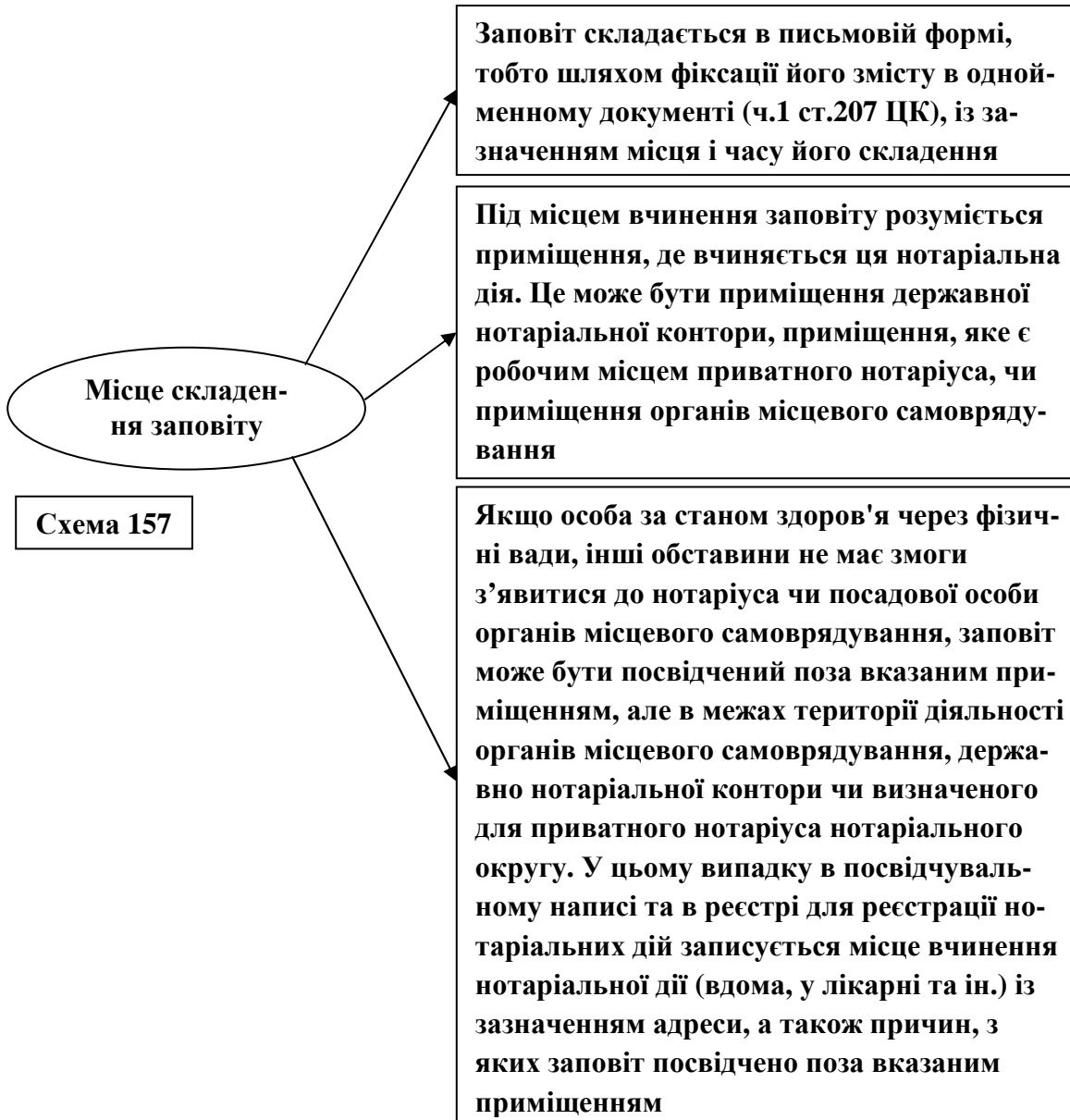
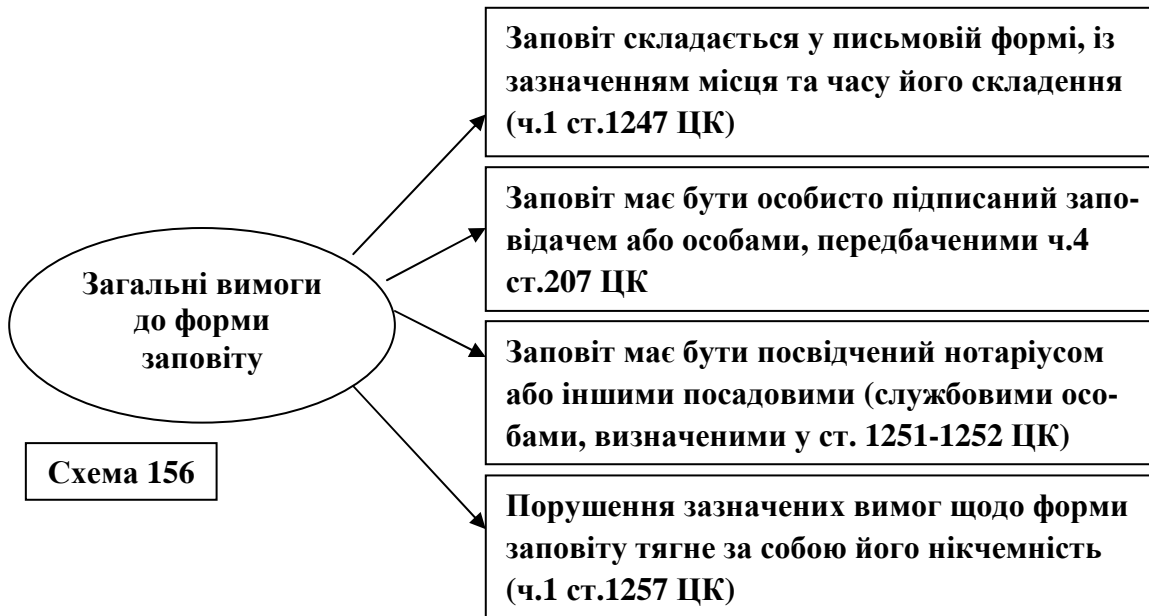

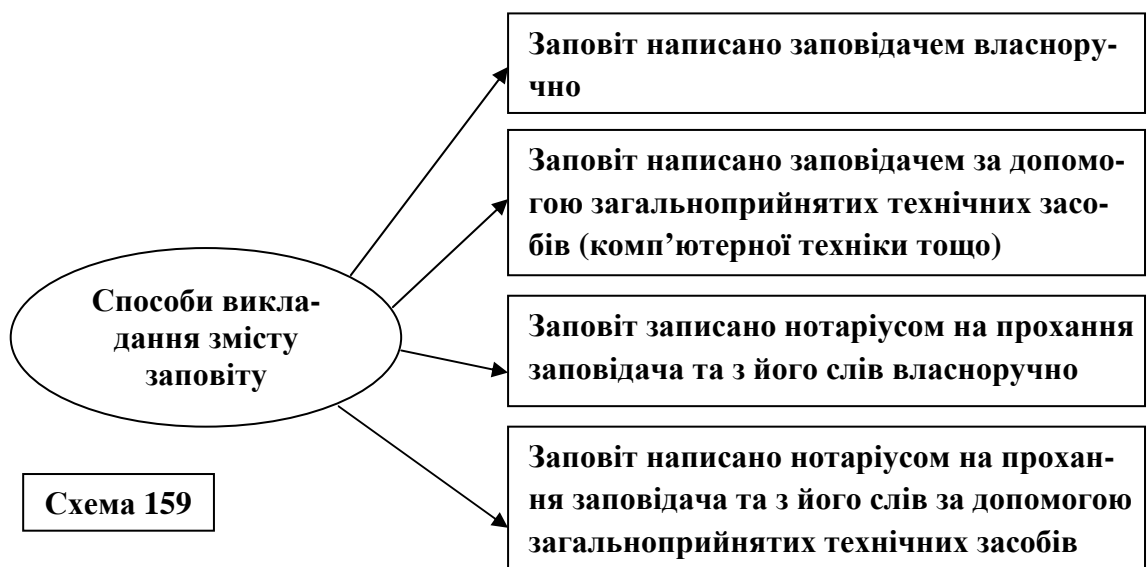
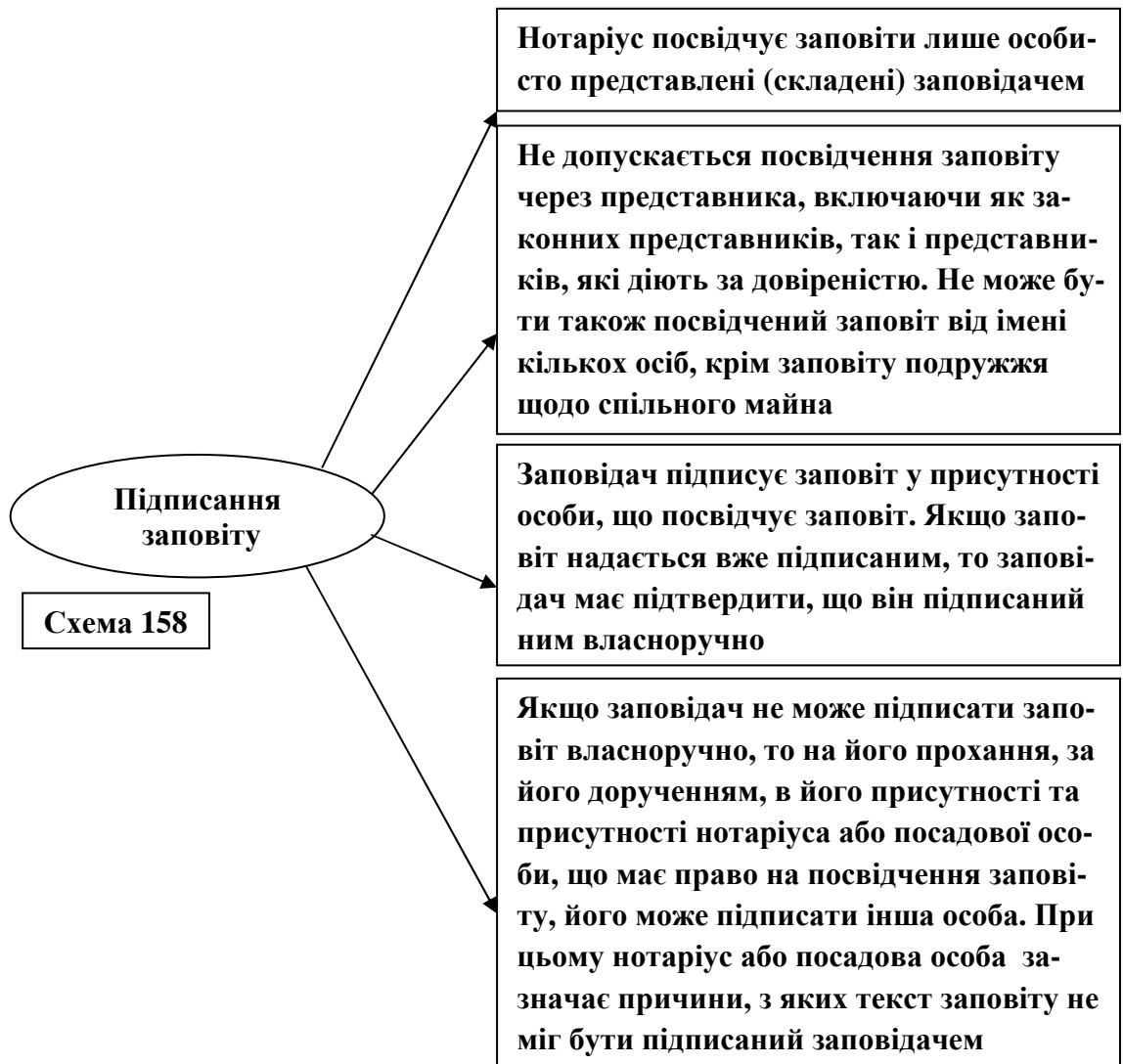

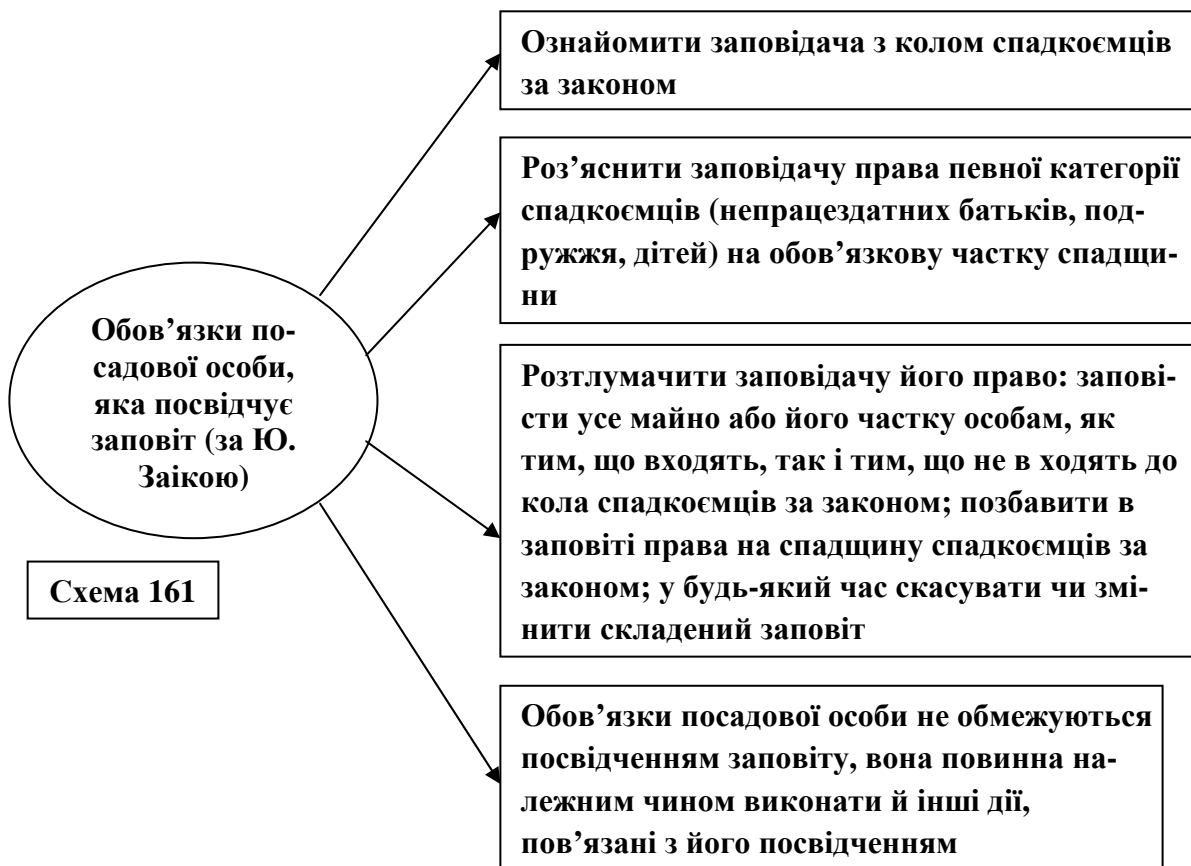
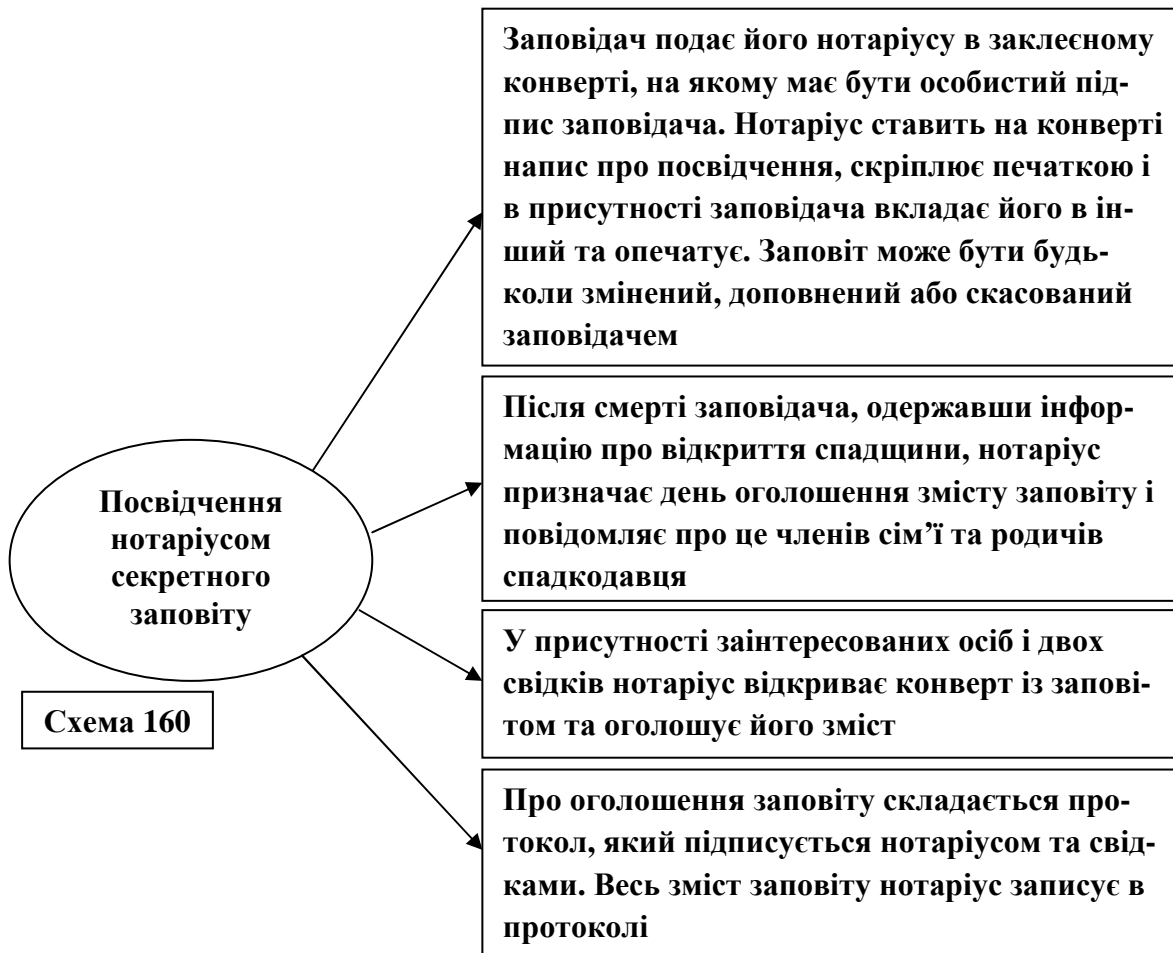

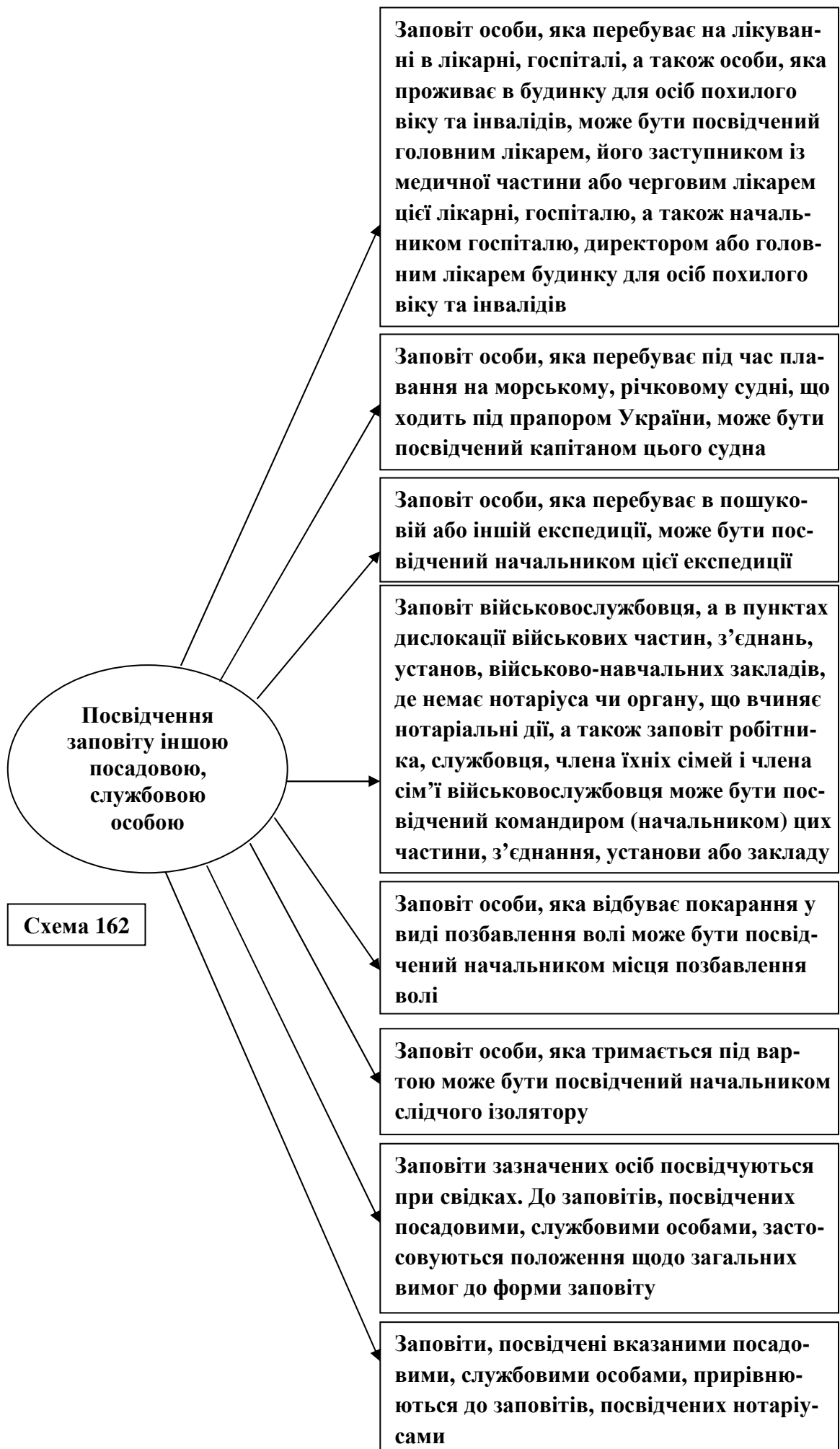

Форма заповіту

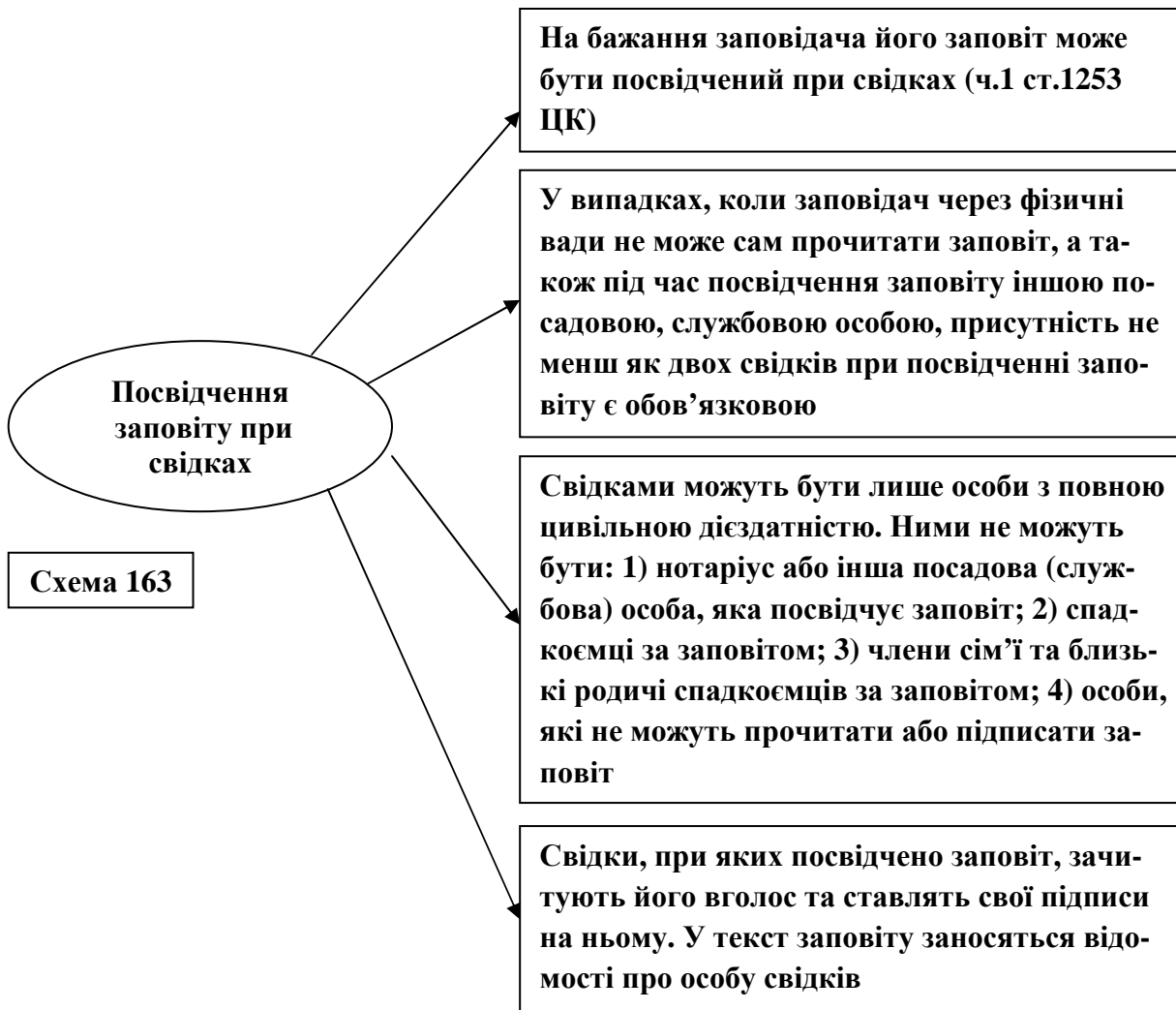

Схема 163

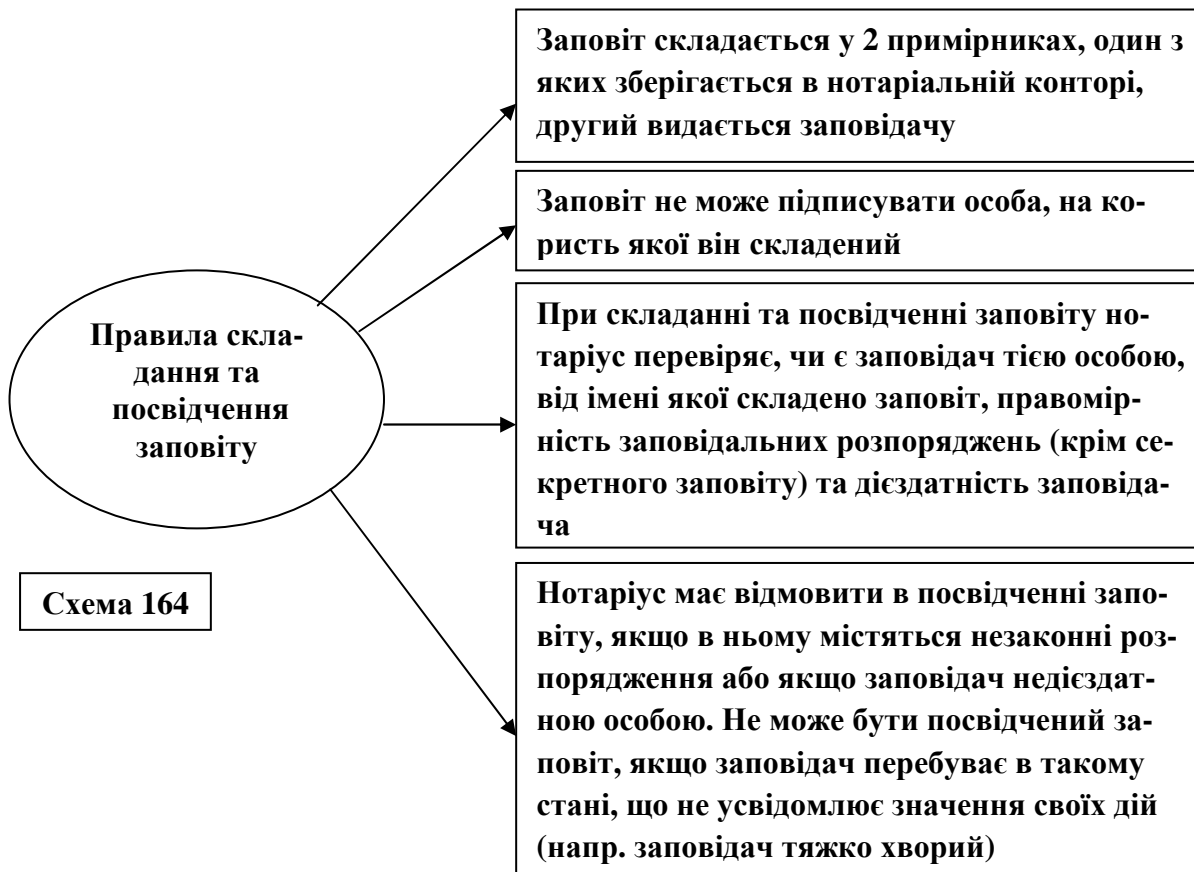

Схема 164

Схема 165

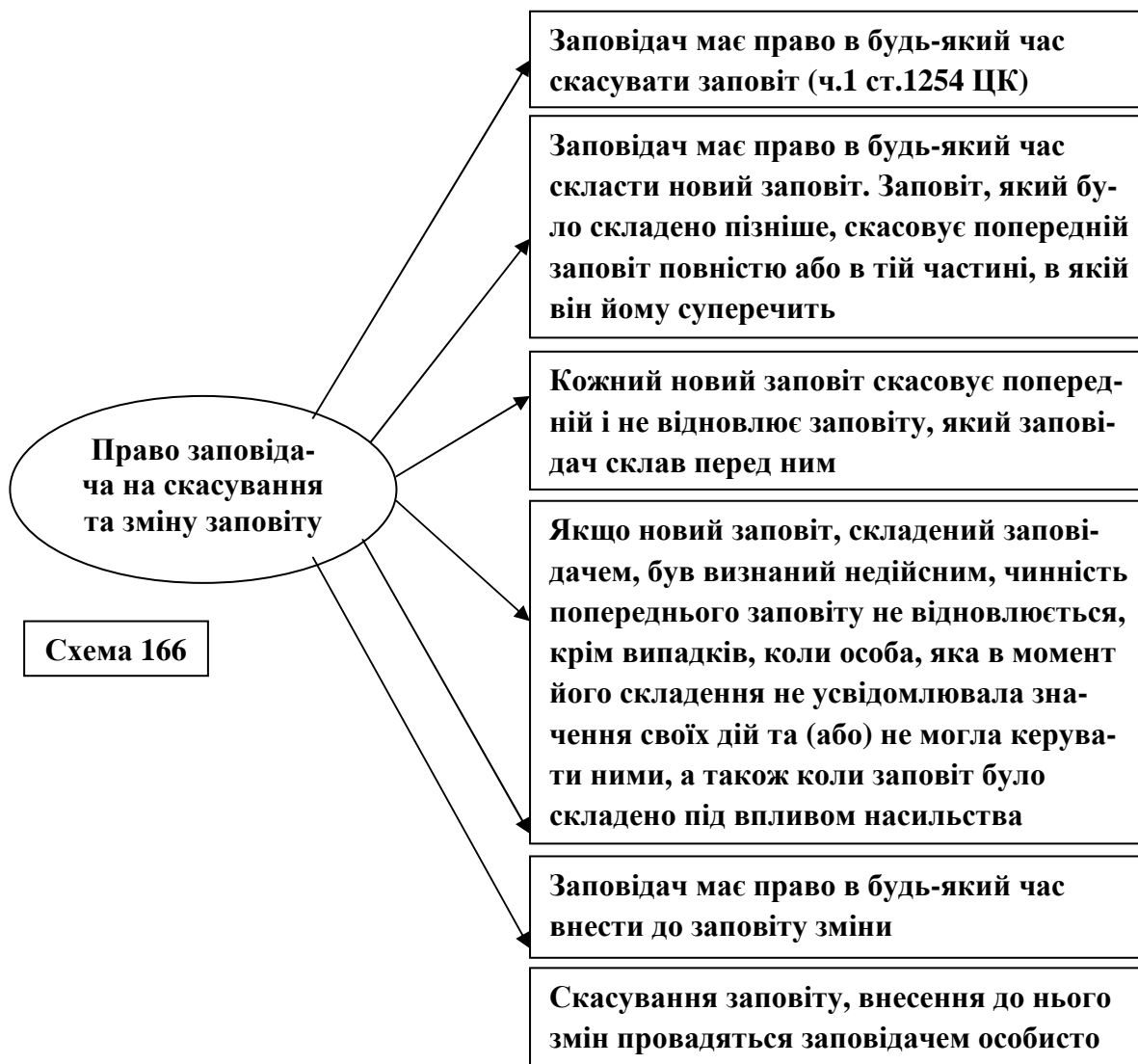
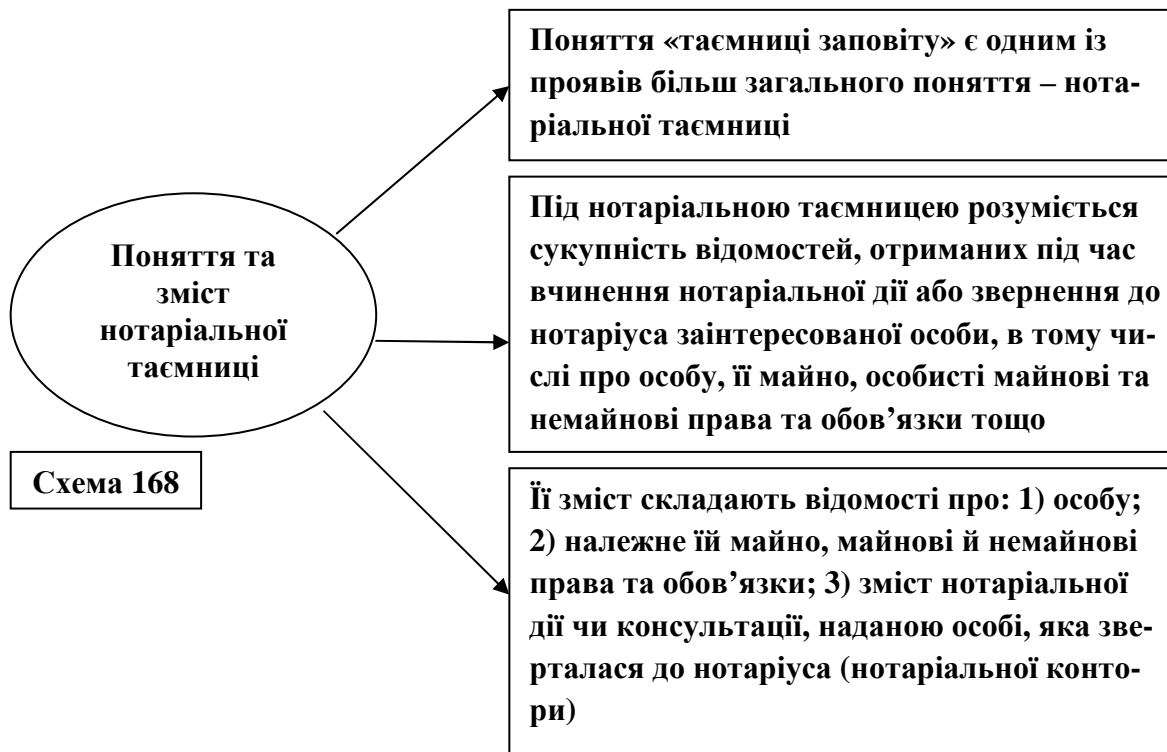
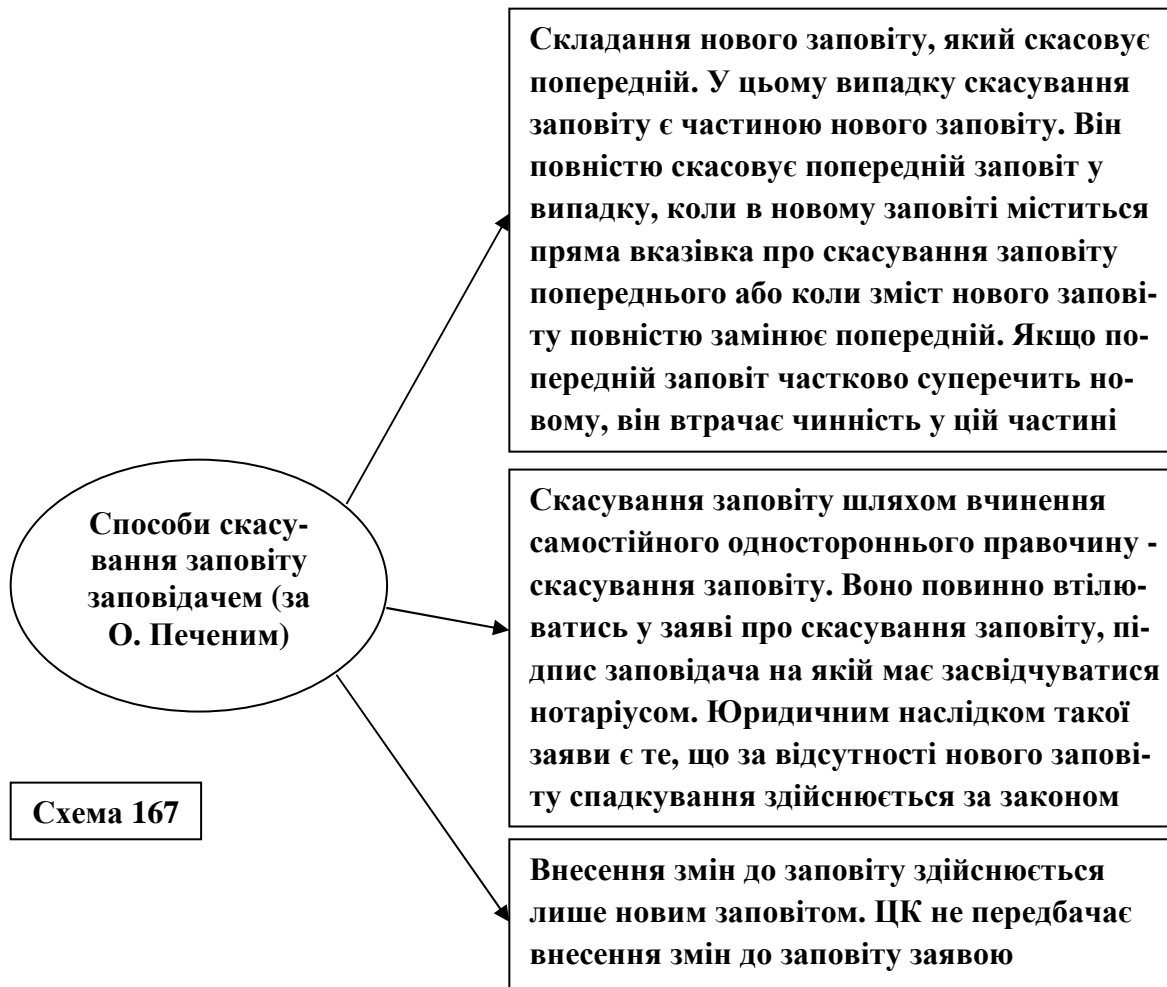
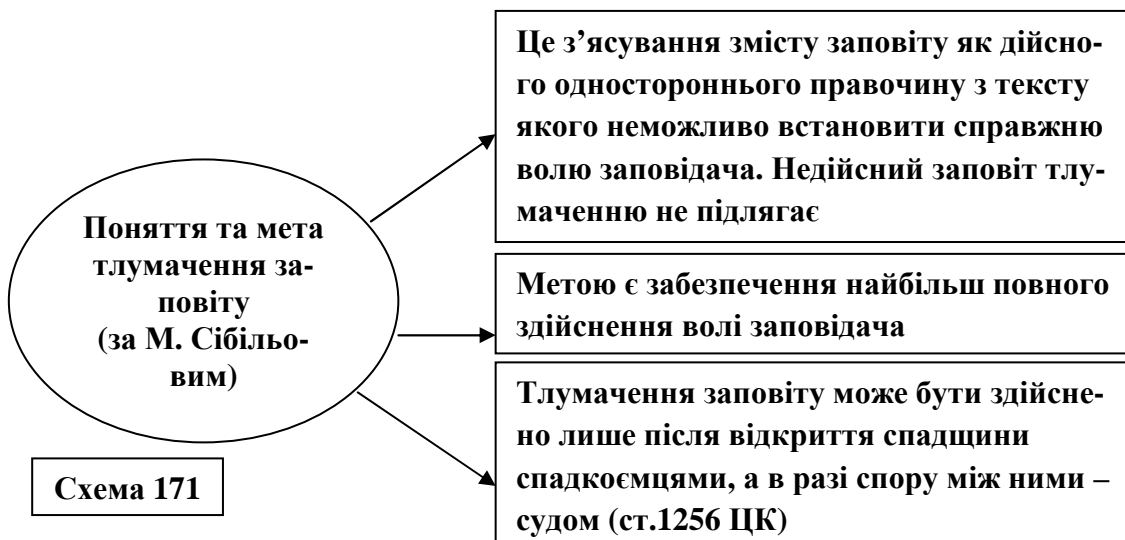
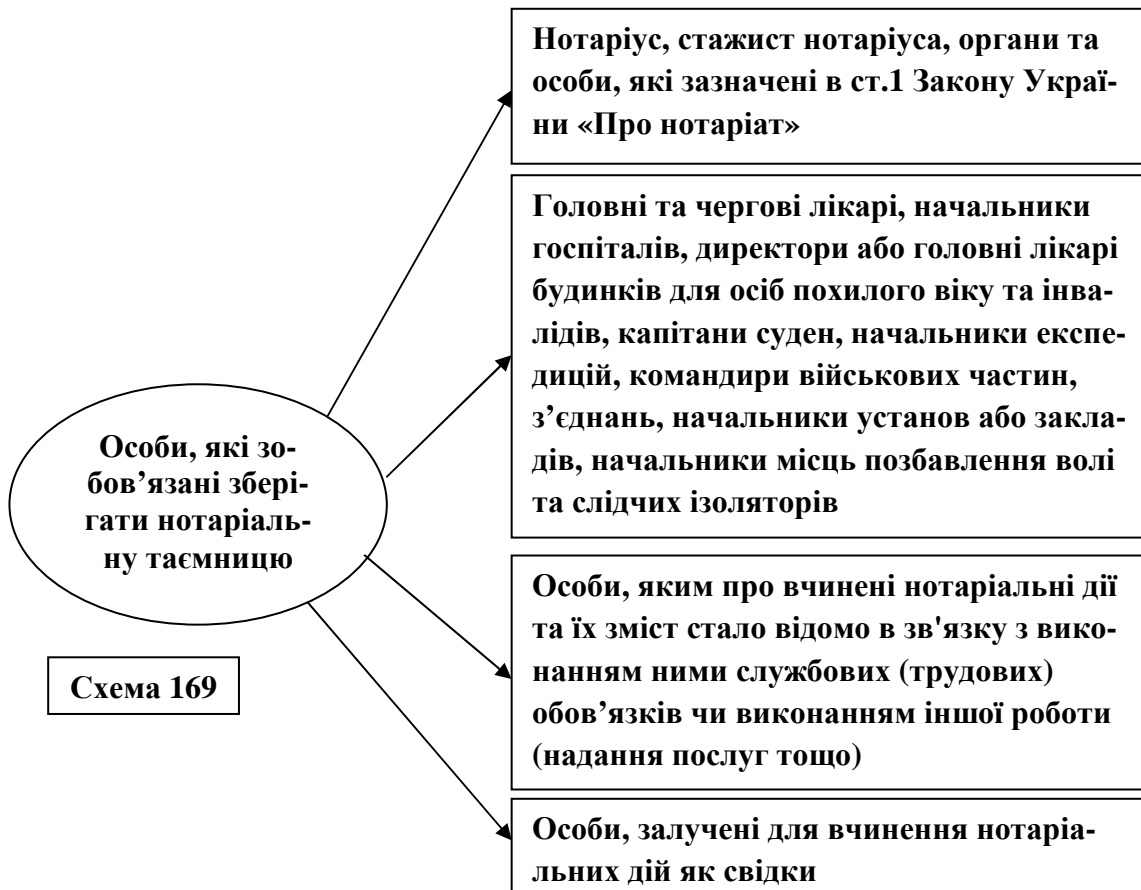
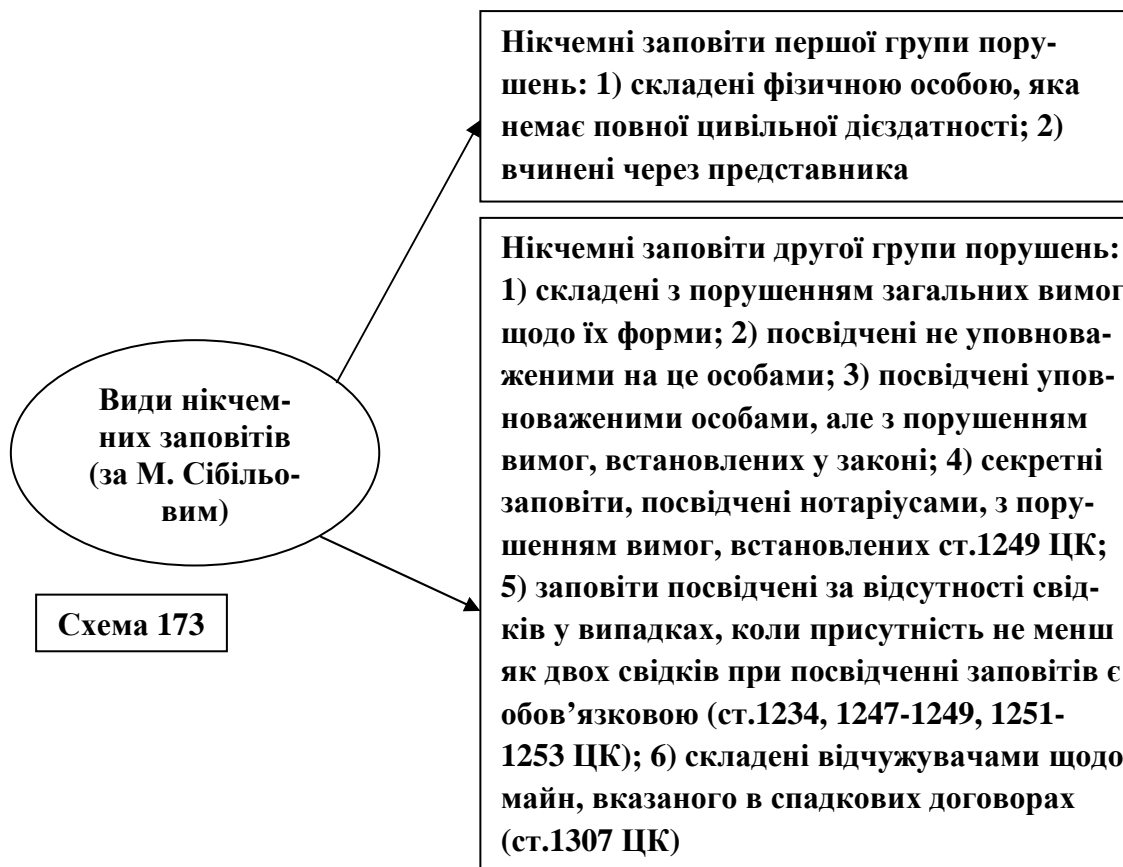
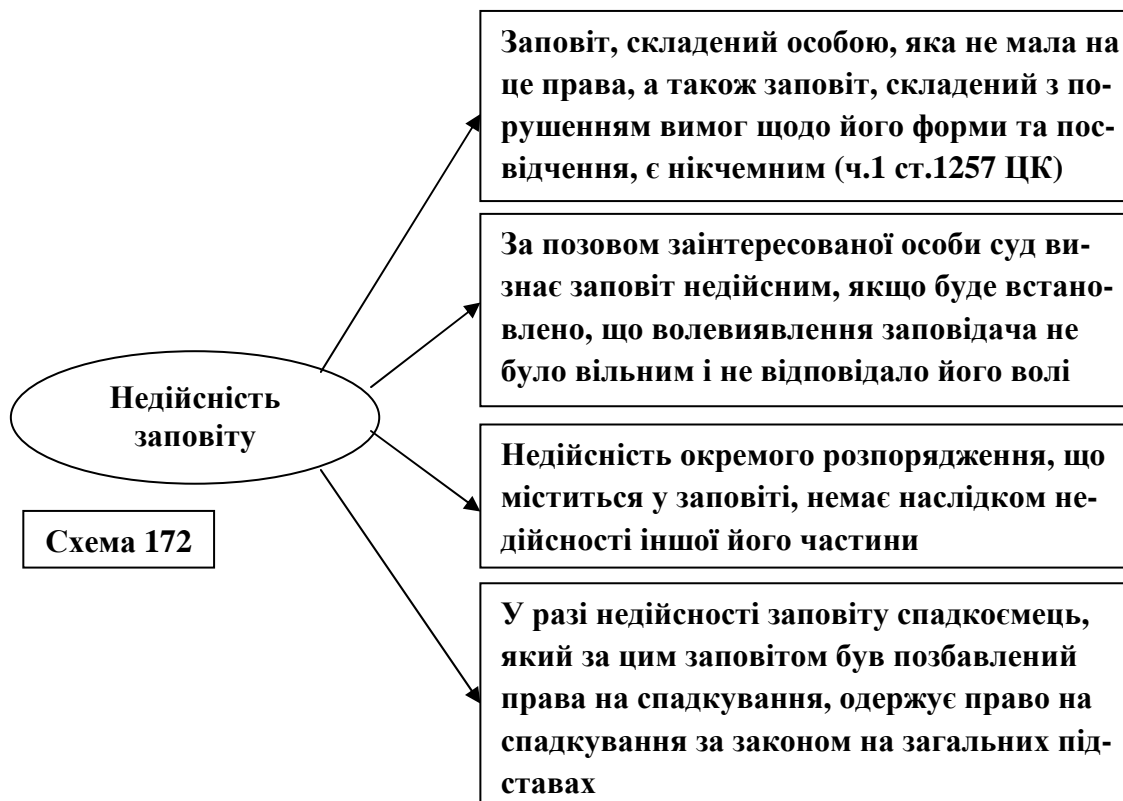

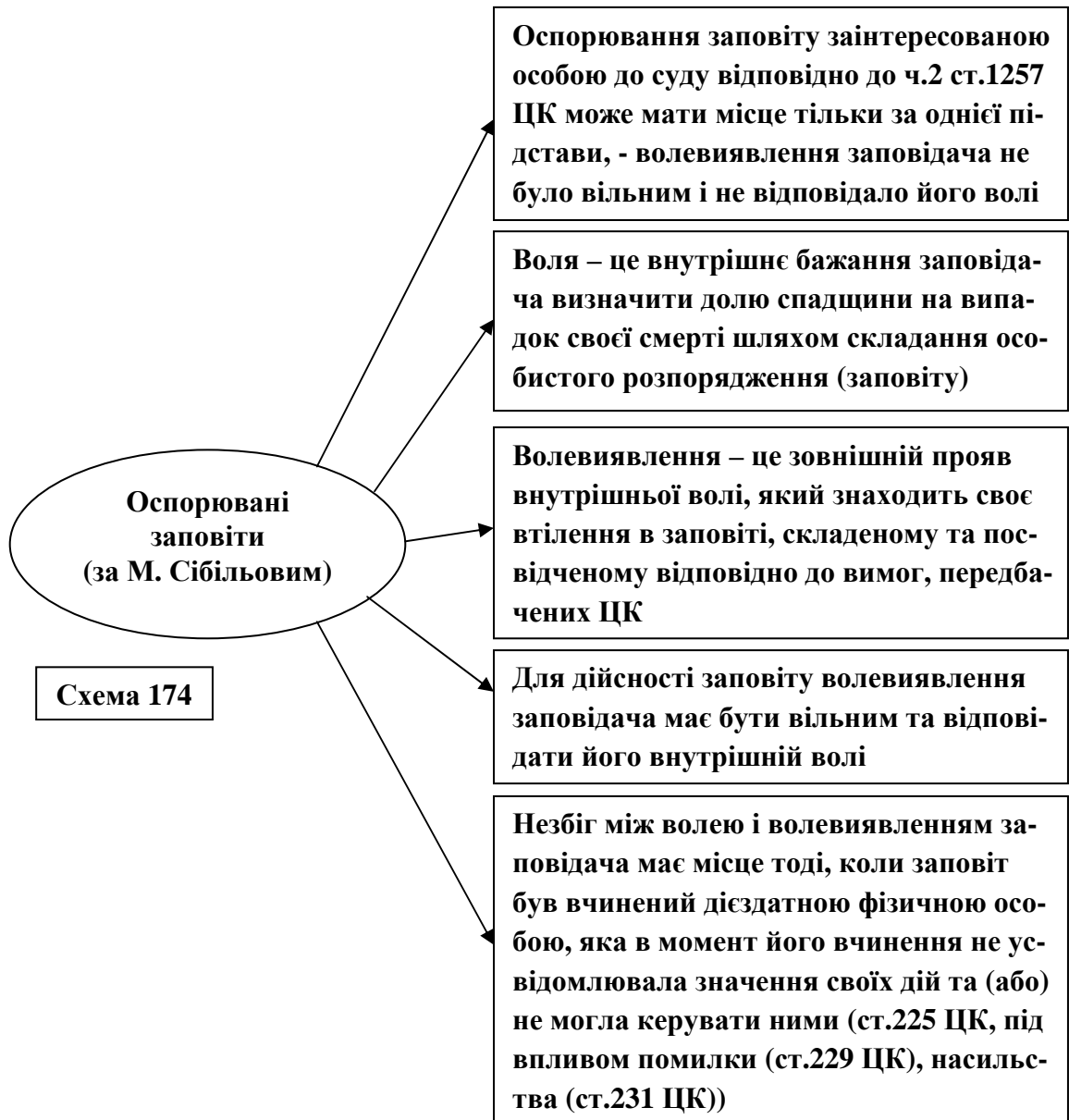
Схема 166

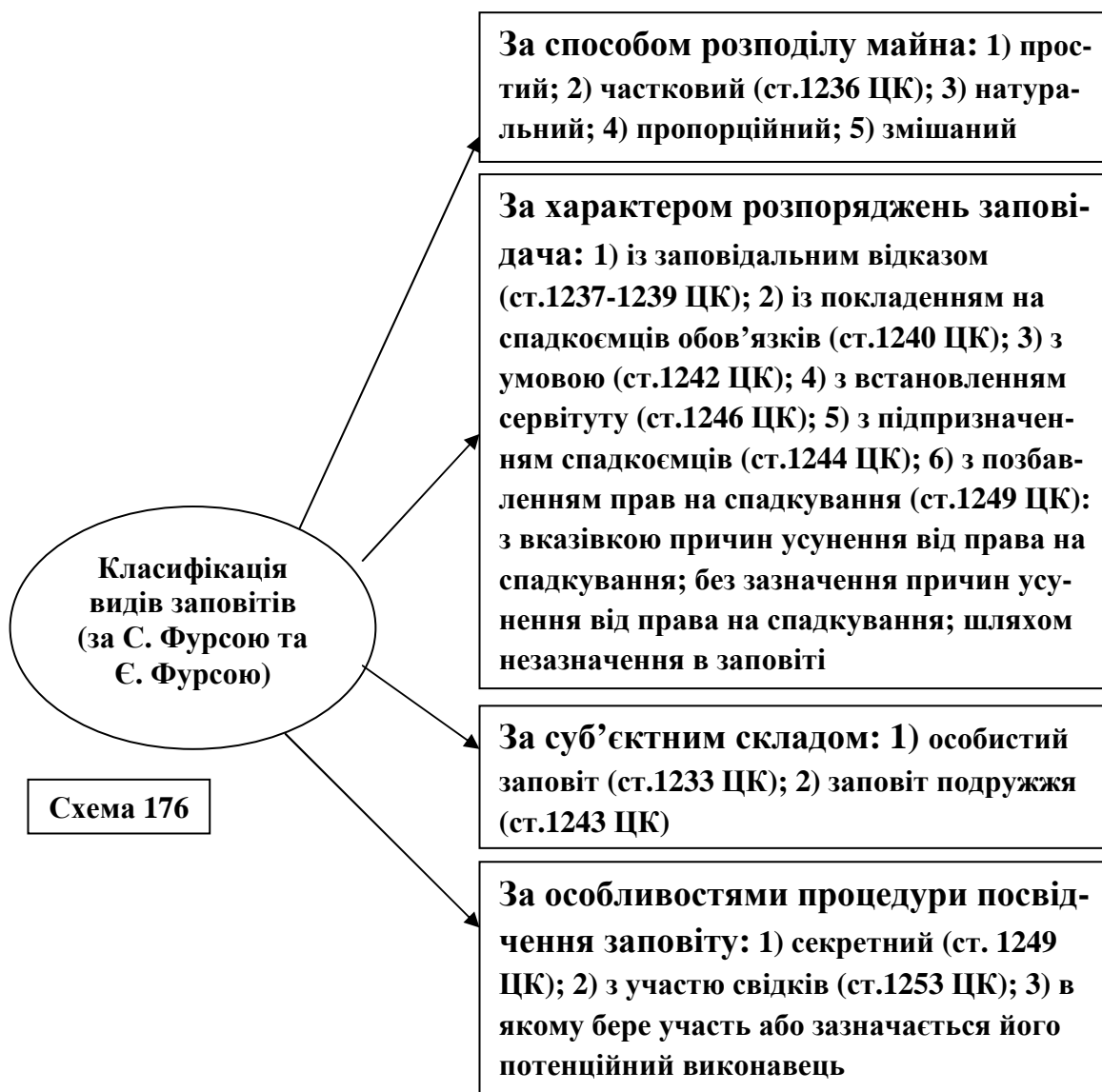

Види заповітів

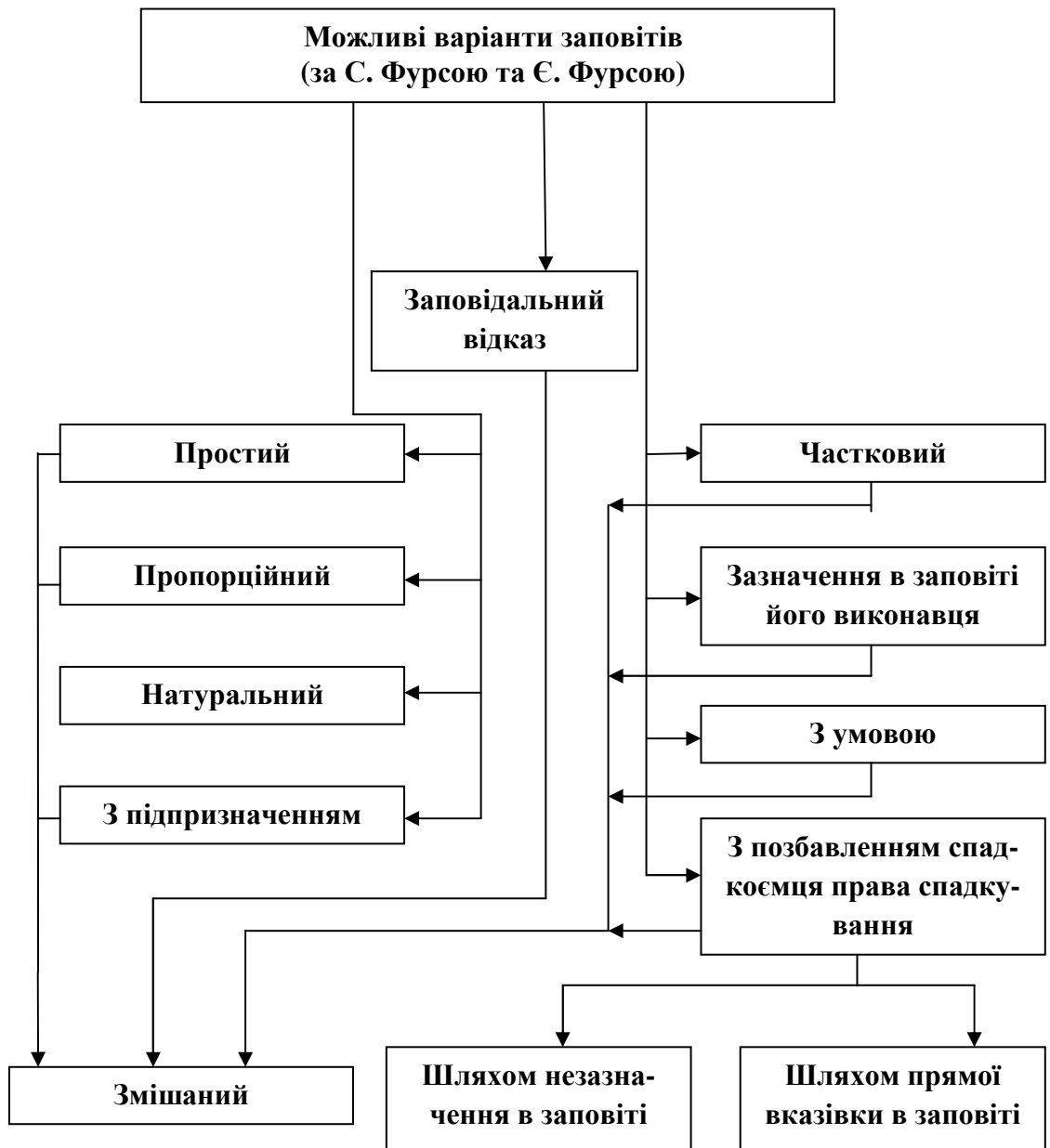

Схема 178

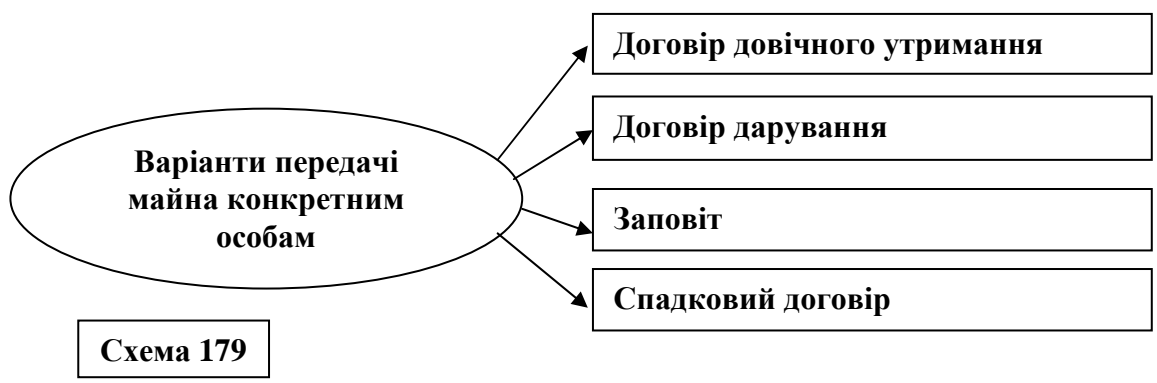
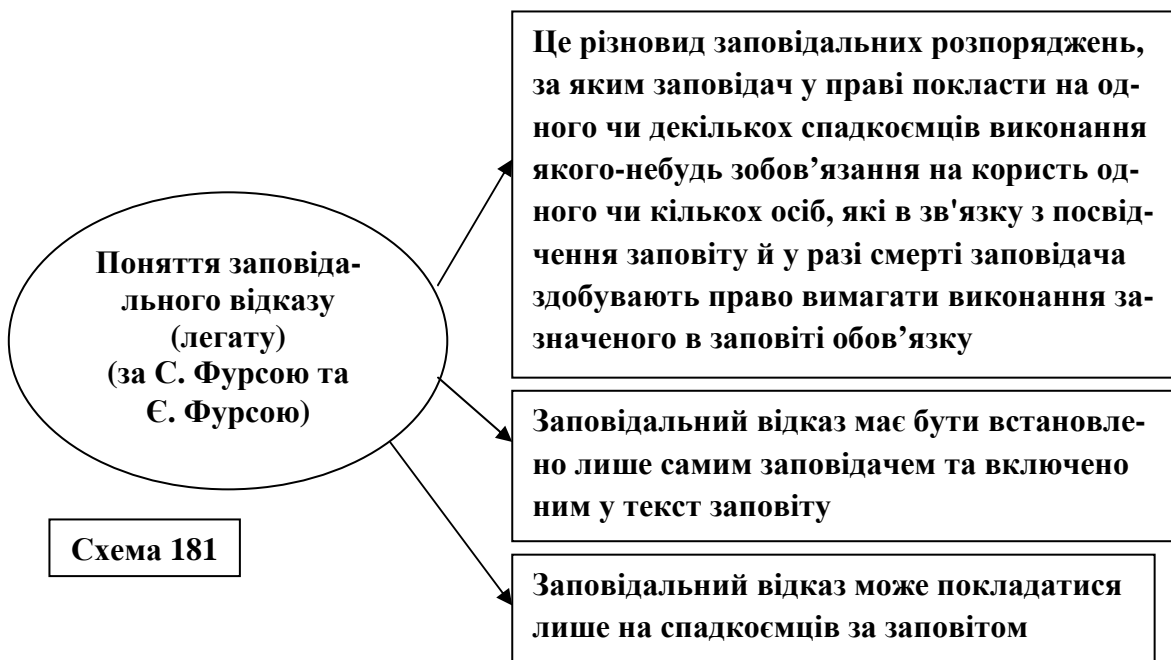

Схема 179

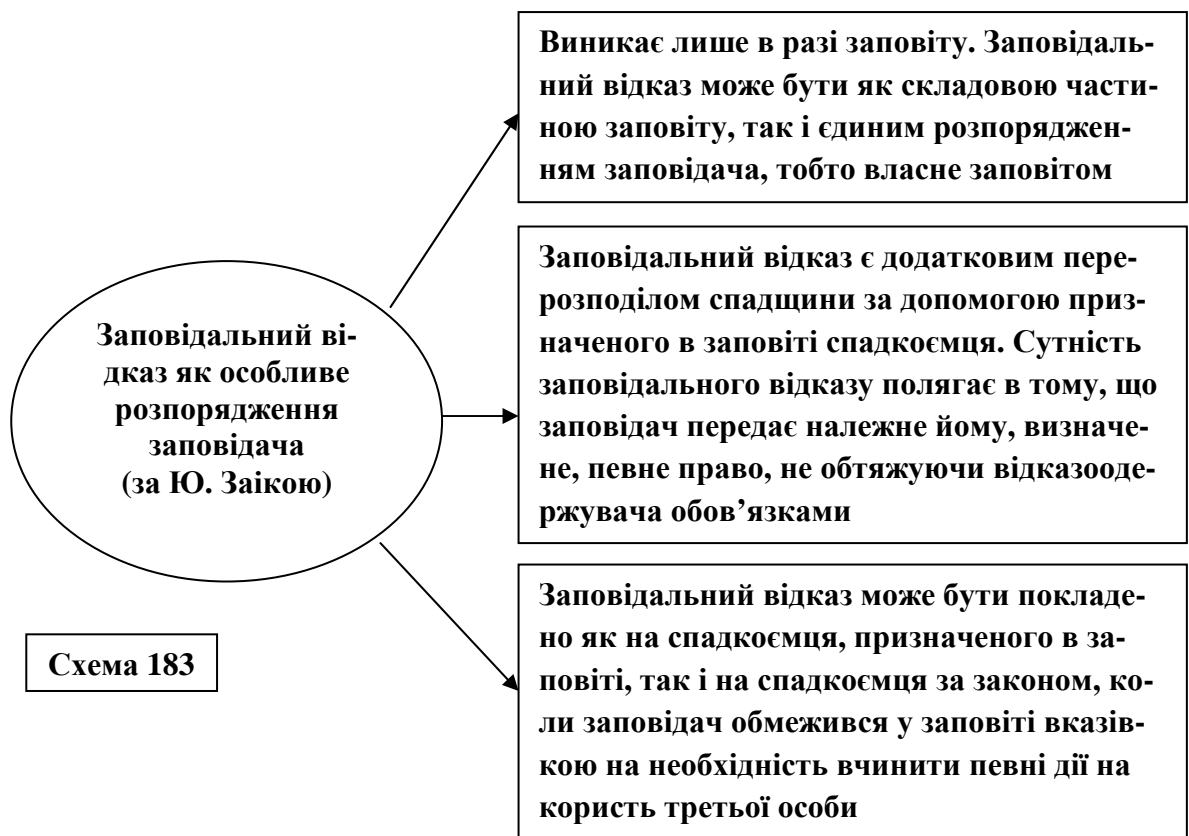
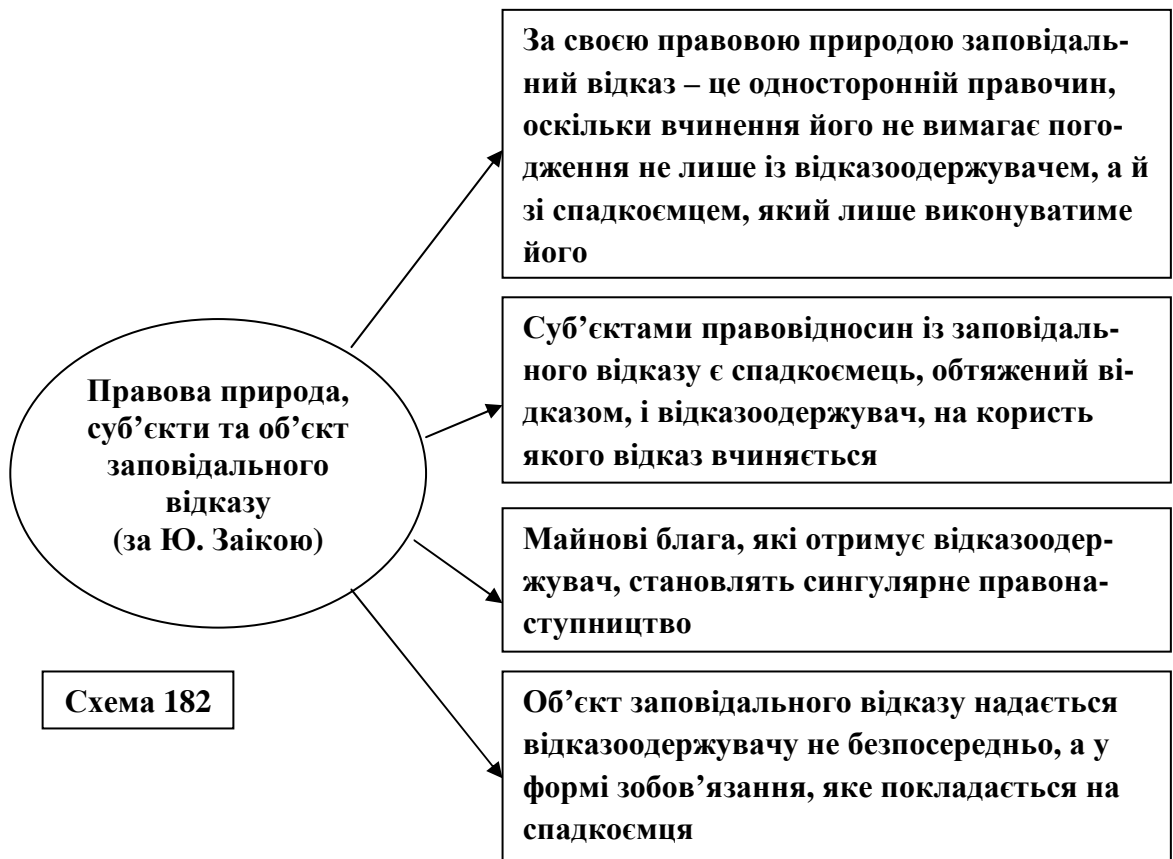

Схема 184

- Спадкоємець (боржник), на якого покладено виконання відказу (або спадкоємці)
- Відказоодержувач (легатарій), який має право вимагати виконання відказу (кредитор). Ним може бути особа, яка входить, а також та, яка не входить до числа спадкоємців за законом
- Легатарій набуває право вимоги, проте в нього внаслідок легату виникає речове право. З моменту набуття ним цього права він не перебуватиме зі спадкоємцем у зобов'язальних правовідносинах

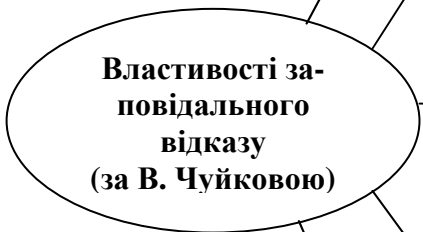

Схема 185

- Хоча основоположним для виникнення цих правовідносин є смерть заповідача, що дає підстави віднести їх до спадкових правовідносин, але вони виникають між спадкоємцями (з одного боку) та відказоодержувачами (з іншого)
- Зазначені правовідносини мають зобов'язальну природу, але існують до набуття відказоодержувачем речового права
- Відносини, що складаються, пов'язані із сингулярним правонаступництвом, тобто переходом до відказоодержувача лише прав заповідача без супроводження цих прав пропорційно обов'язками як це має місце за загальним правилом у разі універсального правонаступництва
- Відсутність механізму передачі легатарію обов'язків заповідача не означає звільнення його взагалі від будь-яких обов'язків щодо набутого ним майна або тих, що супроводжують набуте ним право
- Легатарії виступають особливими суб'єктами спадкування: обсяг їх прав певною мірою є ширшим внаслідок відсутності передачі пропорційних обов'язків заповідача, а певною мірою – вузьчим, оскільки на них не поширюється правило щодо прирощення спадкових часток, не мають вони права й на підпризначення відказоодержувача

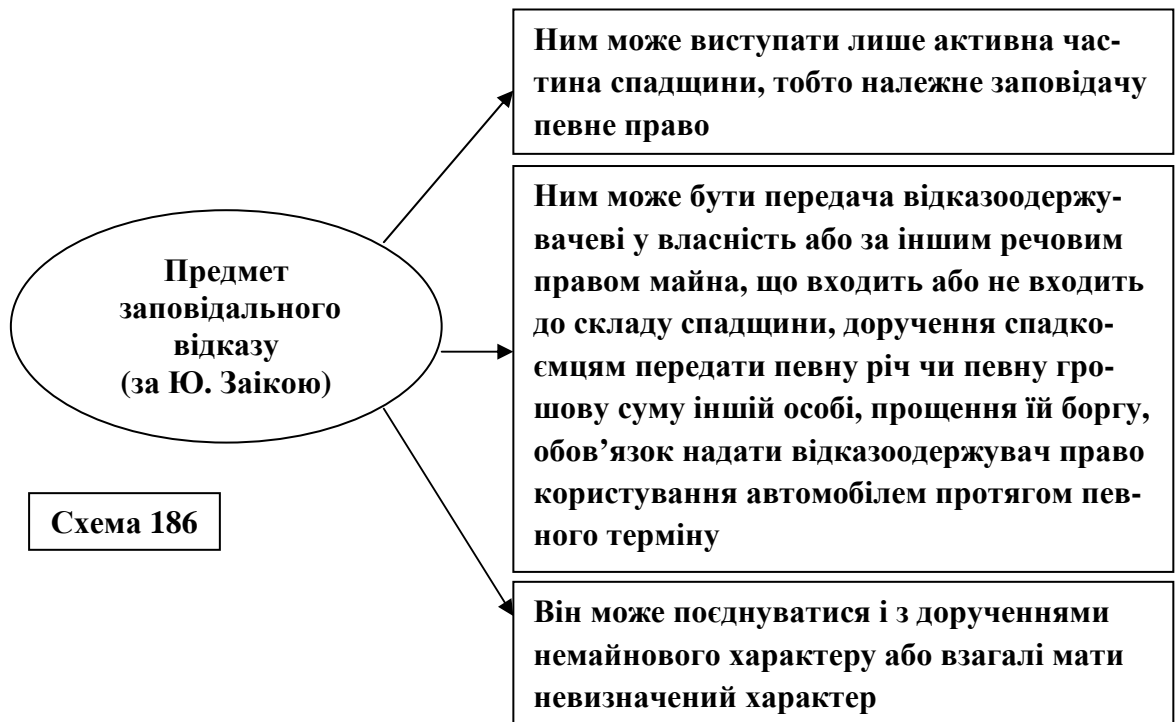
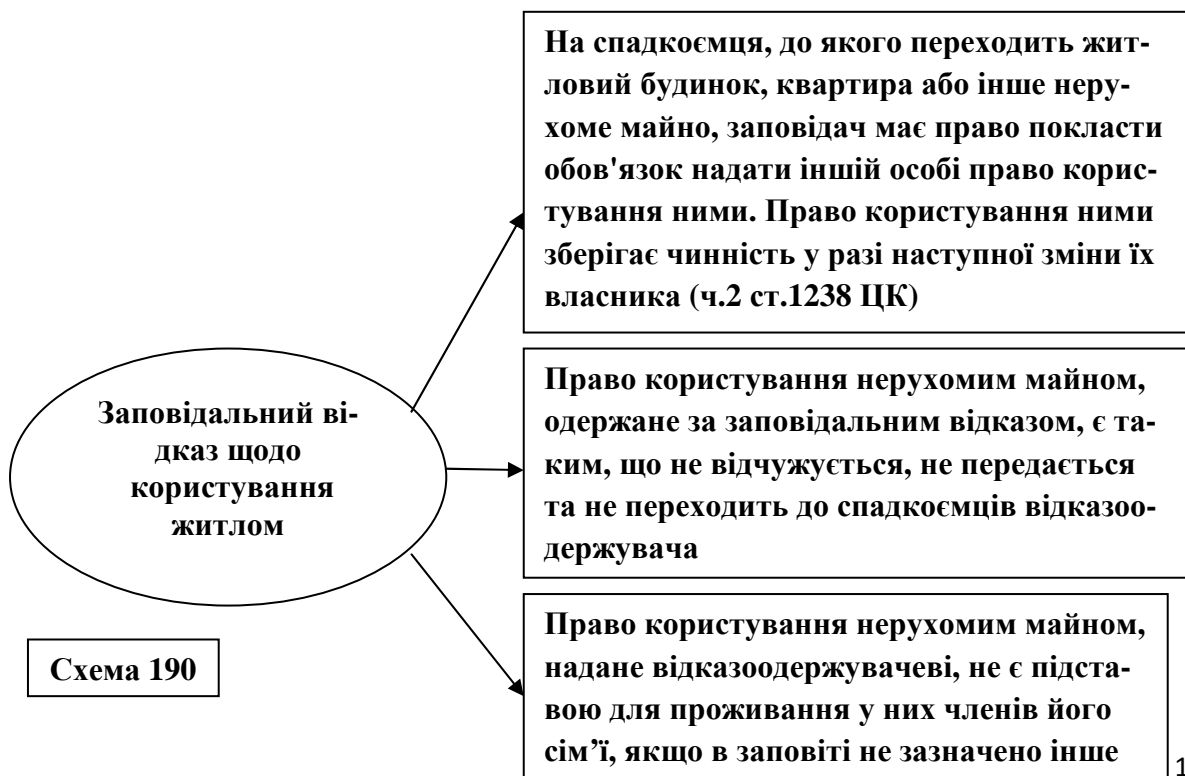
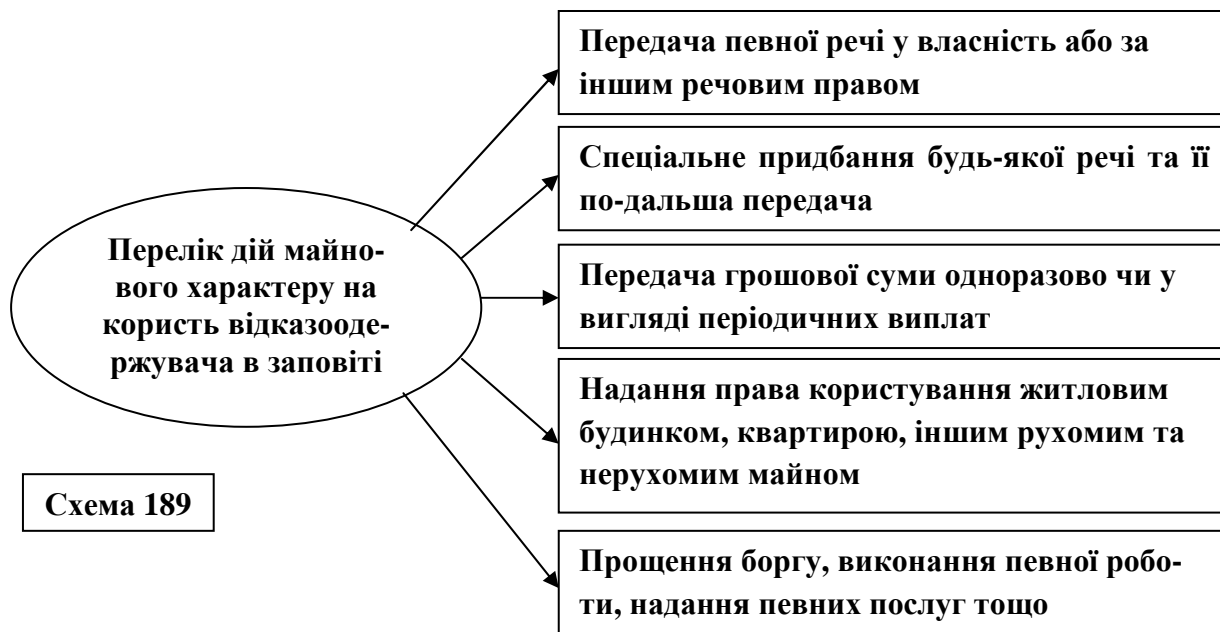

Схема 186

Схема 187

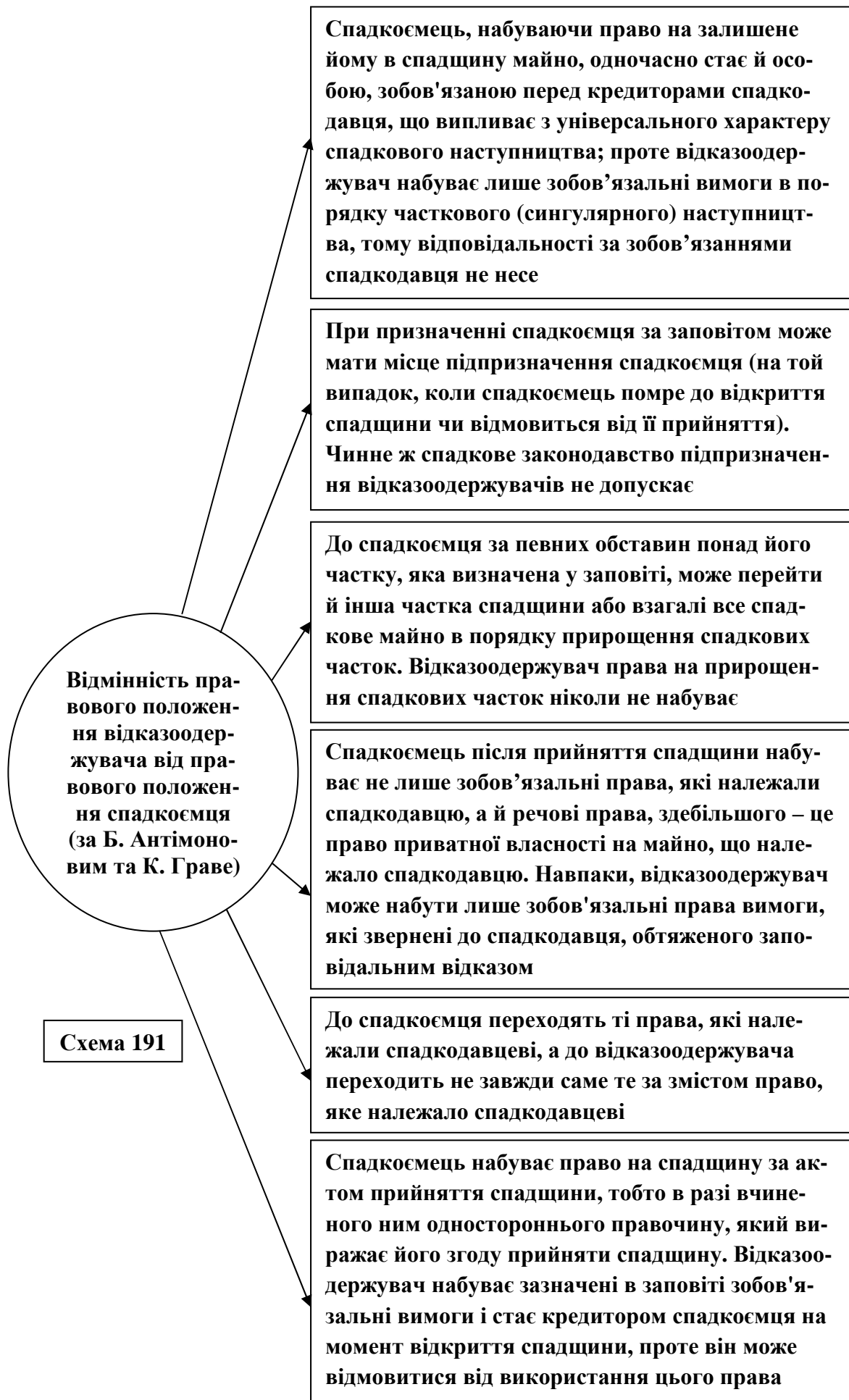
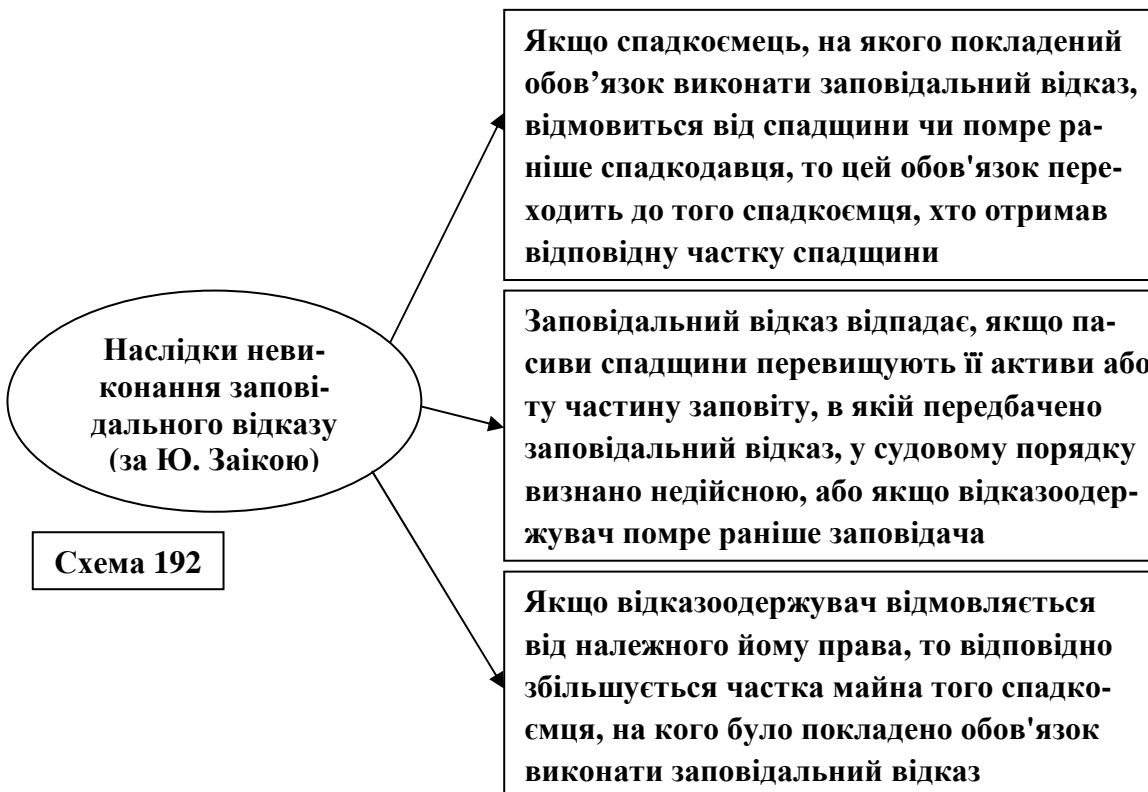
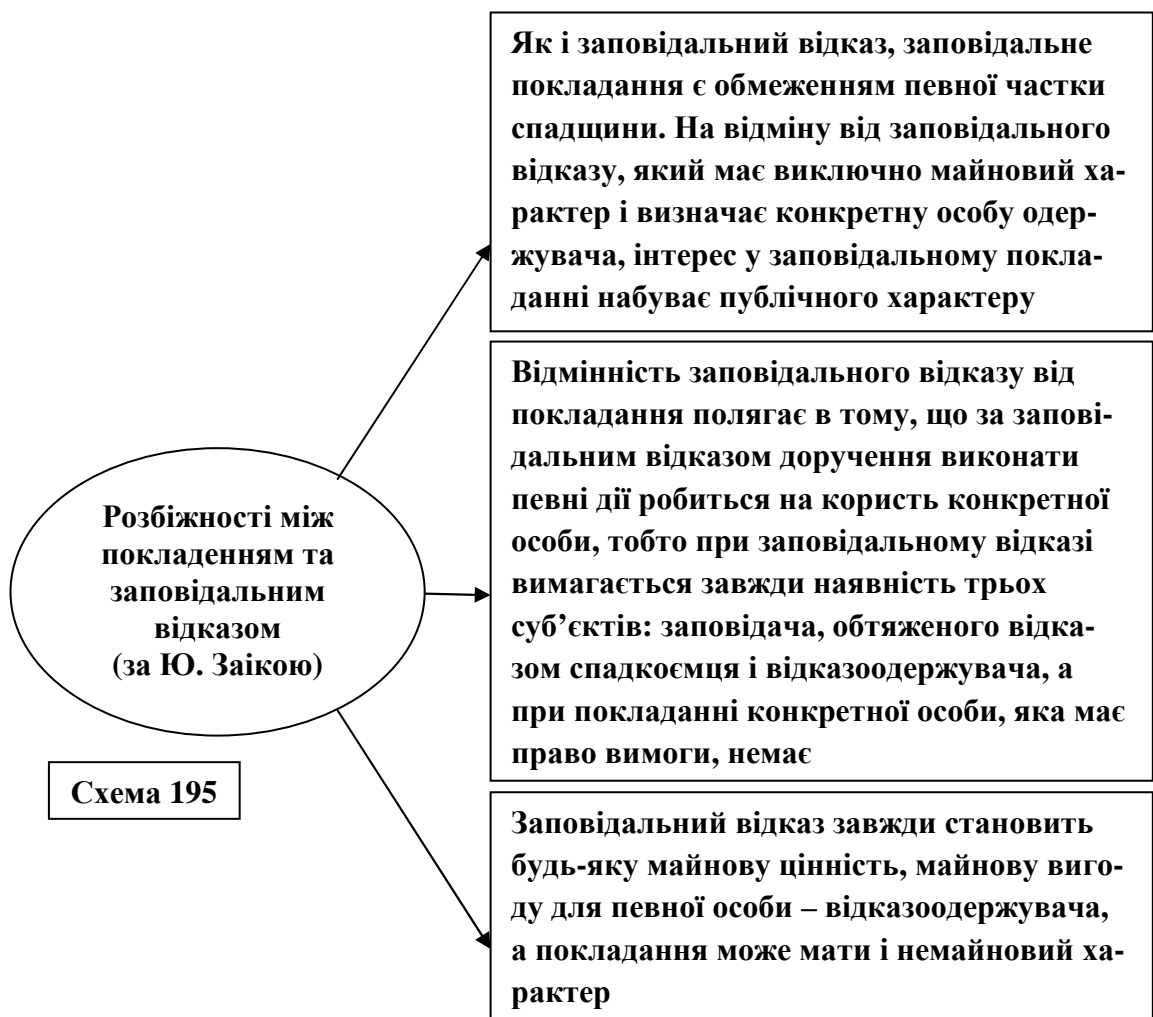
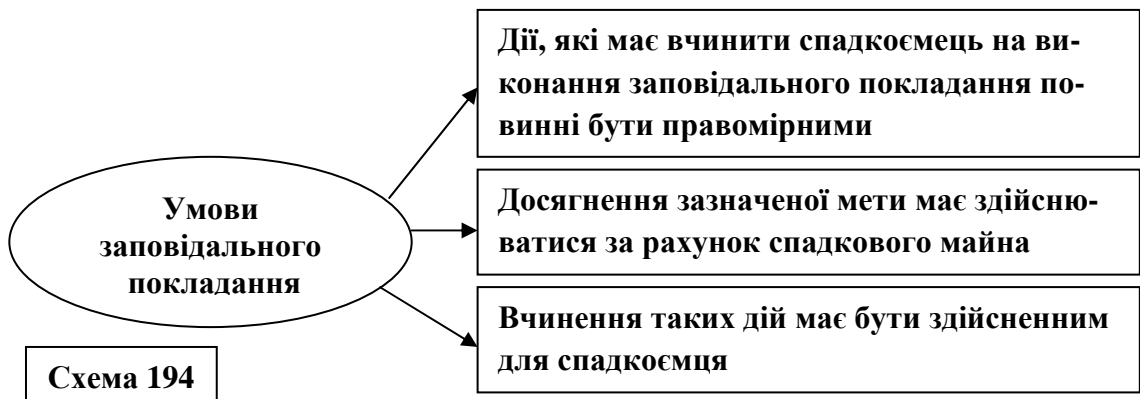
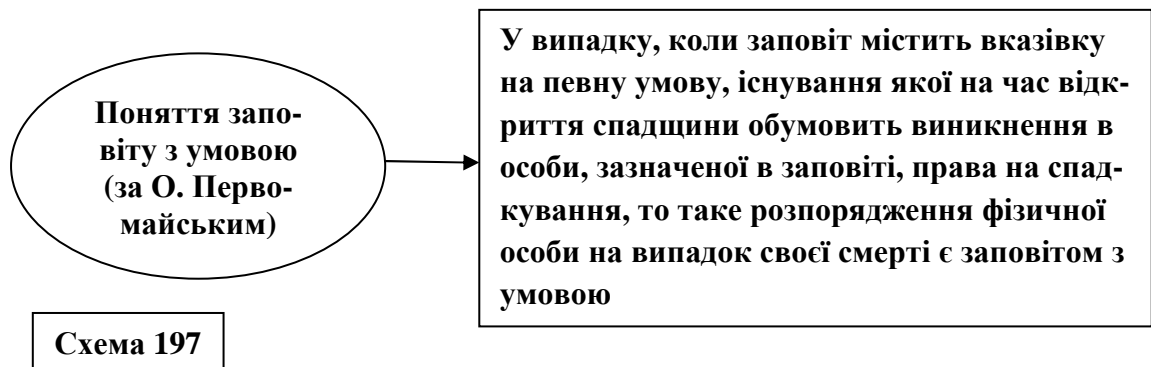
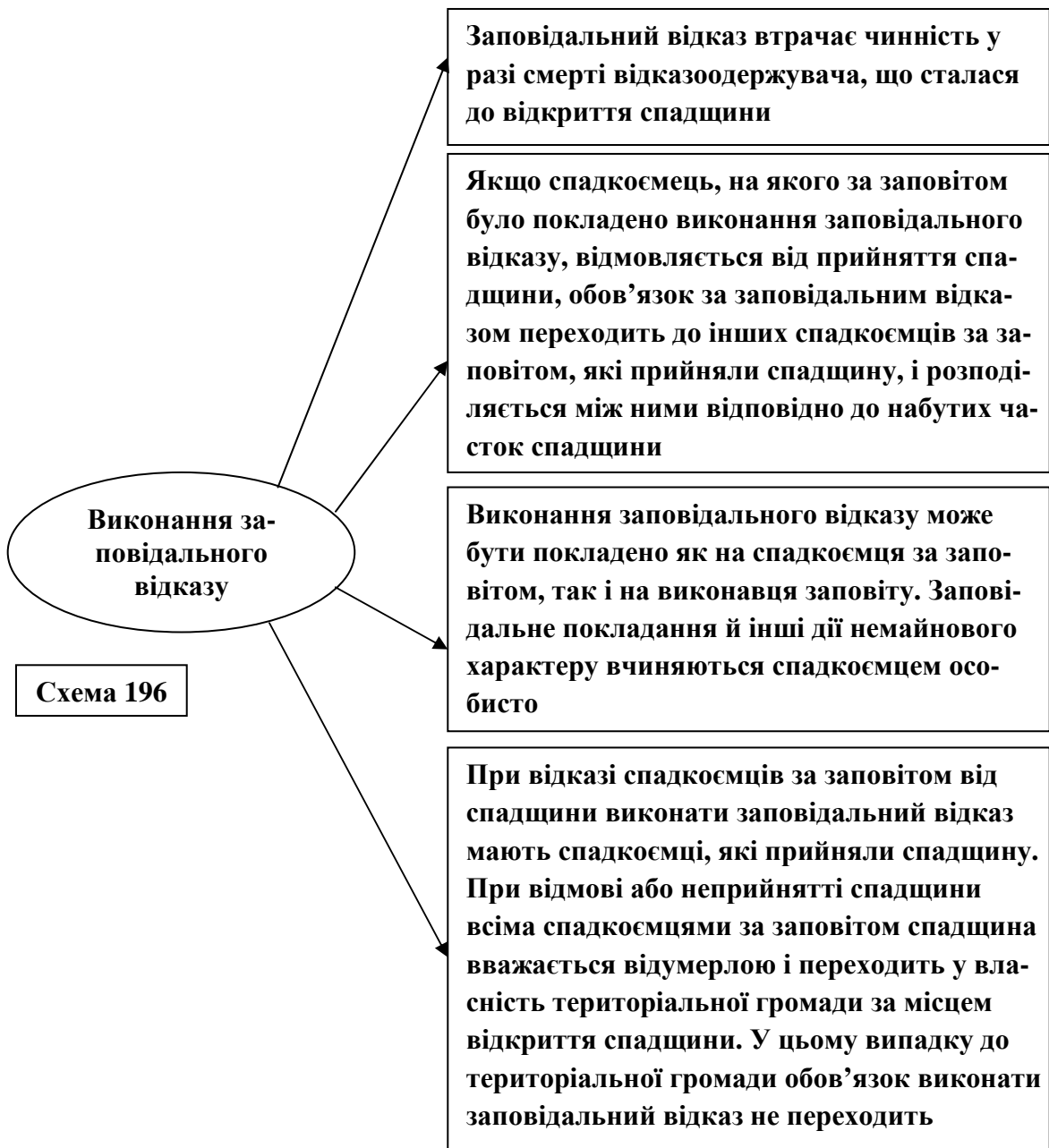
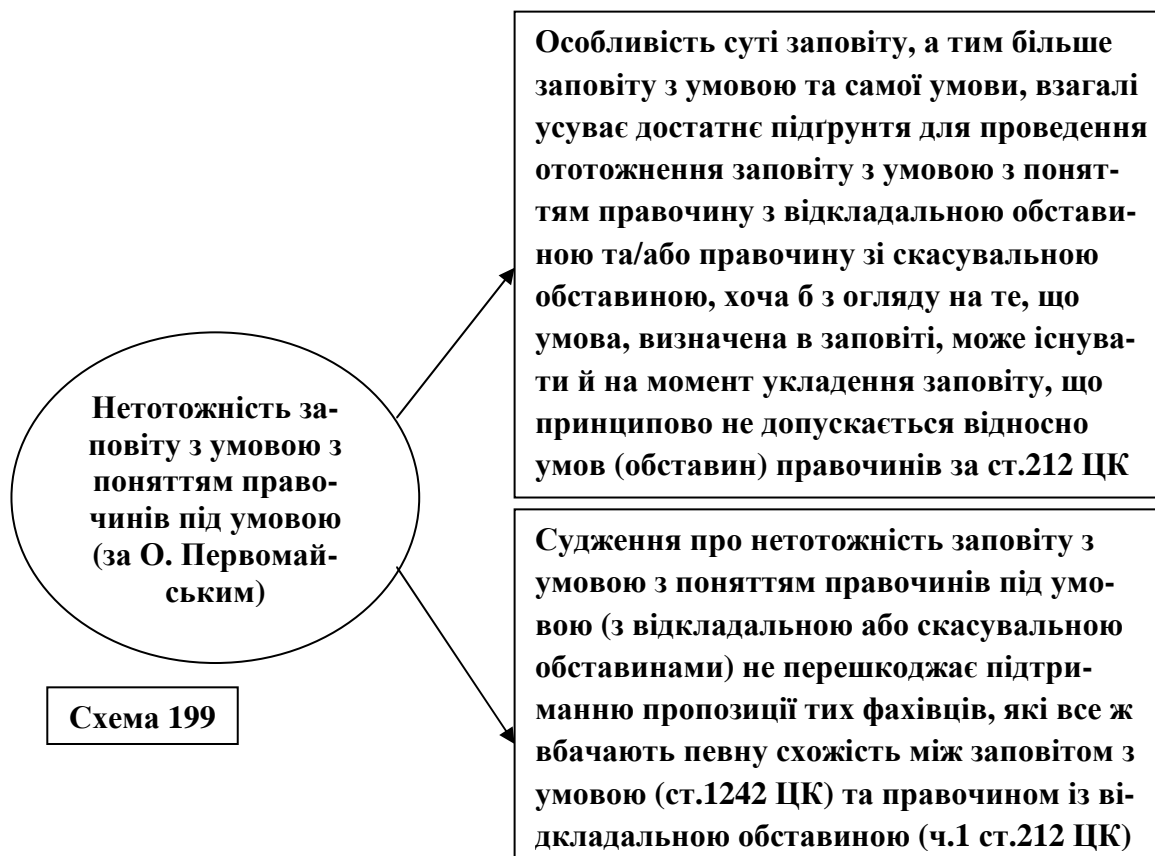
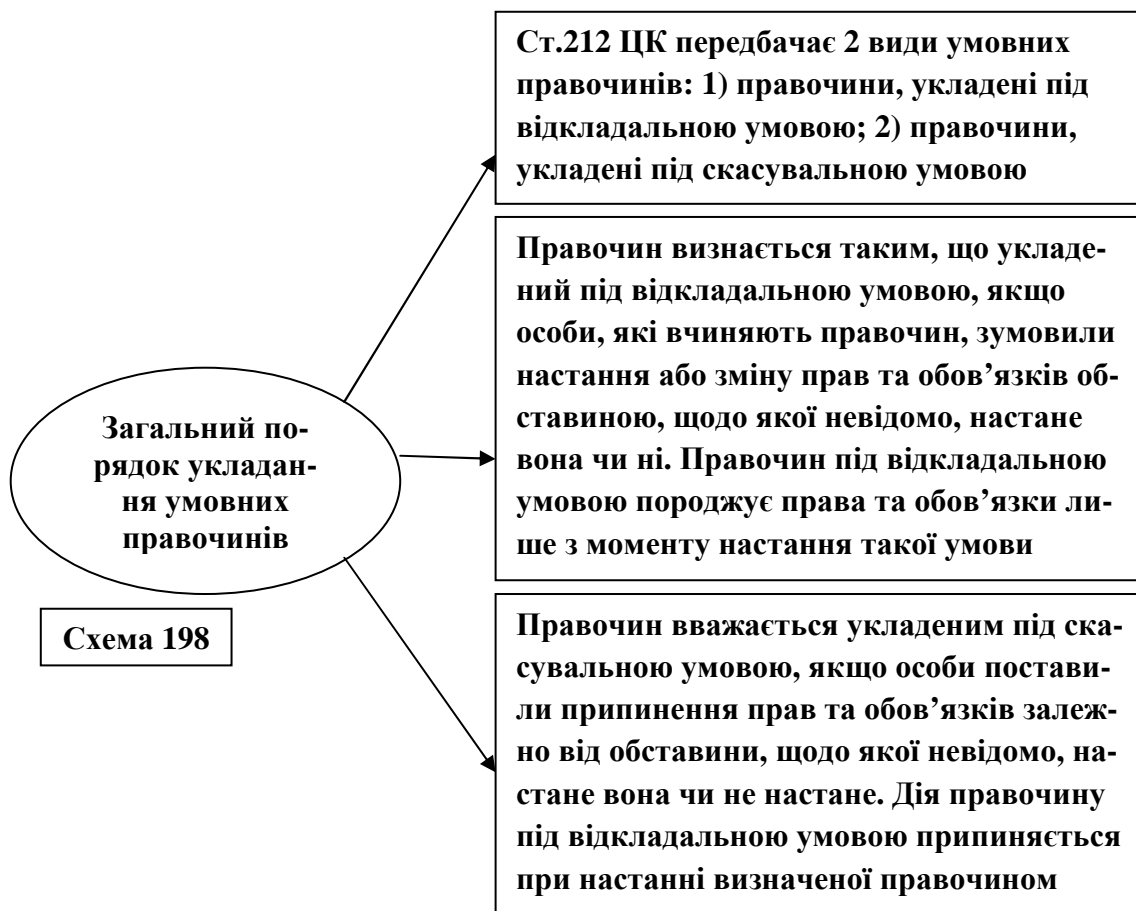

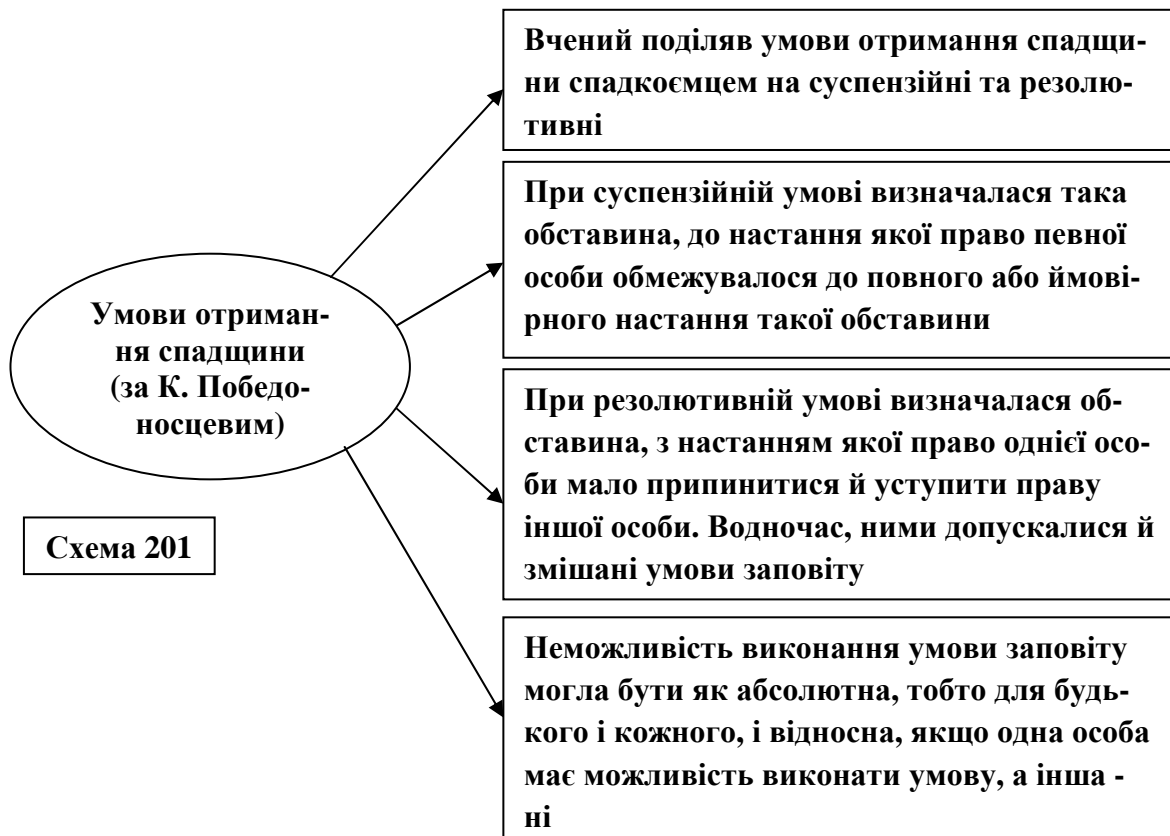
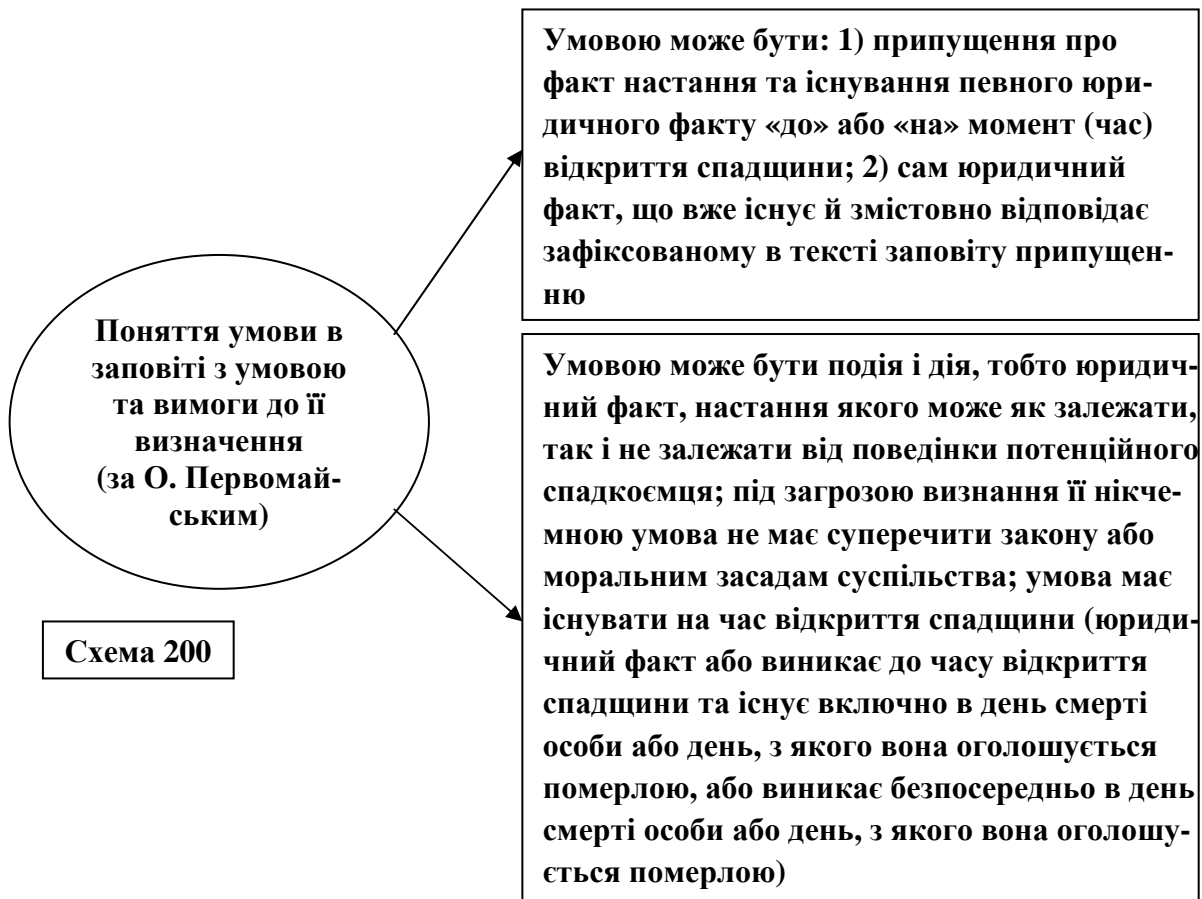
Схема 191

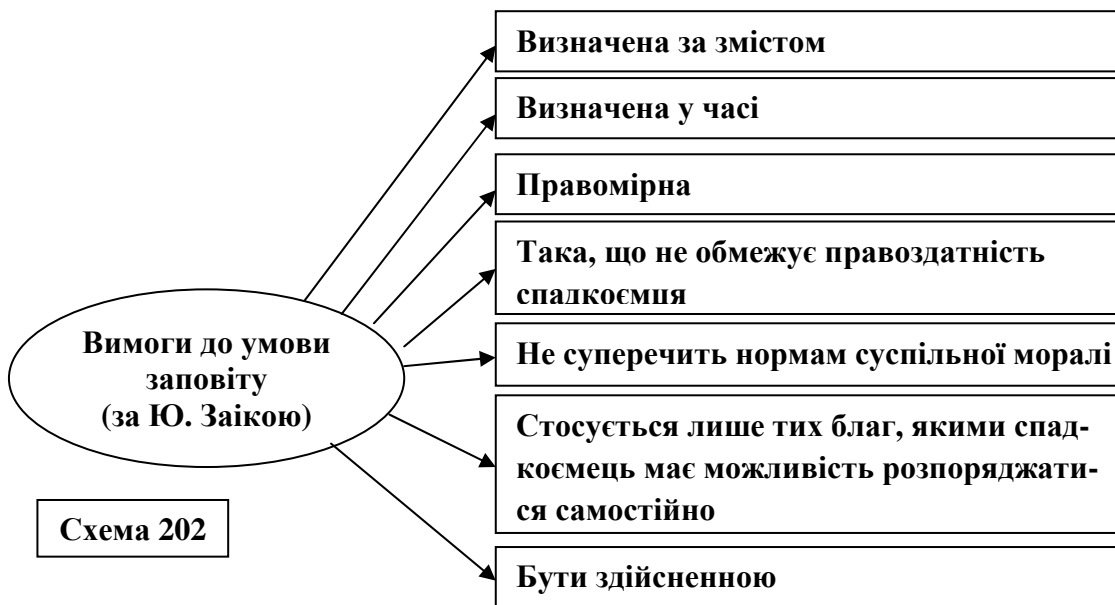

Поняття заповіту подружжя (за О. Первомайським та Ю. Мицею)

Схема 204

Заповіт подружжя є спільним розпорядженням подружжя на випадок їх смерті відносно належного їм на праві спільної сумісної власності майна. Незважаючи на це, заповіт подружжя, як і будь-який заповіт, є одностороннім правочином і в розумінні положень ч.3 ст.202 ЦК є дією (розпорядженням щодо майна) двох фізичних осіб, які обидва виступають як одна сторона - спадкодавець

Порядок виконання заповіту подружжя

Схема 205

У разі складення спільного заповіту частка в праві спільної сумісної власності після смерті одного з подружжя переходить до іншого з подружжя, який його пережив

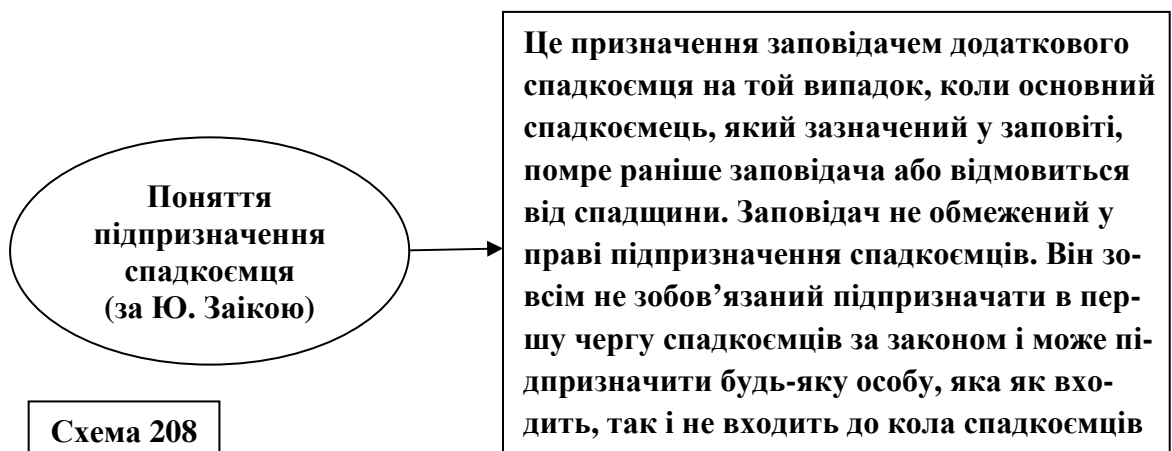
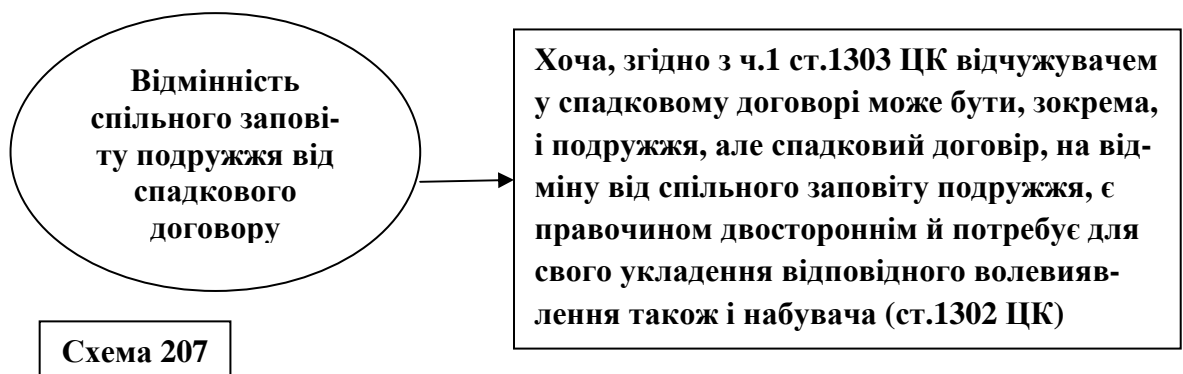
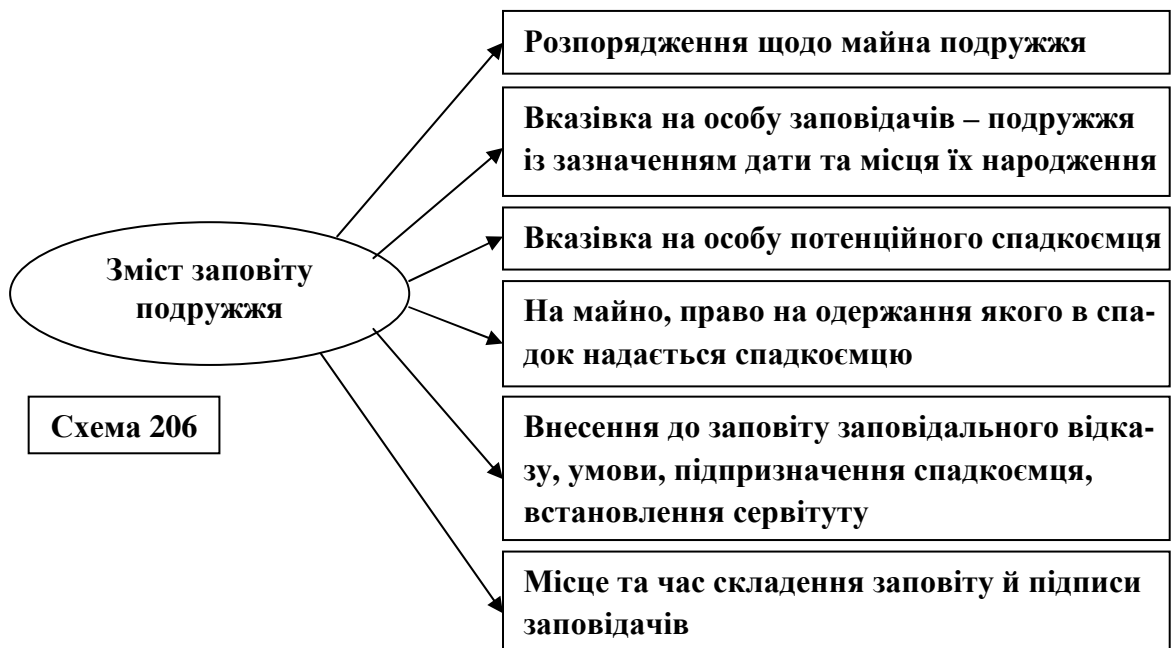
Після смерті одного з подружжя нотаріус накладає заборону відчуження майна, зазначеного в заповіті подружжя

У разі смерті останнього право на спадкування мають особи, визначені подружжям у заповіті. Відповідно, заповіт не може поширюватися на майно, яке є особистою приватною власністю дружини, чоловіка відповідно до ст. 57 СК України. Під цю категорію підпадає майно, набуте подружжям до шлюбу, подароване, успадковане, речі індивідуального користування, премії та нагороди за особисті заслуги та інше

На майно, що перебувало в спільній сумісній власності подружжя й стало предметом їх спільного заповіту не поширюються приписи щодо спадкування за законом після померлого подружжя, включаючи приписи щодо обов'язкової частки в спадщині

Неможливим є встановлення в заповіті подружжя податкових до передбачених законом наслідків смерті одного з подружжя, зокрема, неможливе встановлення легатів на такий випадок

За життя кожен із подружжя має право відмовитися від спільного заповіту

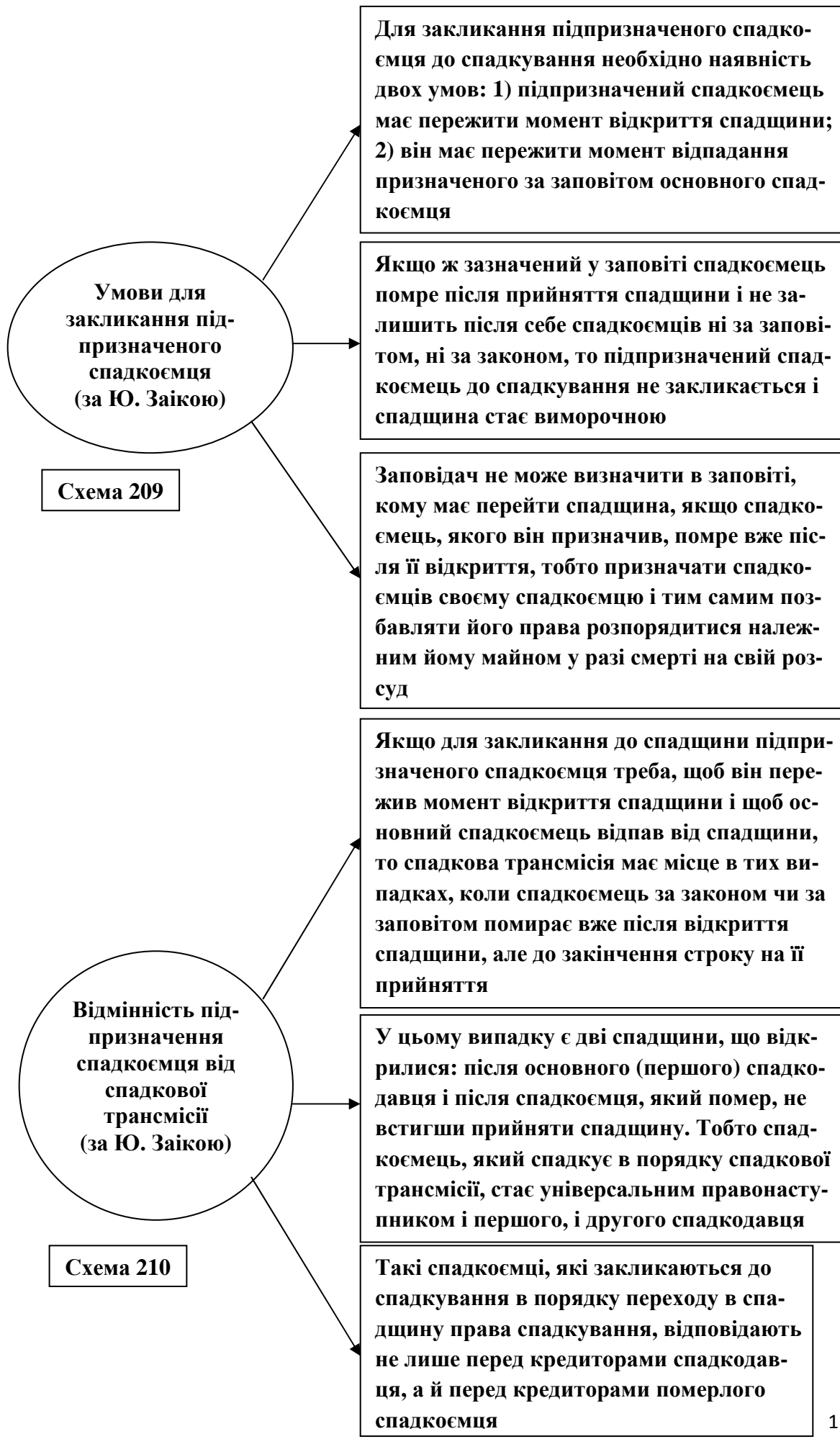

Схема 209

Схема 210

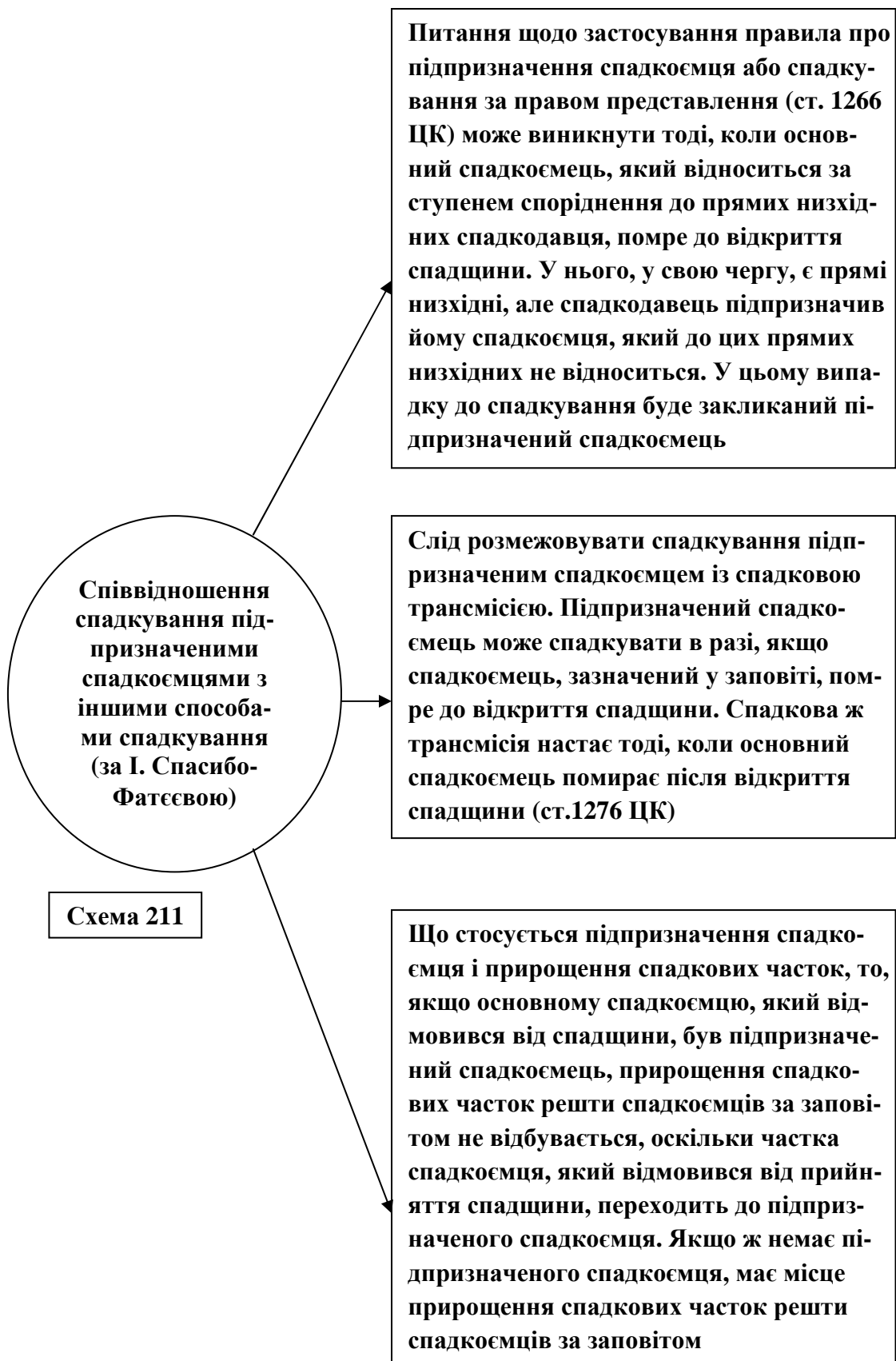

Схема 212

Свобода заповіту полягає в тому, щоб заповісти як все своє майно, так і його частку. Єдність прав та обов'язків спадкодавця не заважає окремому спадкуванню певного майна за заповітом, а певного за законом. При цьому частка спадщини, що залишається незаповіданою, спадкується за законом. Настає одночасне спадкування за законом та за заповітом

При цьому слід мати на увазі таке: 1) спадщина, залишаючись єдиним комплексом прав та обов'язків спадкодавця, немовби поділяється на дві частки – ту, що спадкується за законом, і ту, що спадкується за заповітом; 2) у цих випадках застосовуються вимоги, що стосуються спадкування за заповітом та спадкування за законом; 3) кожен вид спадкування виникає одночасно – з моменту відкриття спадщини; 4) місце відкриття спадщини не залежить від того, що одна частина спадщини спадкується за заповітом, а інша – за законом

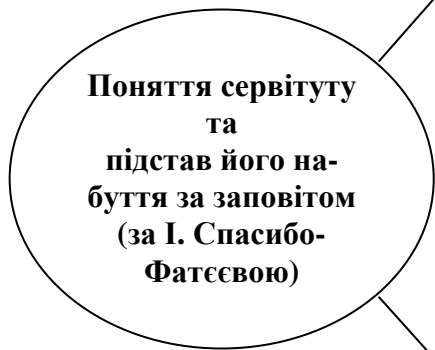
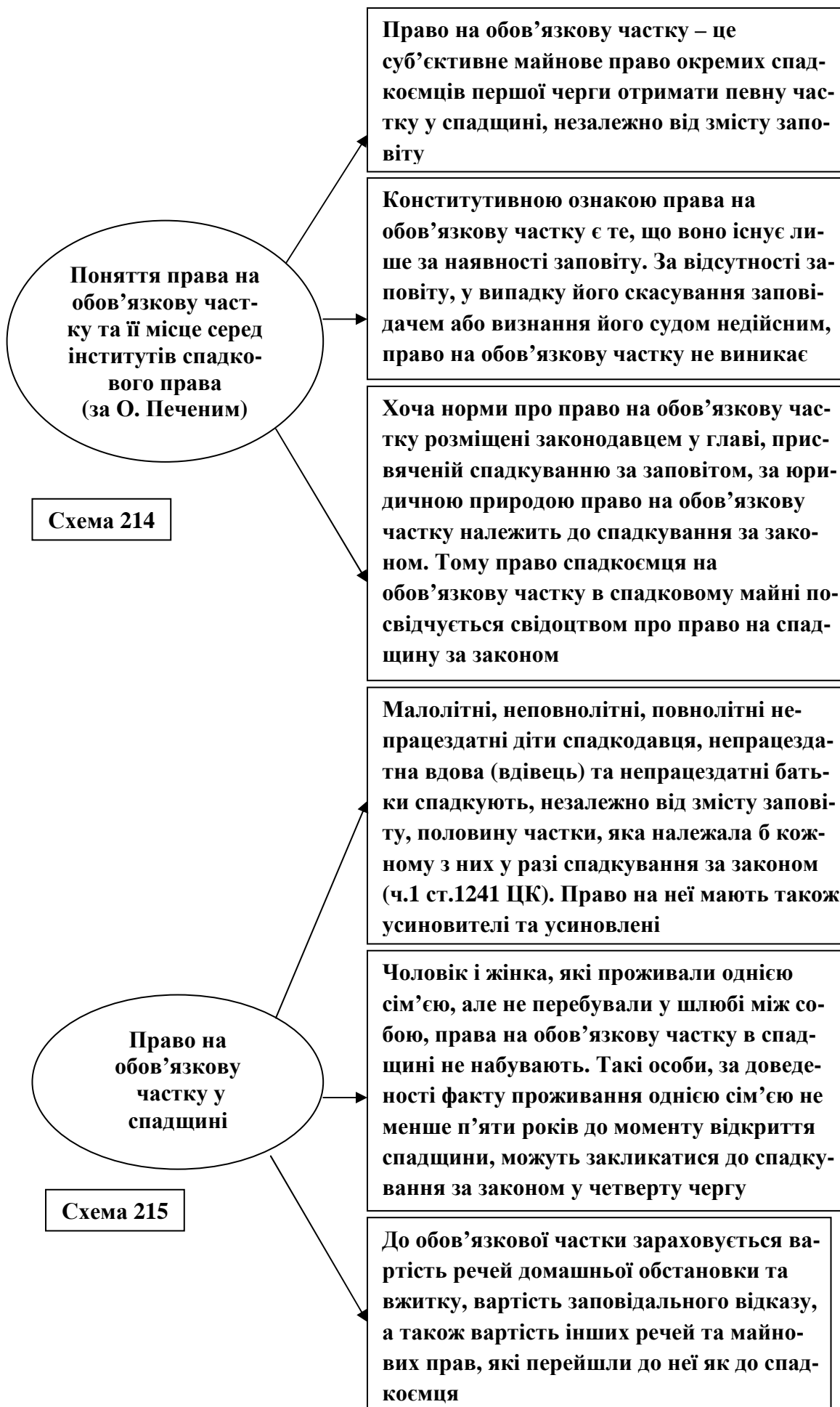

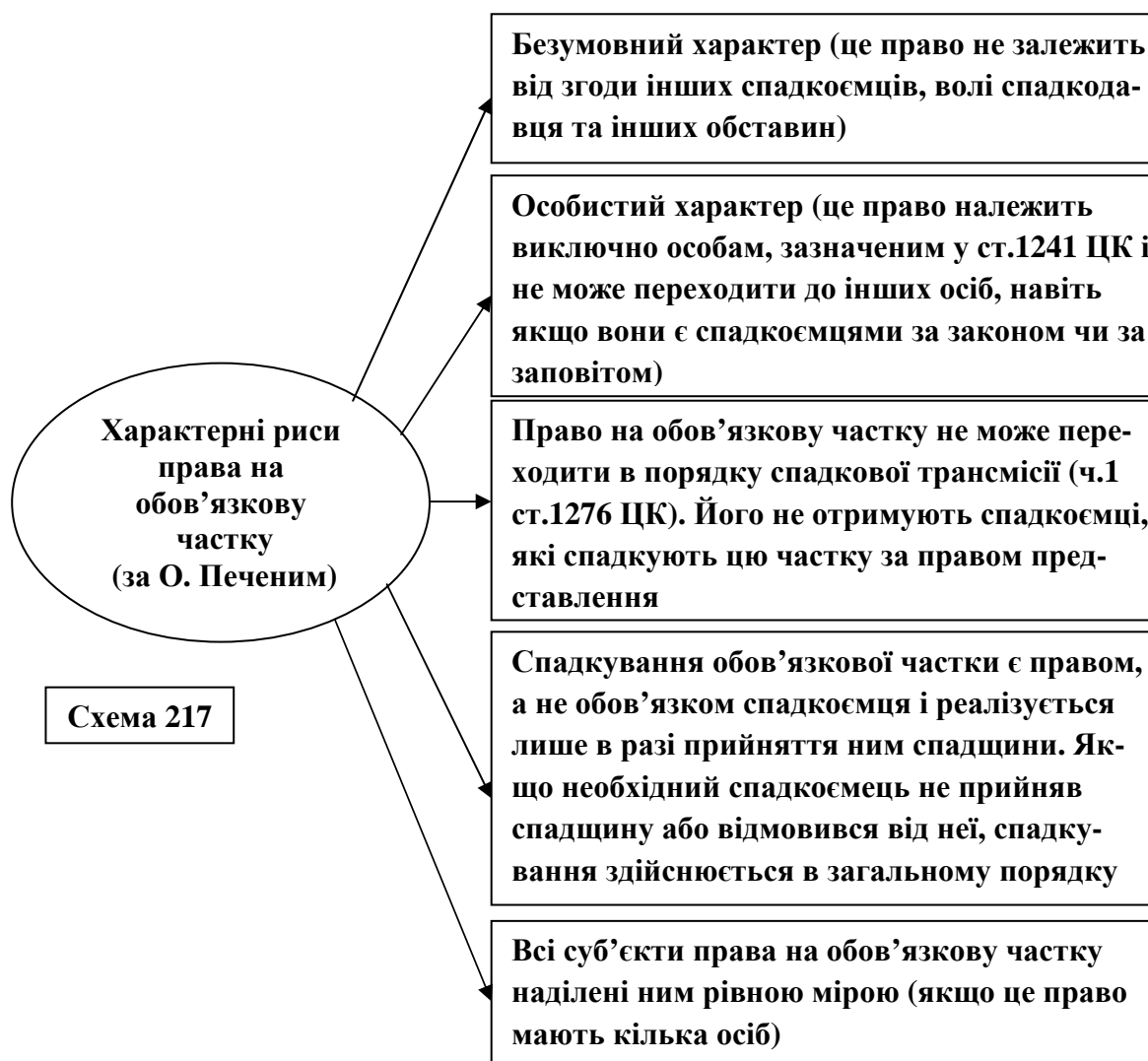
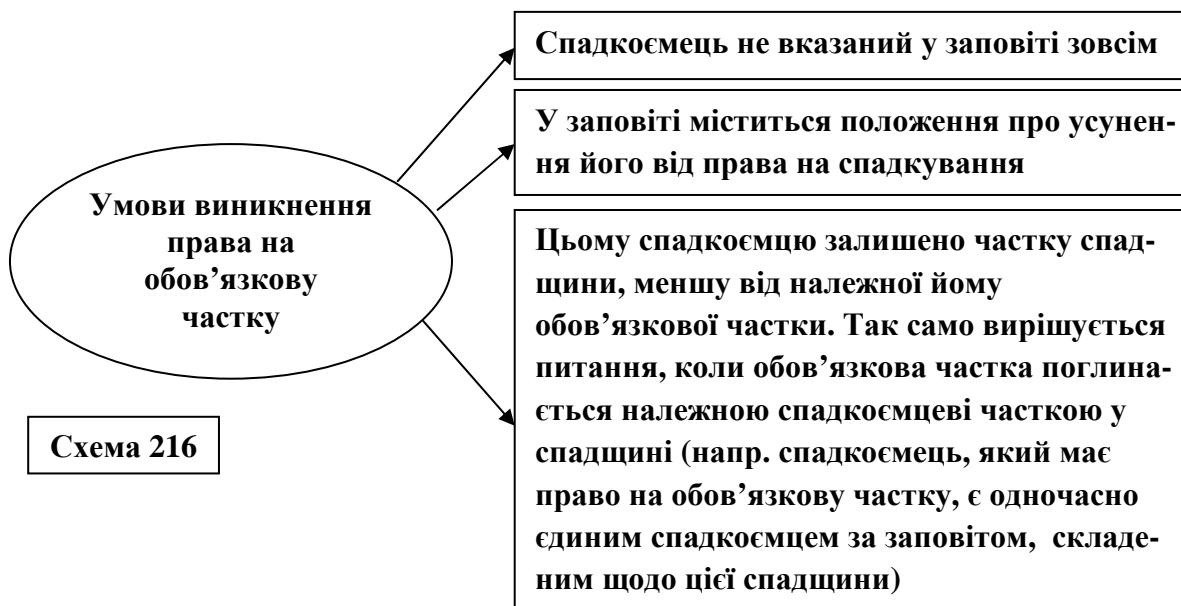
Схема 213

Сервітут являє собою речове право на чуже майно (або право користування чужим майном) - земельною ділянкою, іншими природними ресурсами або іншим нерухомим майном. Умова встановлення сервітуту – задоволення потреб інших осіб, які не можуть бути задоволені іншим способом

Із цього випливає, що: 1) як і ст.401 ЦК, ст.1246 ЦК визначає встановлення сервітуту щодо певного майна, яке є нерухомістю; 2) сервітут встановлюється для задоволення потреб інших осіб, які не визначаються як спадкоємці, і цим ст. 1246 ЦК відрізняється від ст. 1238 ЦК; 3) встановлення сервітуту має слугувати не тільки певній меті (можливості використання майна іншими особами або задоволення їх власних потреб у використанні майна заповідача), а й застосуванням цього способу використання чужого майна за залишковим принципом, тобто в разі якщо потреби сторонніх для спадкоємців осіб не можуть бути задоволені іншим способом

Право на обов'язкову частку у спадщині

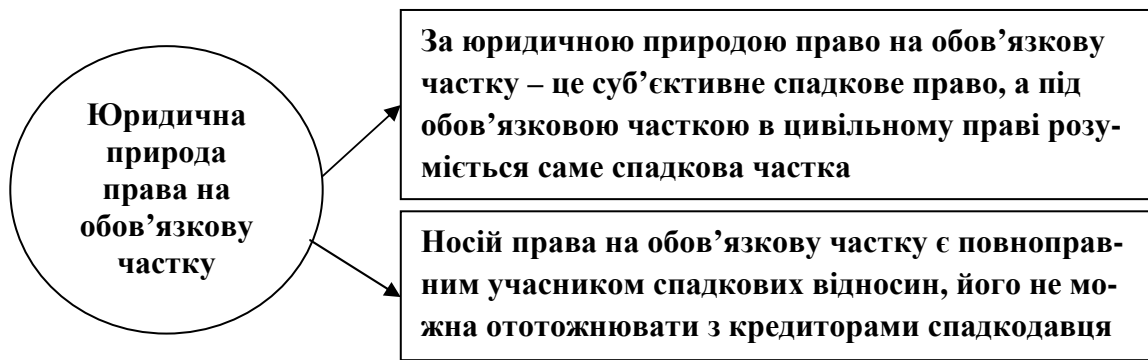

Схема 218

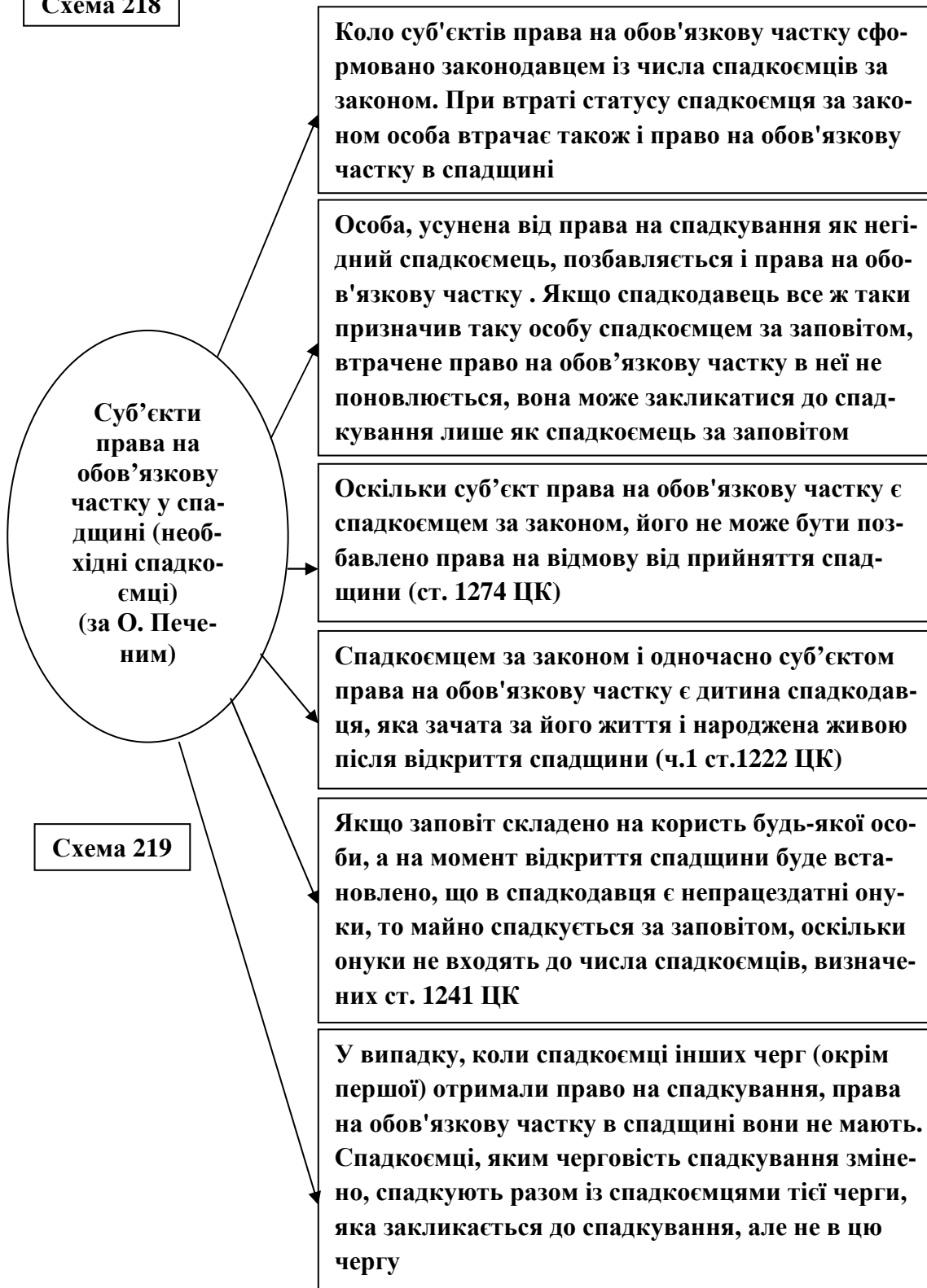
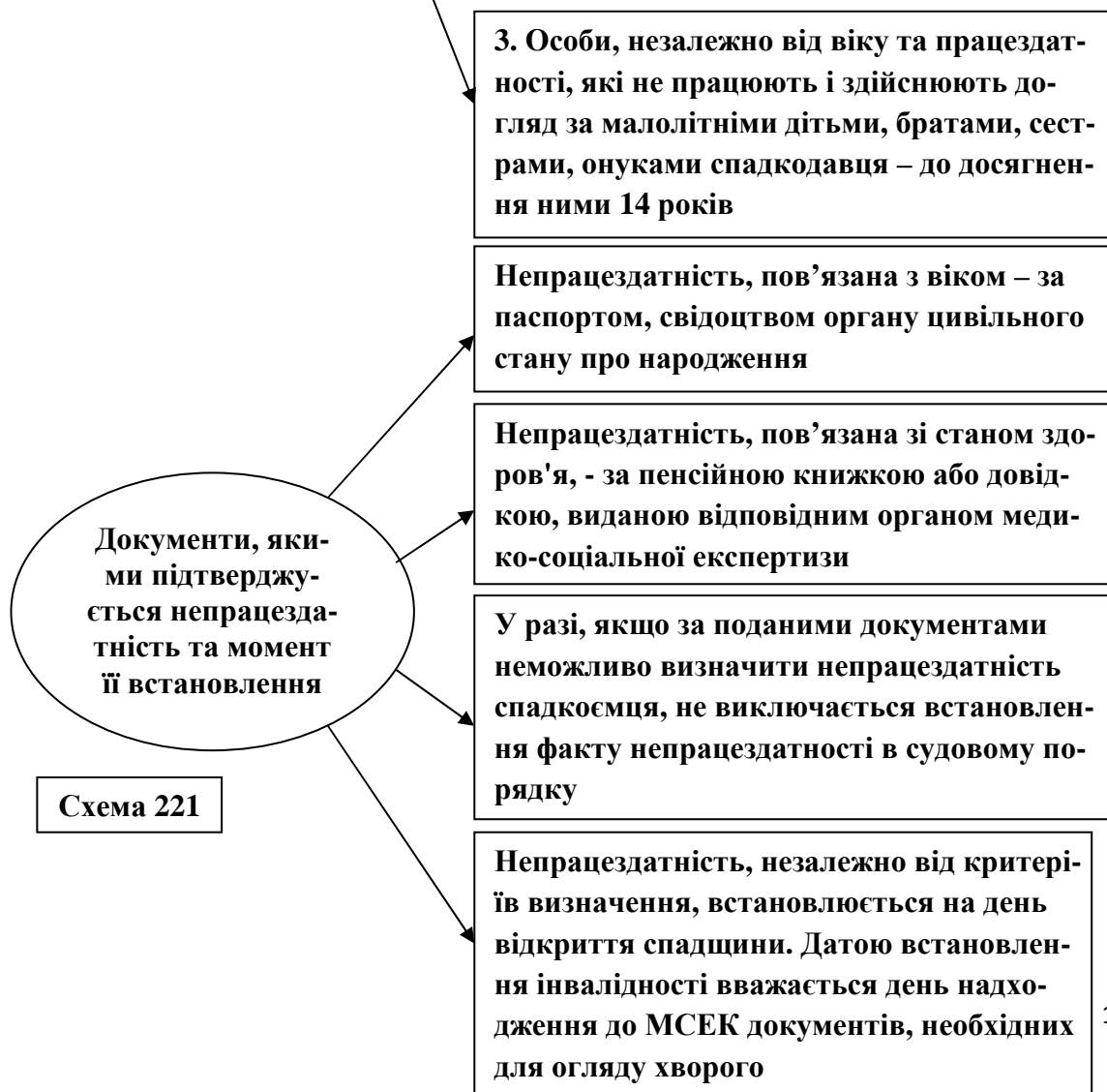
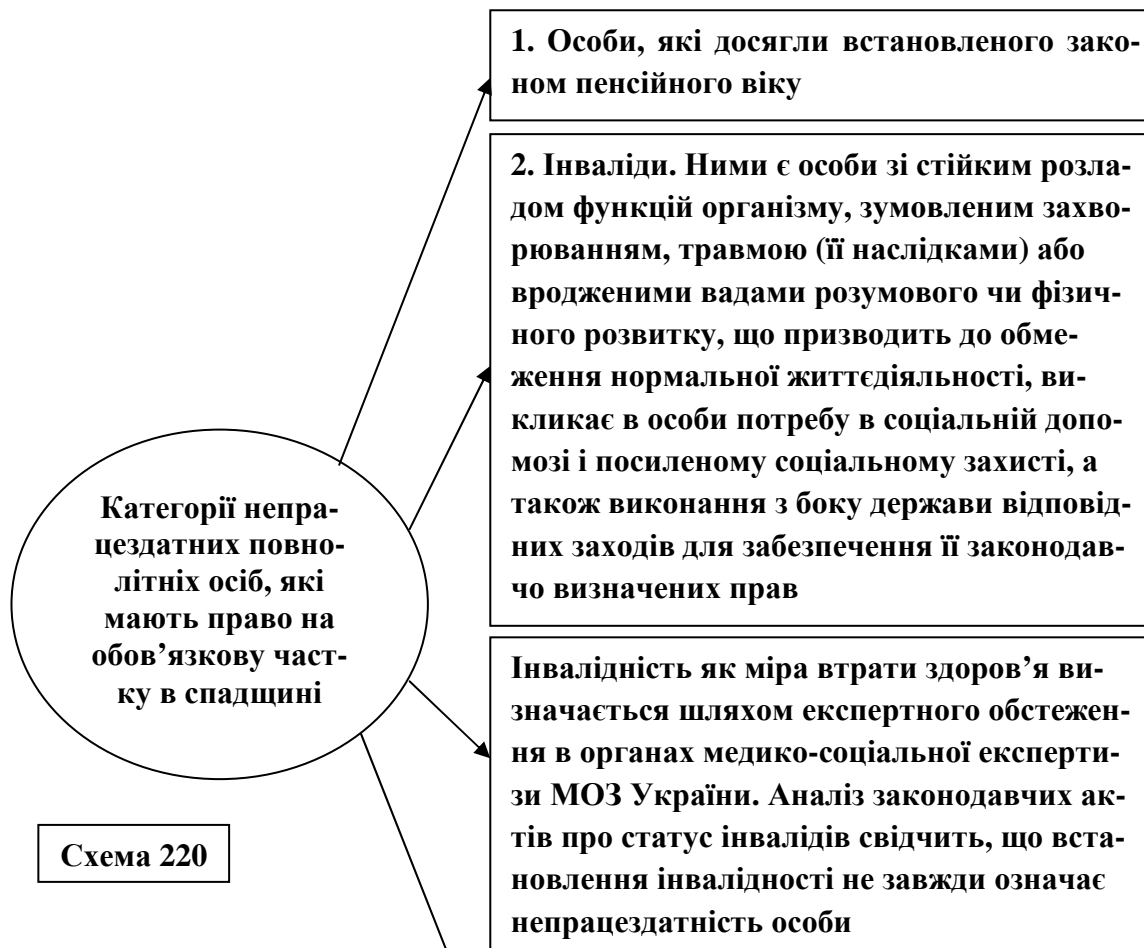

Схема 219

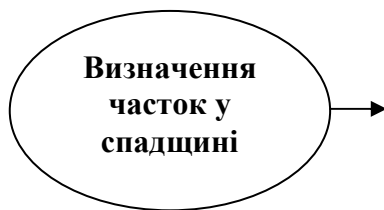

Схема 222

При визначенні розміру обов'язкової частки в спадщині враховуються всі спадкоємці за законом першої черги, до яких слід також віднести спадкоємців, що відмовилися від прийняття спадщини; не прийняли спадщину; усунені від права на спадкування або померли до відкриття спадщини, але в яких є спадкоємці за правом представлення. При обчисленні розміру обов'язкової частки слід враховувати всіх спадкоємців за законом, які могли б спадкувати, якщо порядок спадкування не був би змінений заповітом

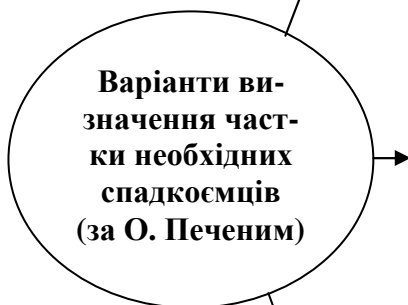
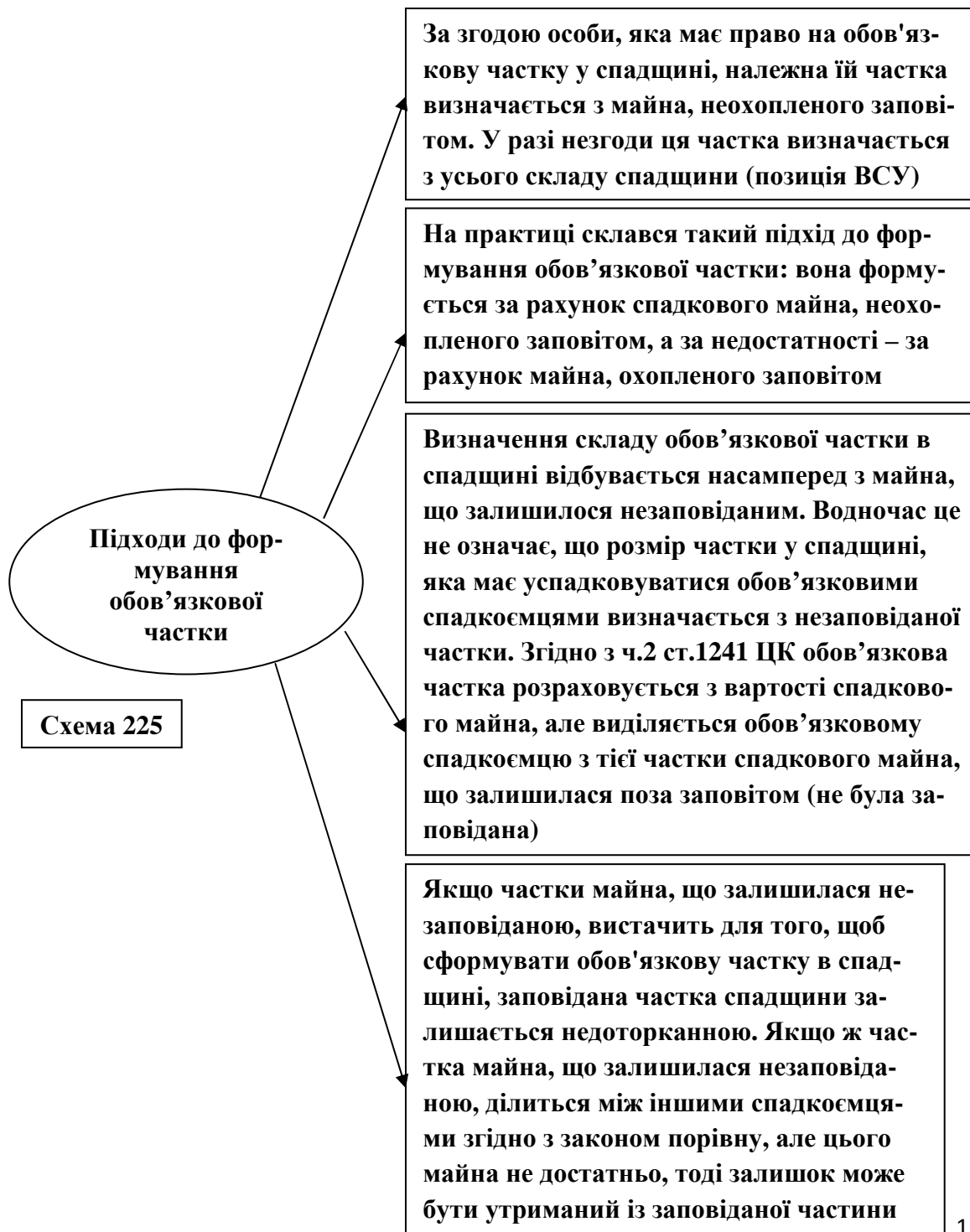

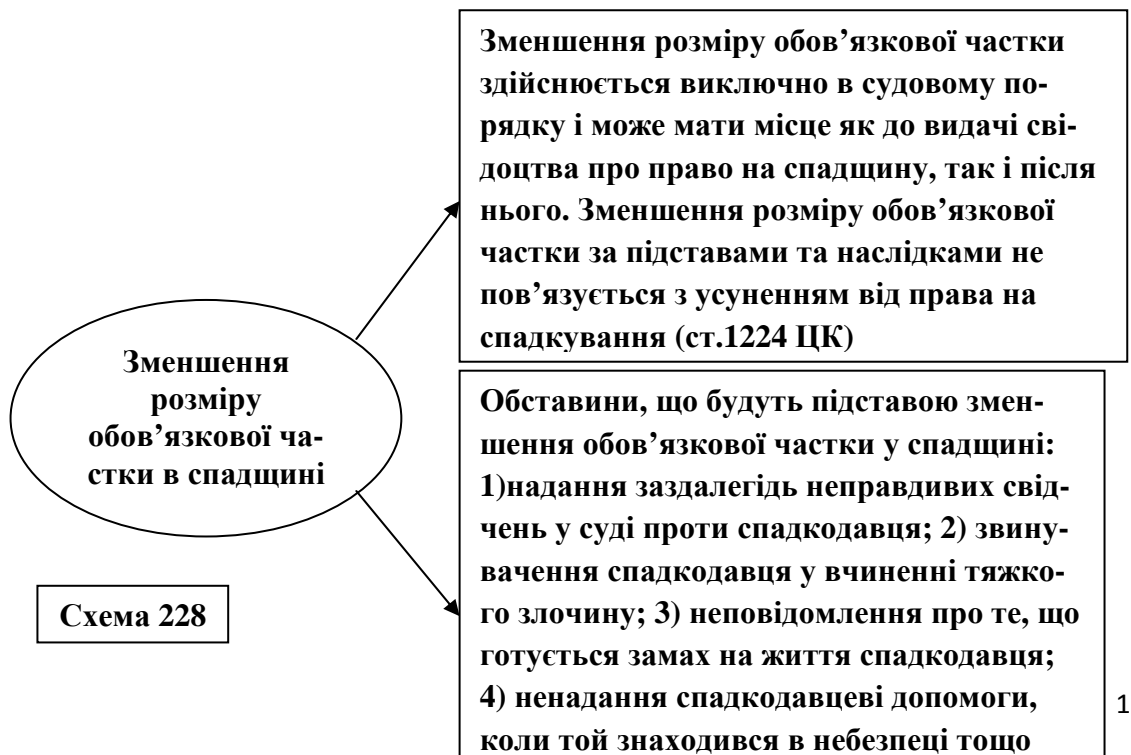
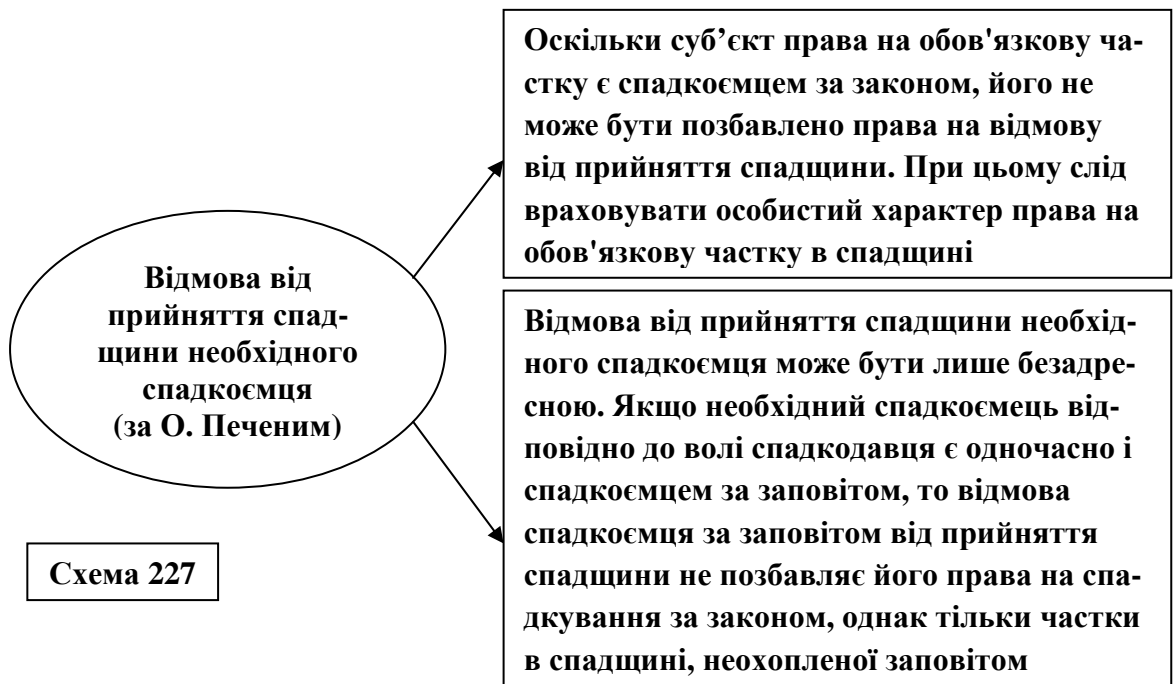
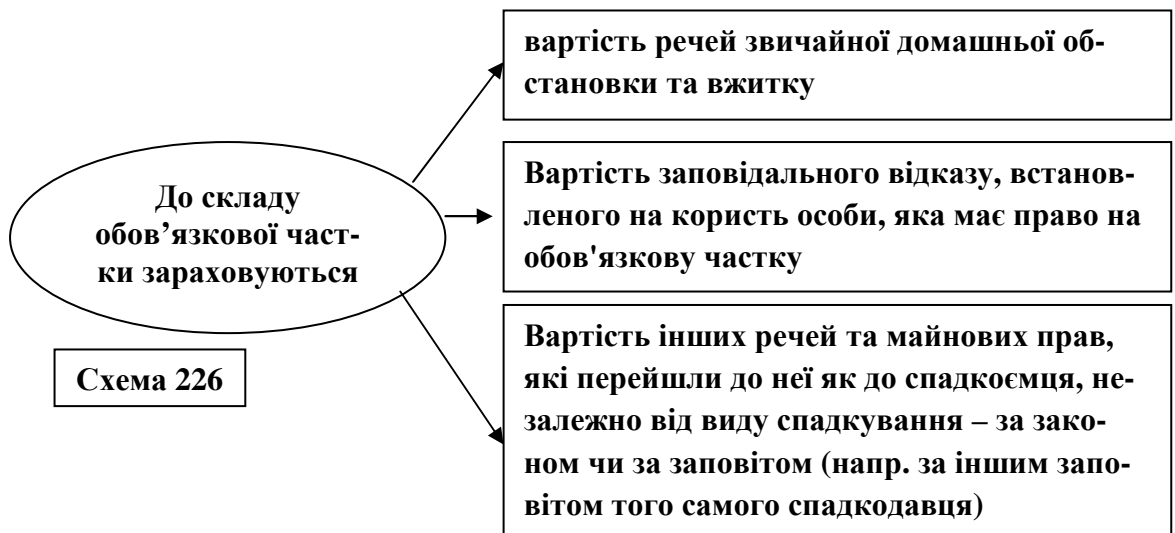
Схема 223

У тому разі, коли спадкодавець у заповіті розпорядився всім своїм майном, не згадуючи при цьому про необхідного спадкоємця, за останнім визнається право на обов'язкову частку у всьому спадковому майні

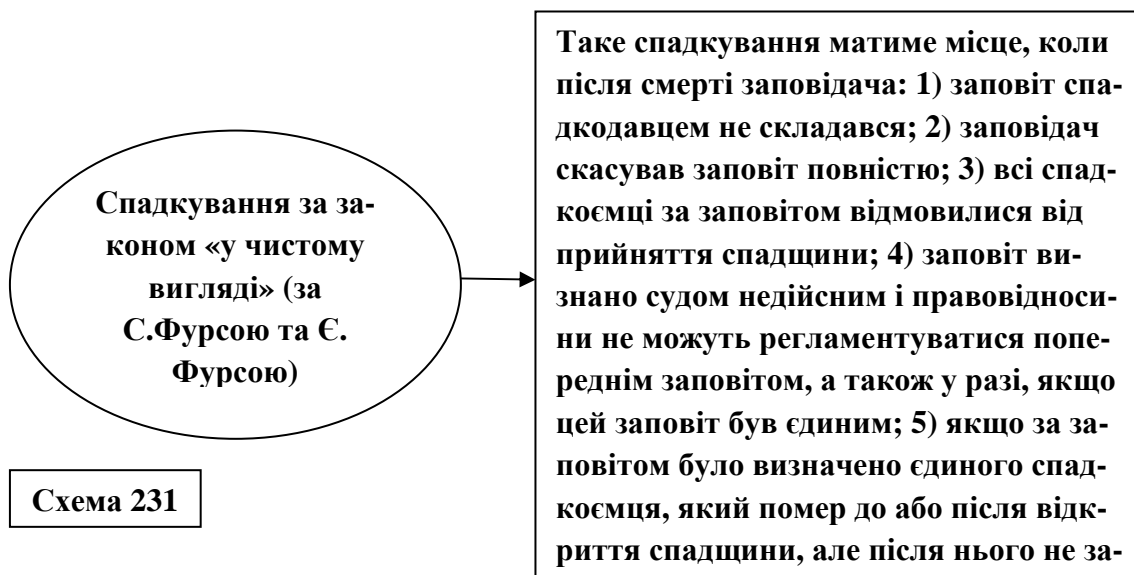
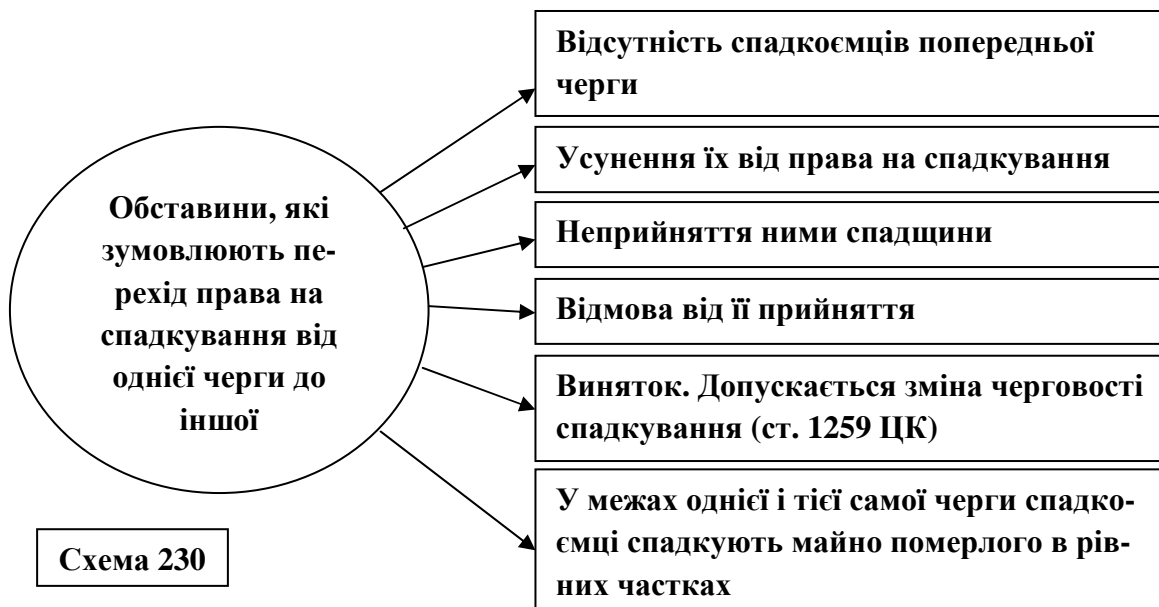
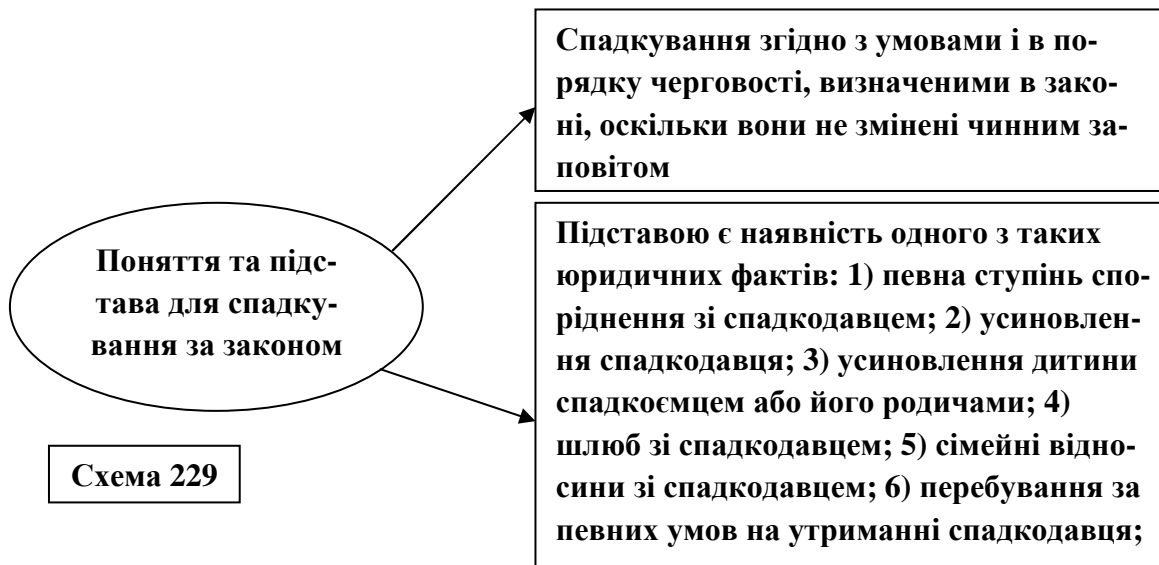
Якщо спадкодавець склав заповіт на все майно без зазначення часток або конкретного майна, що передавалося б кожному спадкоємцю і, визначивши одним із спадкоємців за заповітом необхідного спадкоємця, частка останнього в спадщині дорівнюватиме частці в спадщині за заповітом та різниці між часткою, вирахованою відповідно до ч.1 ст.1241 ЦК, та часткою, визначеною в заповіті

Якщо заповітом визначено декілька спадкоємців, серед яких є й необхідний спадкоємець, і між ними розділено всю спадщину з визначенням часток кожного, але частка необхідного спадкоємця менше тієї, яку б він набув відповідно до ст.1241 ЦК, формування обов'язкової частки здійснюється таким чином. Необхідний спадкоємець має одержати не тільки свою частку, визначену заповітом, а й збільшену до розміру, визначеного в ст.1241 ЦК. Відтак решту – різницю між обов'язковою часткою і часткою, визначеною заповітом, він має одержати за рахунок майна, охопленого заповітом, тобто того, що призначалося в заповіті іншим спадкоємцям. При цьому частки інших спадкоємців за заповітом мають зменшитися

РОЗДІЛ 3. СПАДКУВАННЯ ЗА ЗАКОНОМ

Схема 232

1) Коли заповідано лише частину майна; 2) якщо спадкоємець відмовився від прийняття спадщини без вказівки на чю користь або помер до відкриття спадщини, підпризначення у заповіті не передбачено, а також заповіт є натуральним, тобто за кожним спадкоємцем закріплено конкретне спадкове майно; 3) коли спадкоємець помер після відкриття спадщини, підпризначення в заповіті не передбачено і після нього не залишилося спадкоємців, а також заповіт є натуральним, тобто за кожним спадкоємцем закріплено конкретне спадкове майно; 4) якщо заповіт було визнано судом частково недійсним

Схема 233

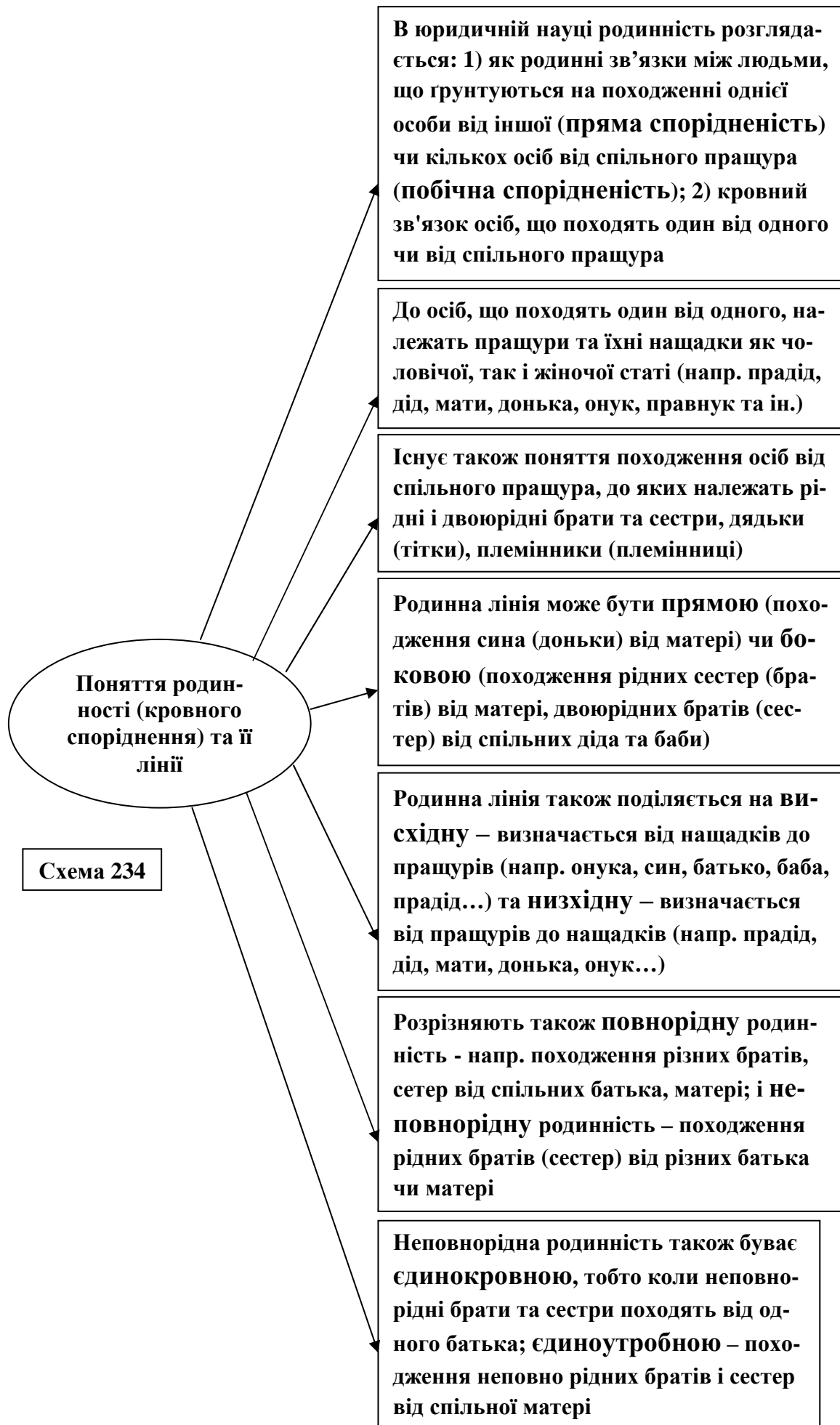
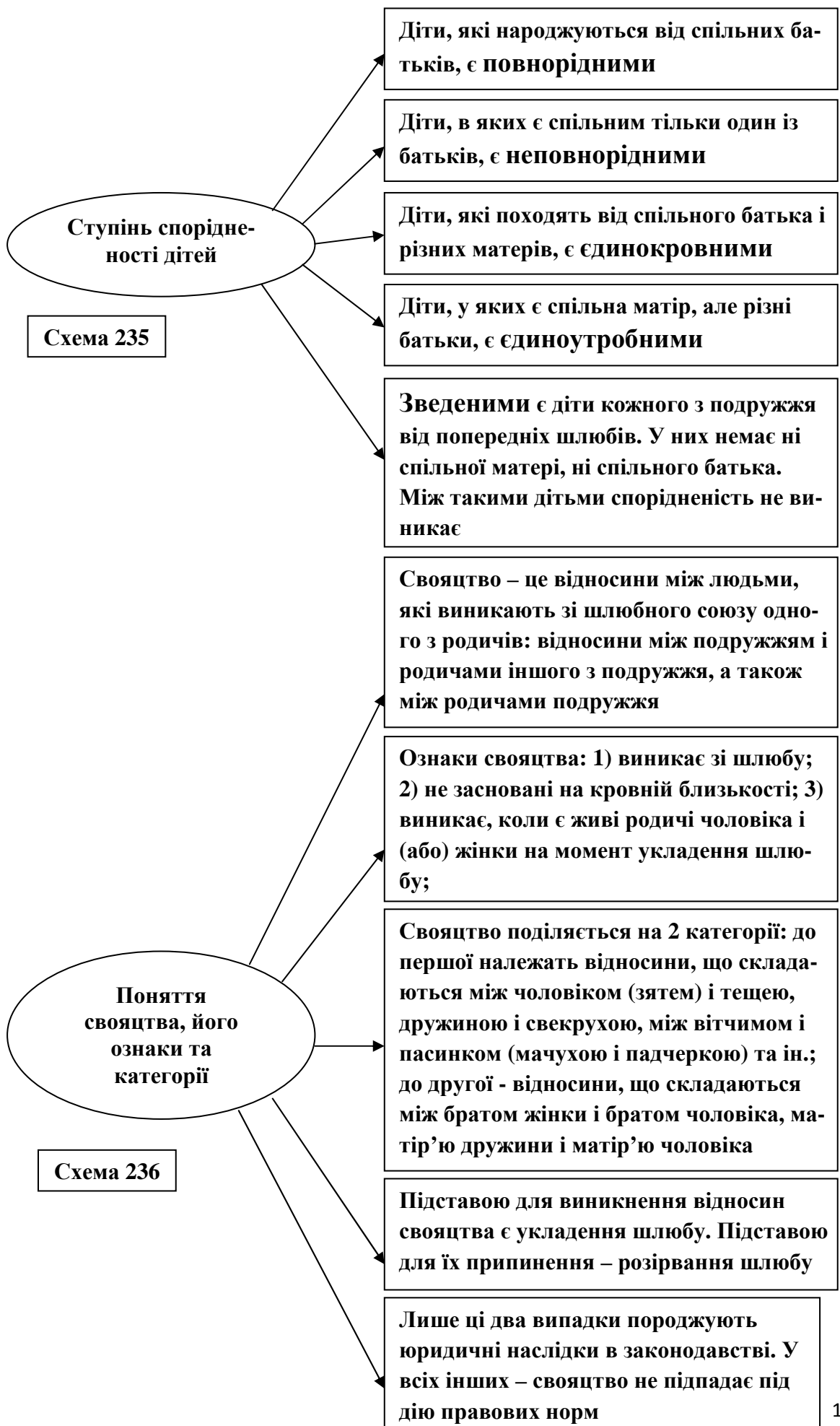

Схема 234

Види свояків

Схема 237

Свекор (свекруха) – батько (мати) чоловіка; сват, сват’я, свати – батьки подружжя; тесть (теща) – батько (мати) жінки; зять – чоловік доньки або сестри; дівер – брат чоловіка; зведені, зведениці – брати та сестри від попередніх шлюбів мачухи або вітчима; невістка – жінка сина; мачуха – жінка батька стосовно його дітей від попередніх шлюбів; вітчим – чоловік матері стосовно її дітей від попередніх шлюбів; пасинок – син одного з подружжя стосовно іншого з подружжя; падчерка – донька одного з подружжя стосовно іншого з подружжя; зовиця – сестра чоловіка; шурин – брат жінки; своячка – сестра жінки; свояк – чоловік своячки; ятрив – жінка дівера;

Поняття ступенів кровного споріднення

Схема 238

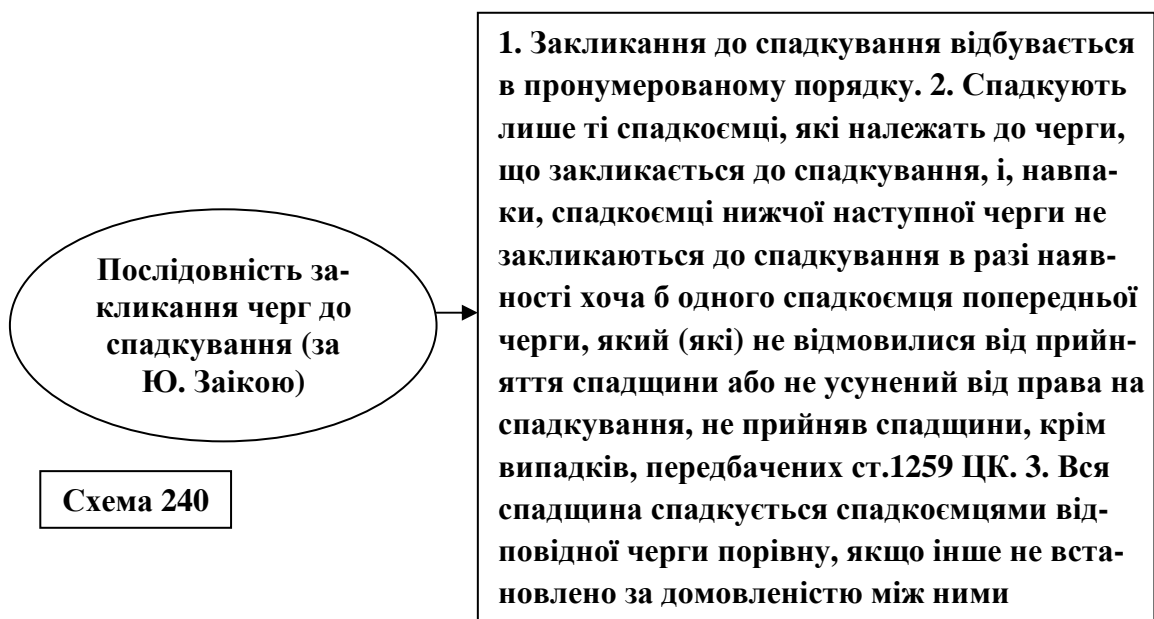
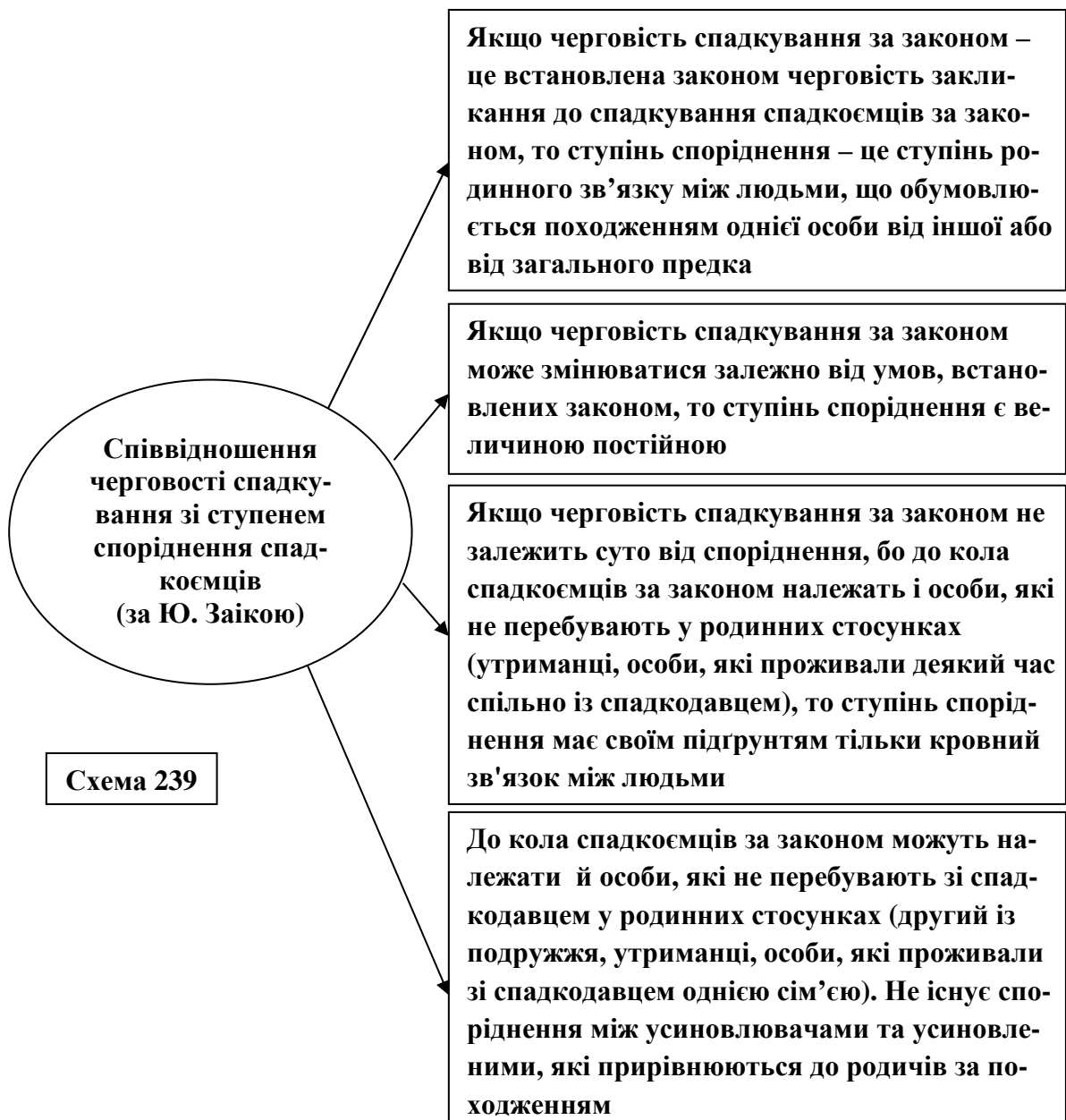
Для родства (кровного споріднення) важливим є поняття ступеня родства, яке визначає близькість кровного споріднення

Ступінь кровного споріднення – це кількість народжень, що пов’язують між собою двох осіб, які перебувають у родинних зв’язках. При цьому народження нащадка (спільного предка) не враховується

1 ступінь споріднення – мати і донька

2 ступінь споріднення – рідні брат і сестра (їх пов’язують два народження – брата і сестри); дід і онук (їх пов’язує народження матері онука (доньки діда), а потім і самого онука)

3 ступінь споріднення – тітка і племінниця (їх пов’язують: народження тітки, народження батька або матері племінниці, і відповідно, брата або сестри тітки і народження племінниці); дід і правнук

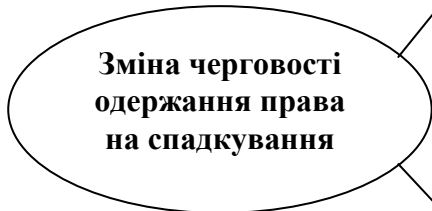

Схема 241

Черговість одержання спадкоємцями за законом права на спадкування може бути змінена нотаріально посвідченим договором заінтересованих спадкоємців, укладеним після відкриття спадщини. Цей договір не може порушити прав спадкоємця, який не бере в ньому участі, а також спадкоємця, який має право на обов'язкову частку в спадщині

Фізична особа, яка є спадкоємцем за законом наступних черг, може за рішенням суду одержати право на спадкування разом із спадкоємцями тієї черги, яка має право на спадкування, за умови, що вона протягом тривалого часу опікувалася, матеріально забезпечувала, надавала іншу допомогу спадкодавцеві, який через похилий вік, тяжку хворобу або каліцтво був у безпорадному стані

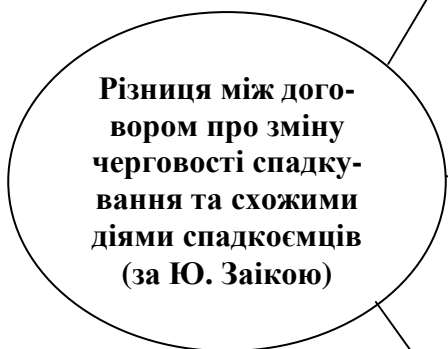

Схема 242

Домовленість про зміну розміру часток у спадщині стосується винятково спадкоємців тієї черги за законом, які закликаються до спадкування, тобто вже набули право на спадщину. Договір про зміну черговості спадкування укладається не тільки між цими особами, а й тією, яка набуває таке право

Не виключається усна форма домовленості про зміну розміру часток у спадщині, якщо предметом виступають рухомі речі. Домовленість же спадкоємців про зміну черговості потребує обов'язкового нотаріального посвідчення, оскільки розширюється коло осіб, які набувають право на спадщину

Зміну черговості одержання права на спадщину іноді тісно пов'язують із відмовою від прийняття спадщини на користь будь-кого зі спадкоємців за законом незалежно від черги, хоча вони є різними правовими інституціями

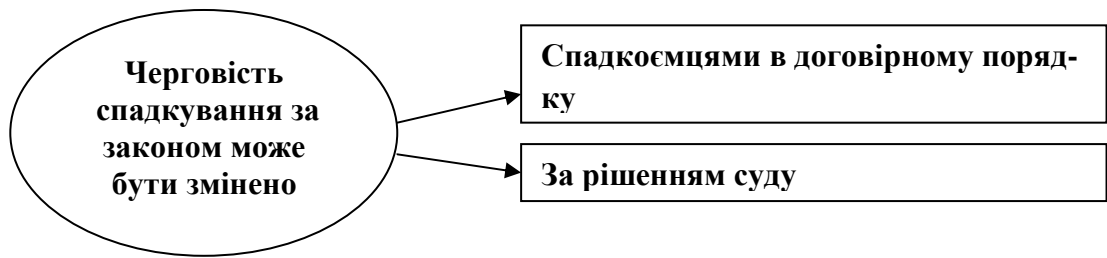

Схема 243

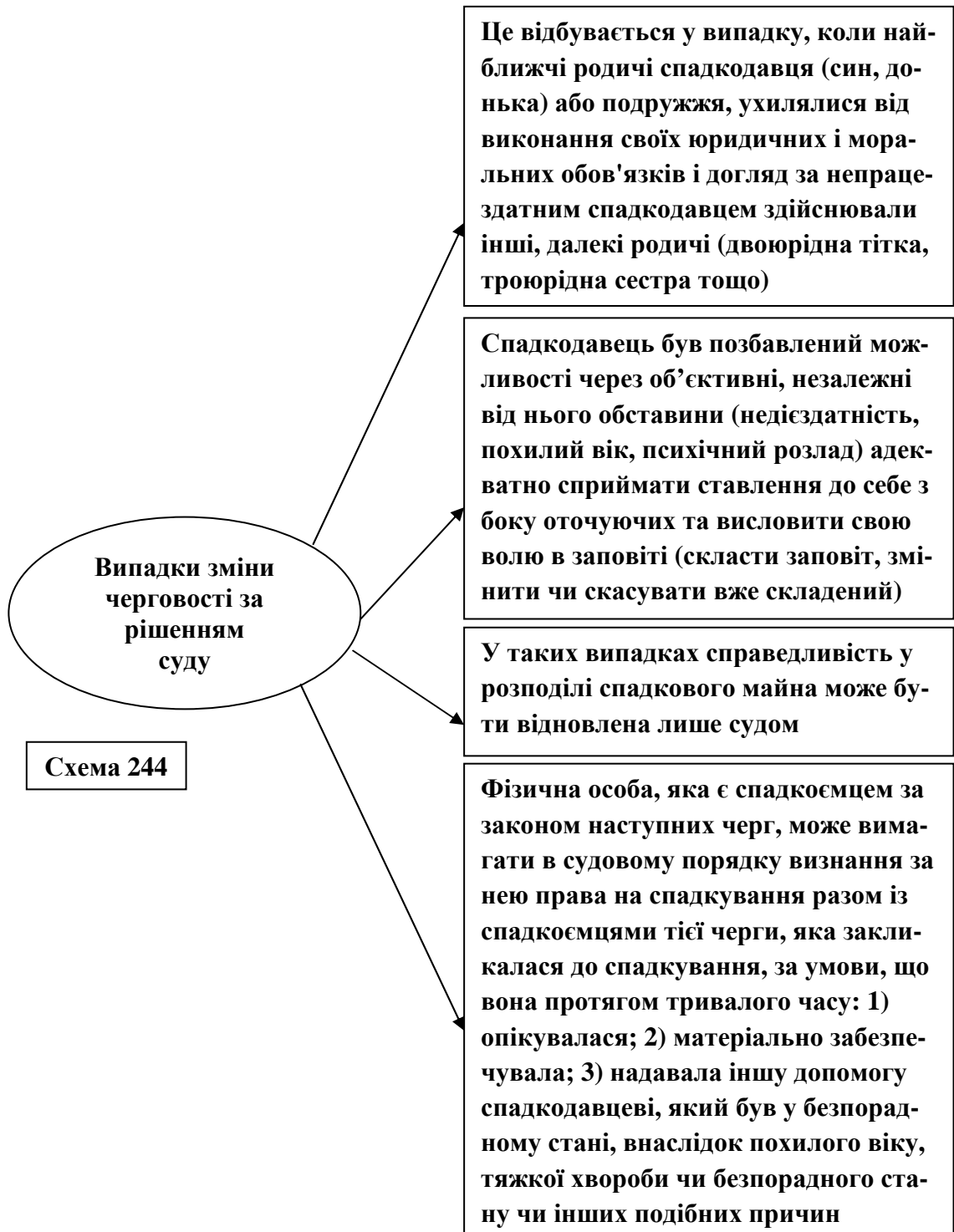
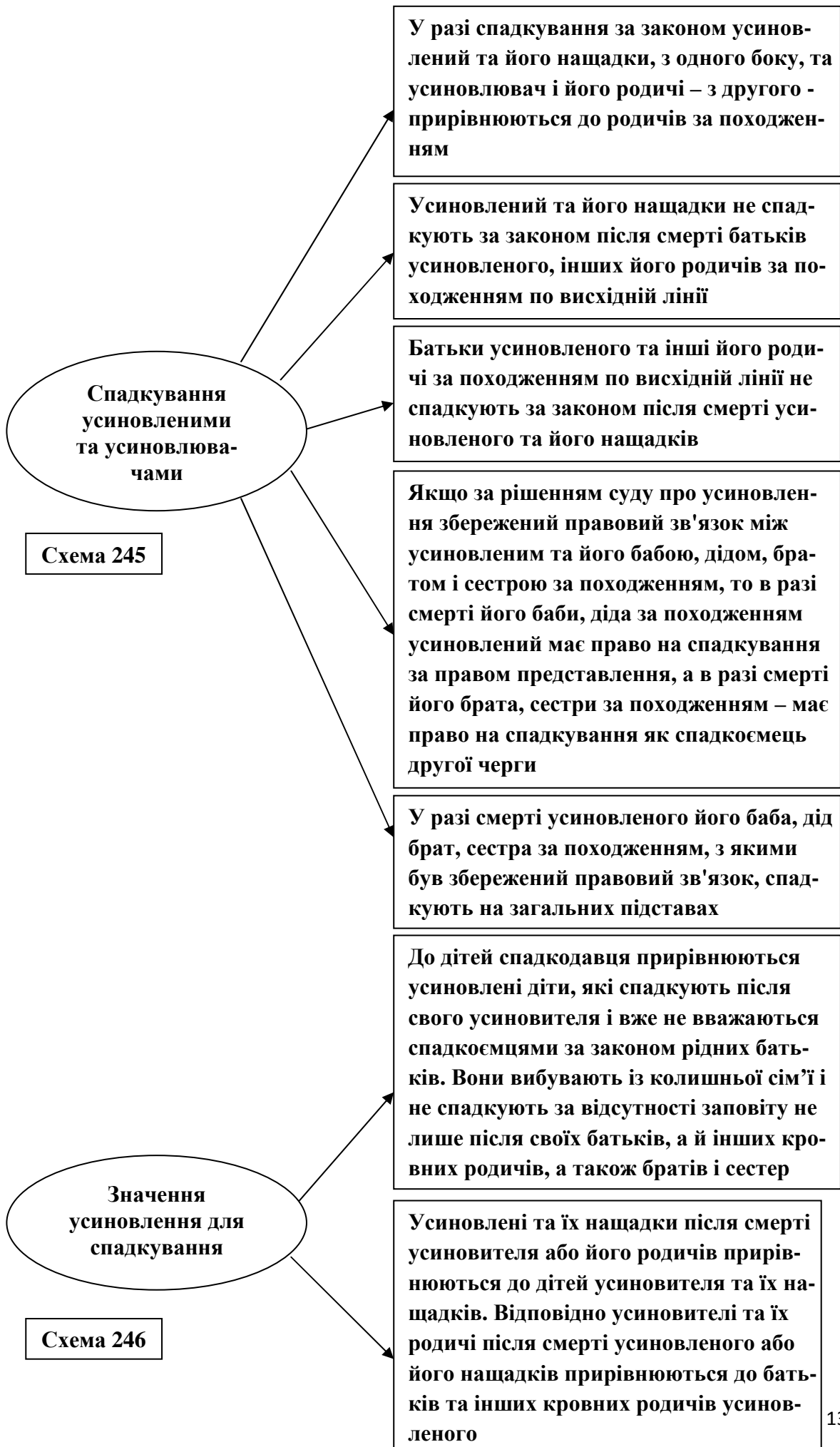
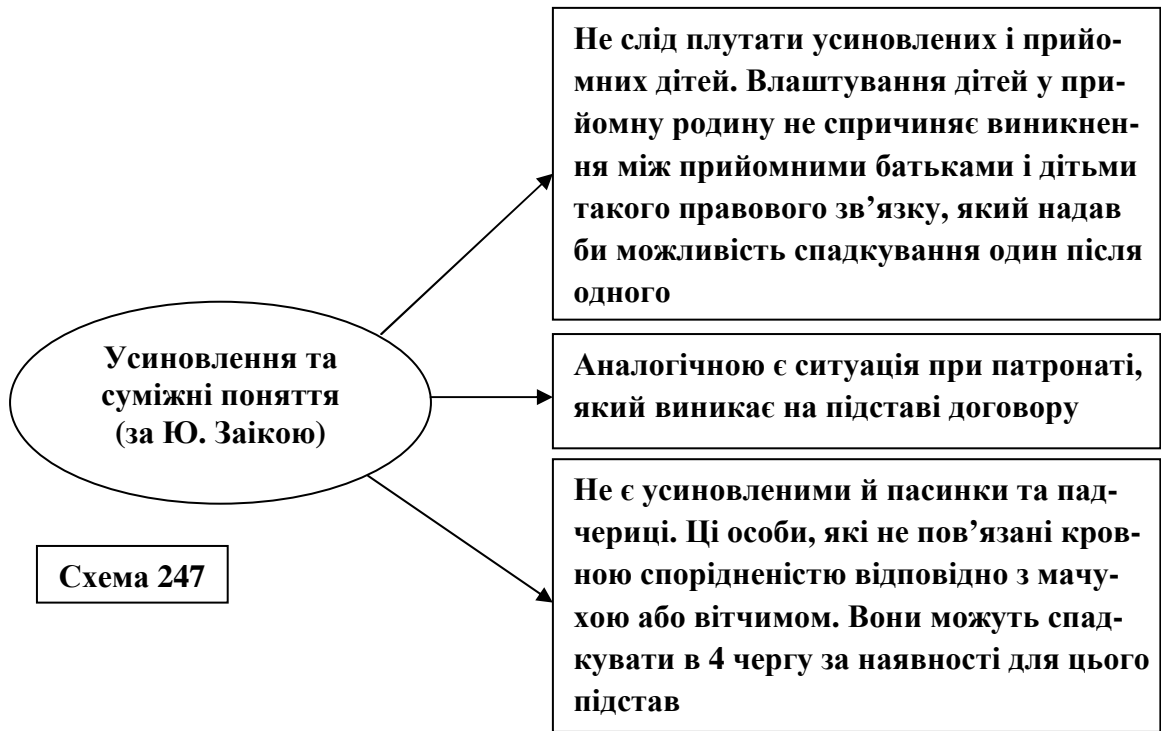
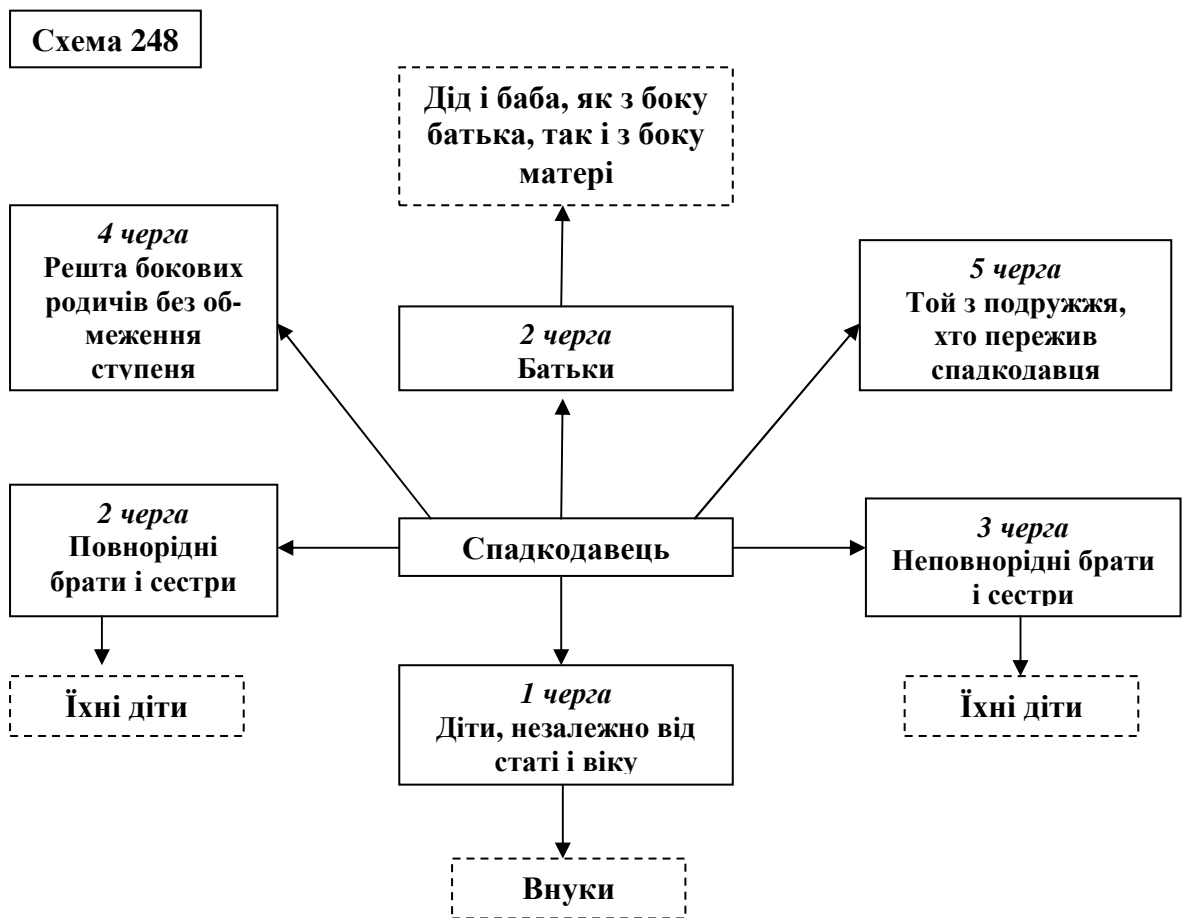

Схема 244

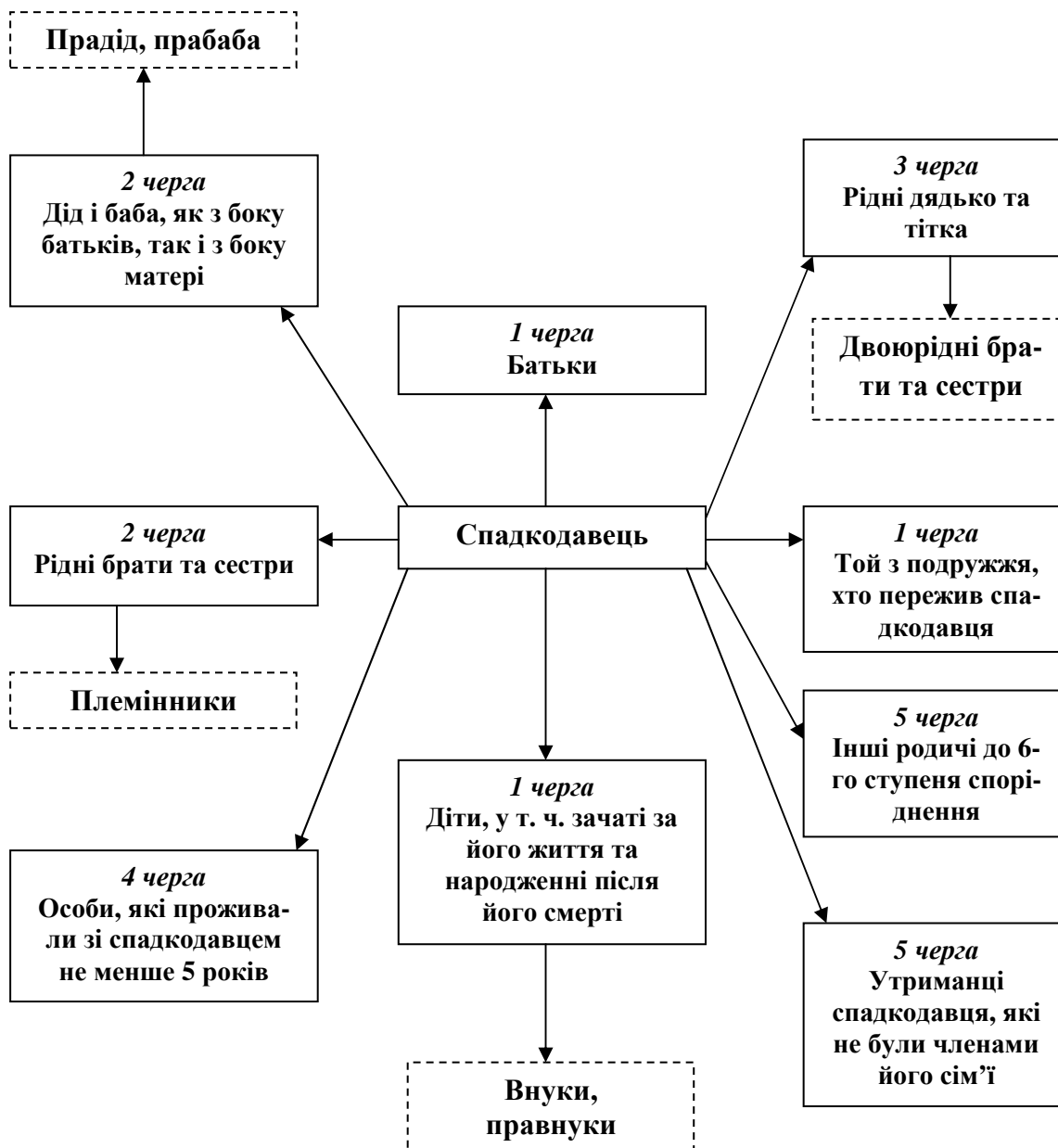
Черги спадкування за Кодексом Юстиніана

----- - спадкування за правом представлення

Черги спадкування за Цивільним кодексом України

Схема 249

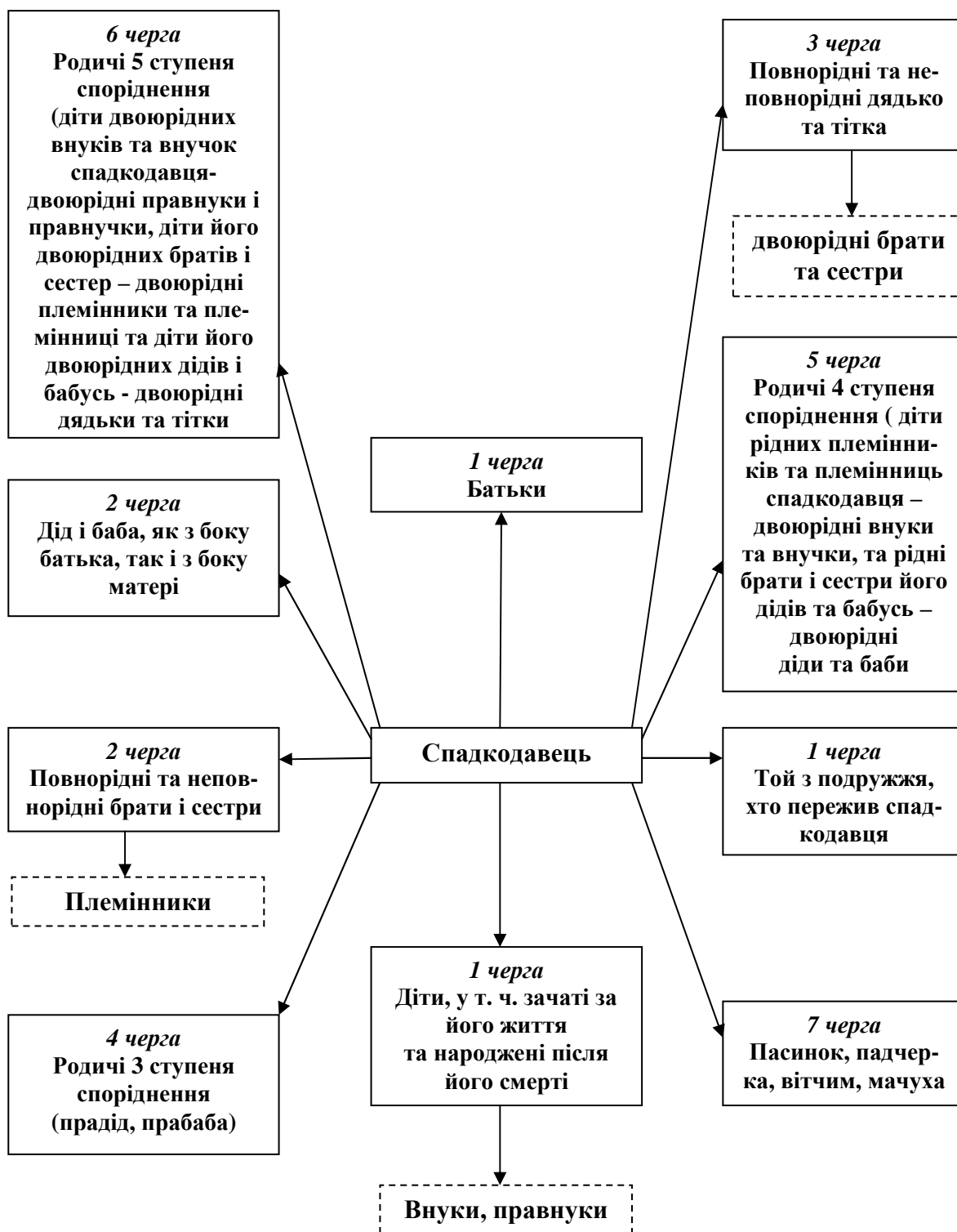

----- - спадкування за правом представлення

Черги спадкування за Цивільним кодексом Російської Федерації

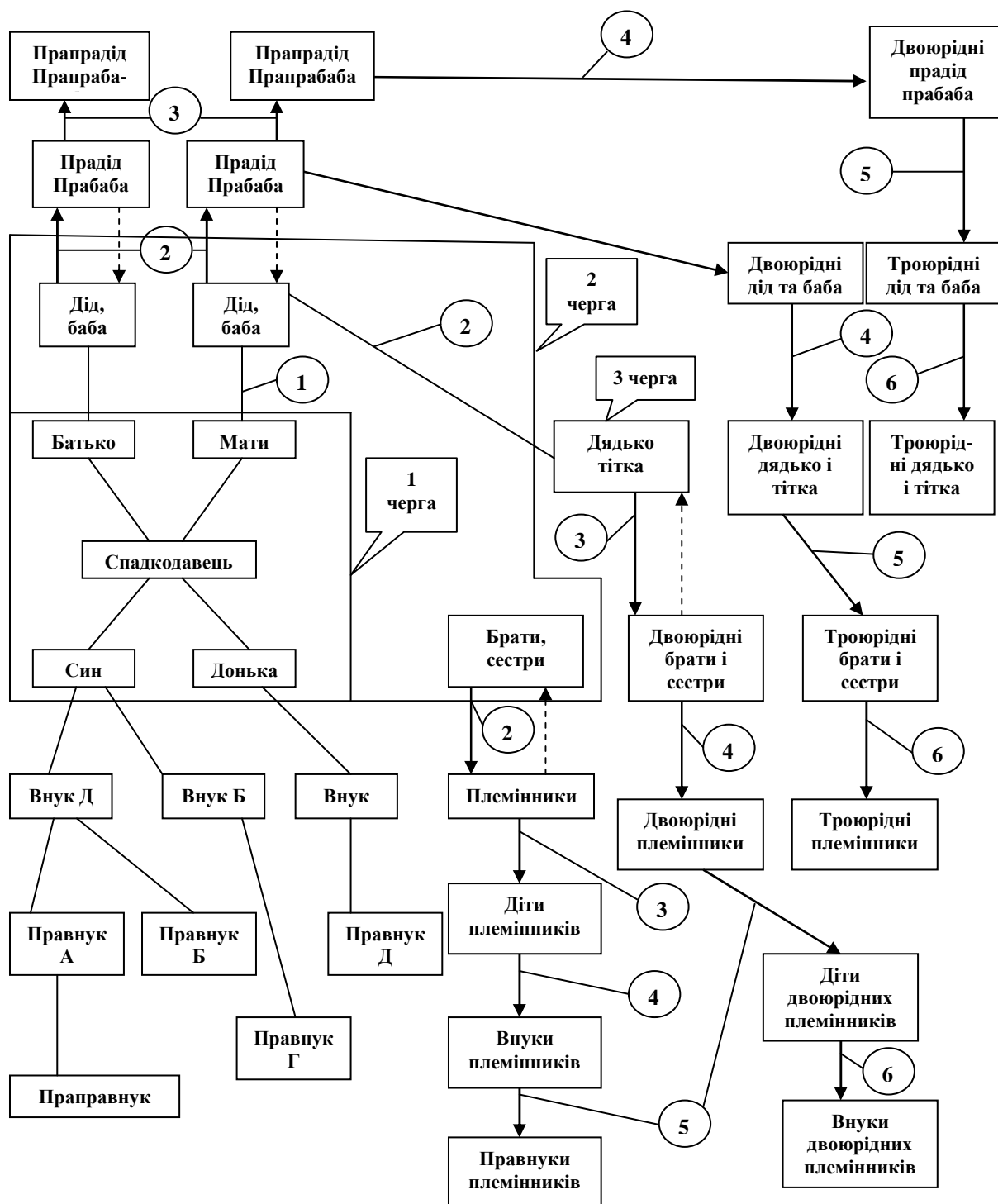
Схема 250

----- - спадкування за правом представлення

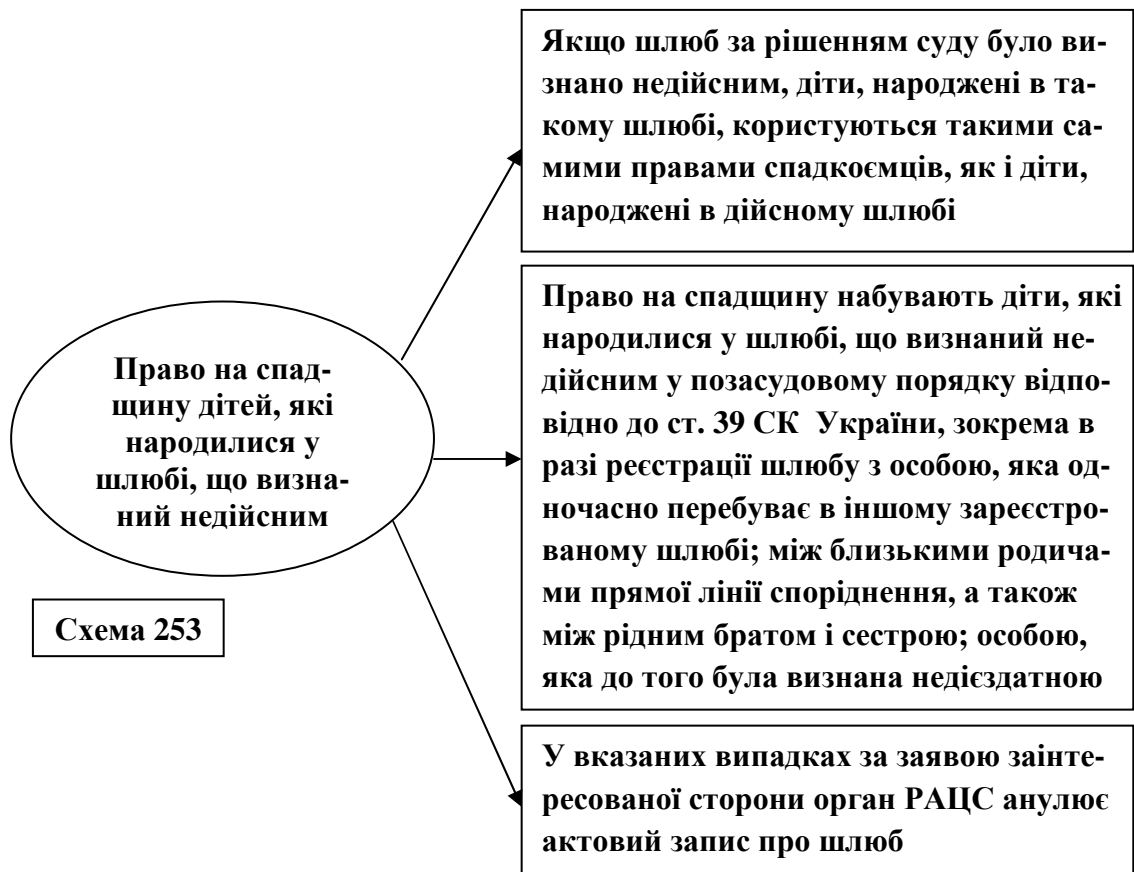
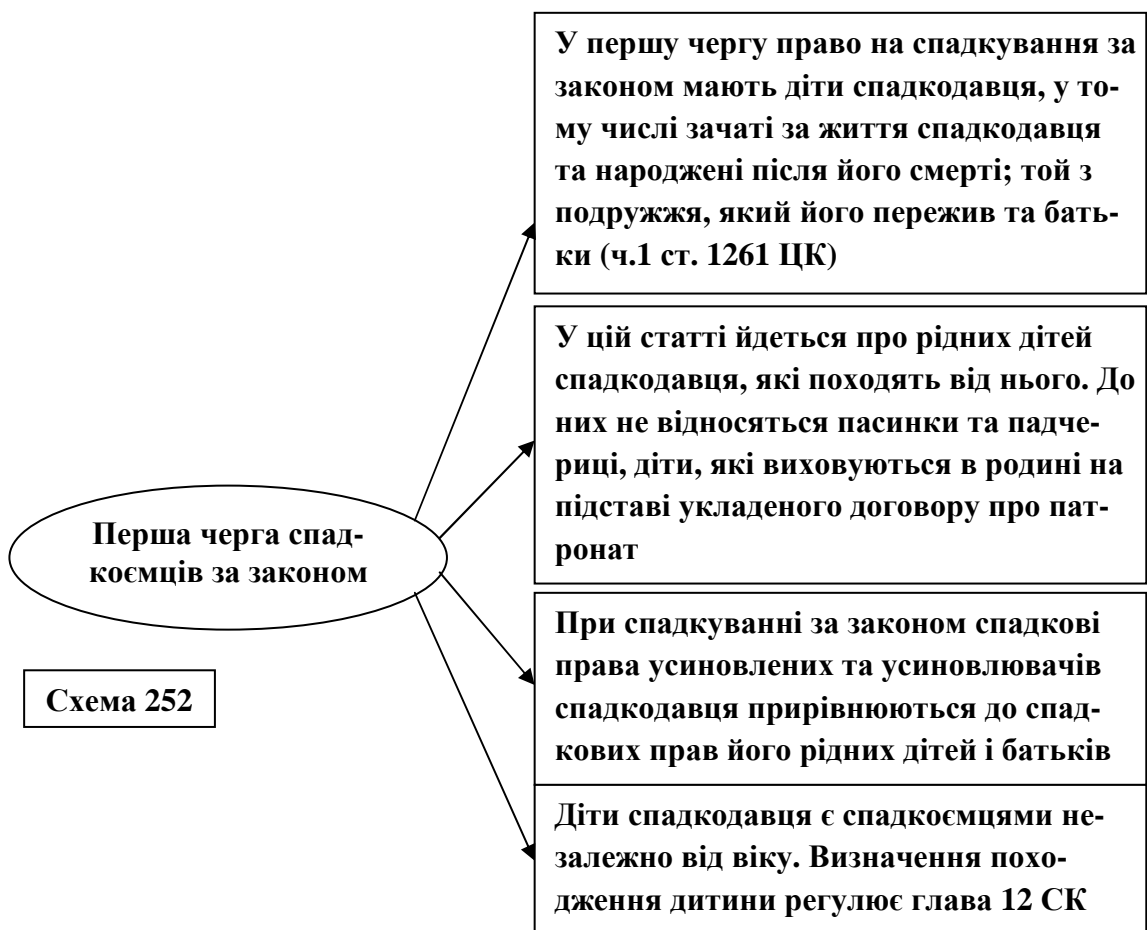
Генеалогічне дерево зразкової сім'ї (за С. Фурсою та Є. Фурсою)

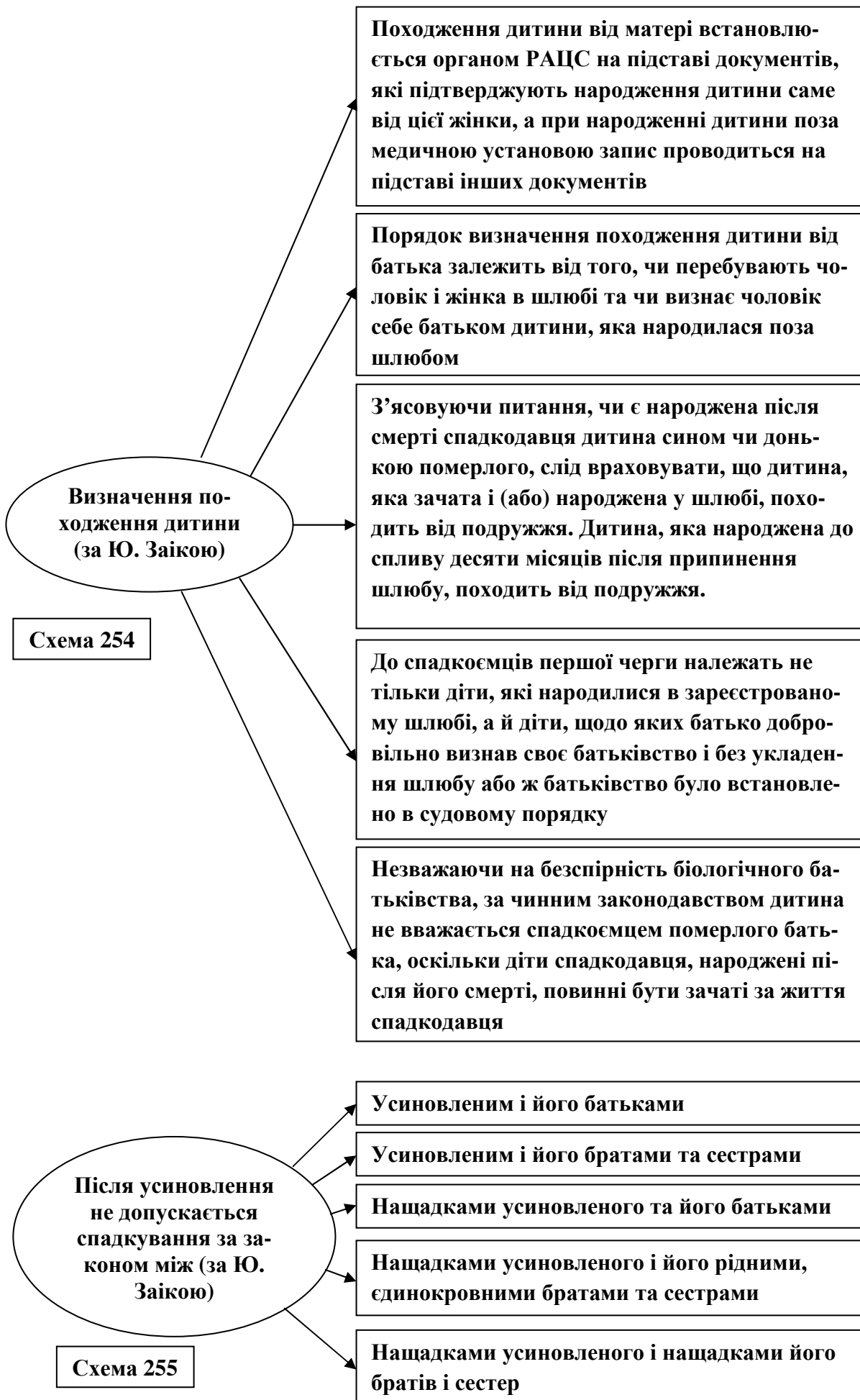
Схема 251

Спадкування здійснюватиметься так: батько, мати, син, донька – всі отримують по 1/4 спадщини.
 В разі смерті сина, внуки отримають по 1/8 спадщини.
 В разі смерті внука Д – правнуки отримають по 1/16 спадщини.

1 - кількість народжень; ----- зв'язок братів та сестер зі спадкодавцем;

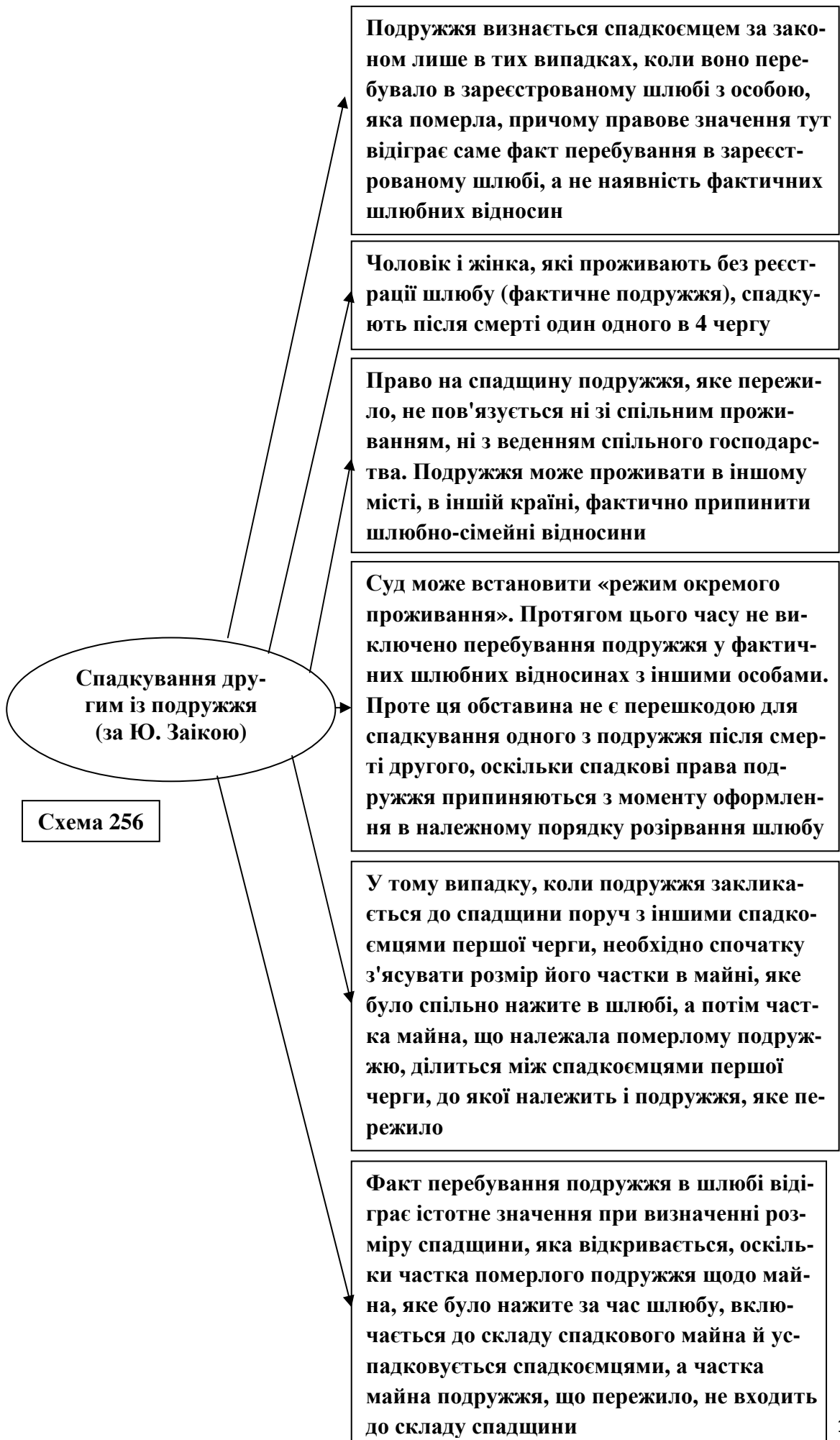

Схема 256

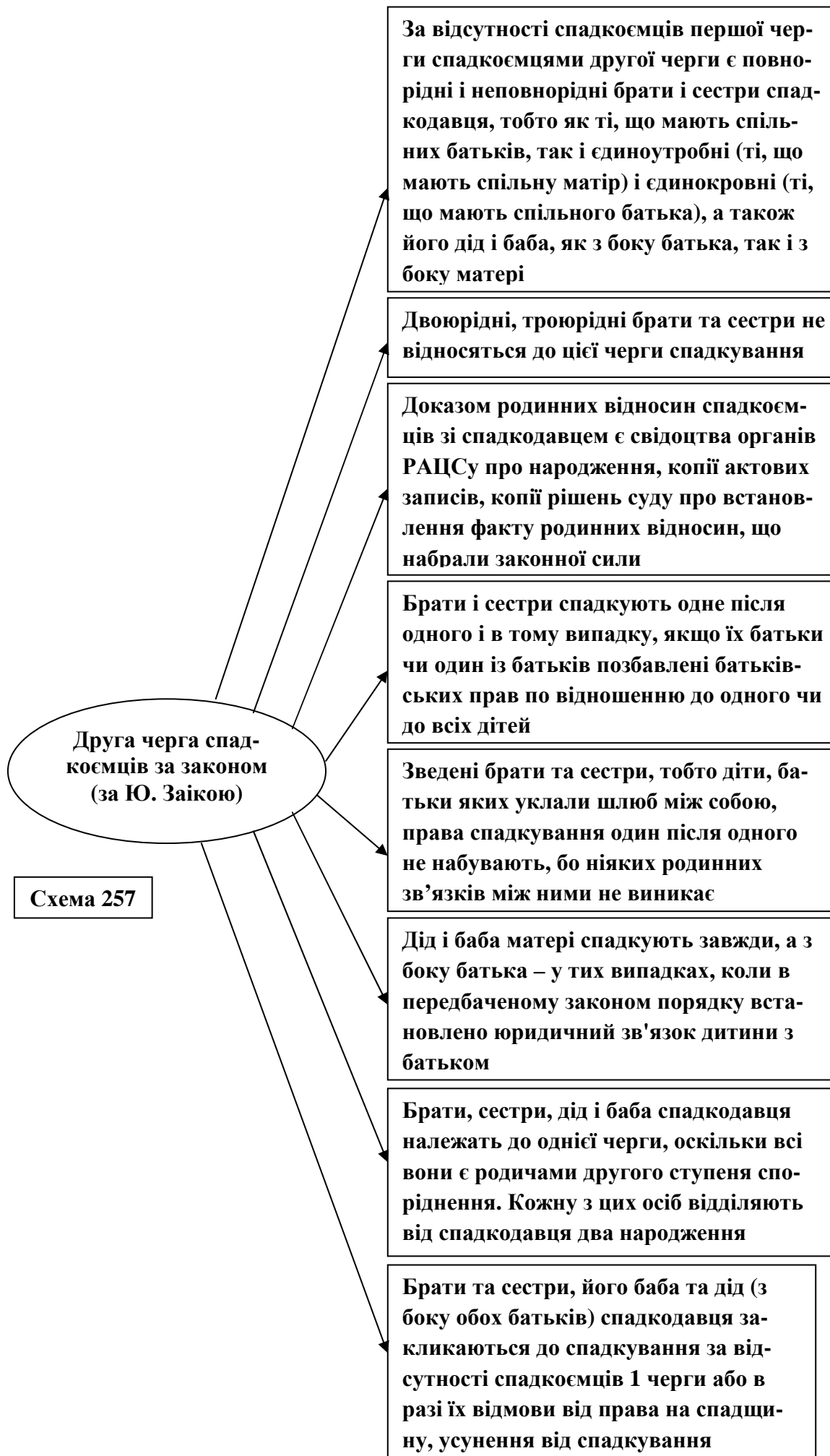

Схема 257

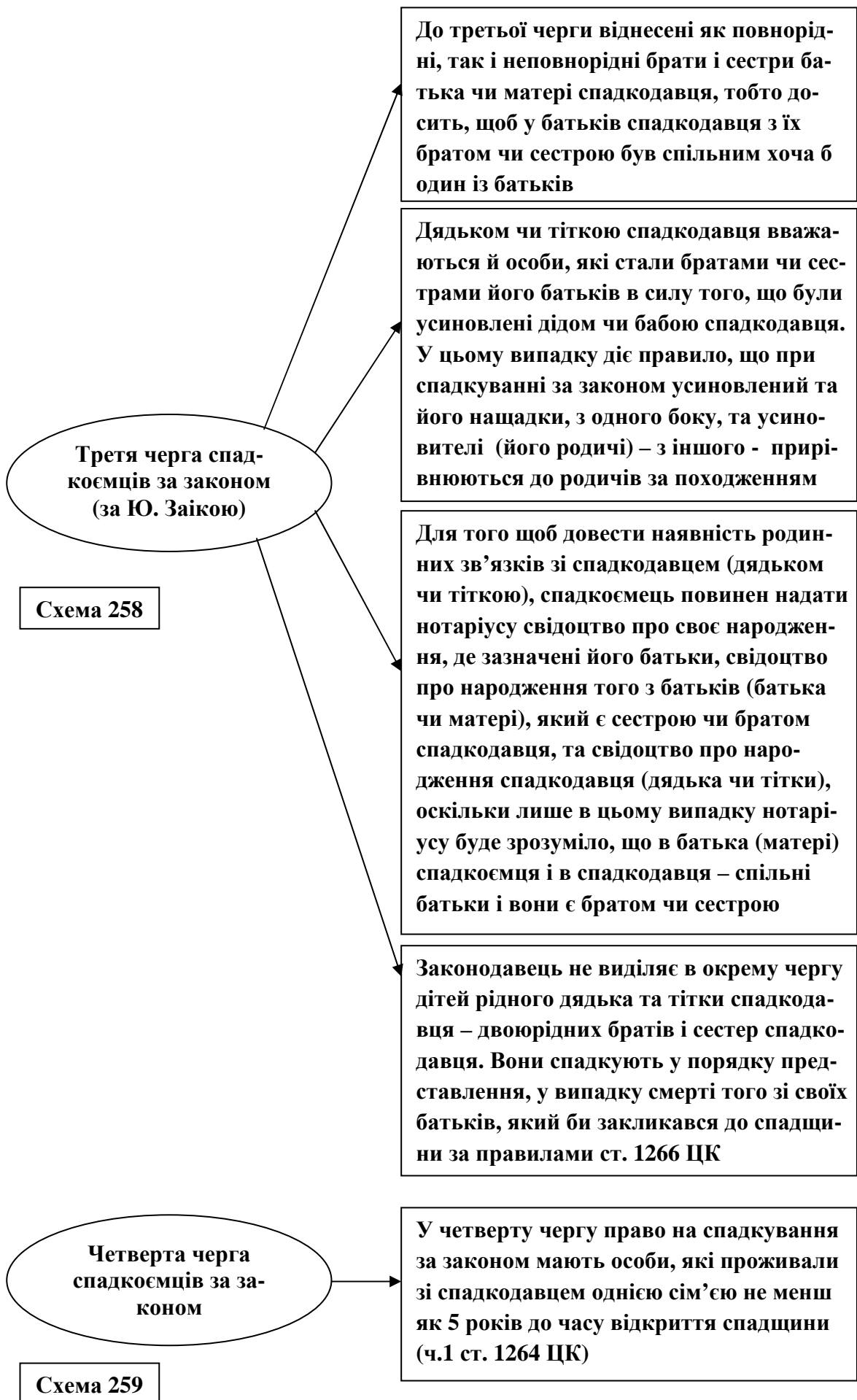

Схема 258

Схема 259

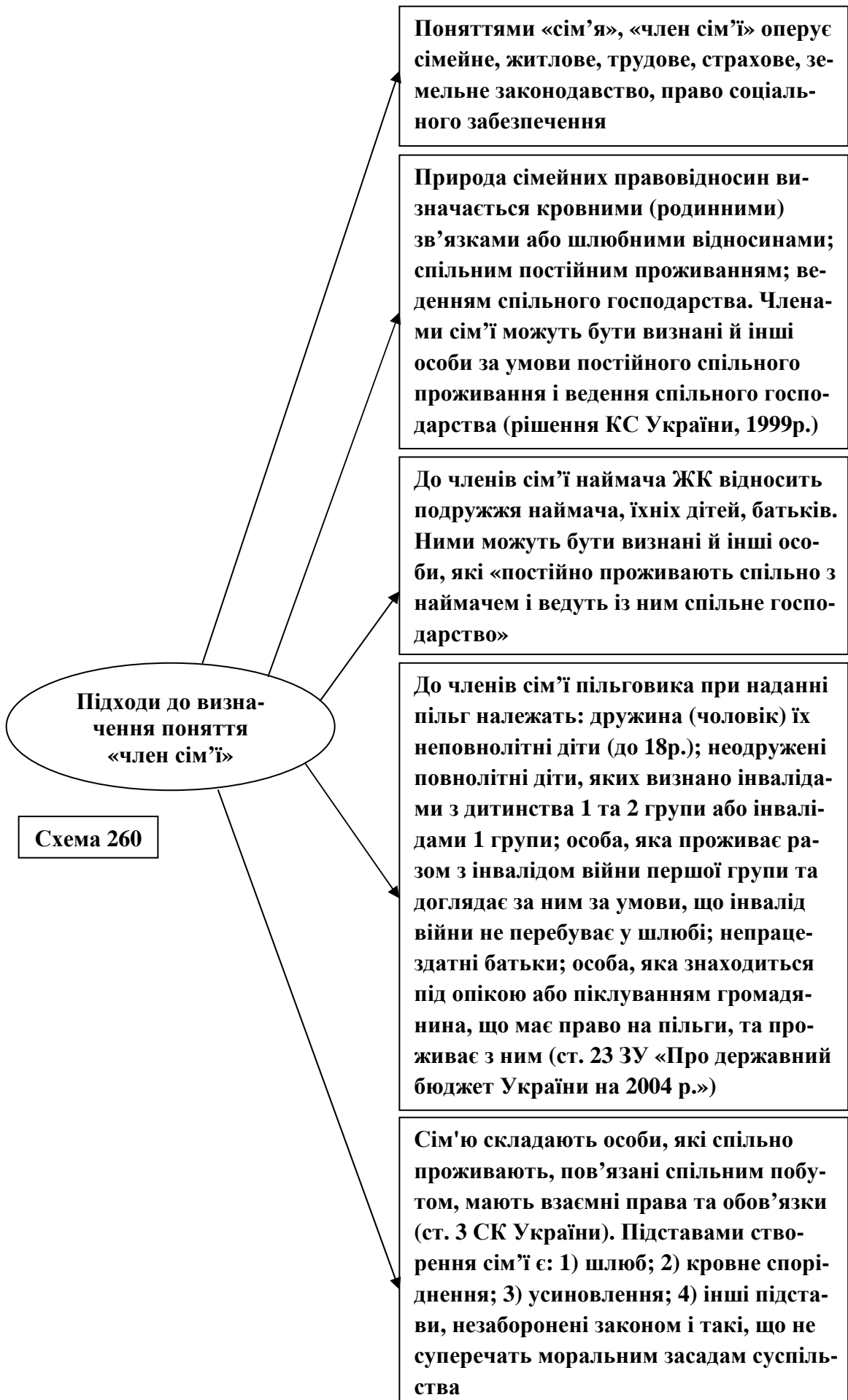

Схема 260

Поняття «член сім'ї» у праві соціального забезпечення

Схема 261

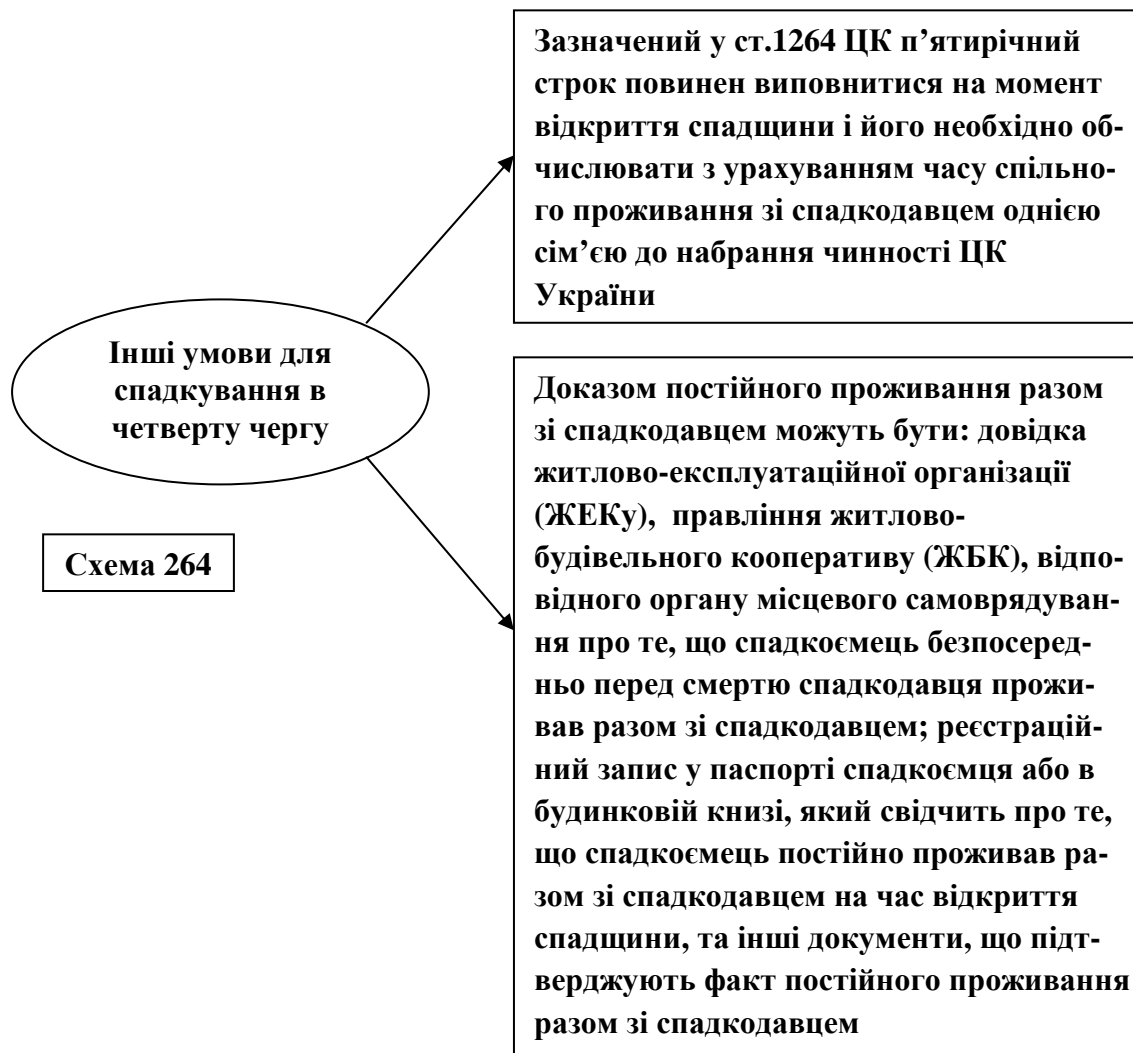
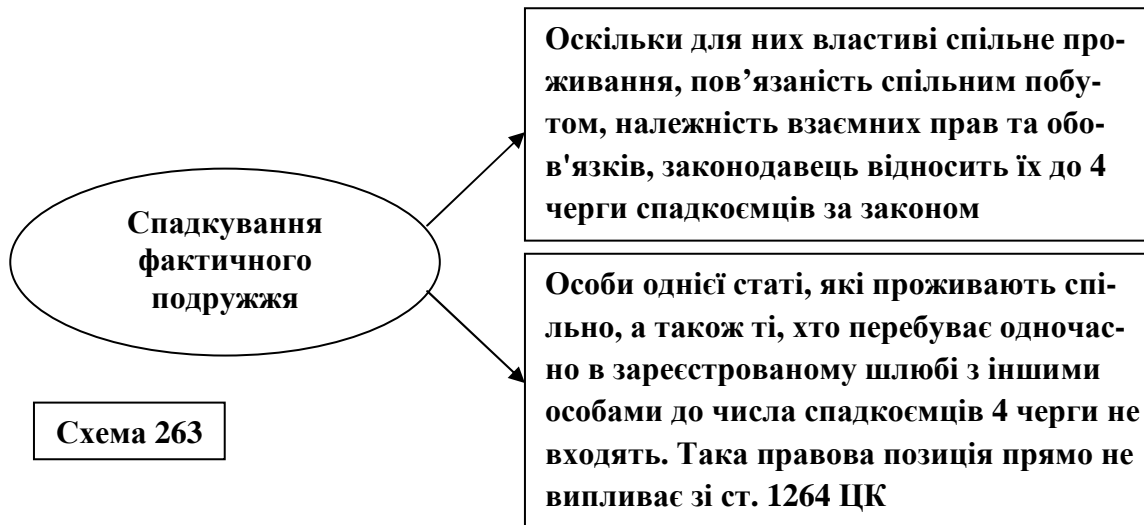
До складу сім'ї включаються: чоловік, дружина, діти, які перебувають на їх утриманні, віком до 18 років; діти – студенти вищих навчальних закладів I-IV рівня акредитації та професійно-технічних навчальних закладів з денною формою навчання віком до 23 років, які не мають власних сімей, у тому числі ті, які одержують стипендію, незалежно від того, де вони проживають (разом із батьками чи перебувають на навчанні в іншому населеному пункті); особи, шлюб яких не зареєстровано, якщо вони разом проживають та ведуть спільне господарство; усиновлені діти, які проживають разом з усиновителями (постанова КМУ від 2.04.2005 № 261)

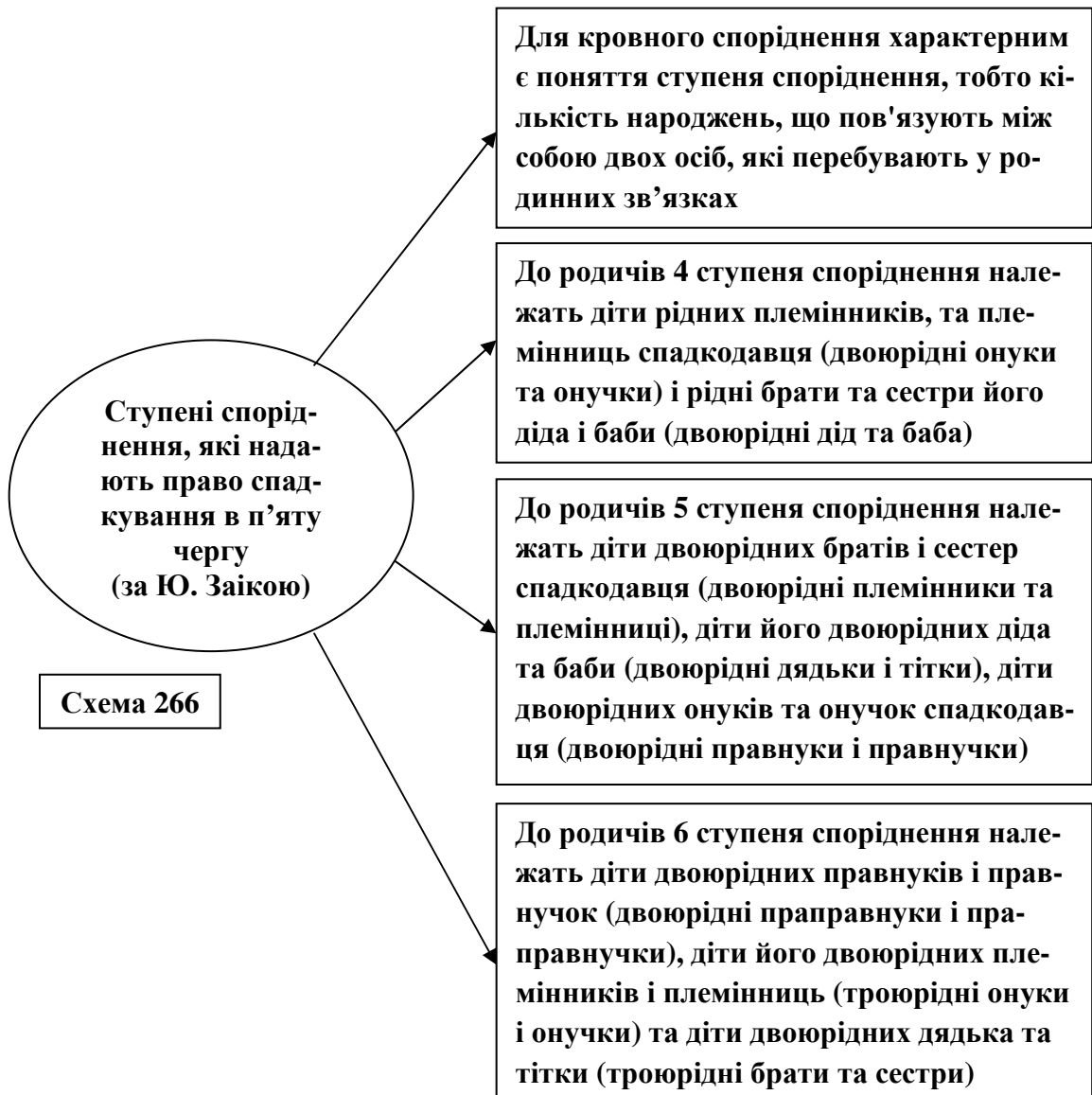
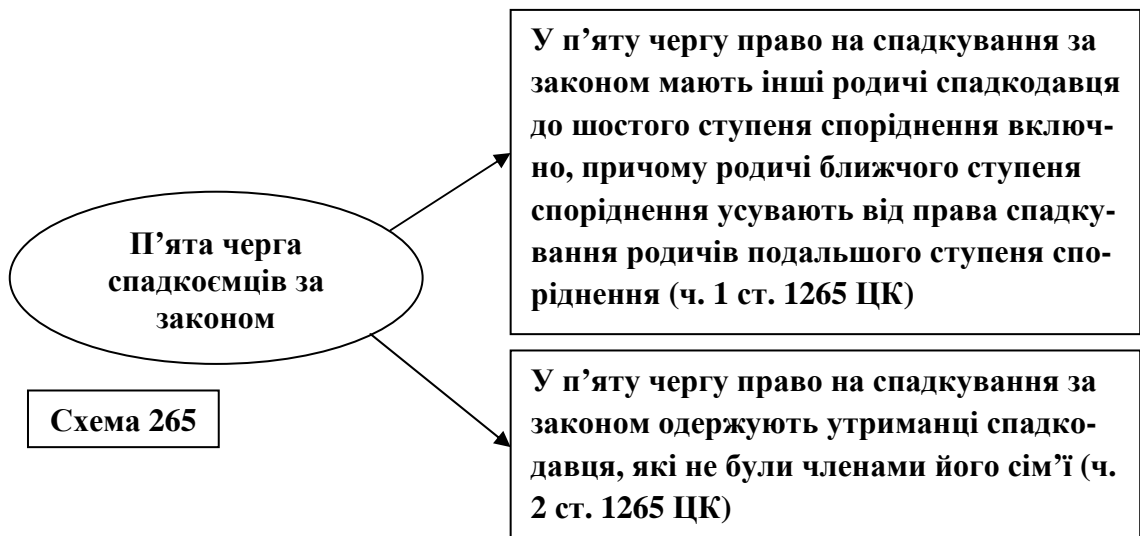
До складу сім'ї не включаються: батьки, дід, баба, брати і сестри; батьки, позбавлені батьківських прав; один із подружжя, з яким розірвано шлюб або коли шлюб не розірвано, але винесене рішення суду про стягнення з батька (матері) аліментів; опікуни, піклувальники та їх сім'ї; діти, які перебувають на повному державному утриманні, та деякі інші категорії осіб

Як члени сім'ї спадкодавця право на спадкування за законом можуть набувати (за Ю. Заїкою)

Схема 262

Особи, які перебували зі спадкодавцем у фактичних шлюбних відносинах; фактичні вихователі; свояки - вітчим, мацуха, пасинок, падчерка, зведені брати та сестри, свати, свекор, свекруха, тесть, теща, невістка, шурин (шуряк), дівер, своячениця, зовиця, зять, ятрив, свояк та інші, які проживали разом зі спадкодавцем однією сім'єю не менше 5 років

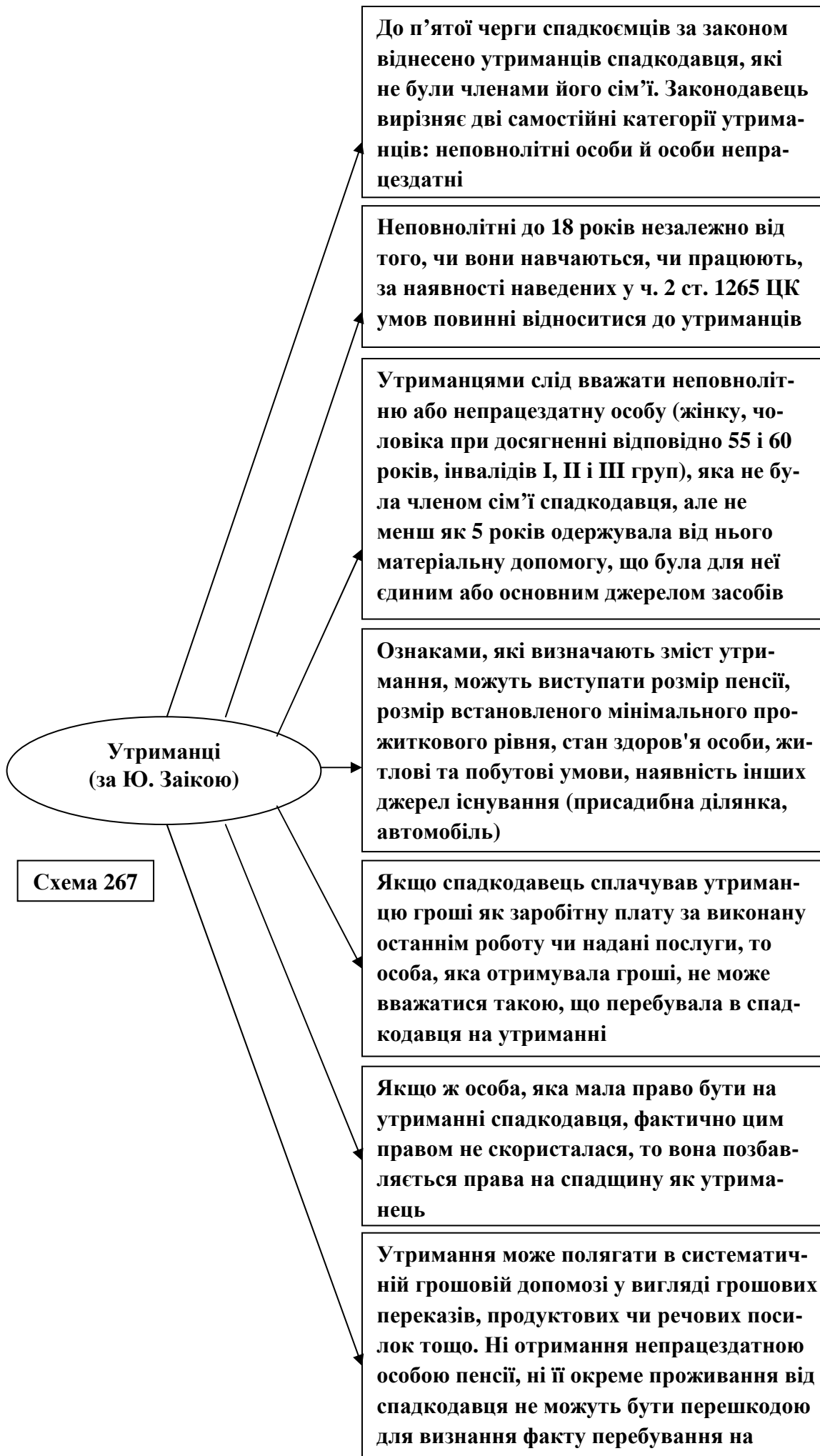
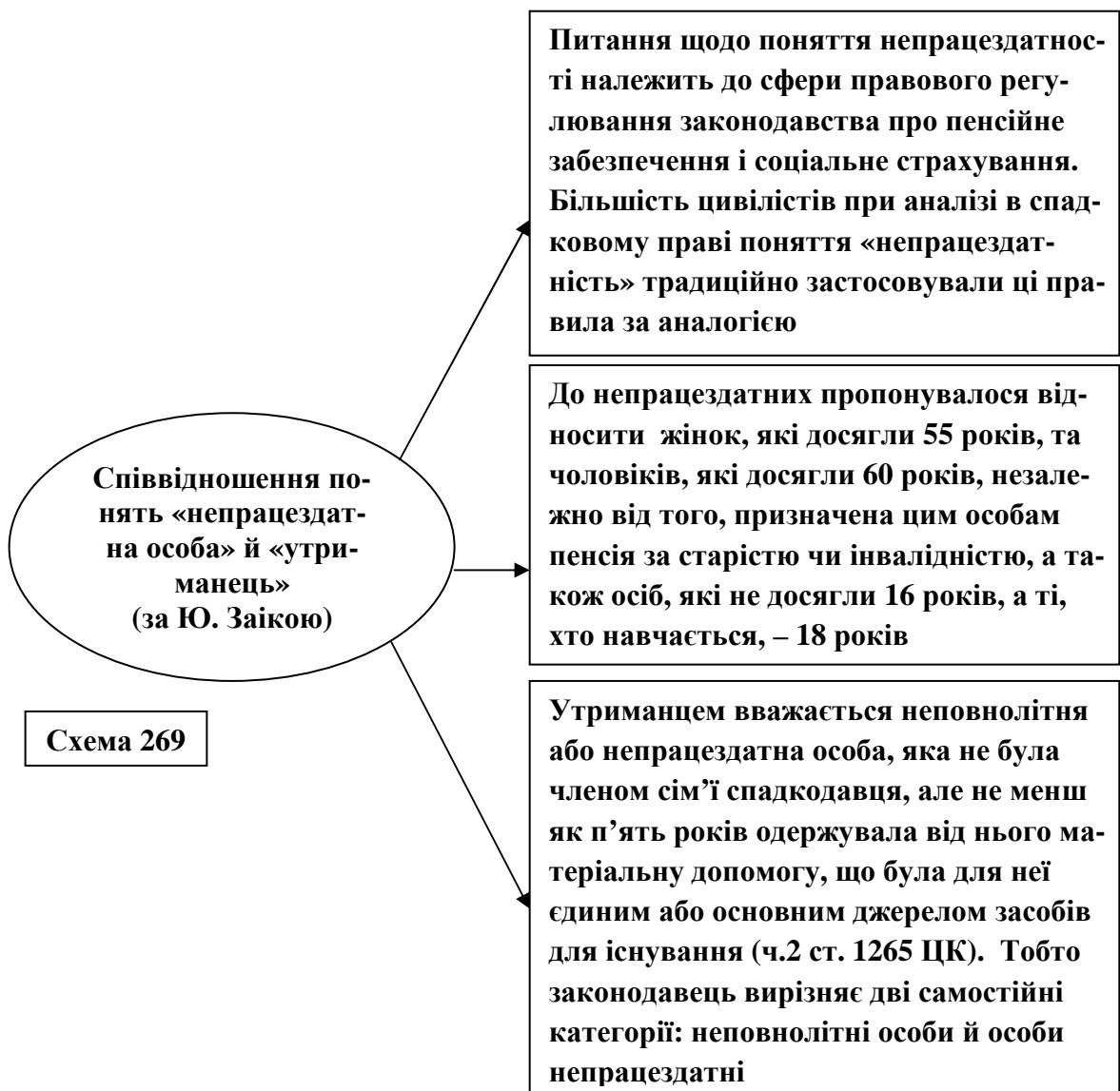
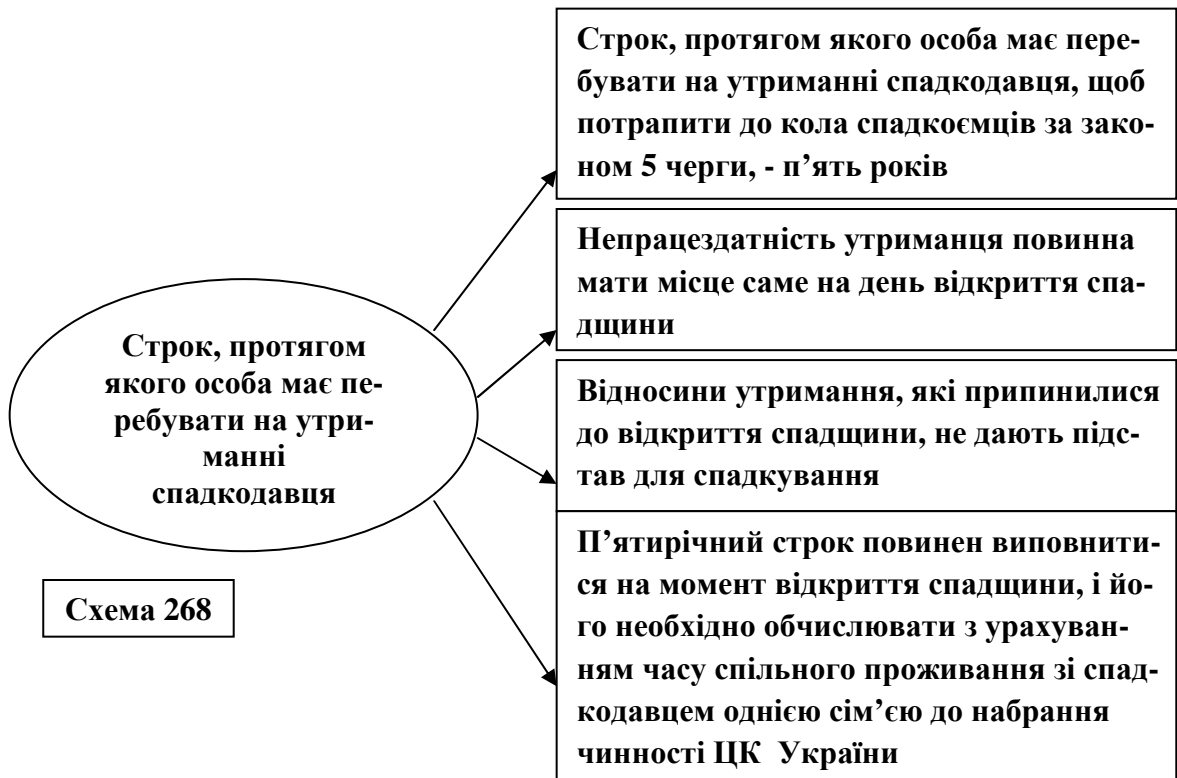

Схема 267

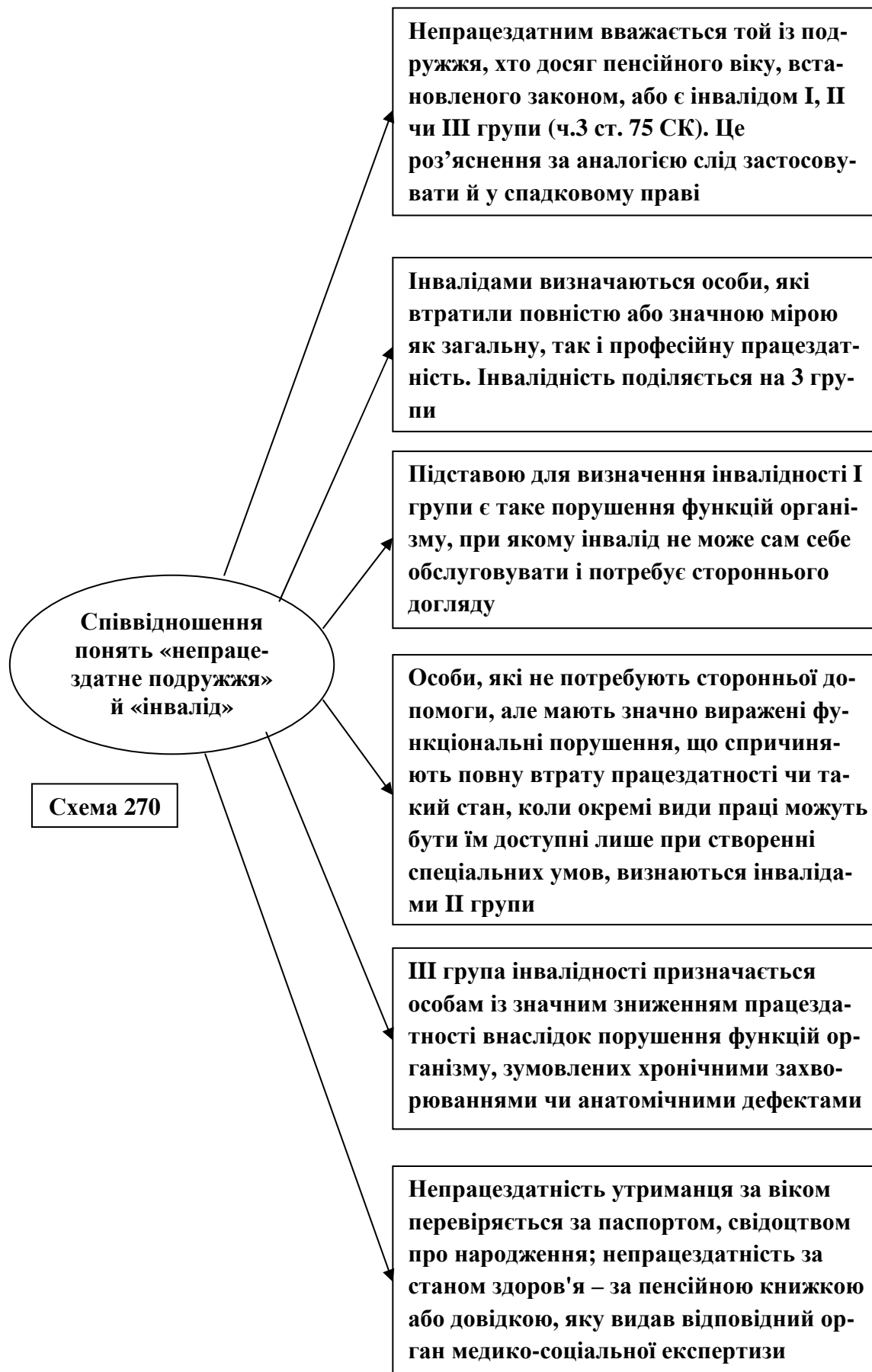
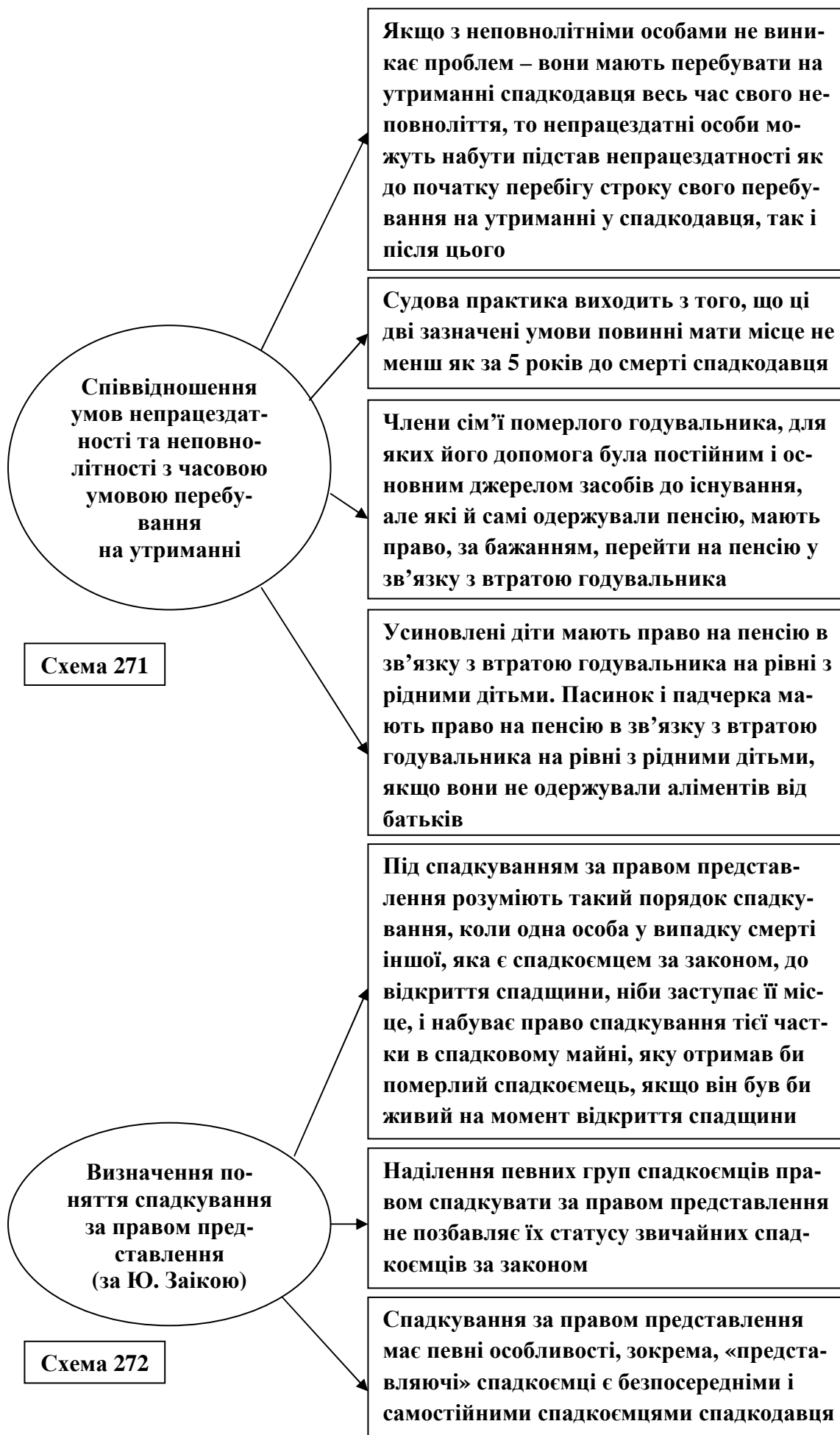
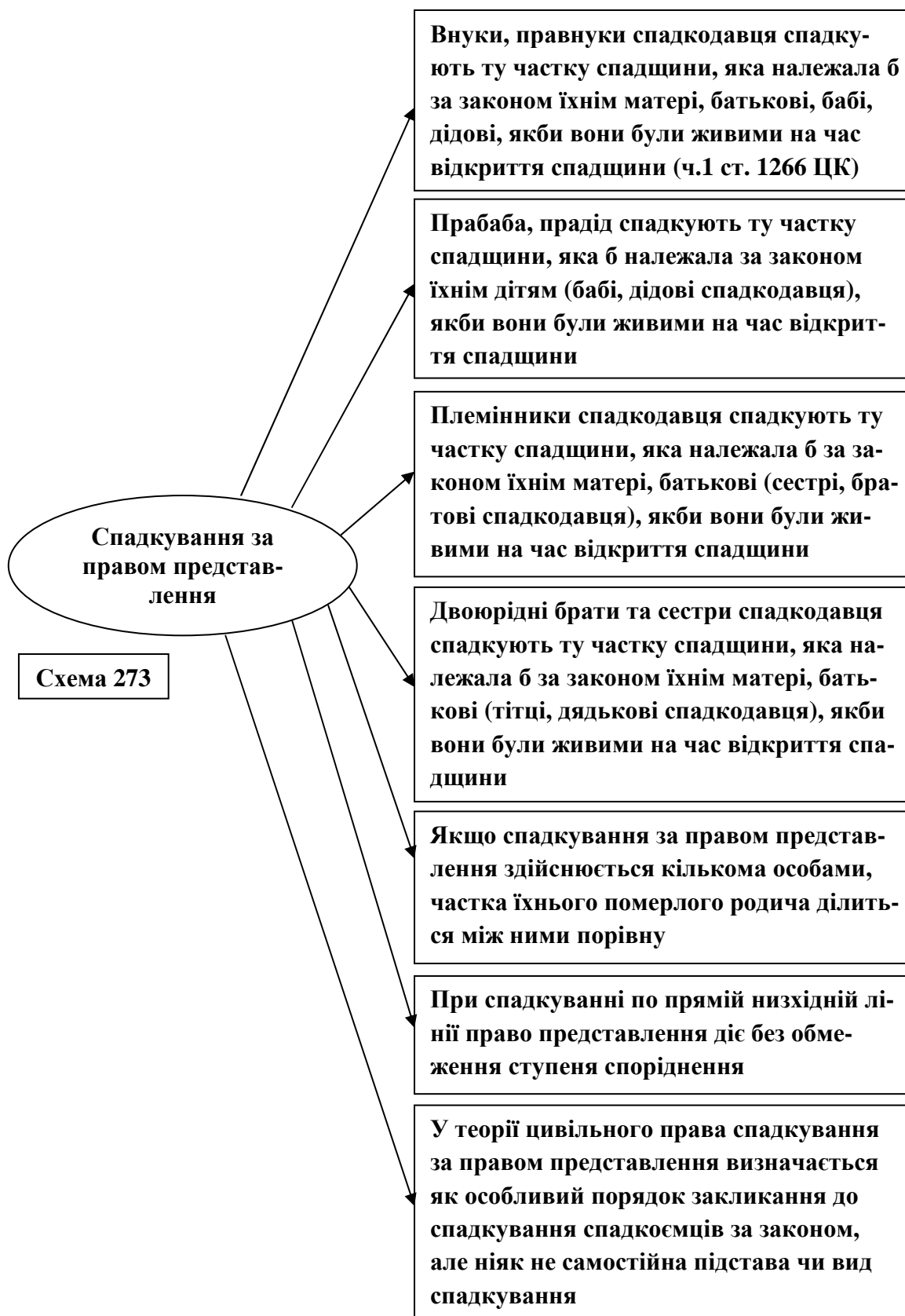
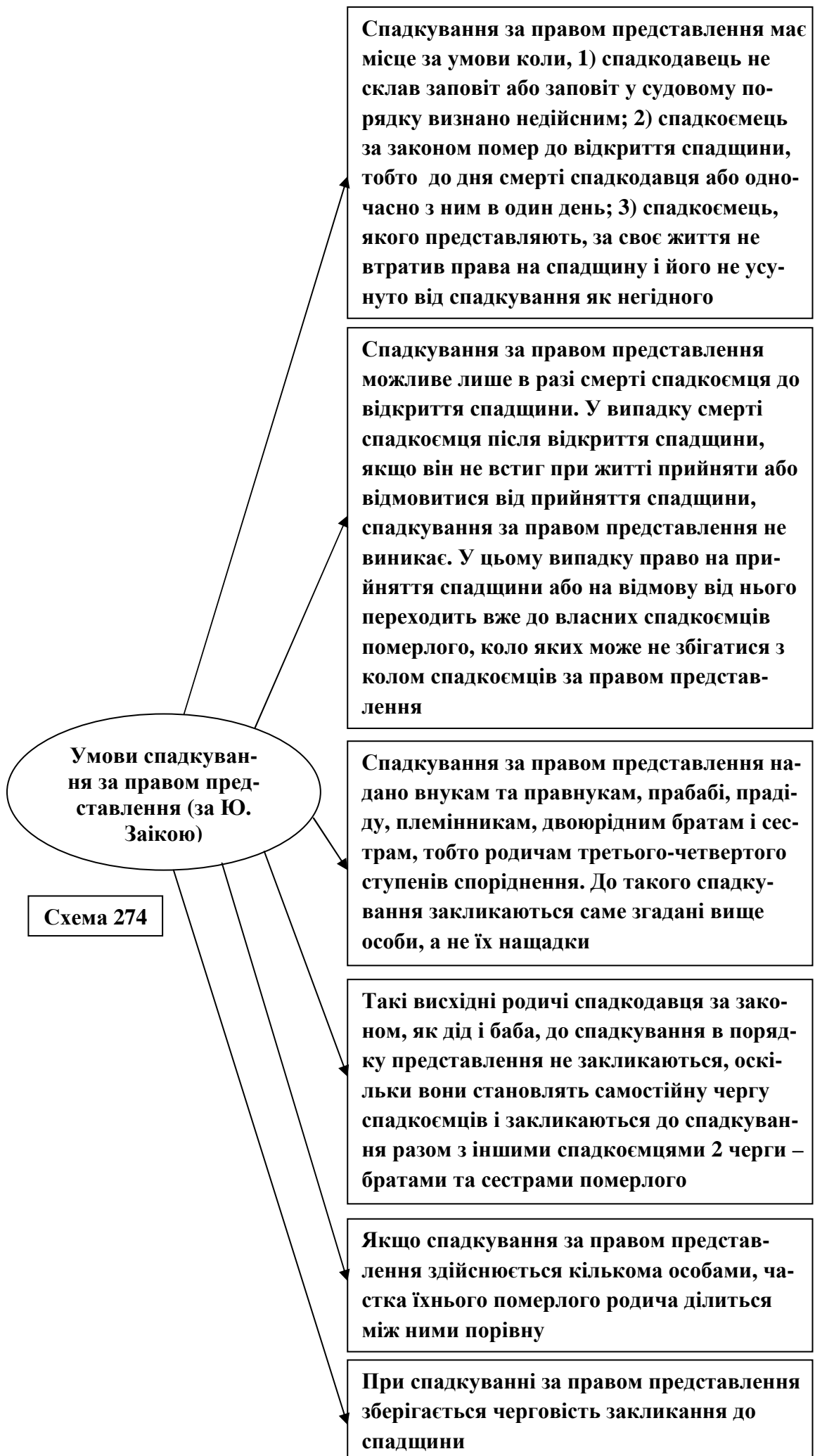

Схема 270

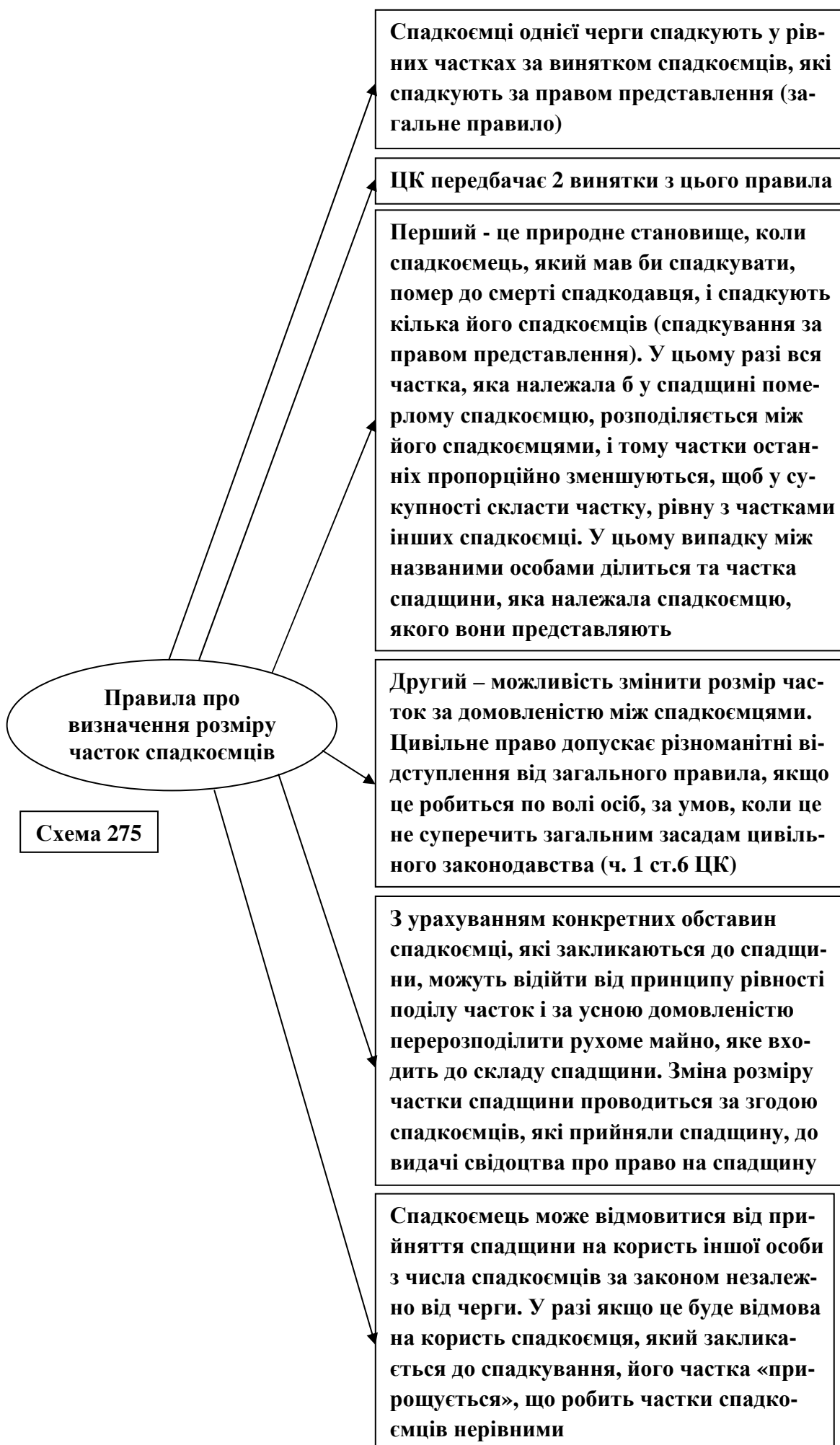

Схема 275

РОЗДІЛ 4. ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВА НА СПАДКУВАННЯ

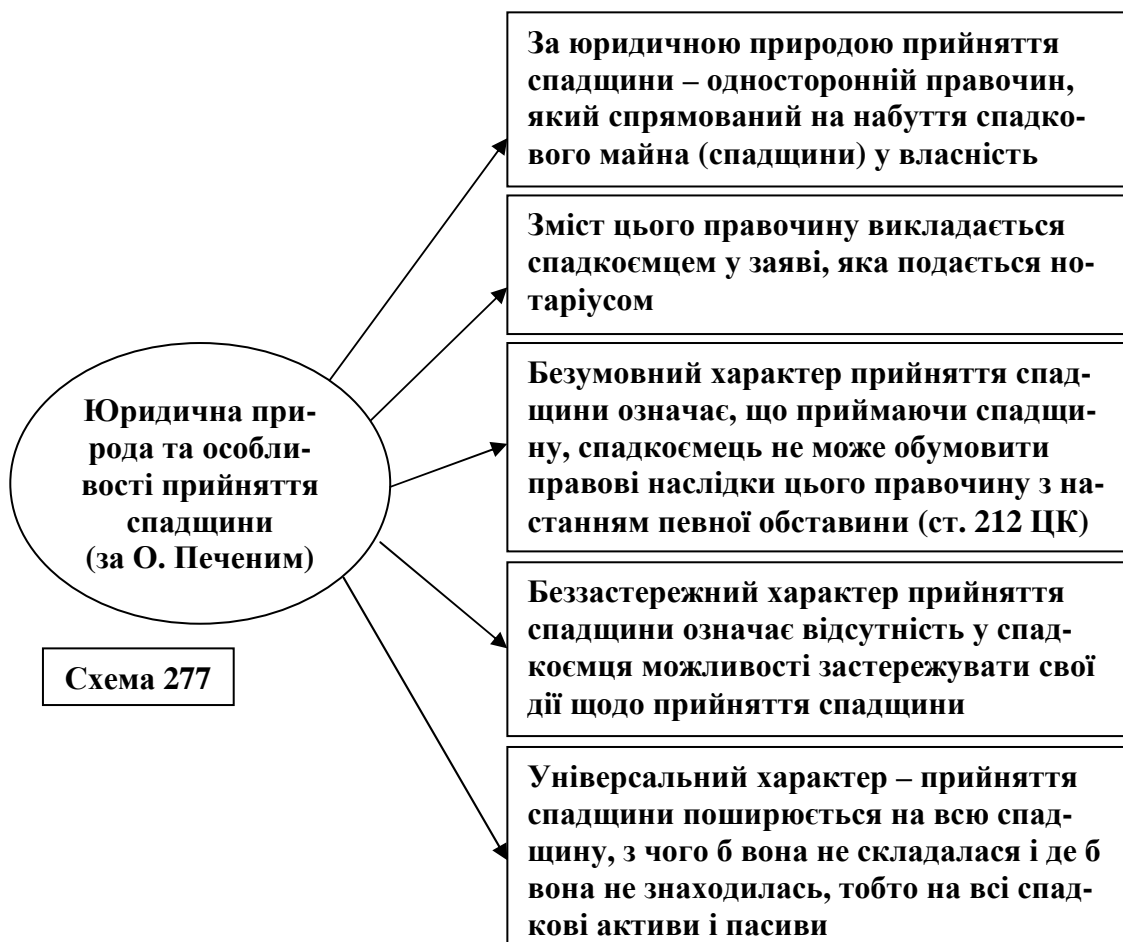
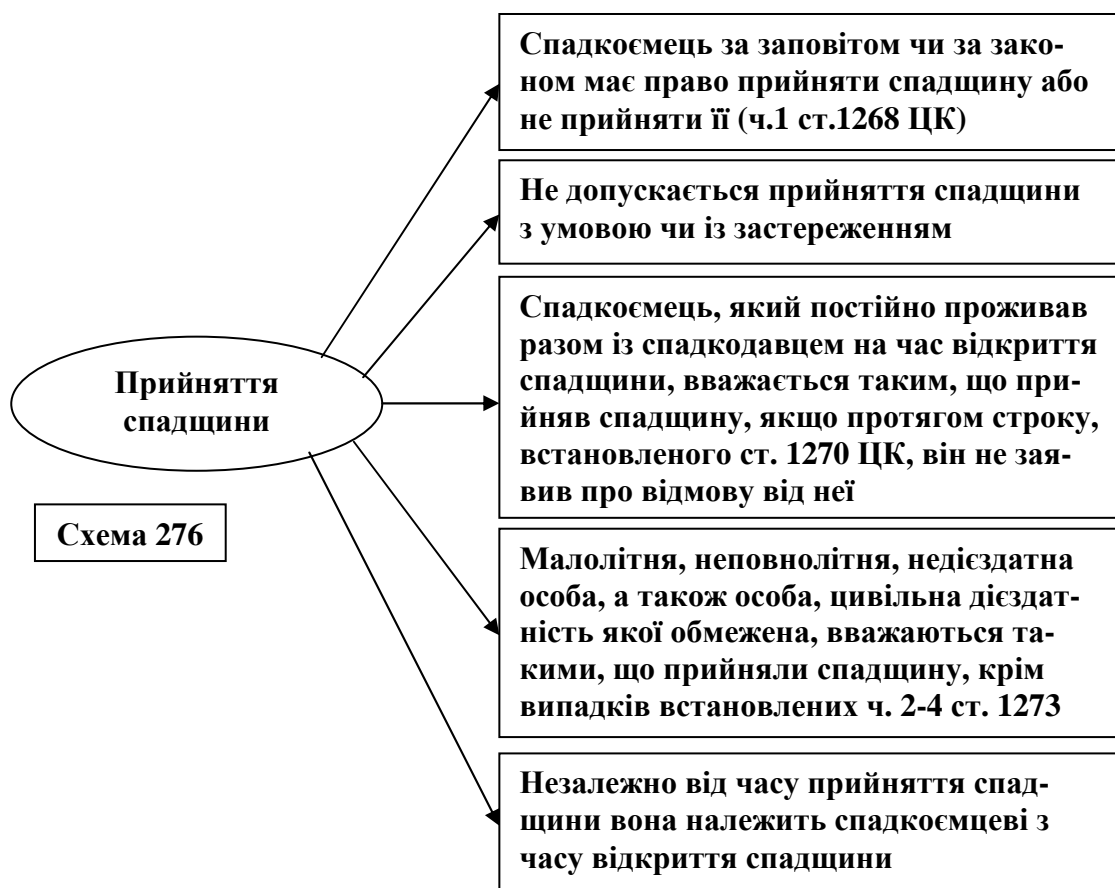

Схема 278

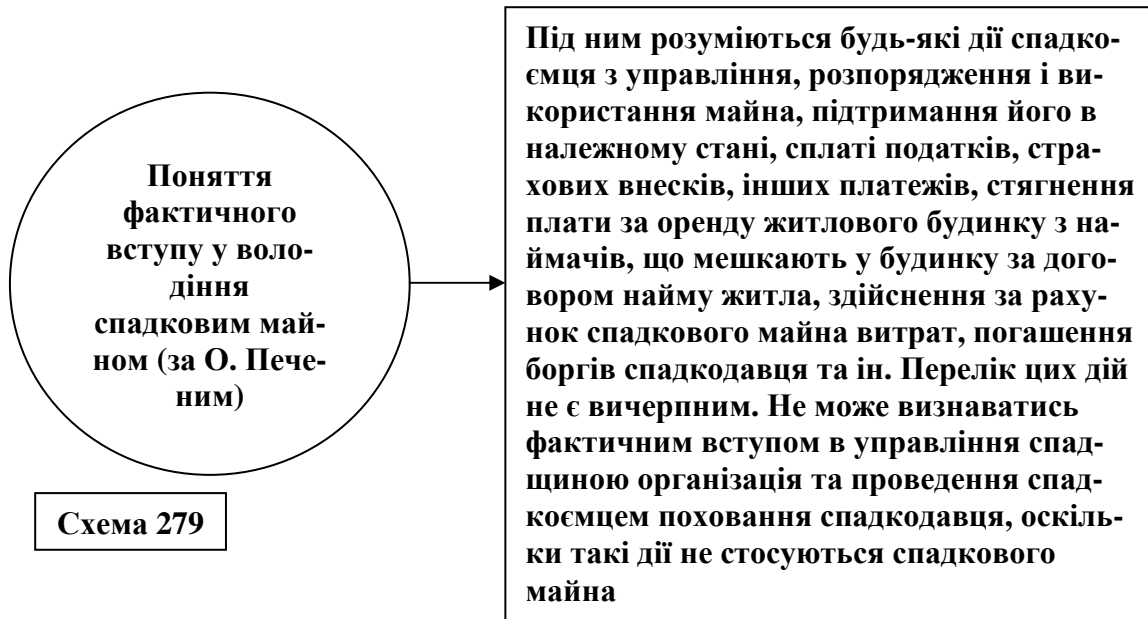

Схема 279

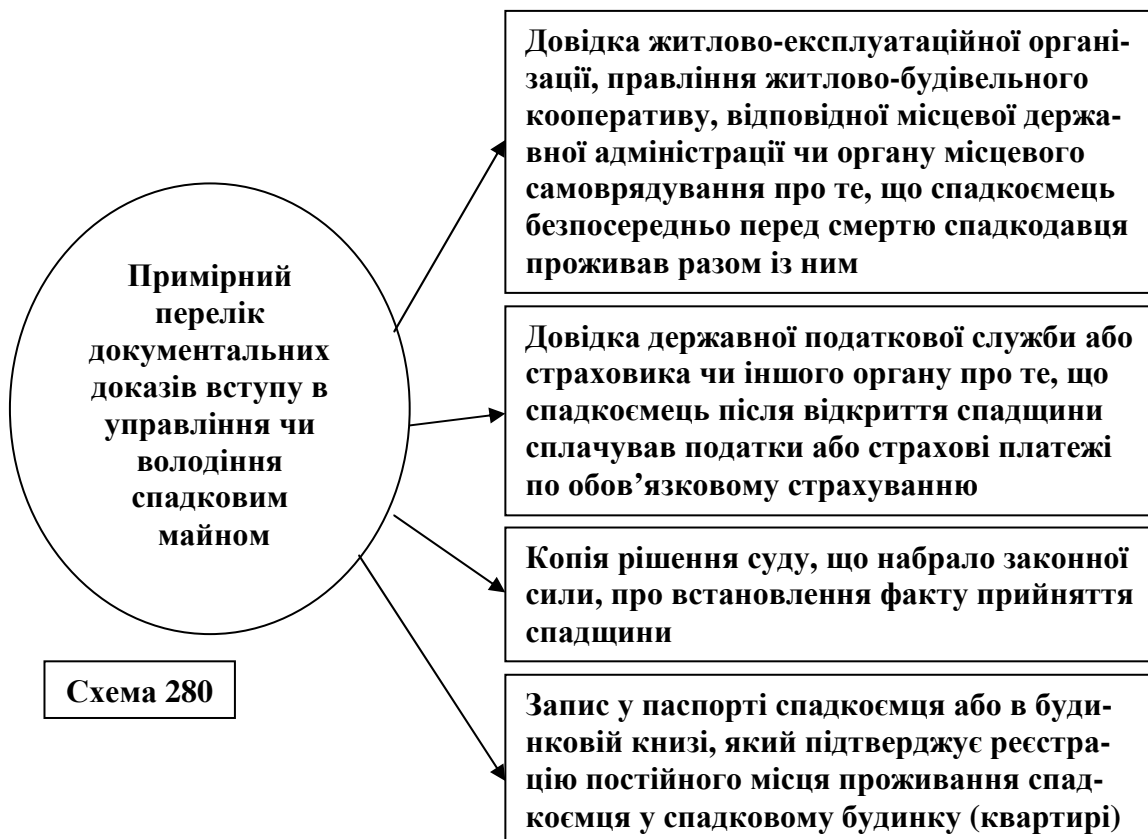

Схема 280

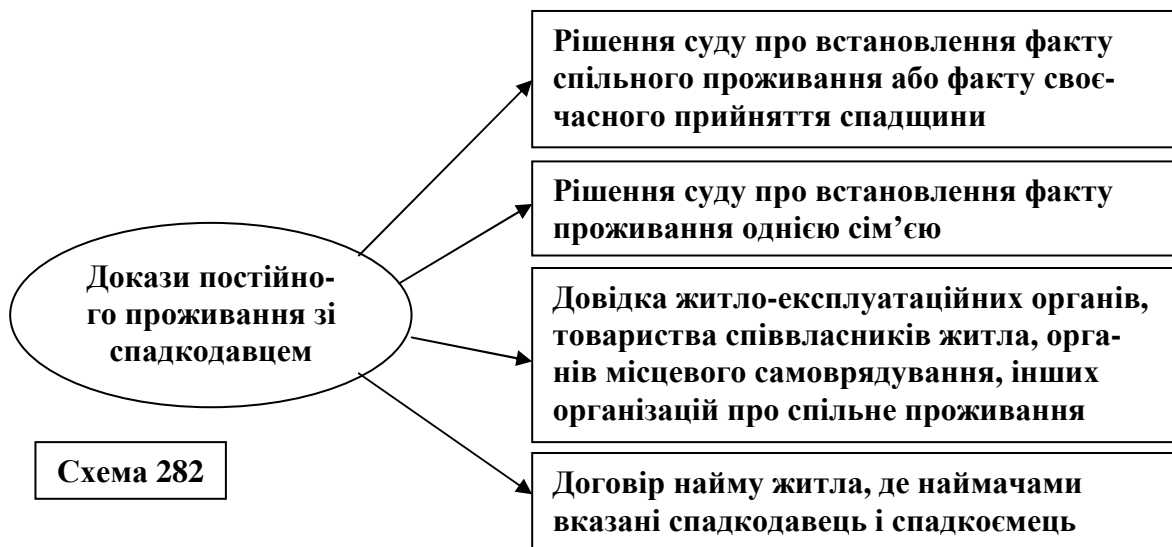
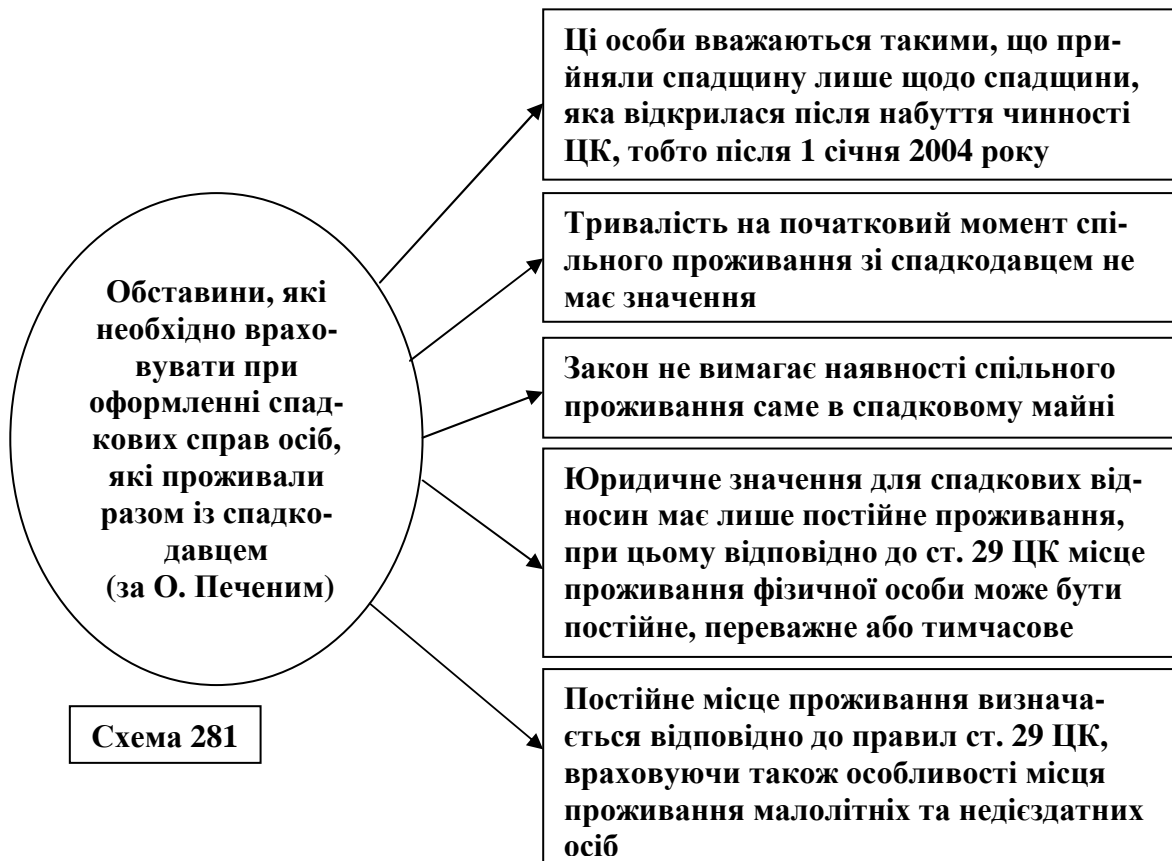

Схема 284

Полягає в тому, що на момент відкриття спадщини визначається склад спадщини (напр. проценти за договором банківського вкладу). З цим моментом пов'язується розмір часток у спадщині, обсяг відповідальності за зобов'язаннями спадкодавця, іншими обов'язками, що обтяжують спадщину. Юридичне значення зворотної сили прийняття спадщини полягає в тому, що «не можна вказати ні на один проміжок у часі, коли спадкова маса існувала як сукупність нікому не належних прав, тобто як безсуб'єктне право» (О. Іоффе)

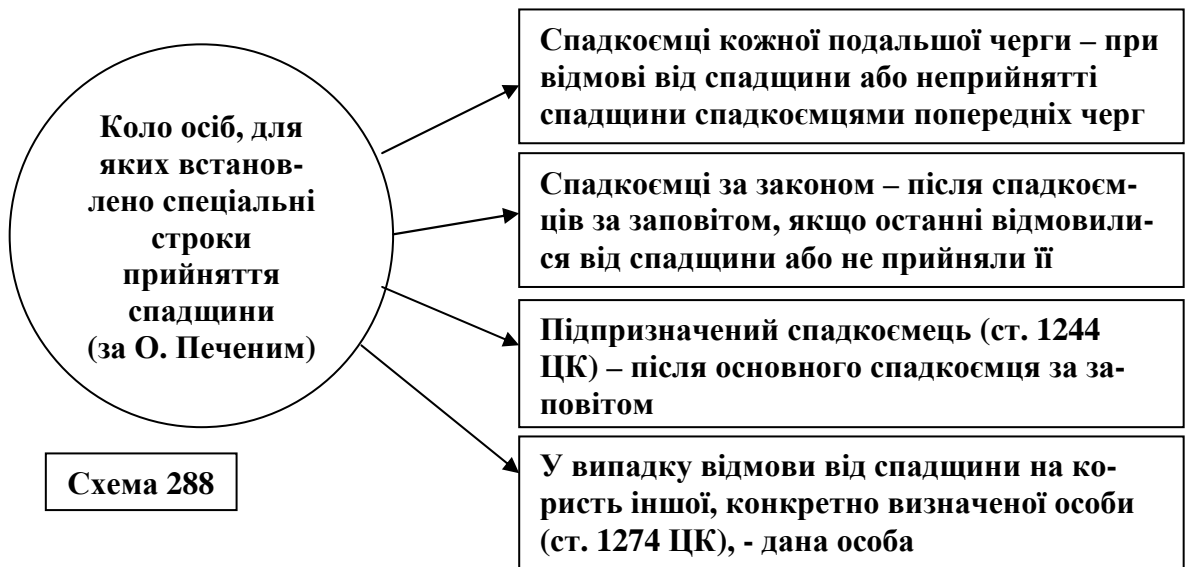
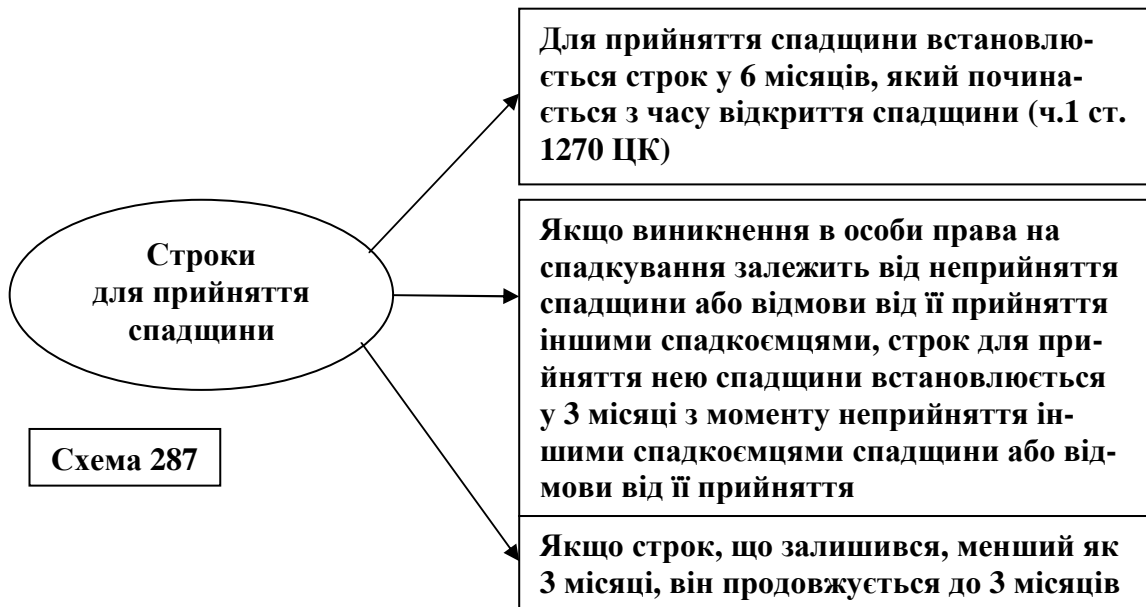
Схема 285

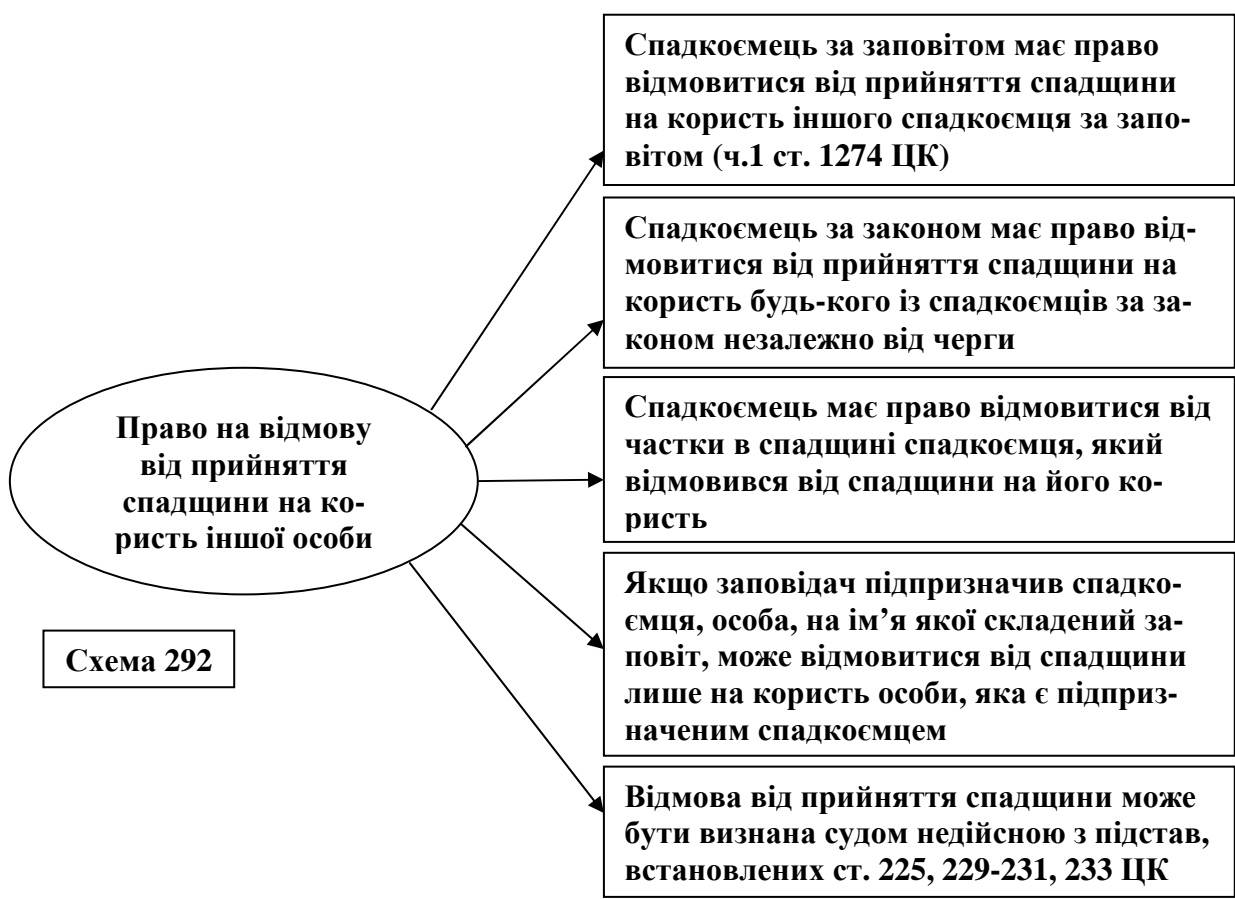
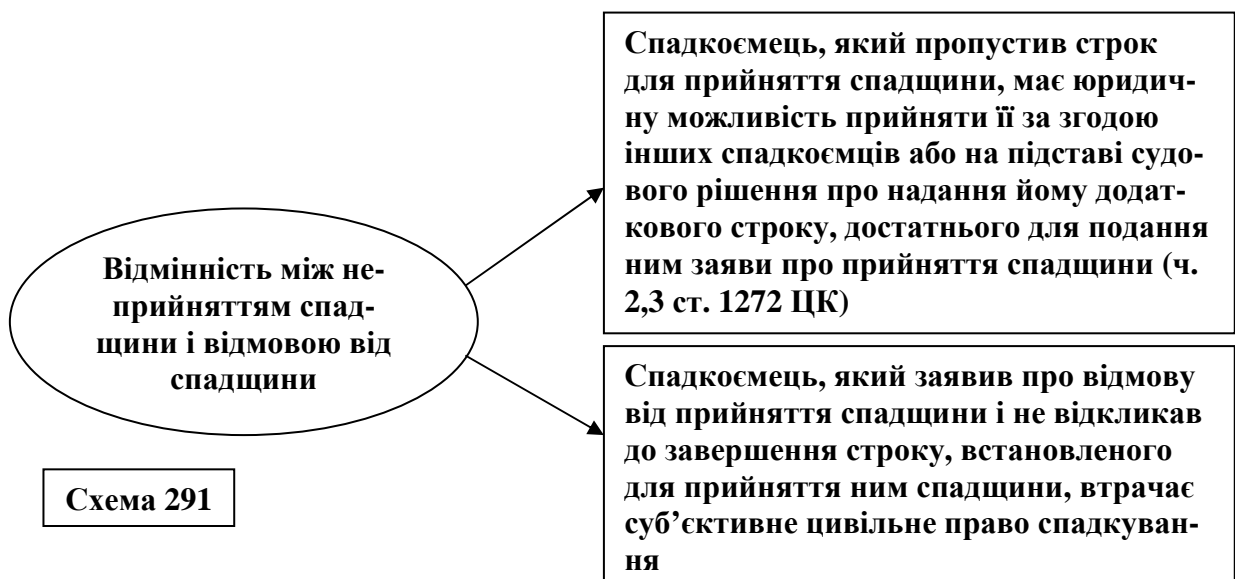
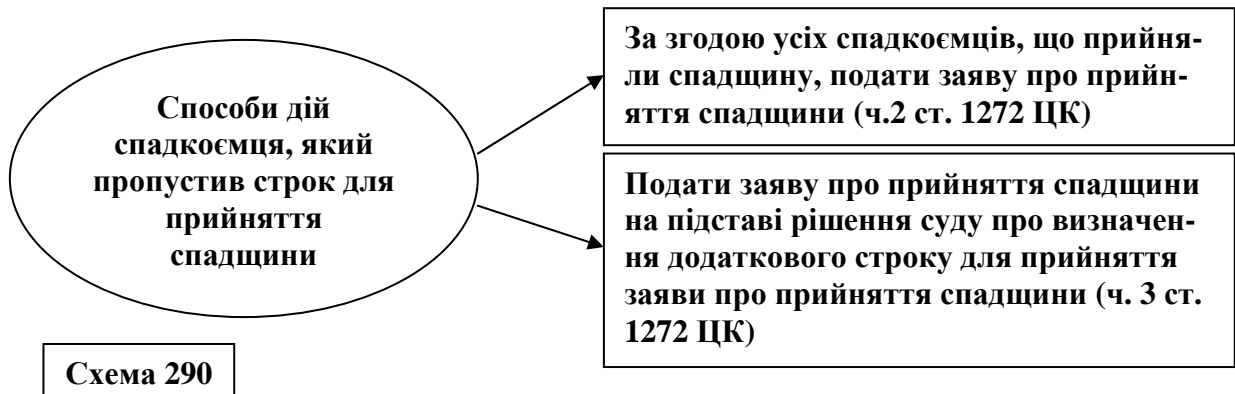
- Особисте подання заяви про прийняття спадщини спадкоємцем нотаріусу за місцем відкриття спадщини
- Надіслання заяви про прийняття спадщини, підпис спадкоємця на якій засвідчено нотаріусом, поштою
- Передача заяви про прийняття спадщини в порядку ст. 84 Закону «Про нотаріат»

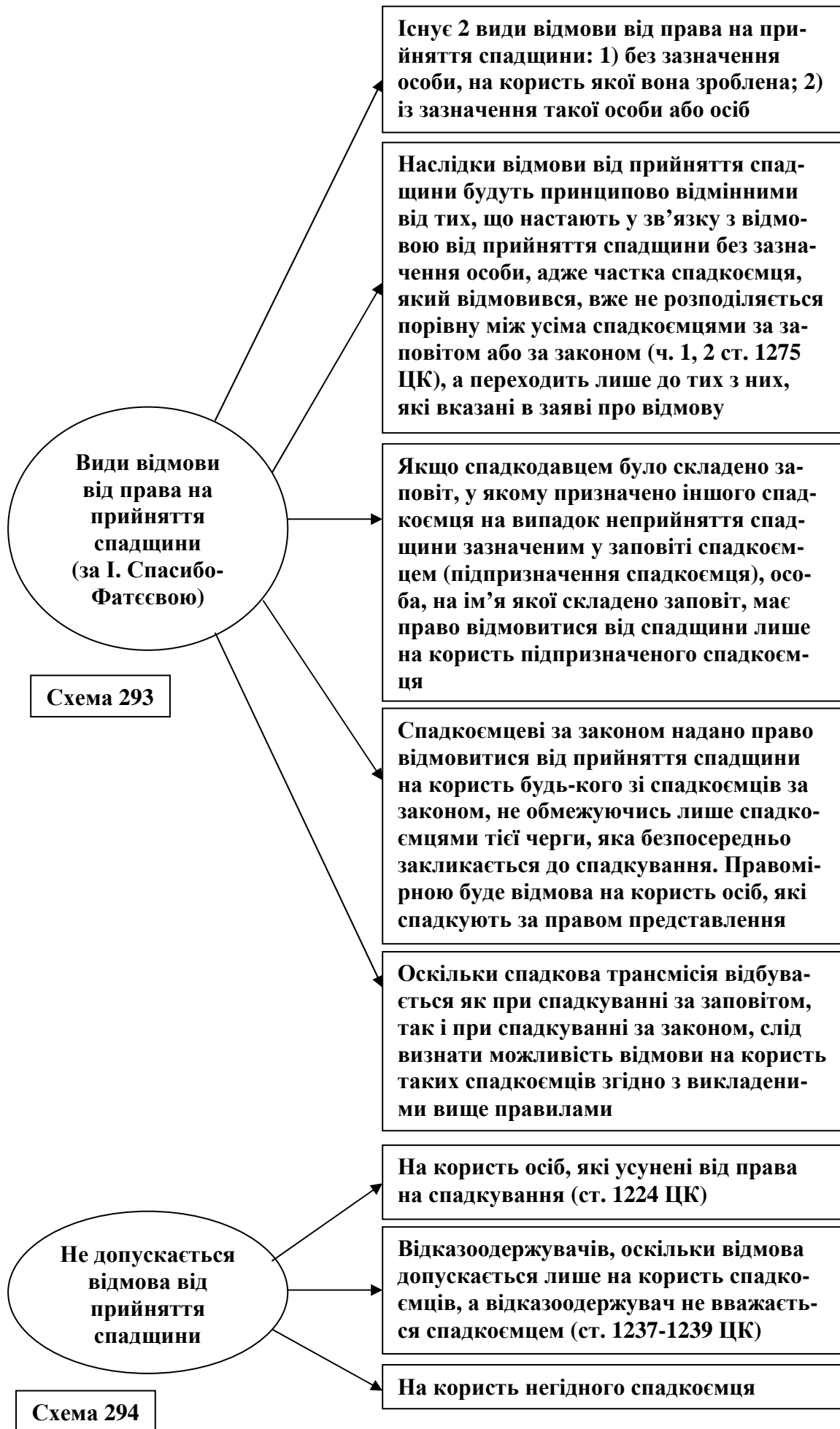
Схема 286

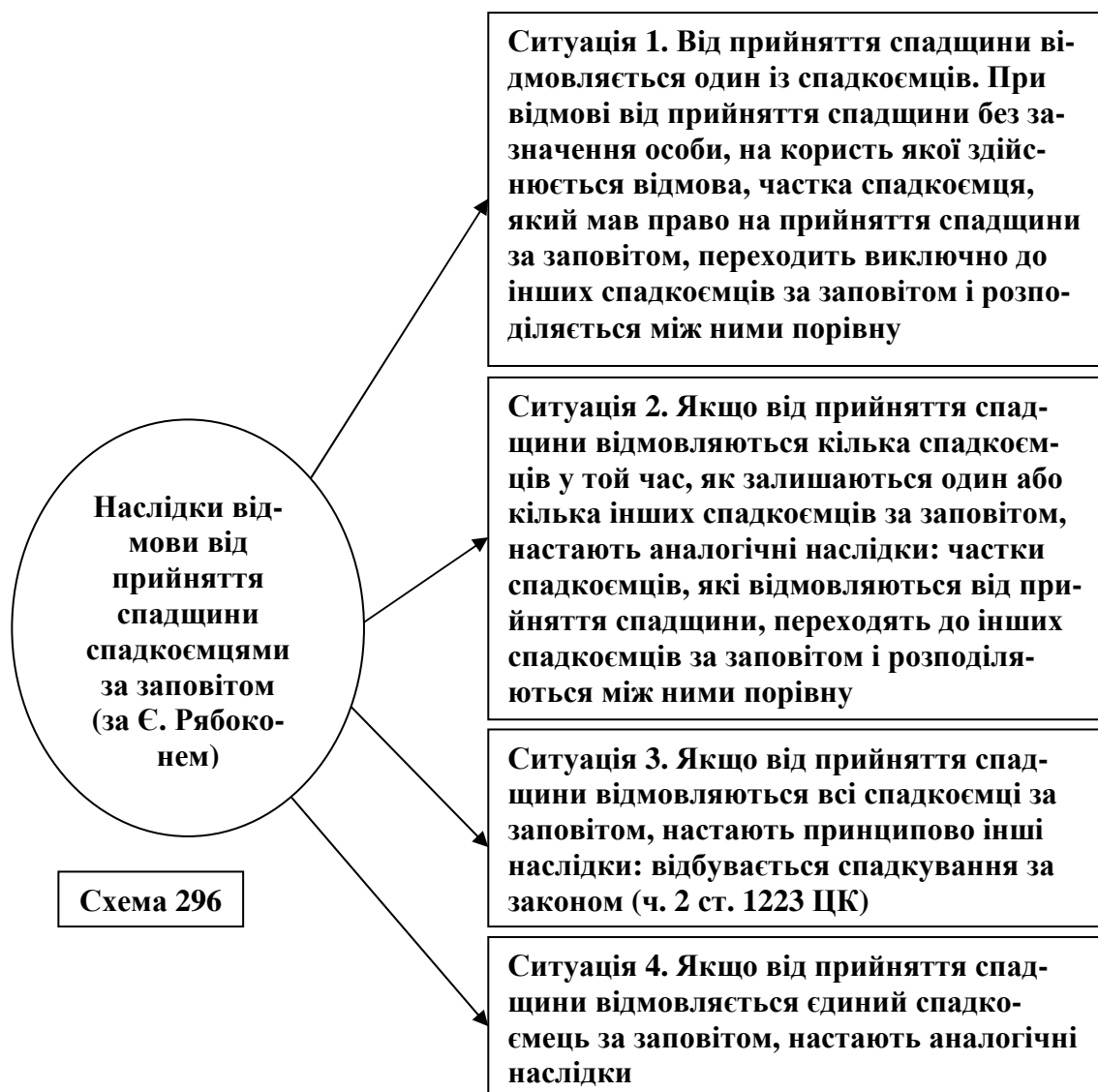
- Особа, яка подала заяву про прийняття спадщини, має право відкликати її протягом строку, встановленого для прийняття спадщини
- Відкликання заяви про прийняття спадщини здійснюється в тій самій формі, що і прийняття спадщини
- Особа, яка подала заяву, вважається такою, що не прийняла спадщину
- Вказана особа протягом строку, що залишився, у праві знову подати заяву про прийняття спадщини або про відмову від спадщини
- Якщо заяву про прийняття спадщини подано опікуном недієздатної особи, то в разі поновлення її цивільної дієздатності подану заяву може бути відкликано цією особою самостійно

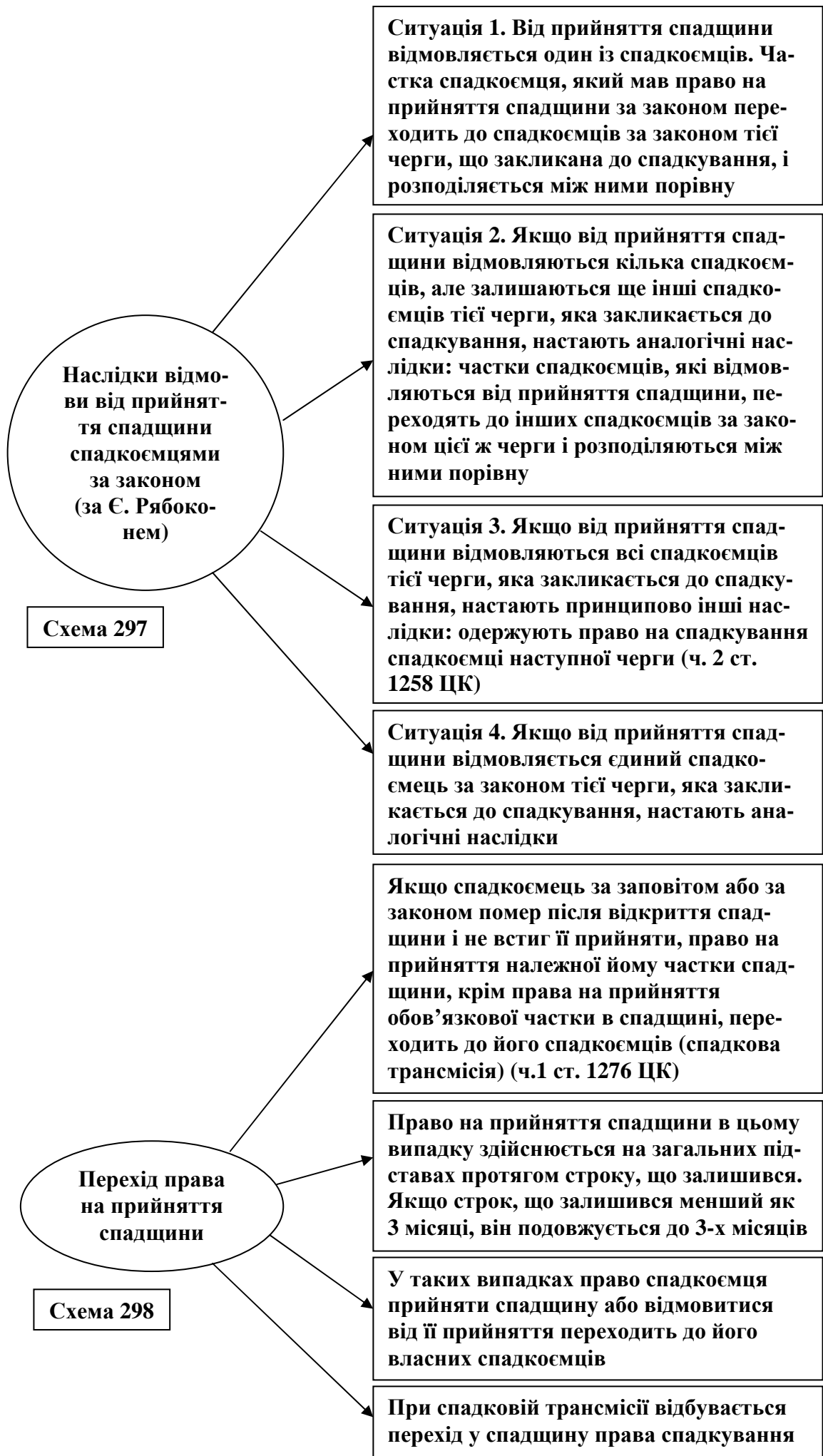

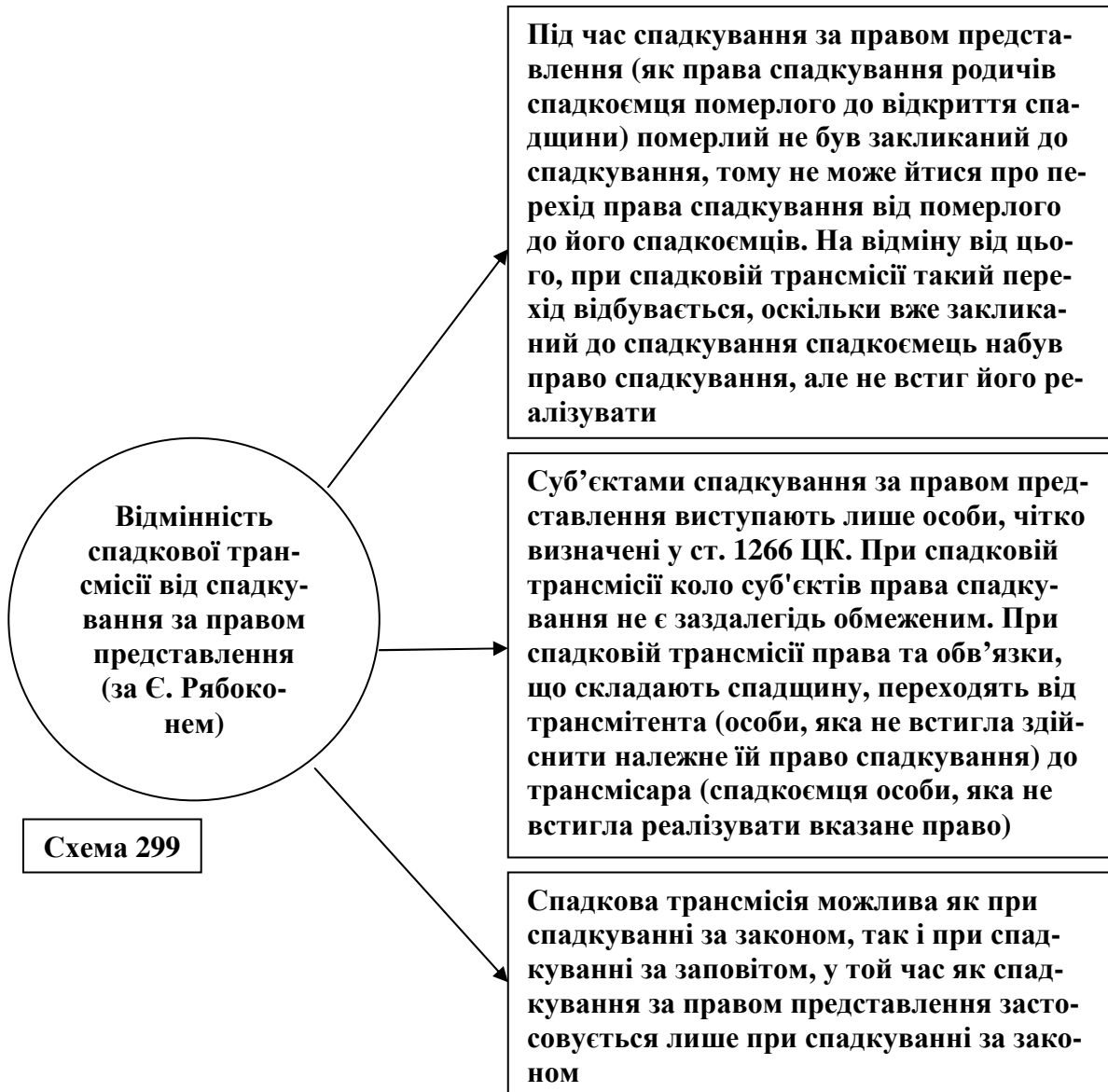

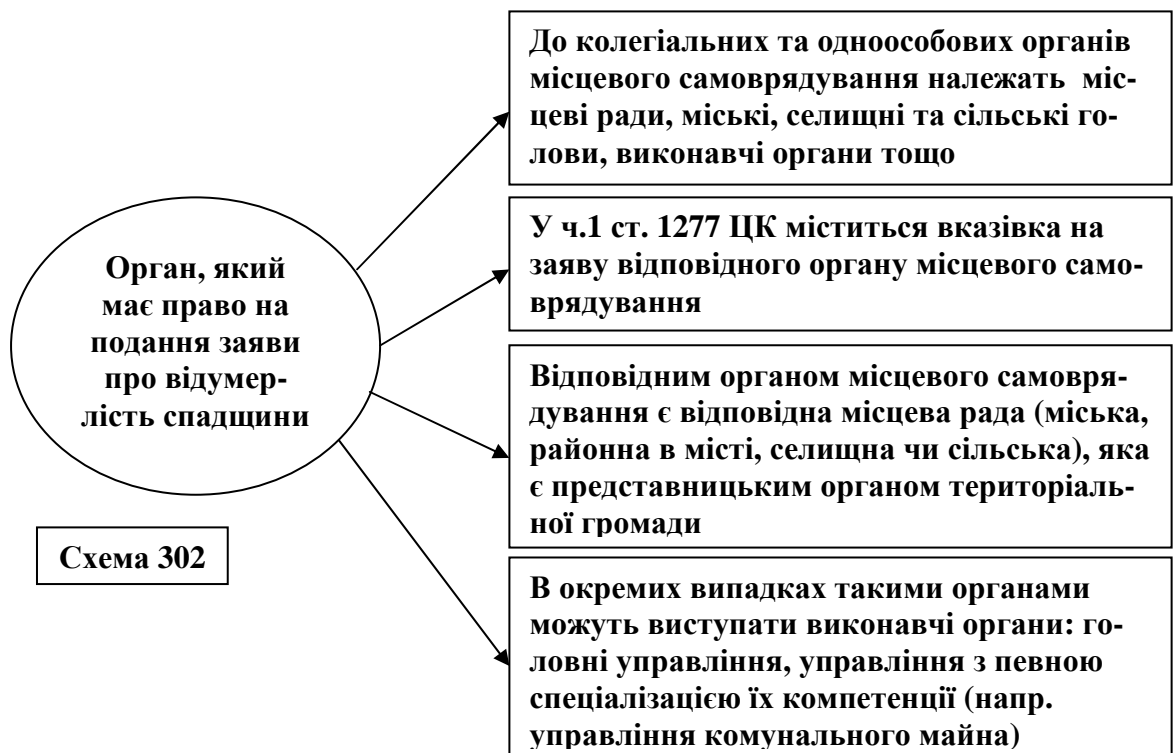
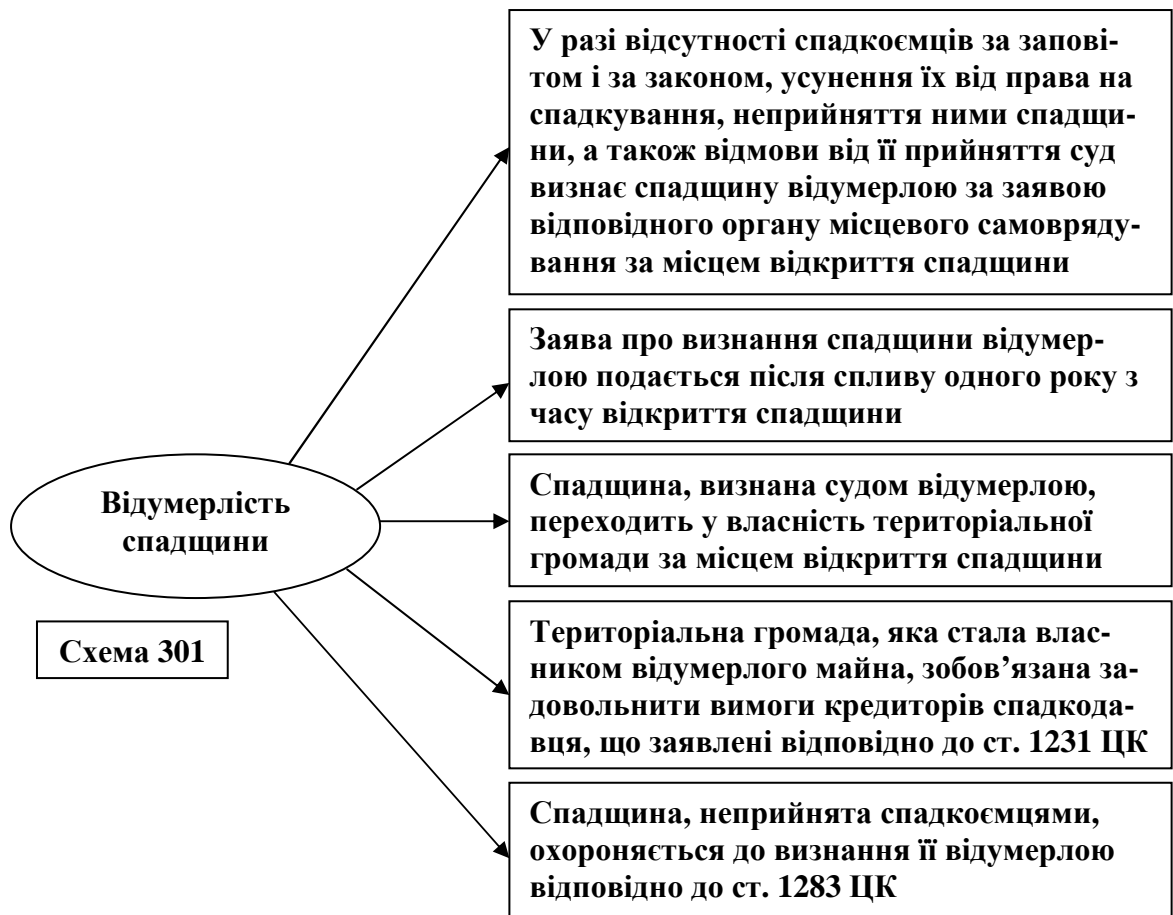

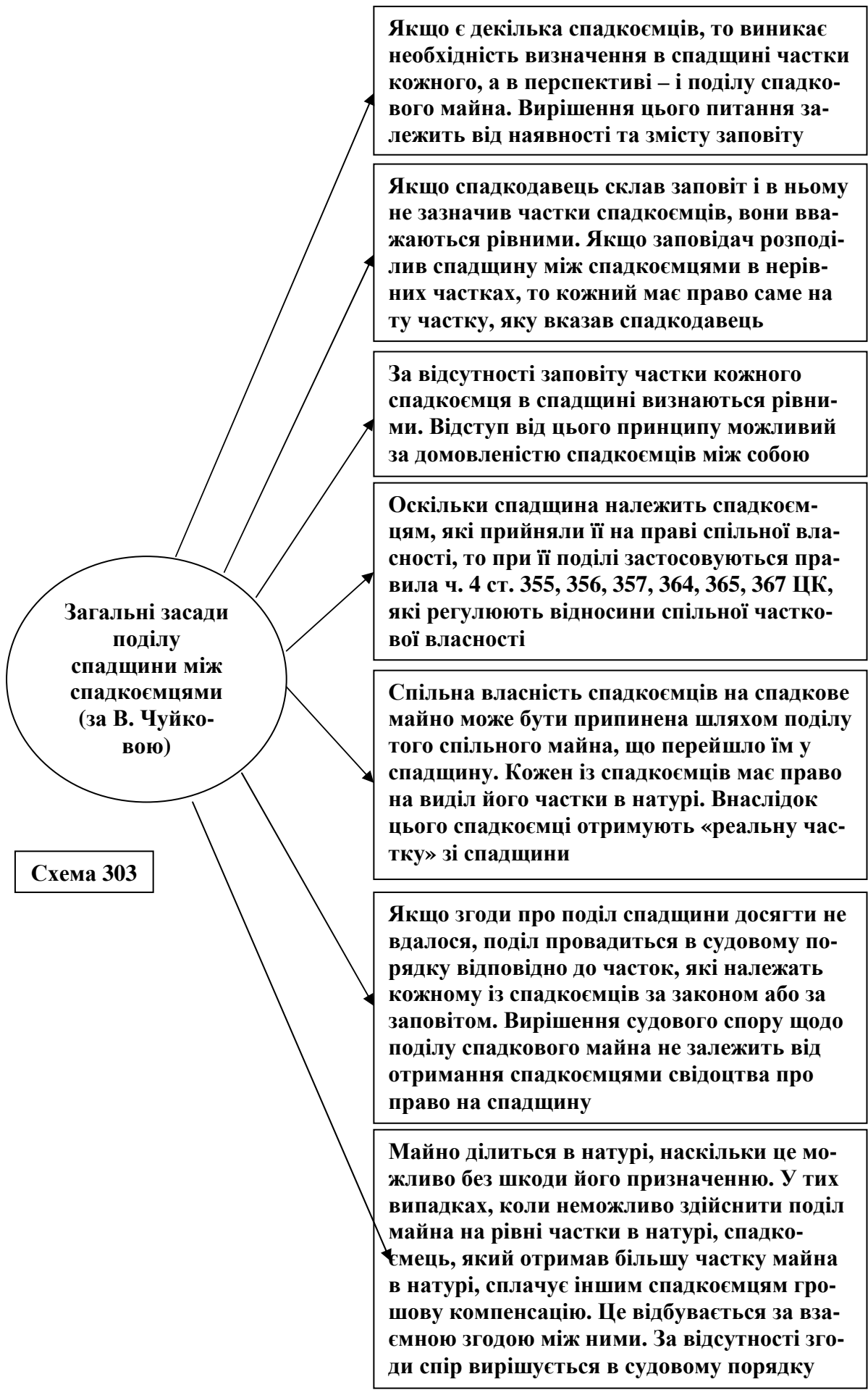
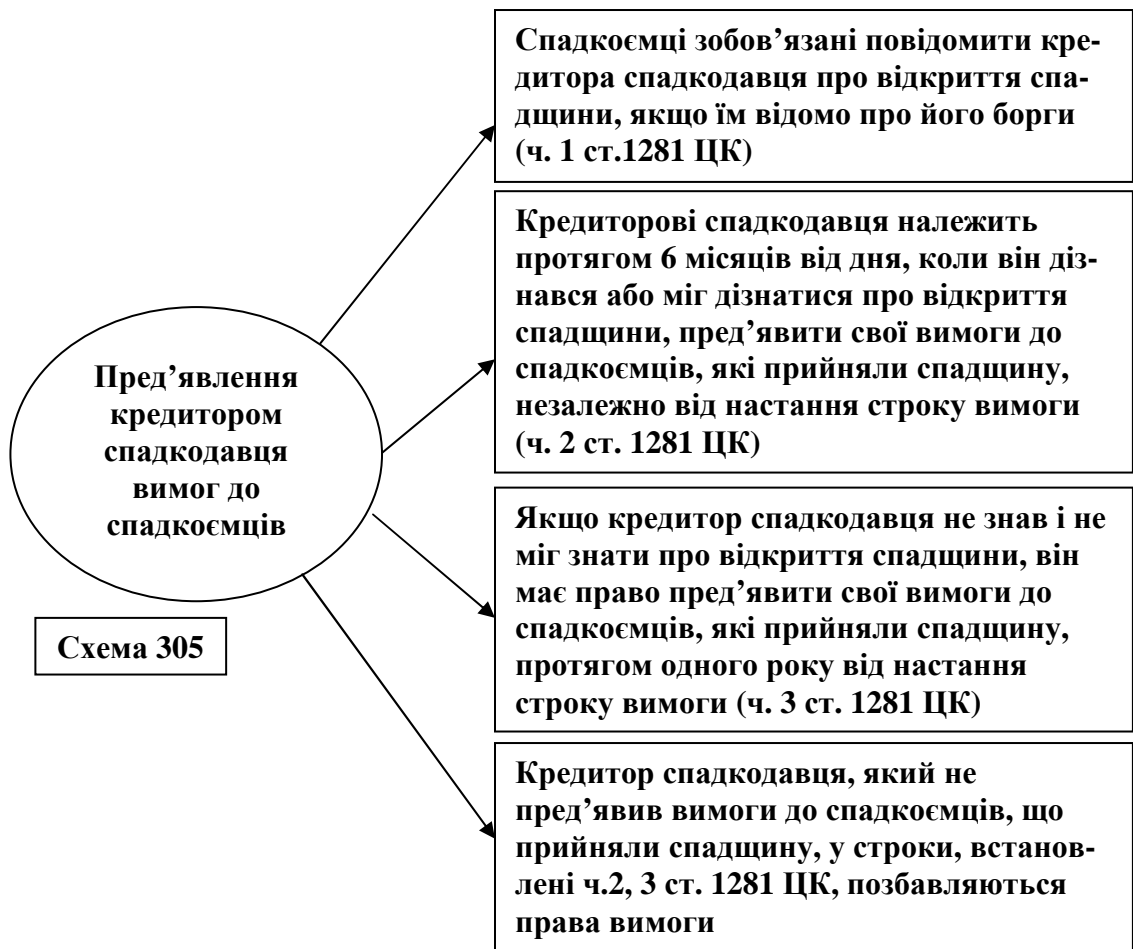
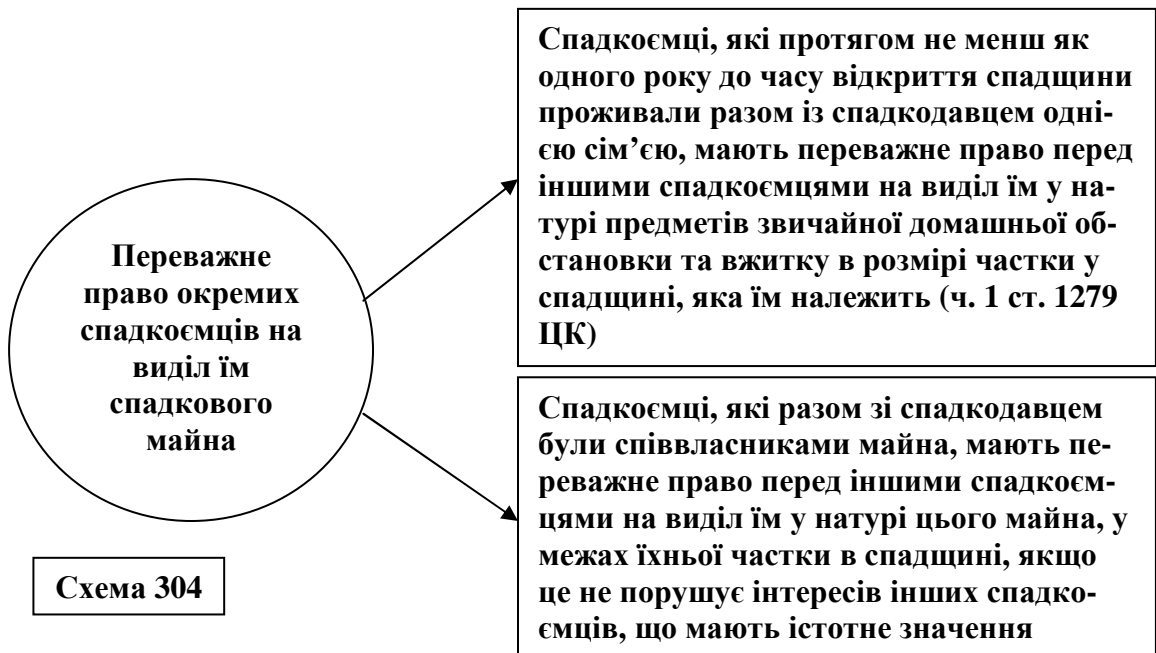
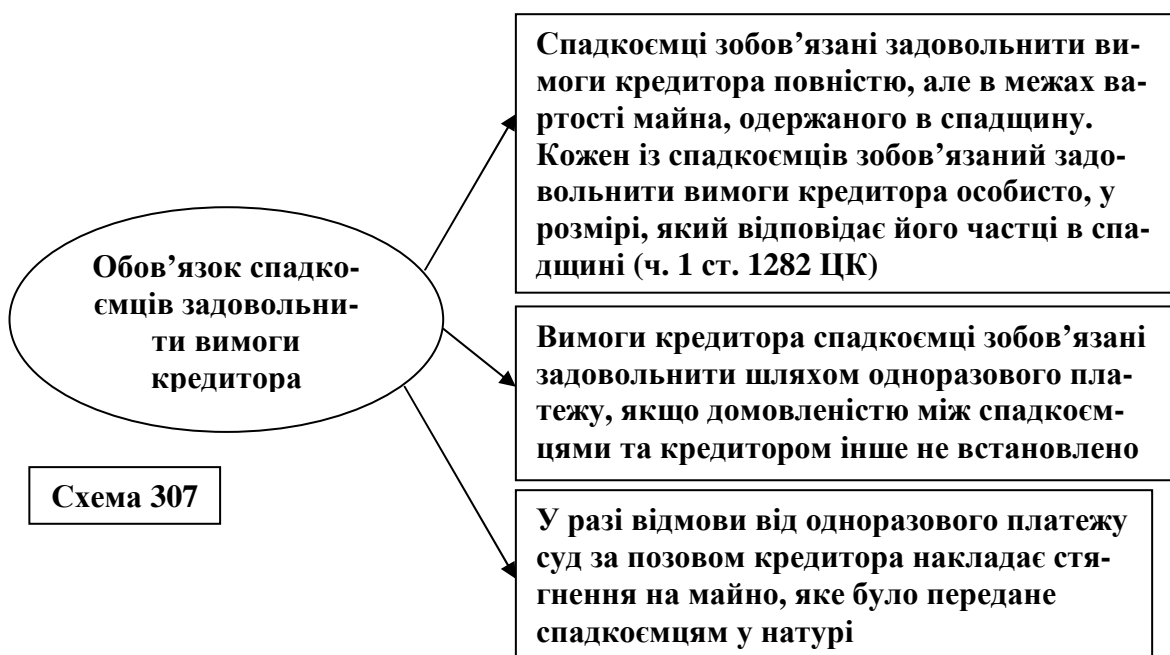
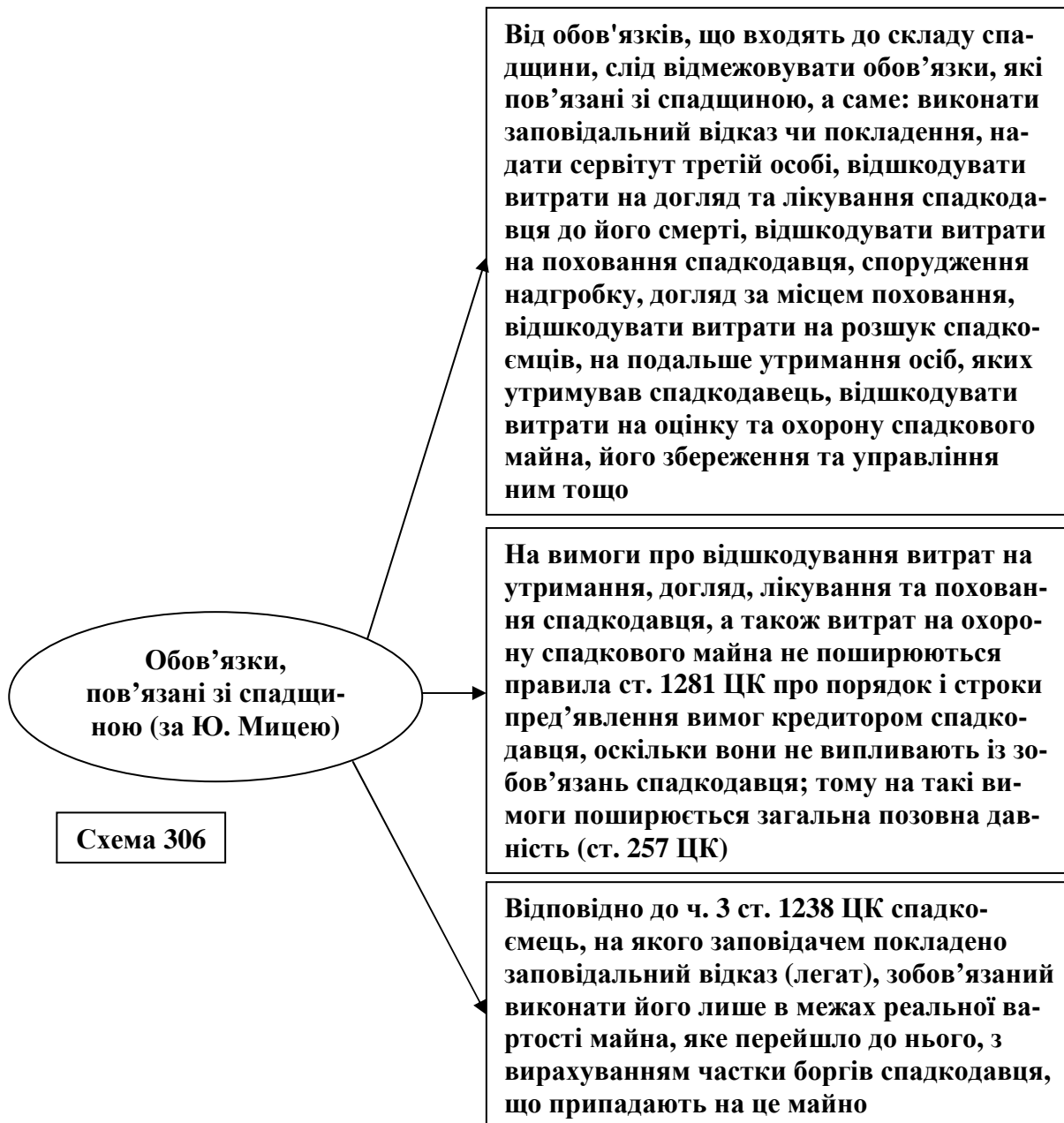
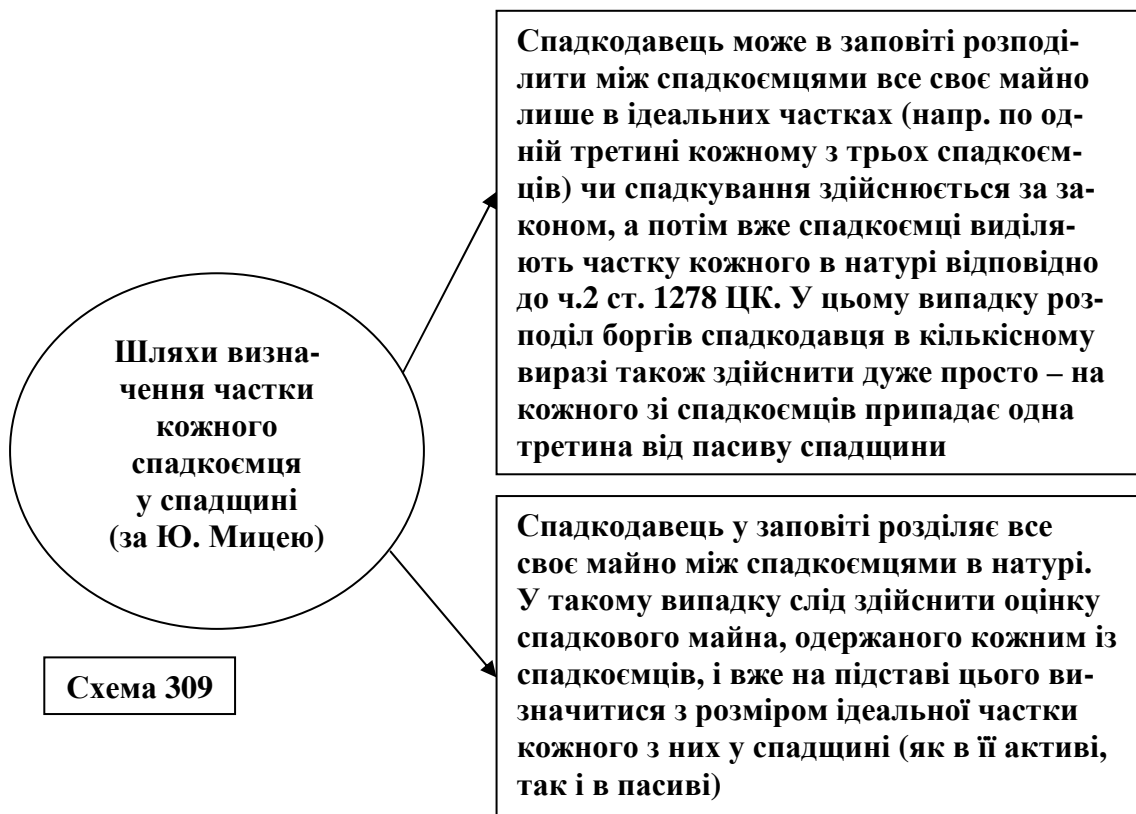
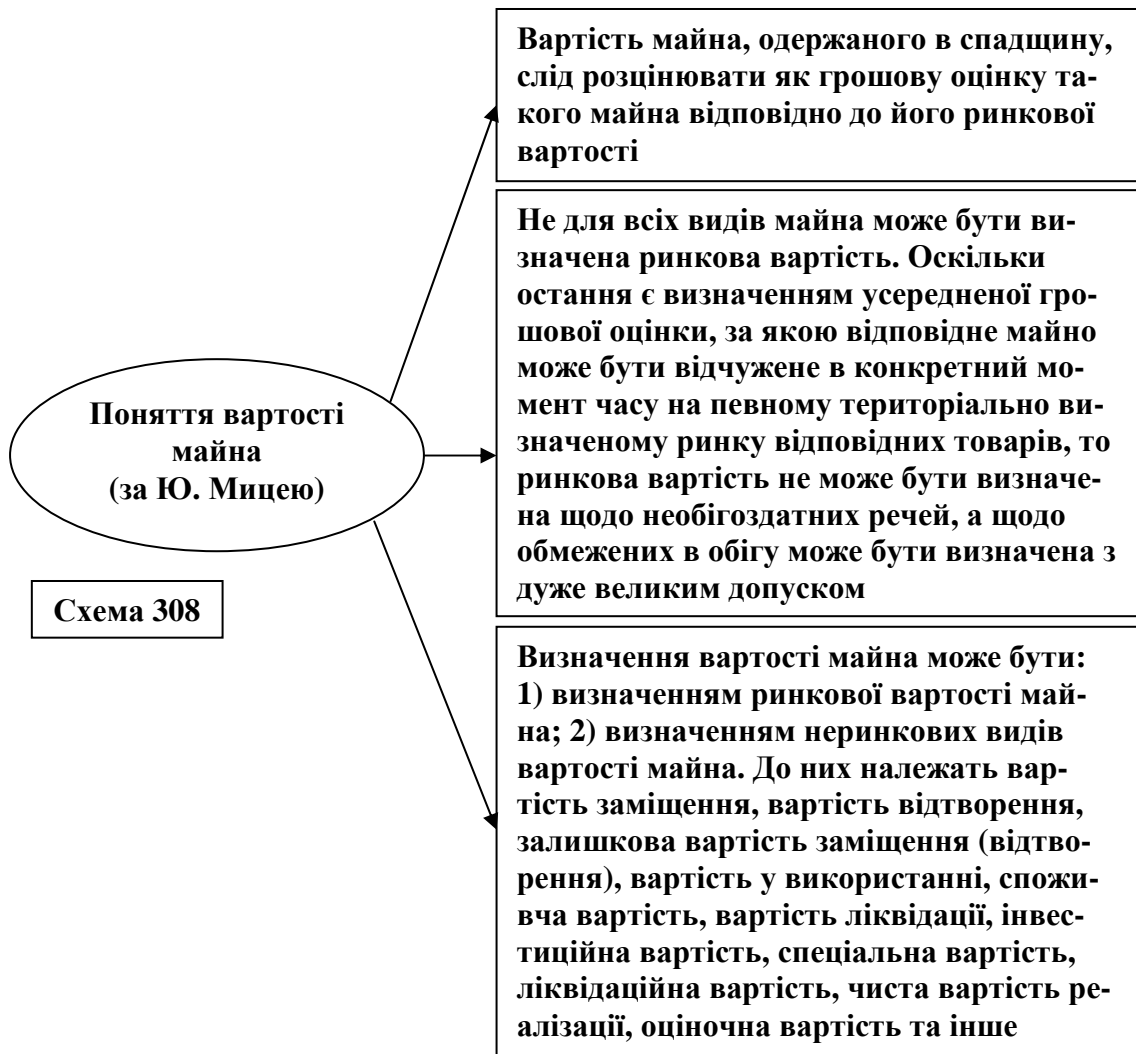

Схема 303

Охорона спадкового майна

Схема 310

Охорона спадкового майна здійснюється в інтересах спадкоємців, відказоодержувачів та кредиторів спадкодавця з метою збереження його до прийняття спадщини спадкоємцями (ч. 1 ст. 1283 ЦК)

Нотаріус за місцем відкриття спадщини, а в населених пунктах, де немає нотаріуса, - відповідні органи місцевого самоврядування з власної ініціативи або за заявою спадкоємців вживають заходів щодо охорони спадкового майна

Охорона спадкового майна триває до закінчення строку, встановленого для прийняття спадщини

Витрати на охорону спадкового майна відшкодовуються спадкоємцями відповідно до їхньої частки в спадщині

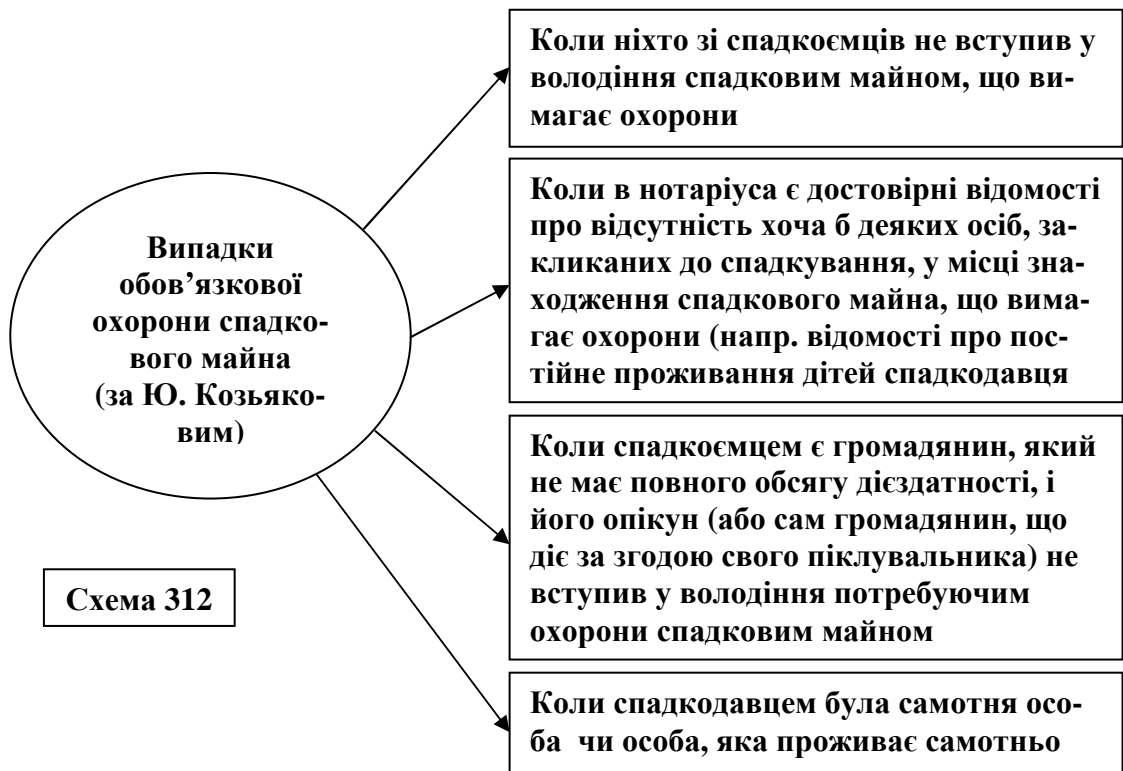
Поняття охорони спадкового майна (за Ю. Козьяковим)

Схема 311

Під охороною спадкового майна слід розуміти комплекс організаційно-правових заходів, спрямованих на його збереження, що здійснюються відповідно нотаріусом (органом місцевого самоврядування), зберігачем (охоронцем, банком, музеєм тощо), виконавцем заповіту і тривають, у своїй більшості, від моменту проведення опису спадкового майна до прийняття спадщини спадкоємцем

У вузькому сенсі охорона спадкового майна – це створення зберігачем (охоронцем, банком, музеєм тощо) таких умов збереження спадкового майна, які протягом встановленого законодавством періоду повинні повністю виключити можливість порушення його цілісності, кількісного зменшення та зниження показників якості

Під вжиттям заходів щодо охорони спадкового майна розуміється система обов'язкових і, як правило, термінових дій організаційно-правового характеру (включаючи його передачу на відповідальне зберігання), спрямованих на забезпечення збереження спадкового майна, проведення яких законодавцем покладено виключно на нотаріуса чи посадову особу органу місцевого самоврядування

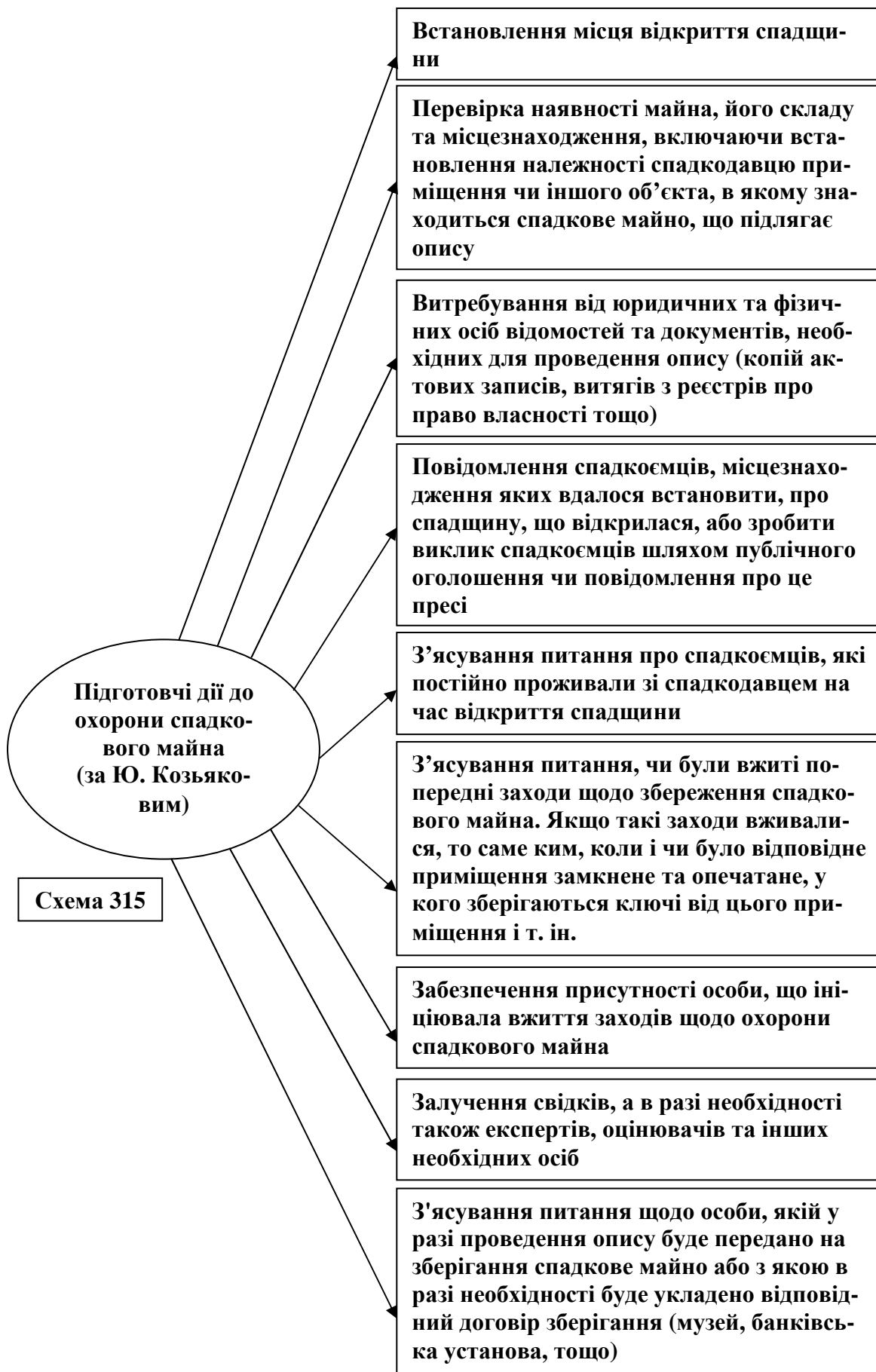
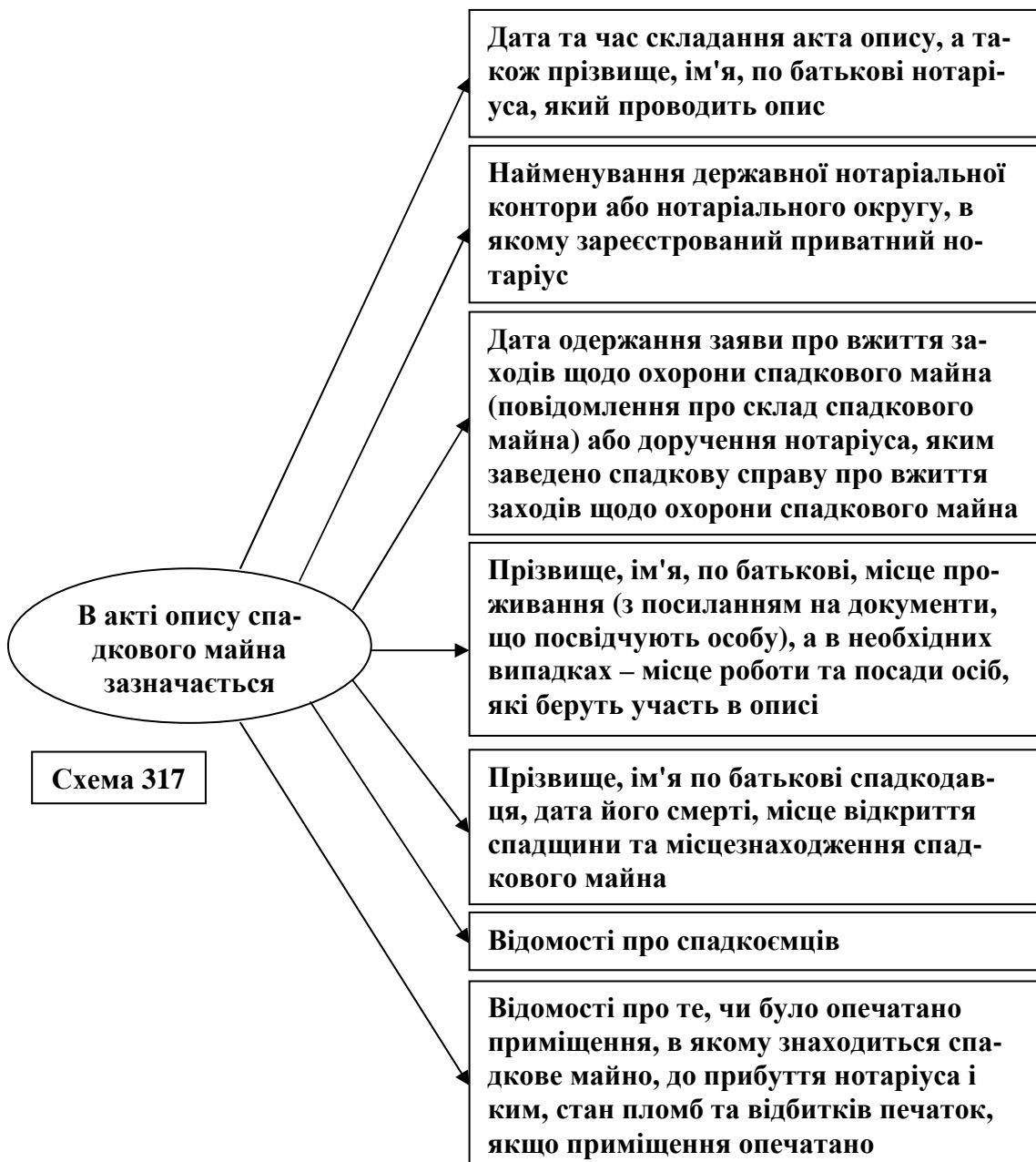
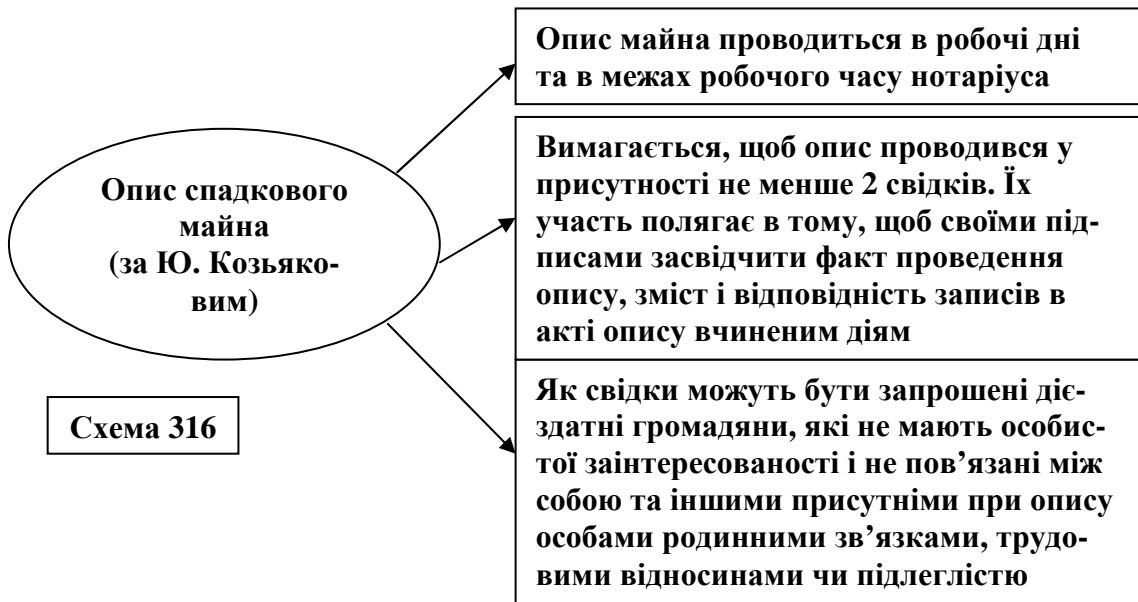
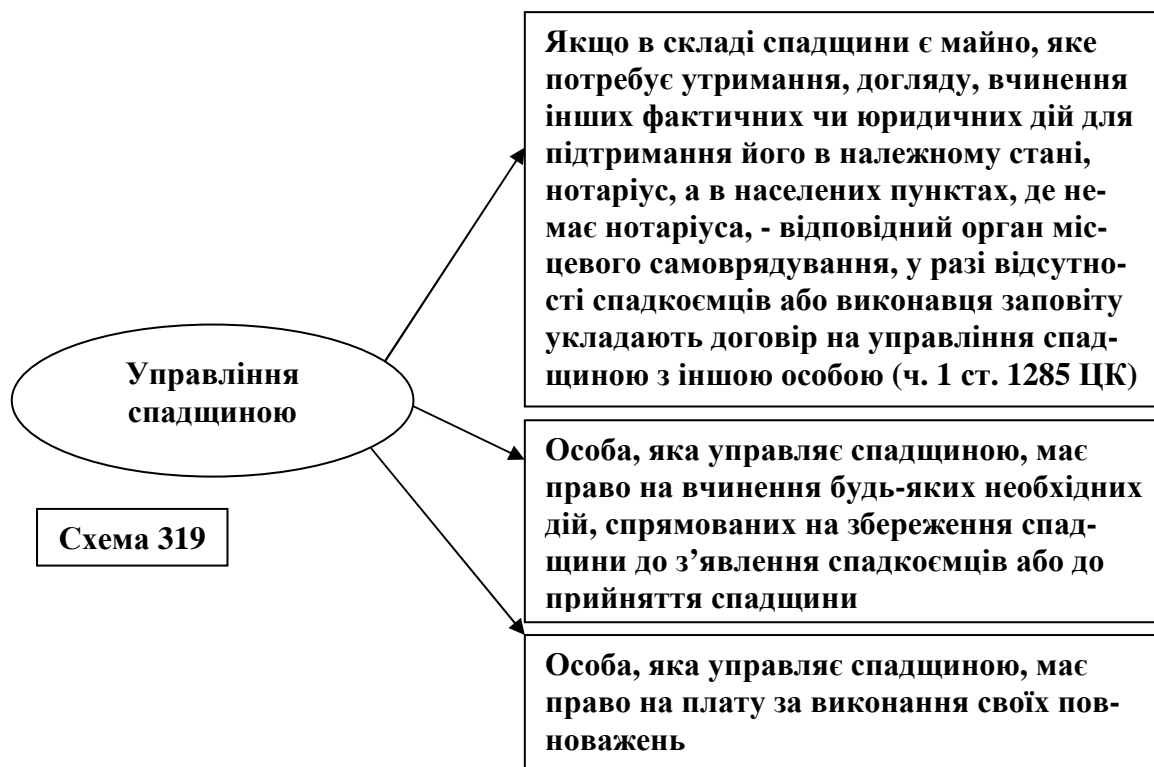
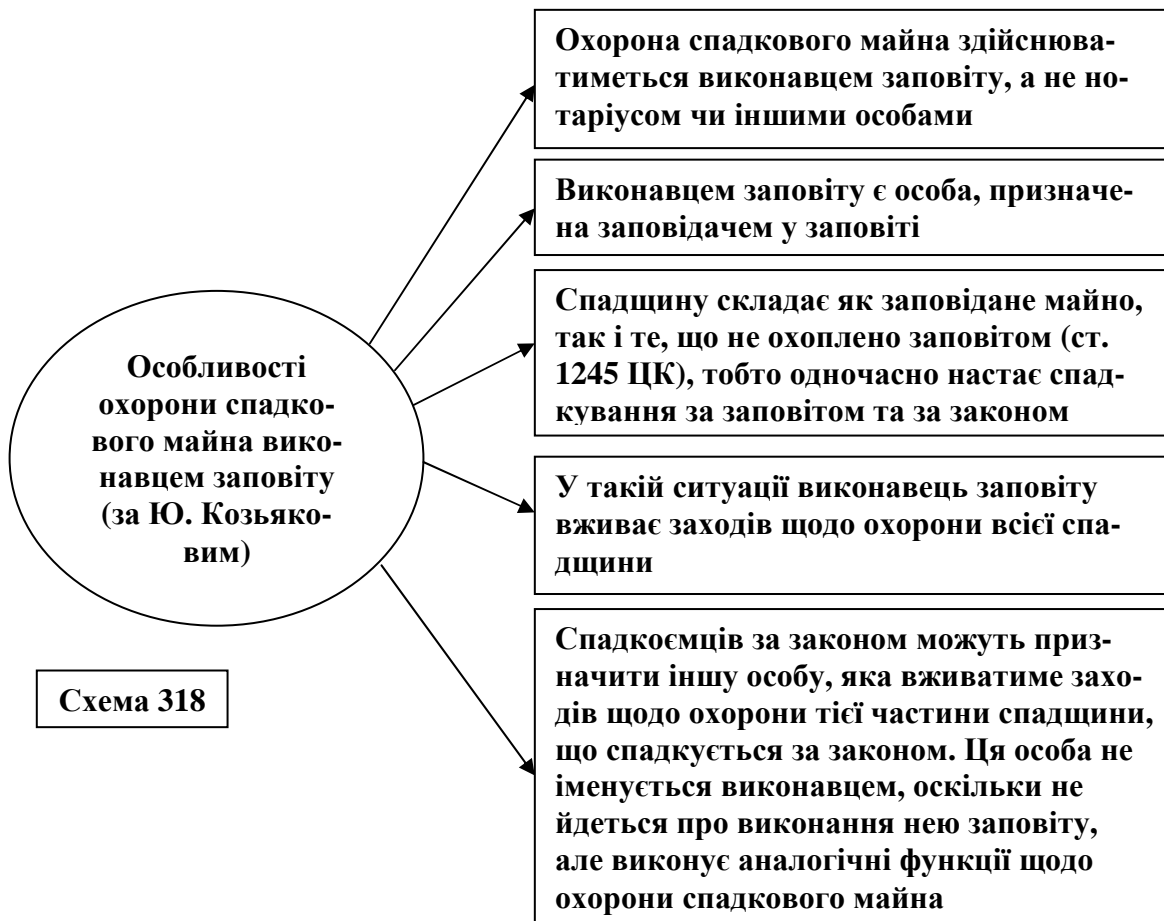
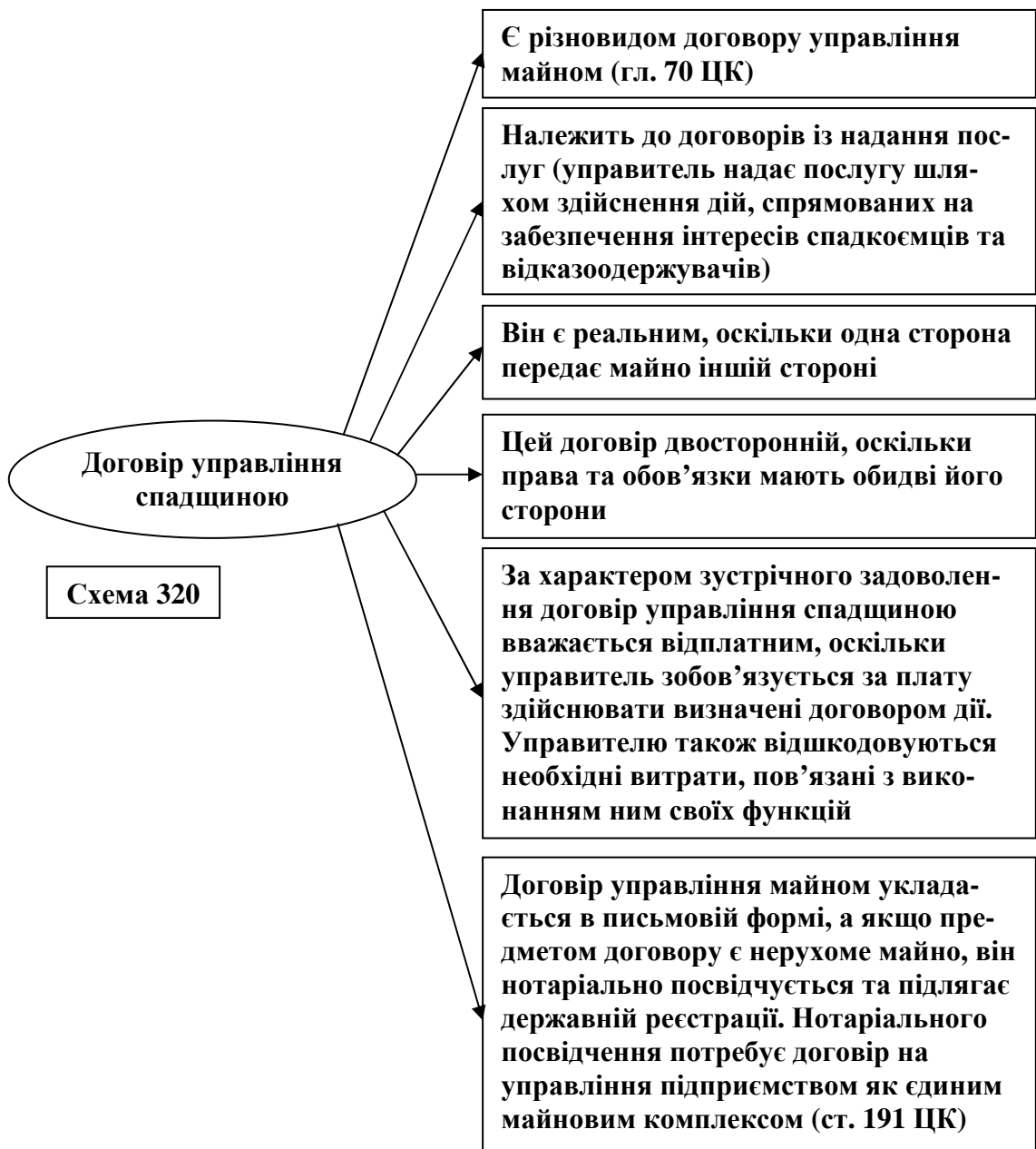

Схема 315

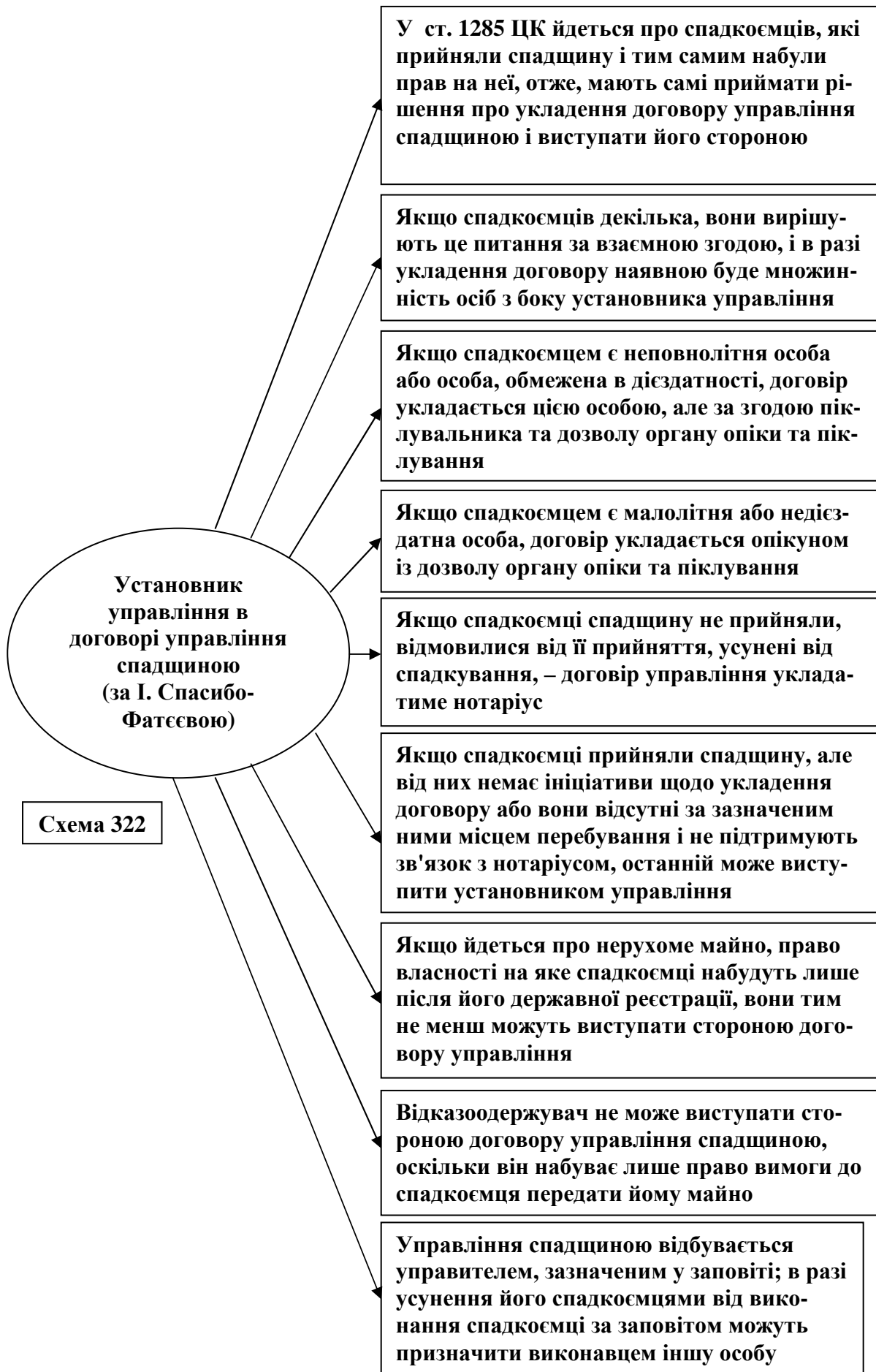
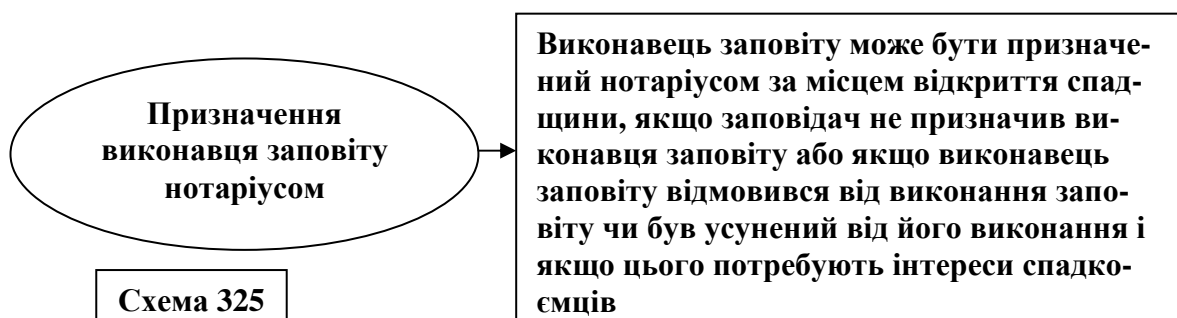
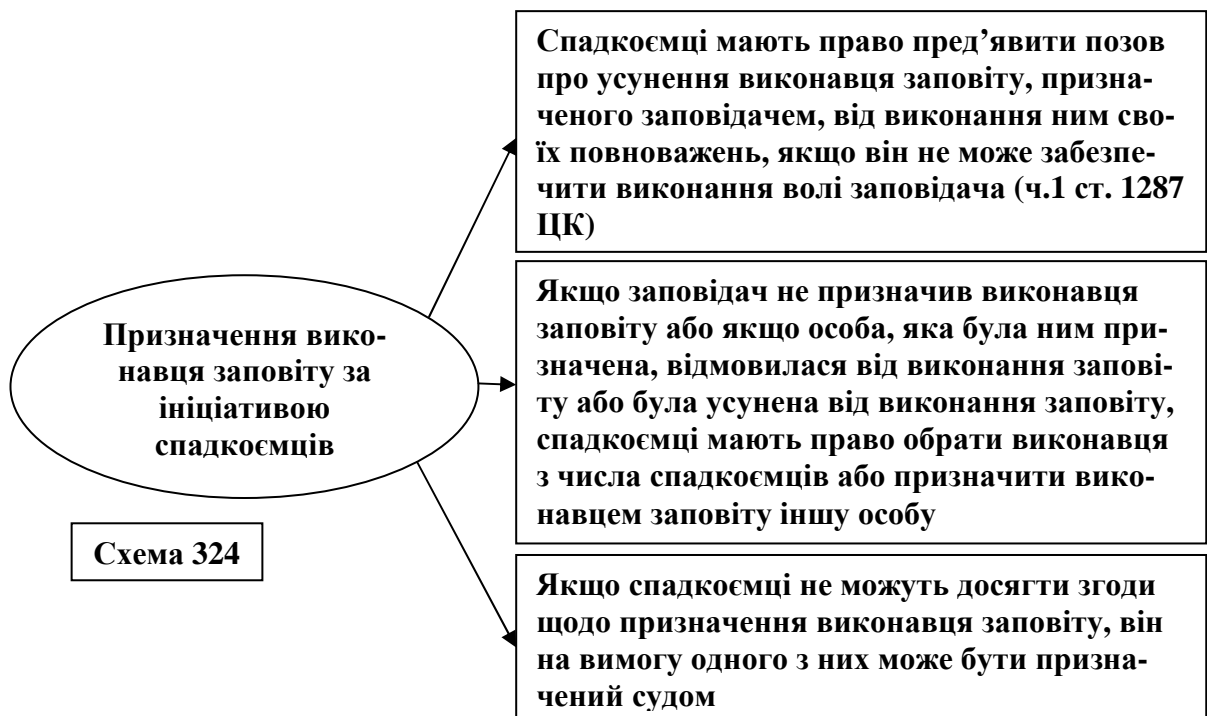
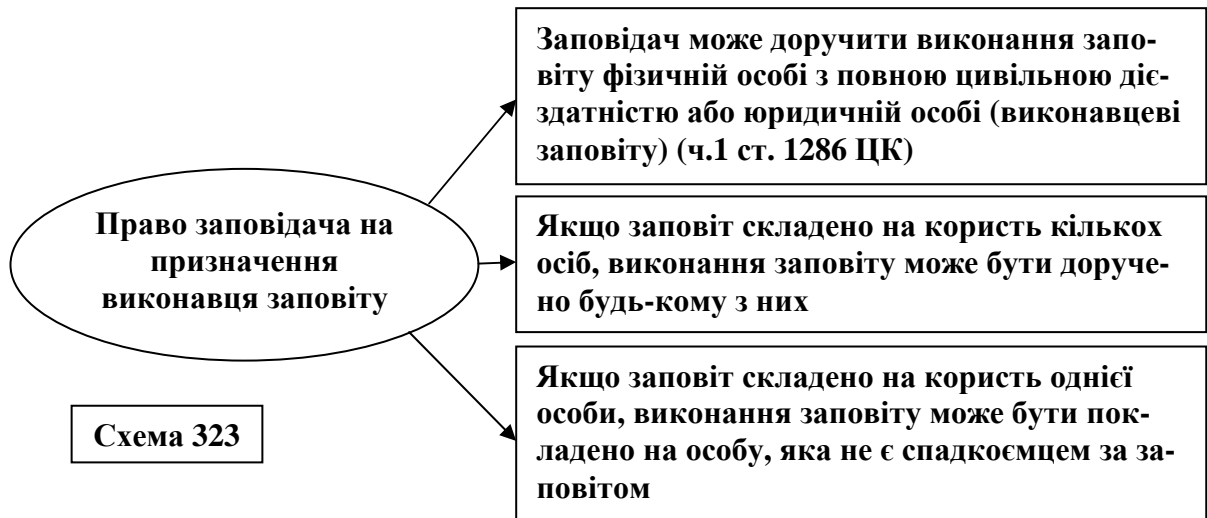

Схема 322

РОЗДІЛ 5. ВИКОНАННЯ ЗАПОВІТУ

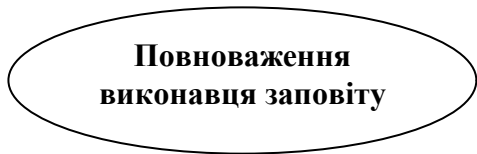

Схема 326

Виконавець заповіту зобов'язаний: 1) вжити заходів щодо охорони спадкового майна; 2) вжити заходів щодо повідомлення спадкоємців, відказоодержувачів, кредиторів про відкриття спадщини; 3) вимагати від боржників спадкодавця виконання ними своїх зобов'язань; 4) управляти спадщиною; 5) забезпечити одержання кожним із спадкоємців частки спадщини, яка визначена в заповіті; 6) забезпечити одержання частки в спадщині особами, які мають право на обов'язкову частку в спадщині (ч.1 ст. 1290 ЦК)

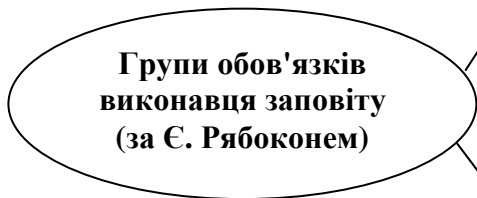

Схема 327

До першої належать обов'язки щодо виконання дій, пов'язаних із передачею майна заповідача його спадкоємцям, а також виконання вказівок заповідача стосовно третіх осіб (кредиторів, відказоодержувачів)

До другої групи обов'язків виконавця заповіту можна віднести забезпечення виконання самими спадкоємцями дій, до яких вони були зобов'язані заповітом

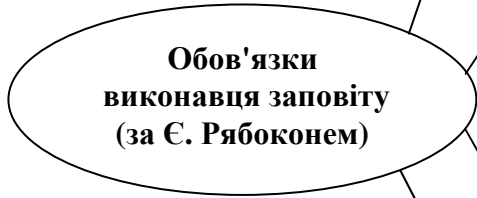

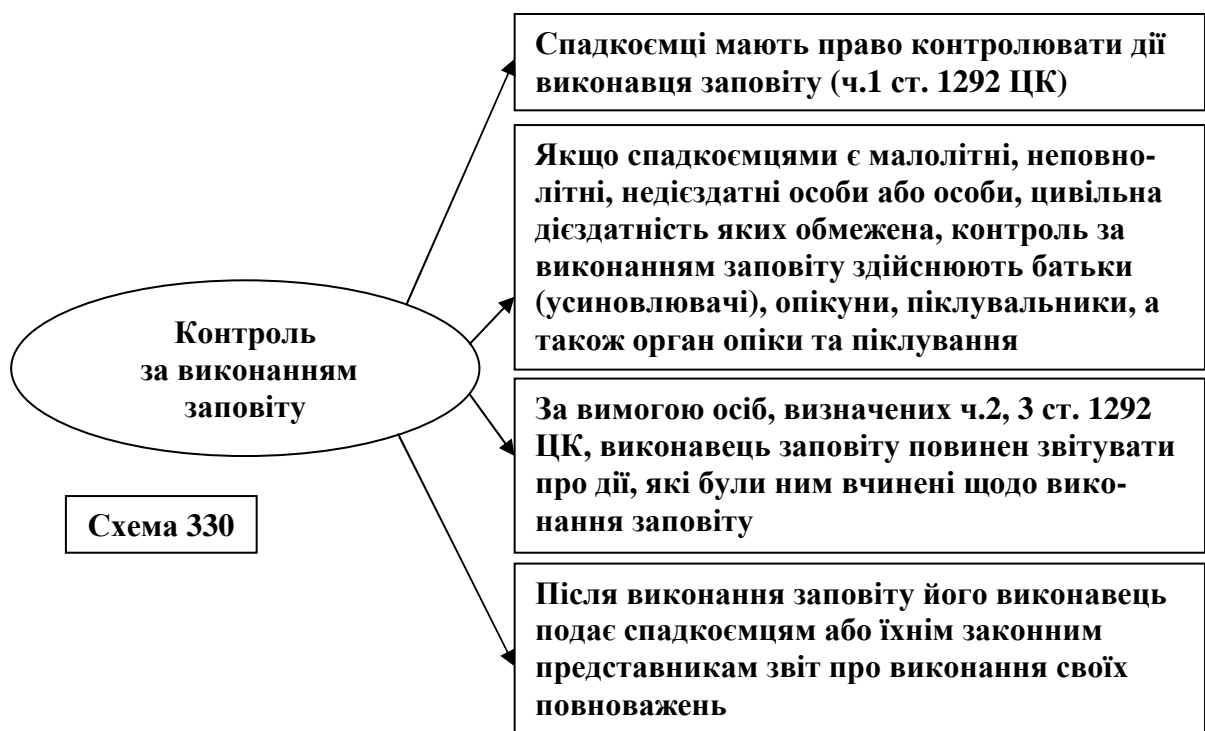
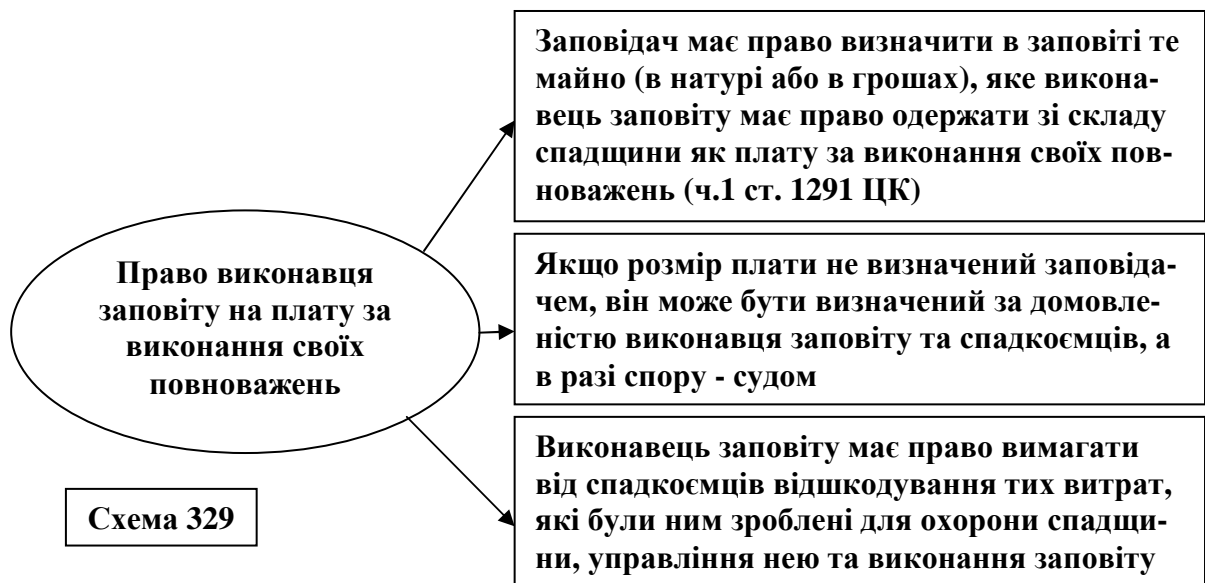
Схема 328

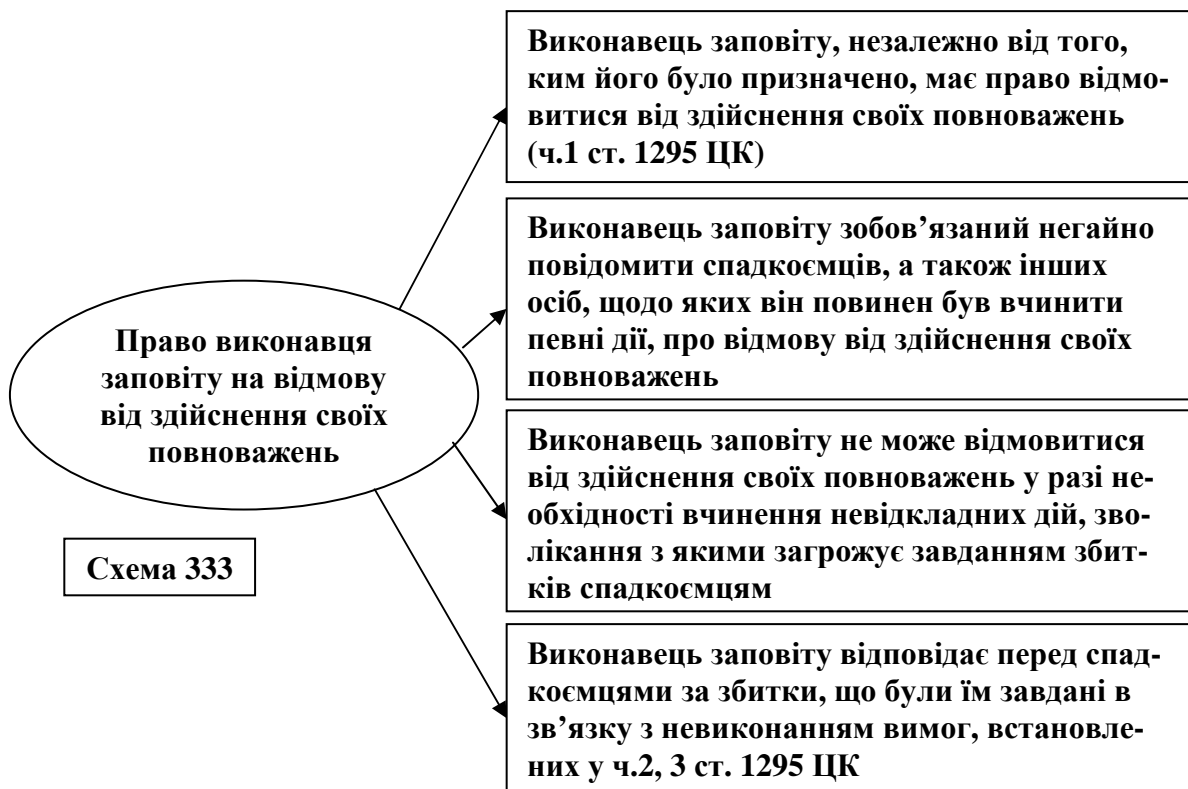
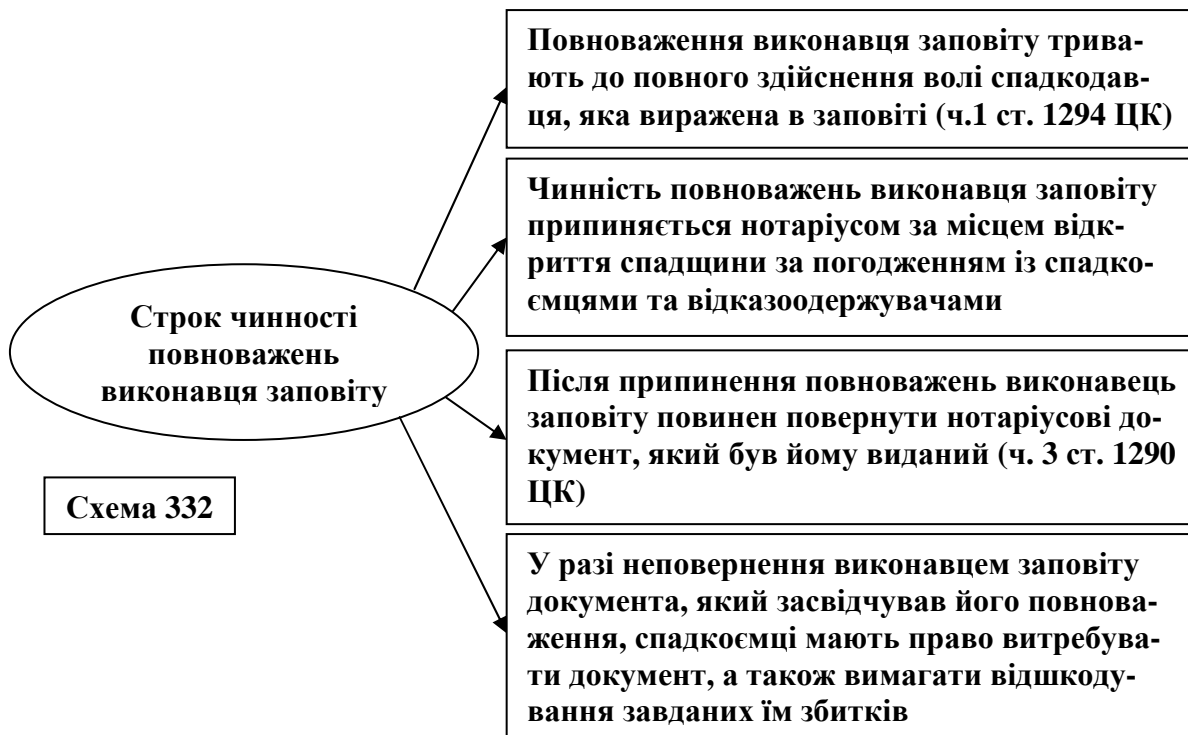
Виявлення спадкового майна і встановлення кола осіб, які мають право на спадщину за заповітом або успадковують за законом, якщо заповітом охоплено не все майно, або є спадкоємці, які мають право на одержання обов'язкової частки (ст. 1241 ЦК)

Вжиття заходів, спрямованих на повідомлення про відкриття спадщини тих спадкоємців, які через відсутність їх за місцем відкриття спадщини не знають про факт смерті спадкодавця, а також вчинення необхідних дій щодо охорони та управління спадковим майном

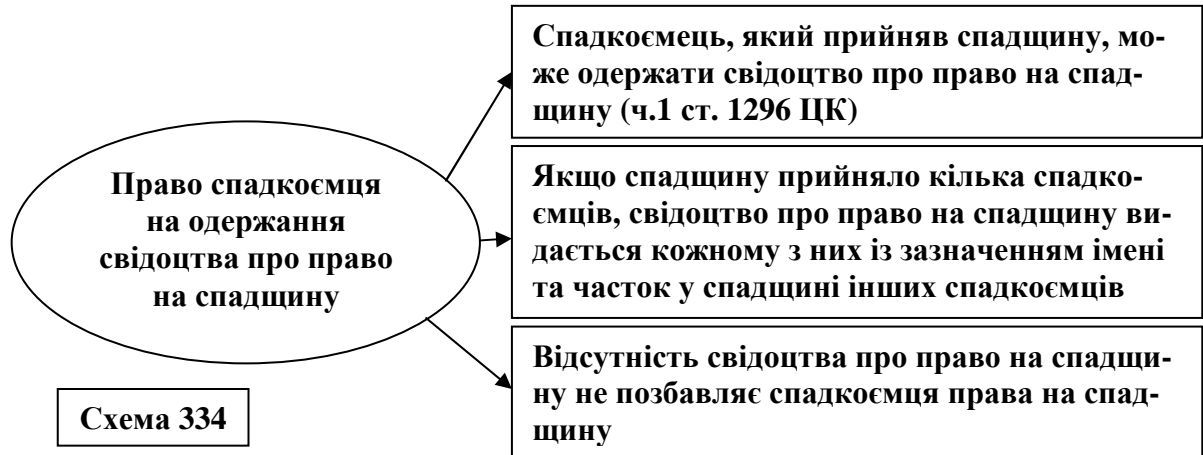
До виявлення спадкоємців виконавець заповіту здійснює охорону спадкового майна

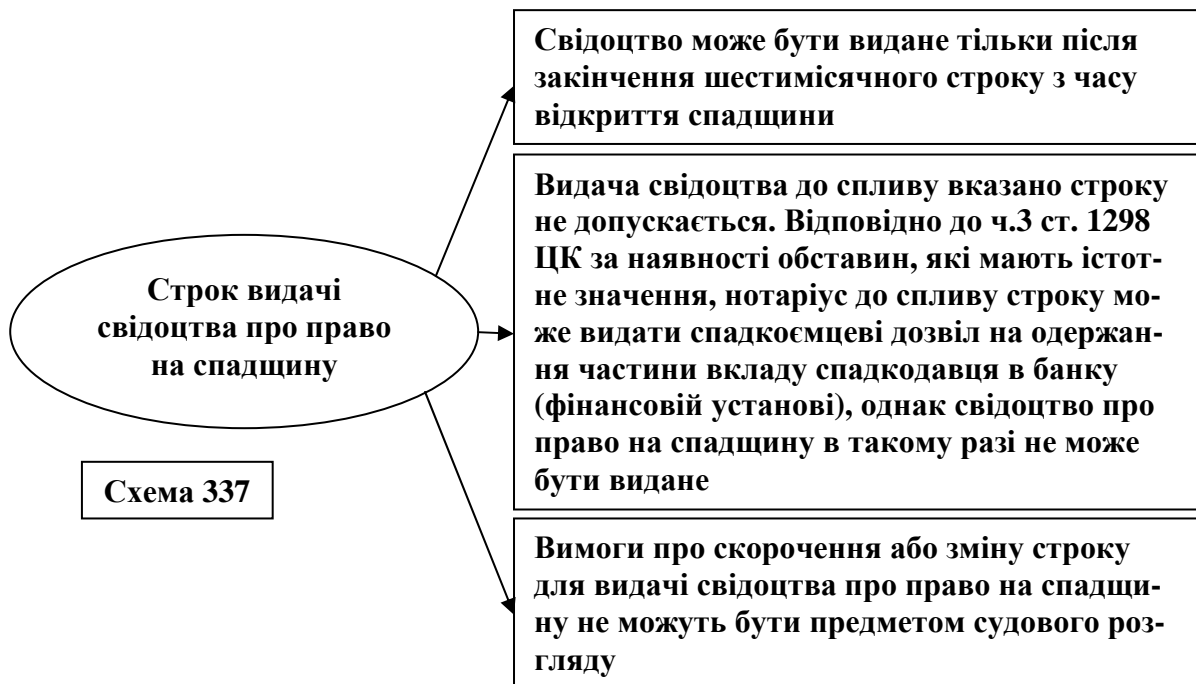
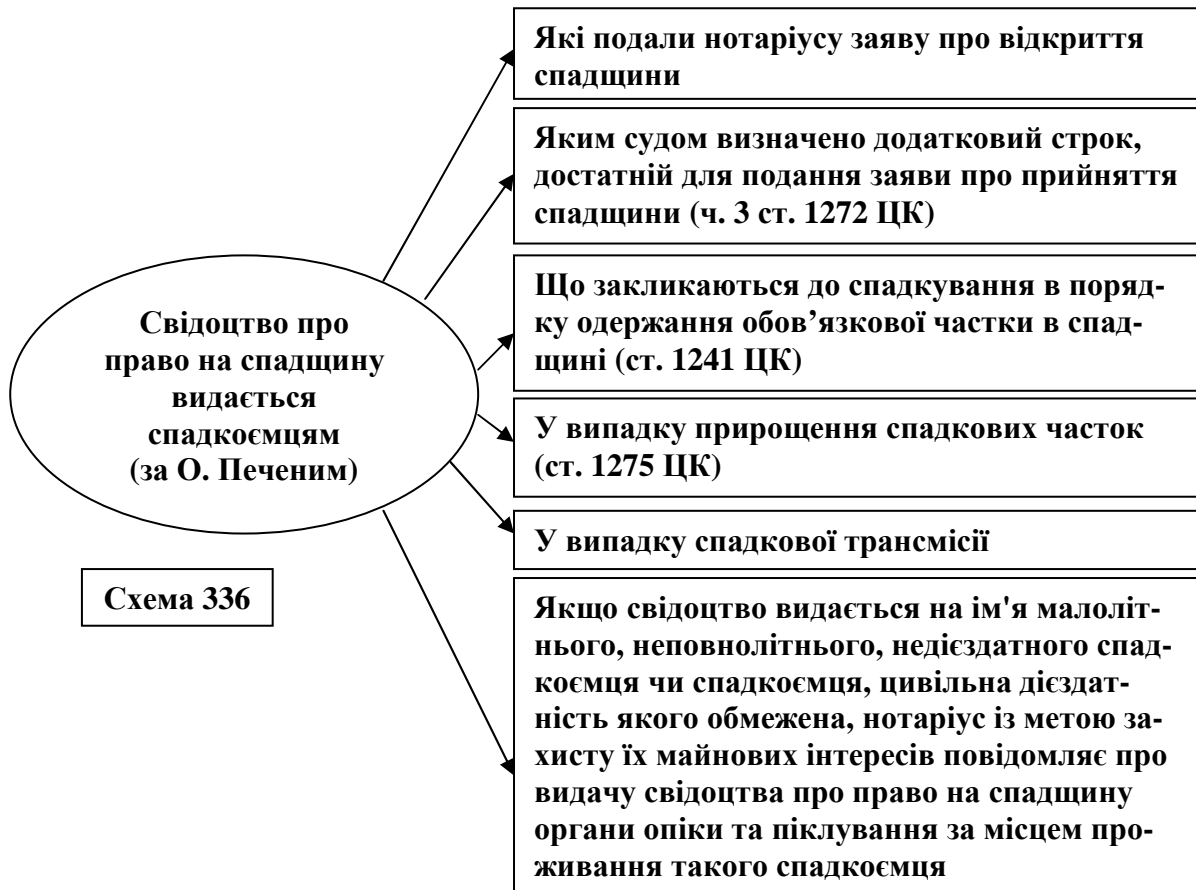
Виконавець зобов'язаний провести розподіл спадщини між вказаними в заповіті спадкоємцями відповідно до часток, призначених заповідачем, а також між необхідними спадкоємцями, з наступною передачею цих часток спадкоємцям

РОЗДІЛ 6. ОФОРМЛЕННЯ ПРАВА НА СПАДЩИНУ

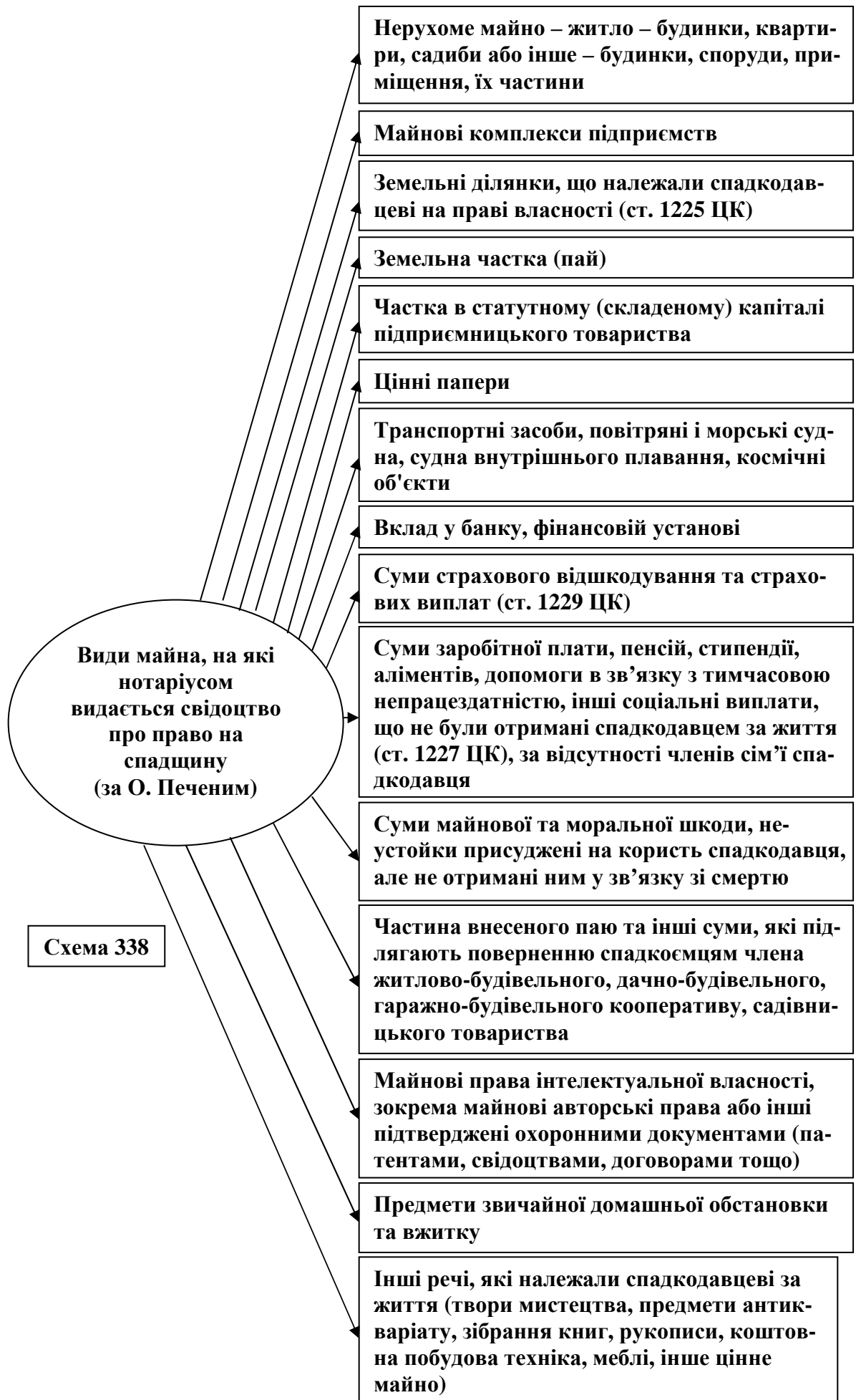

Схема 338

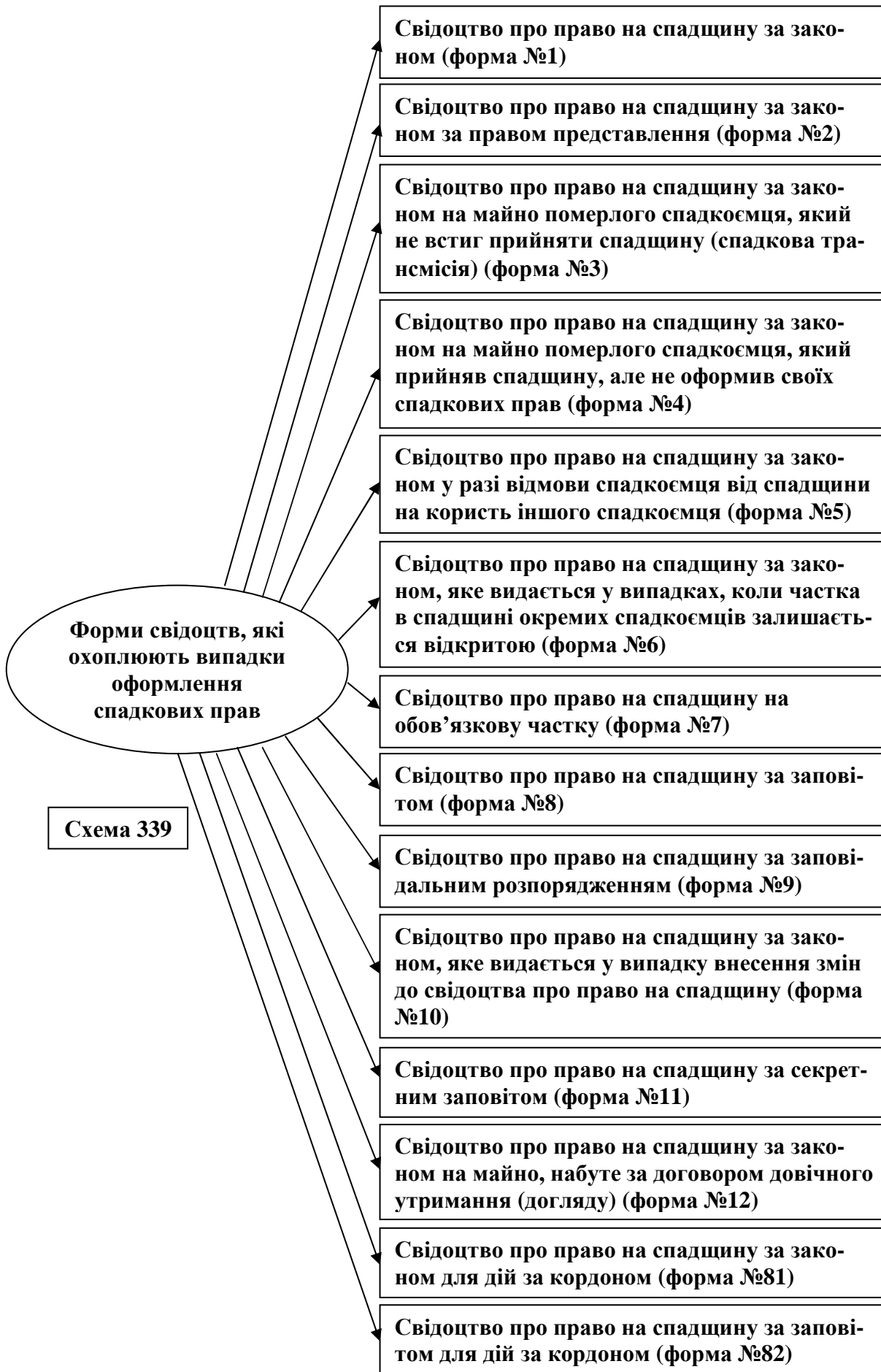
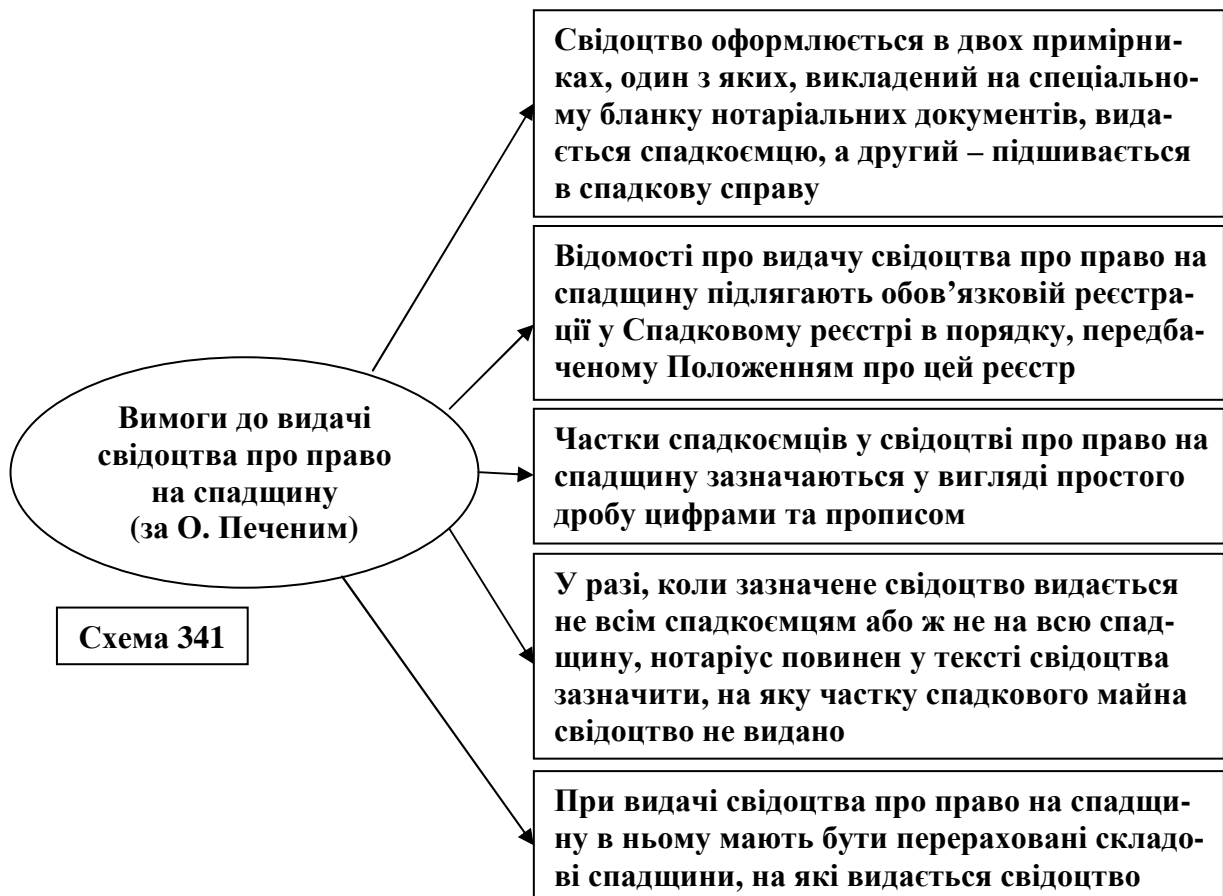
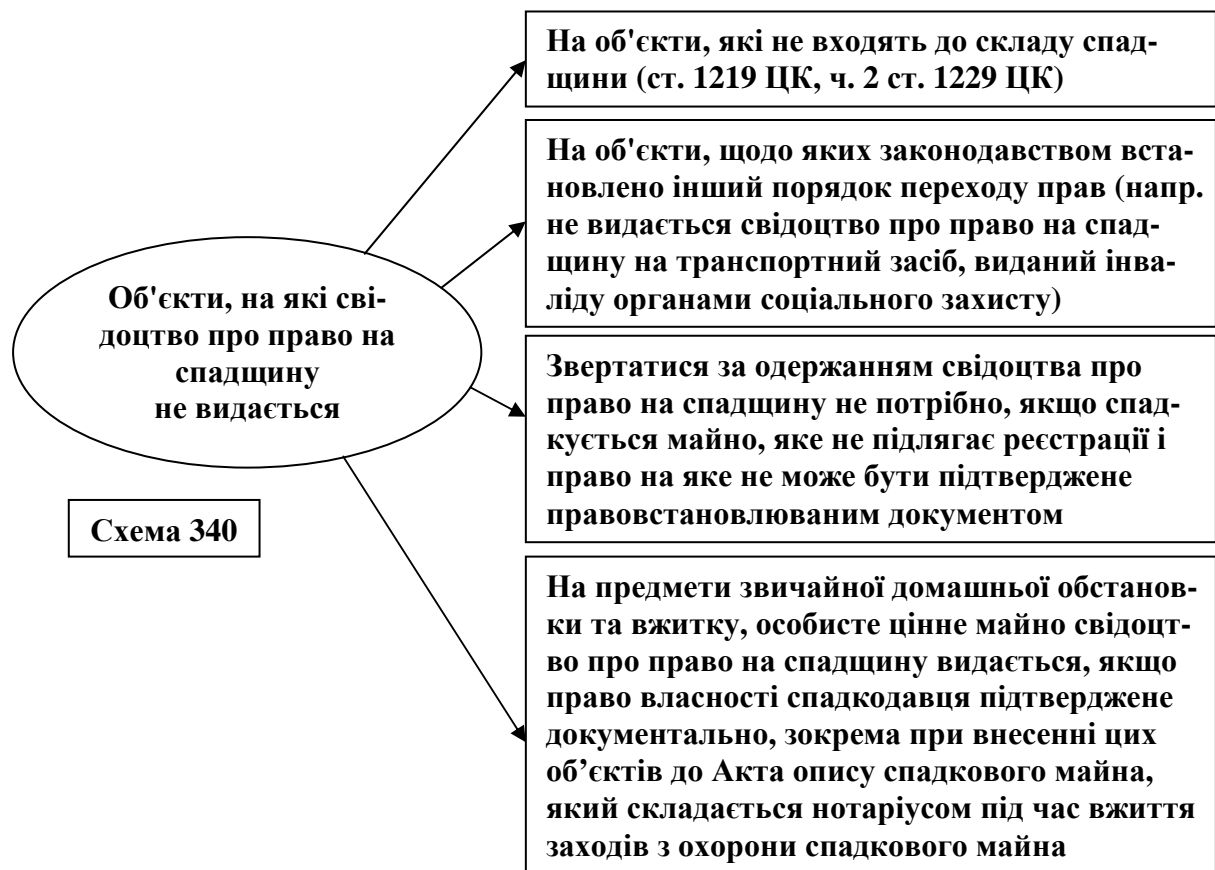
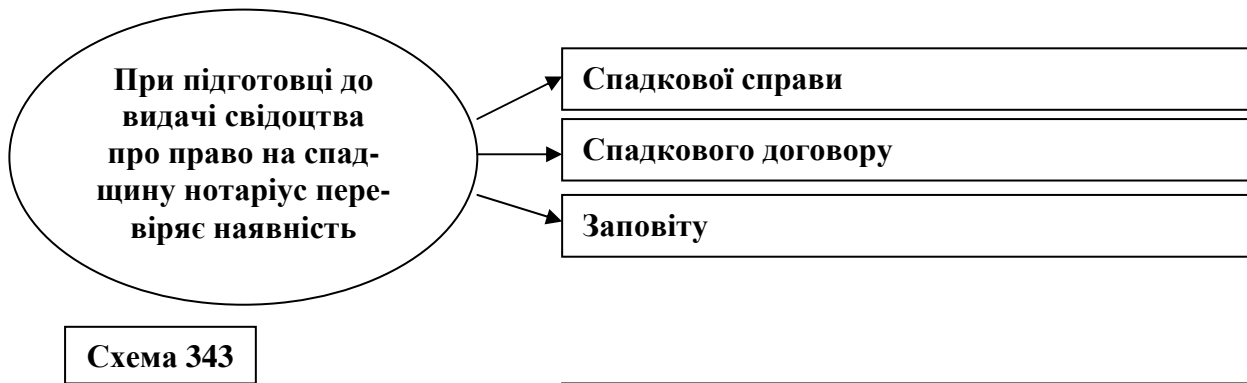
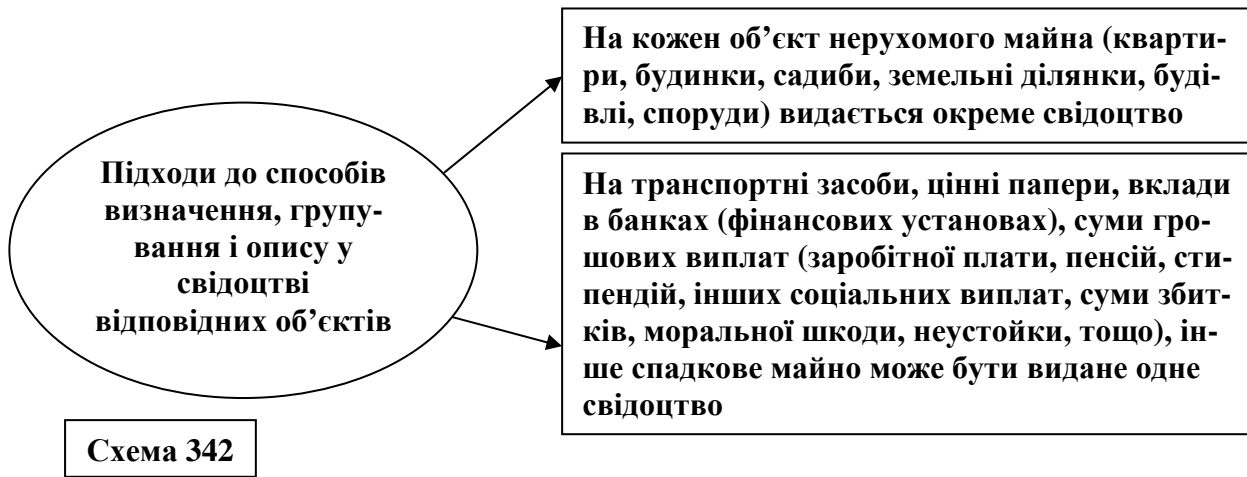
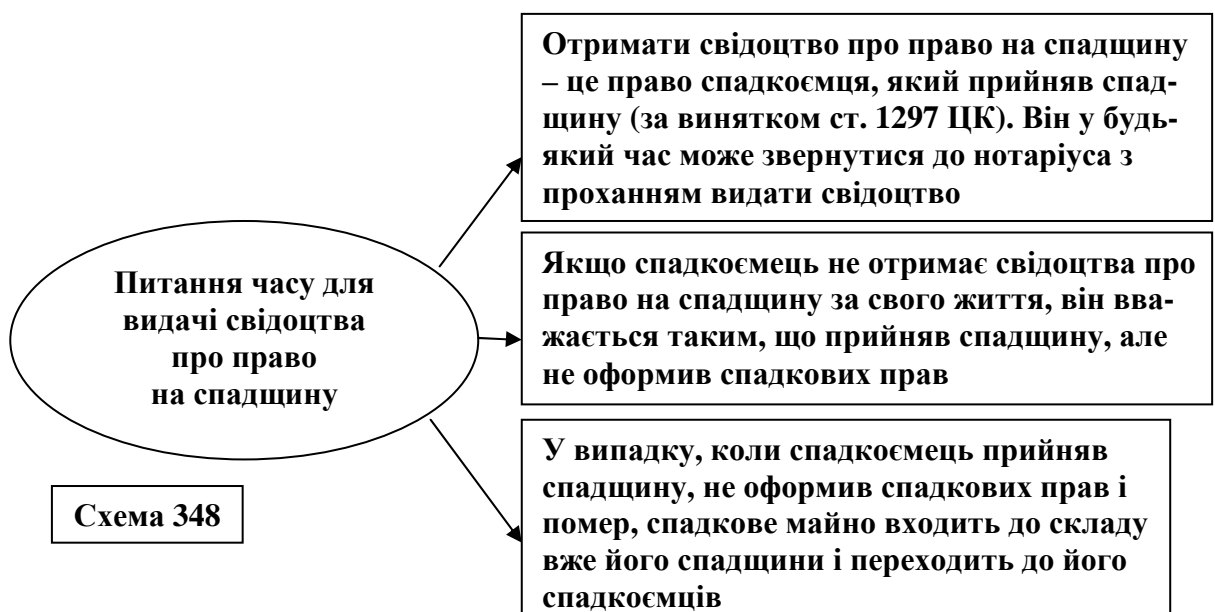
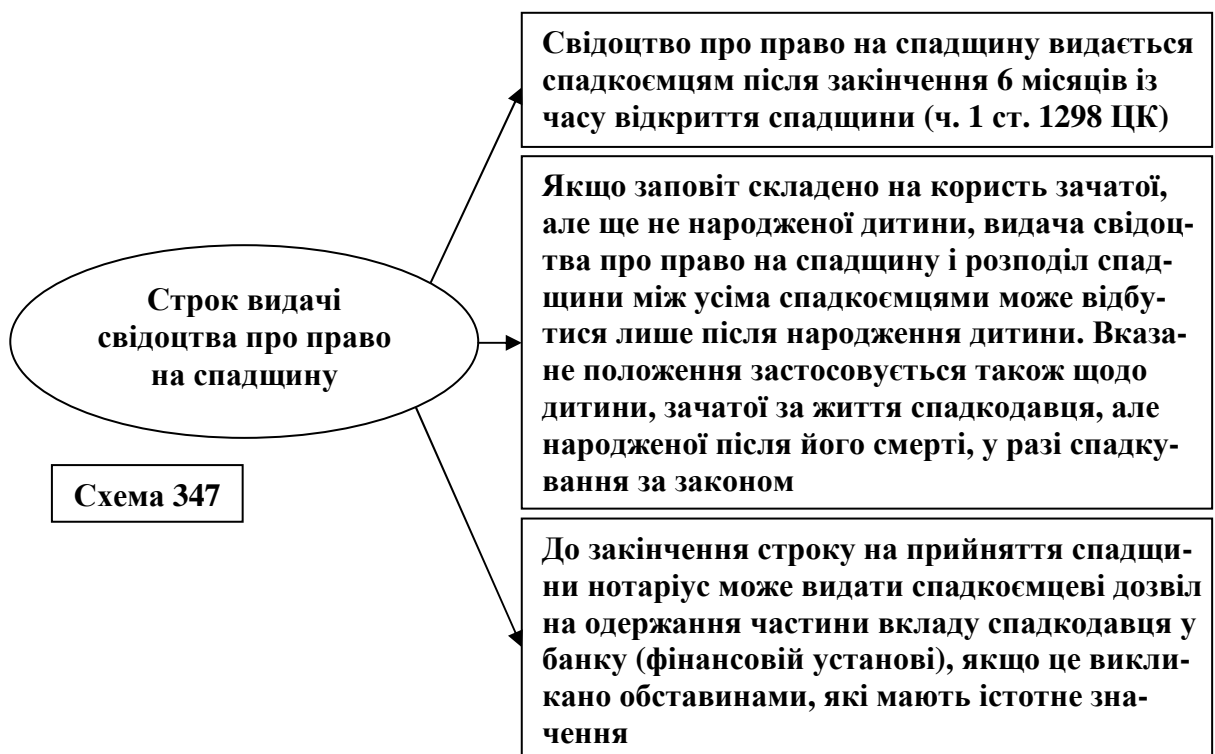
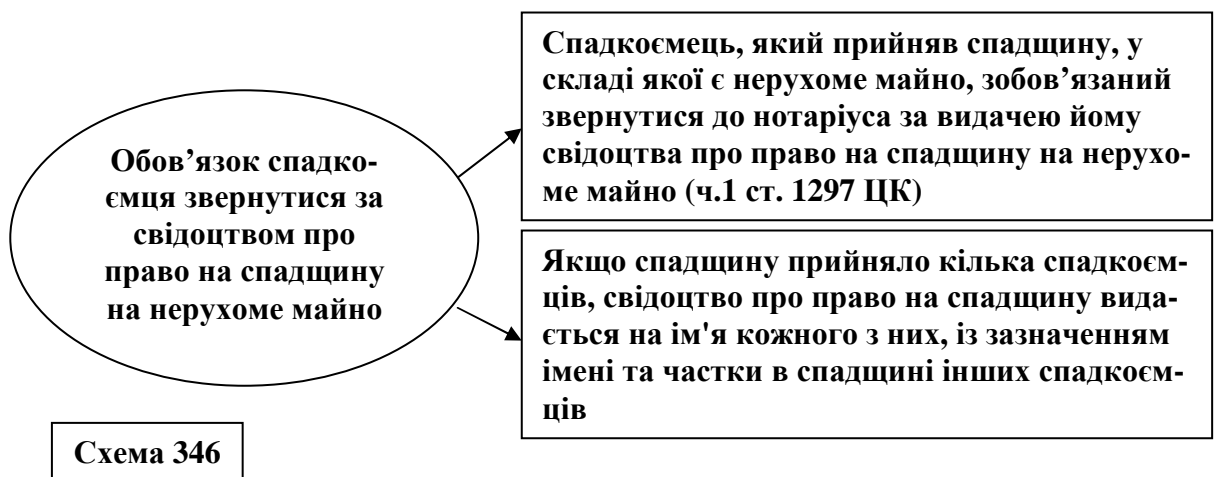

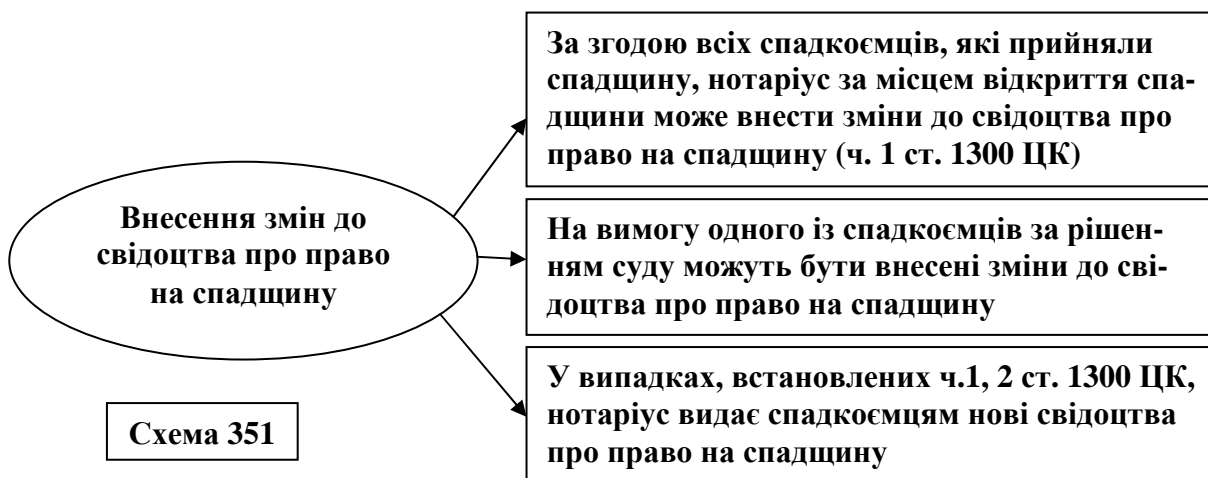
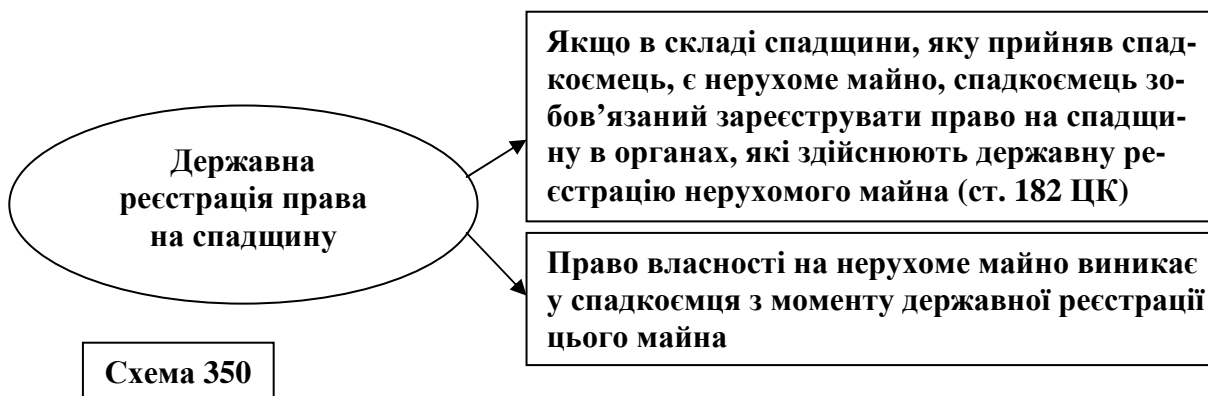
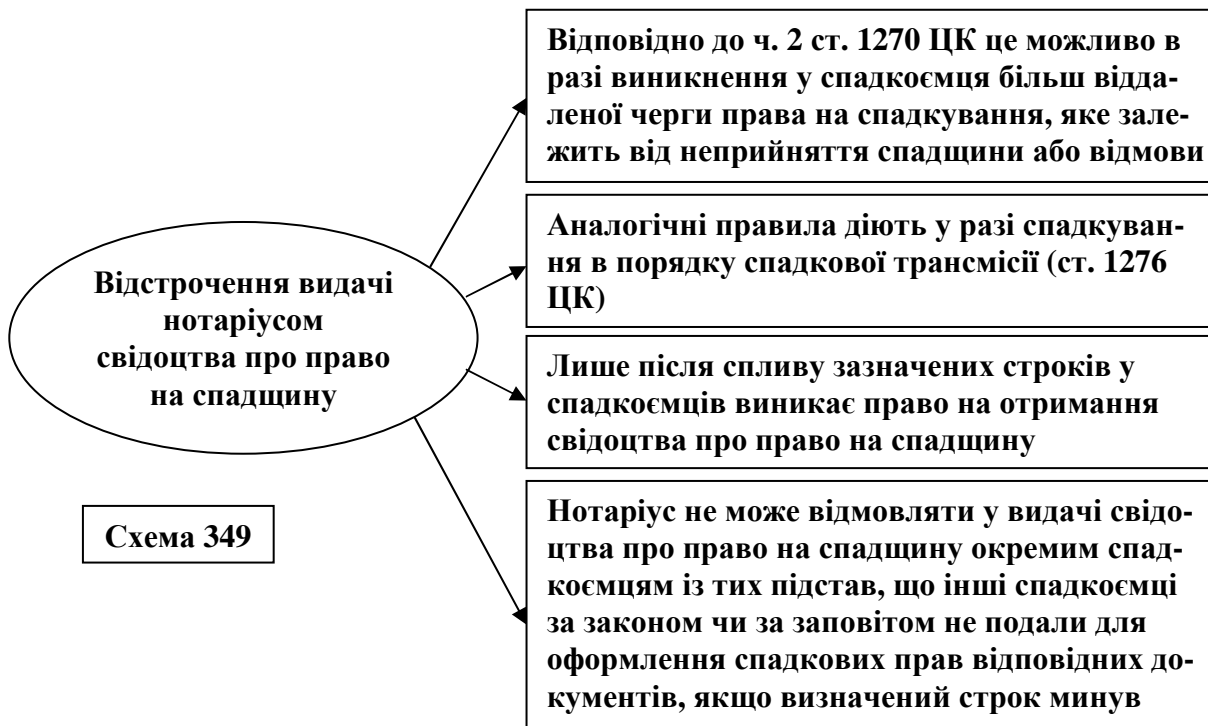
Схема 339

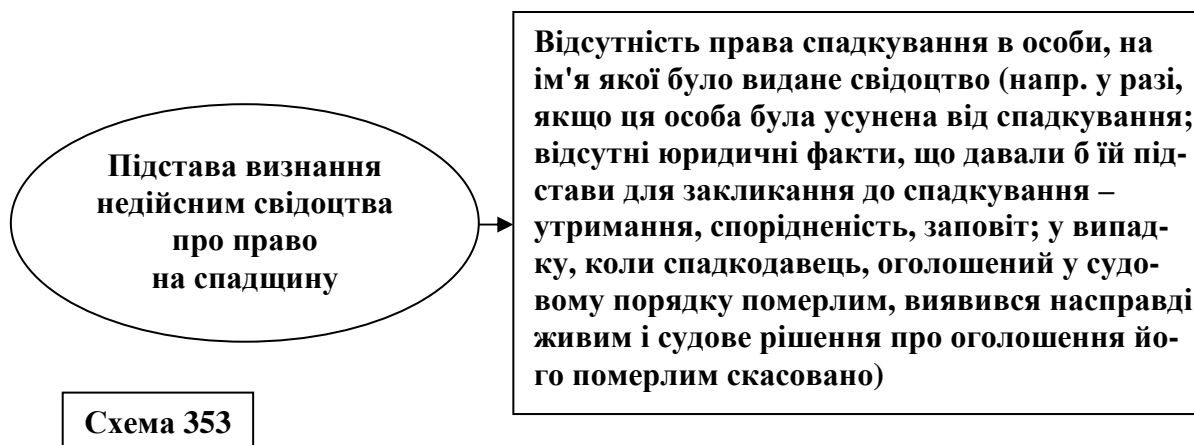
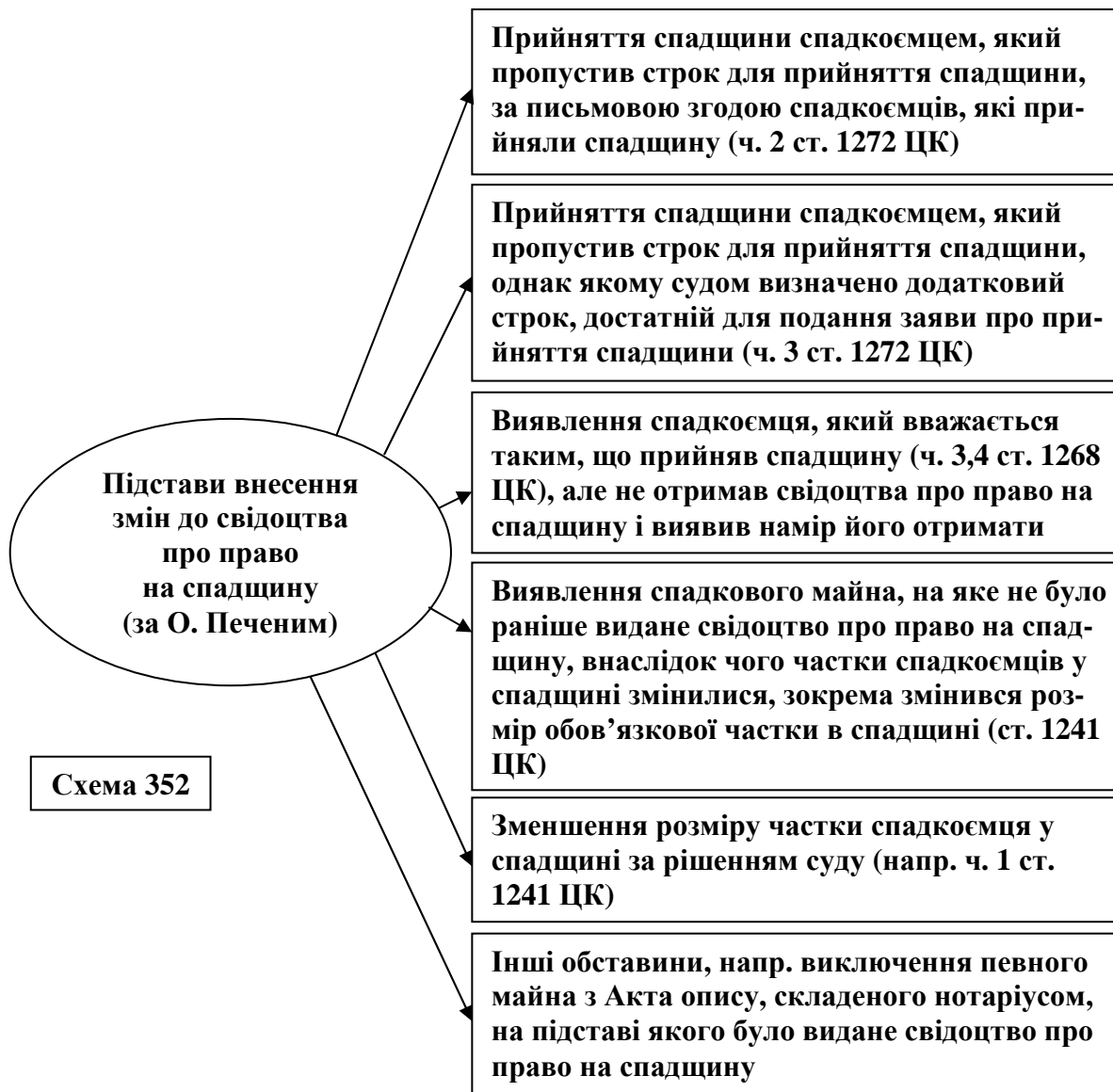

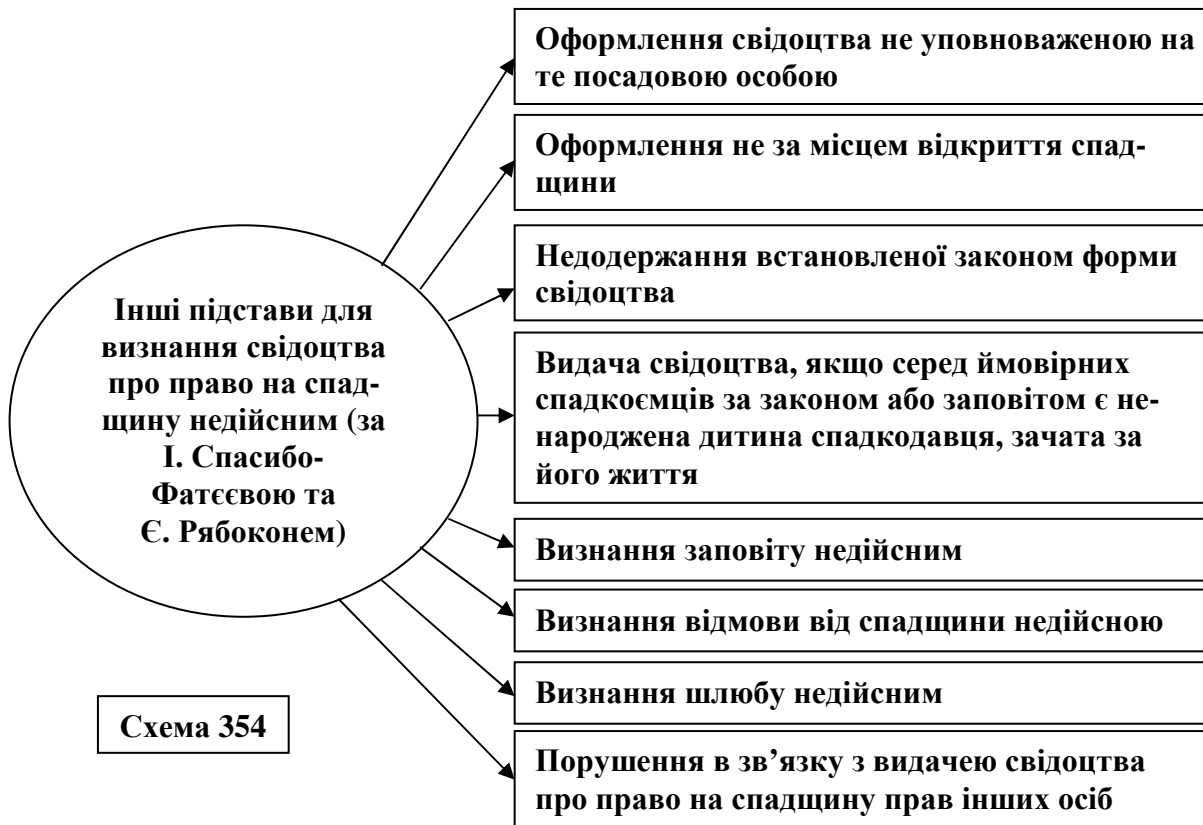

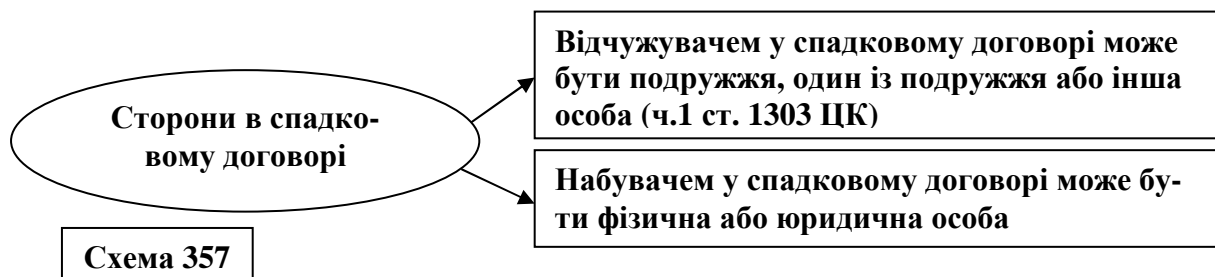
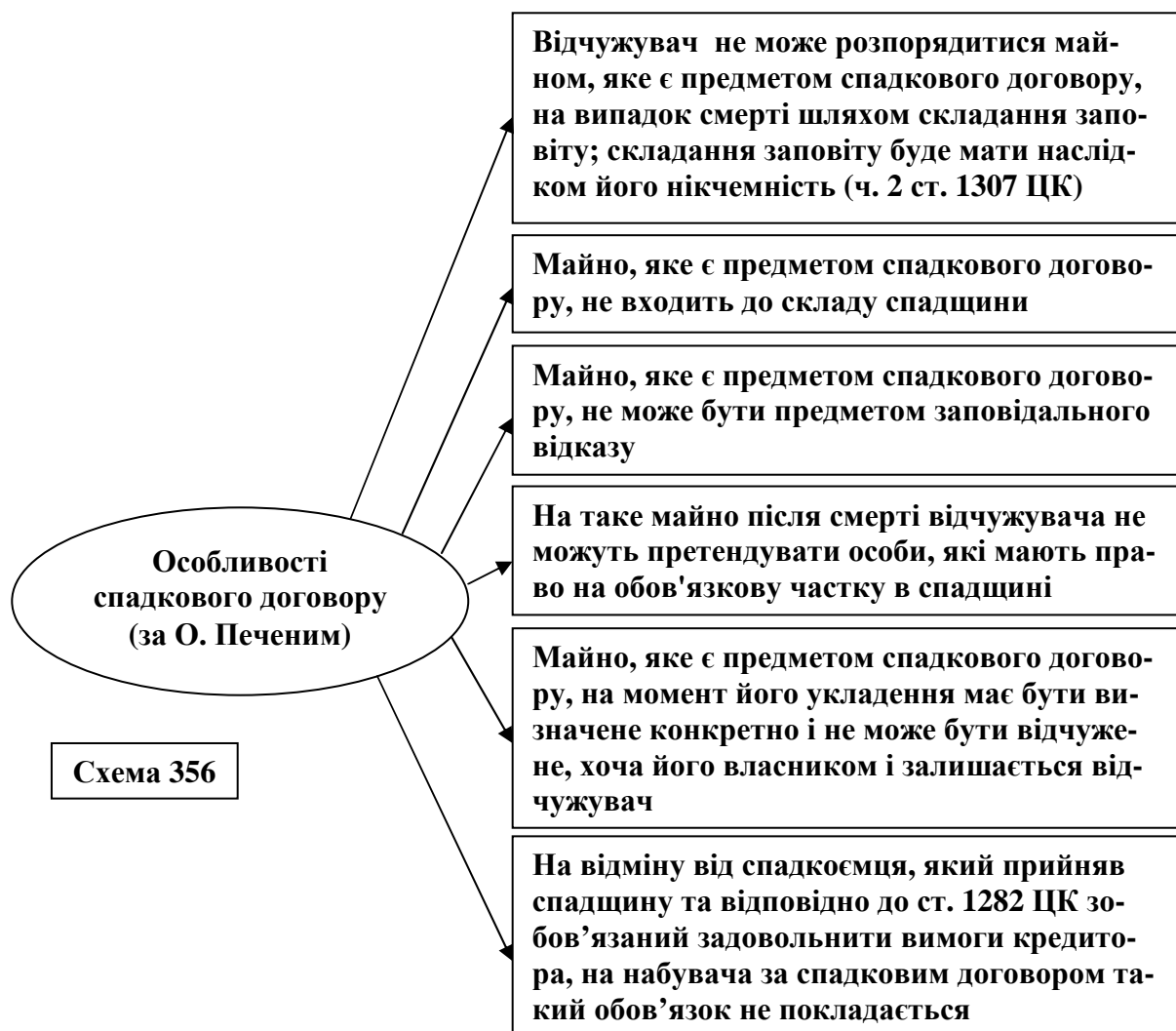
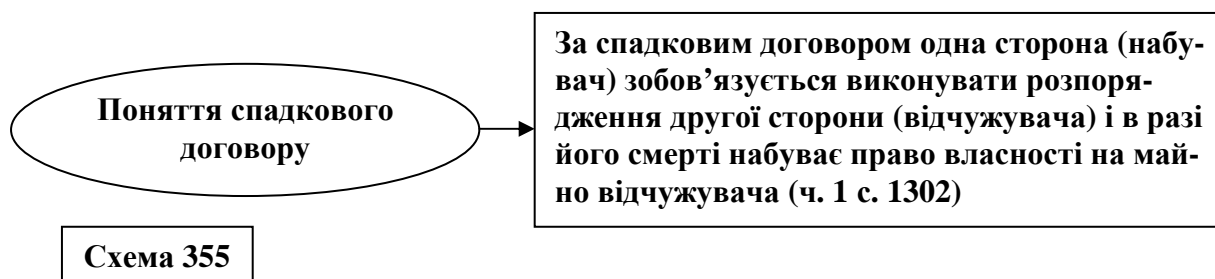

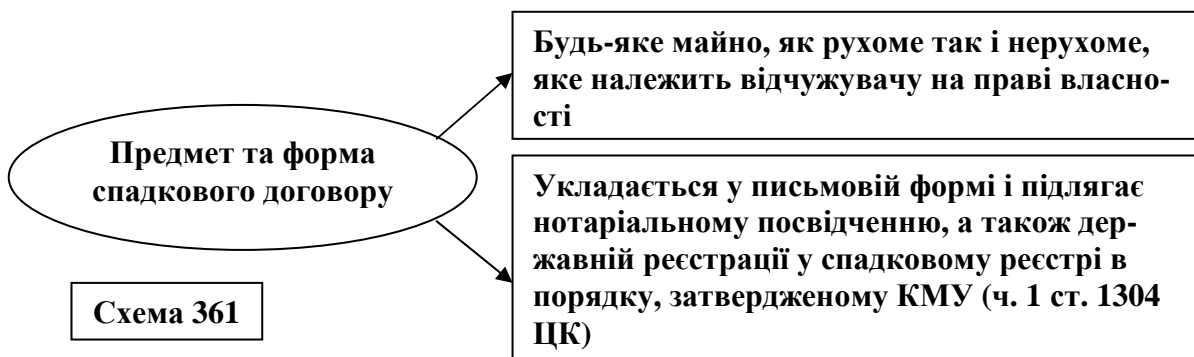
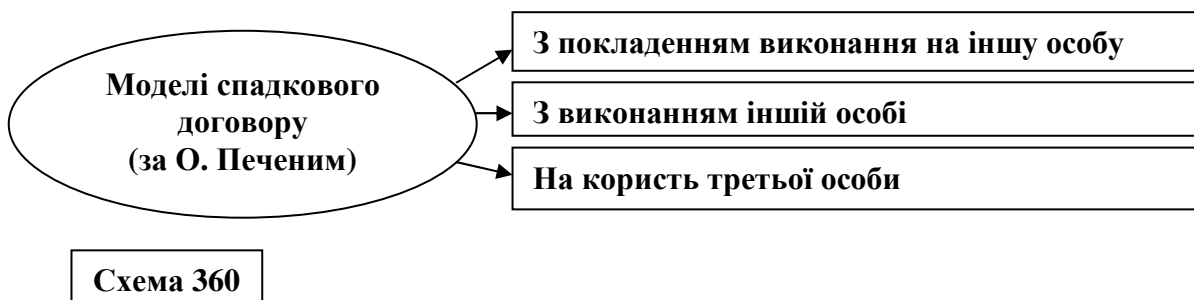
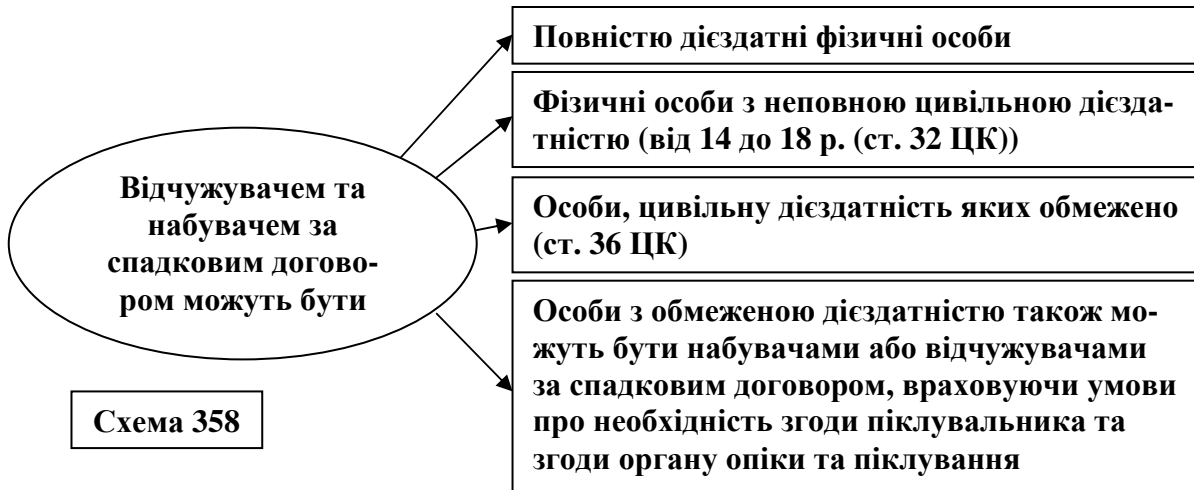

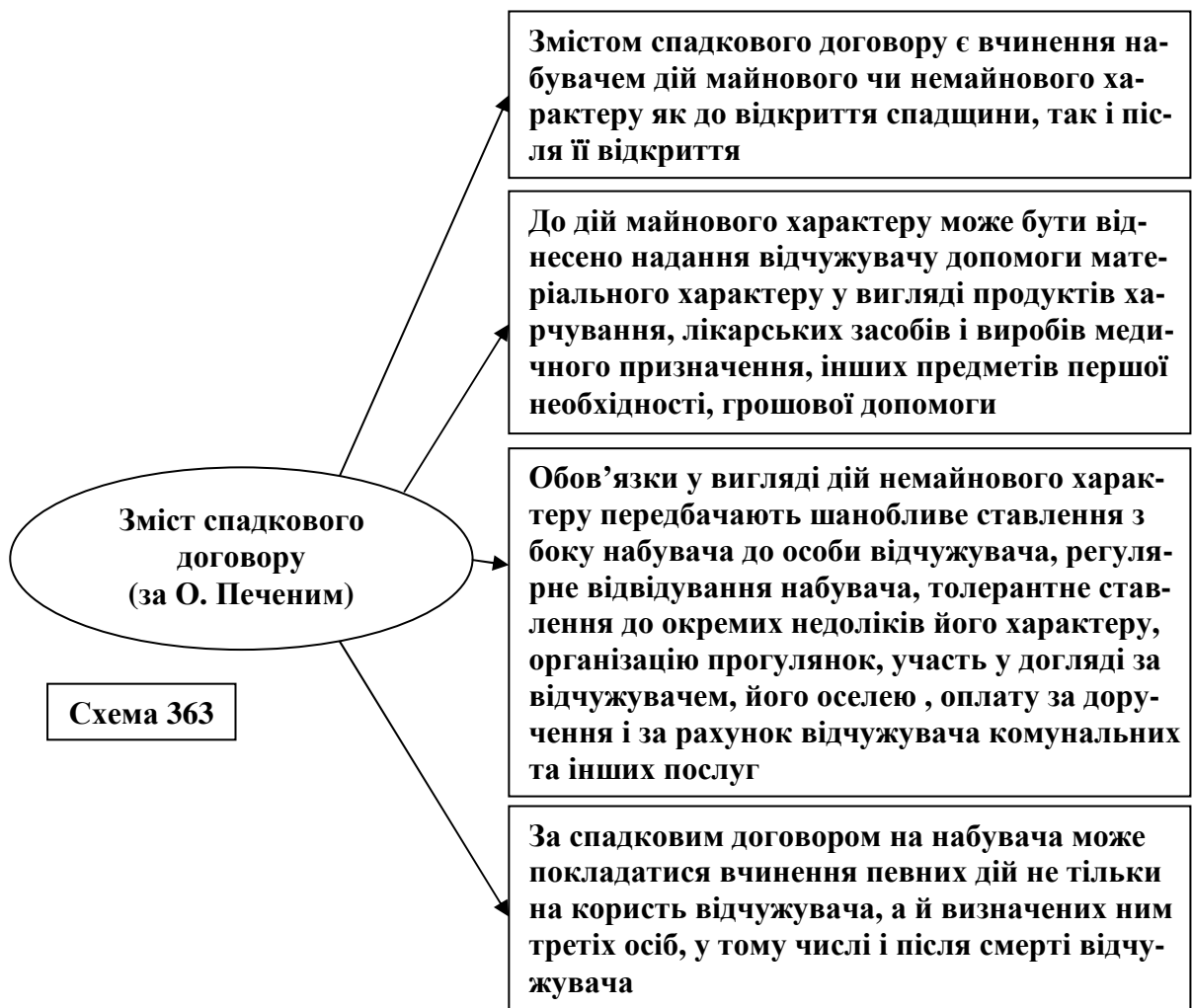
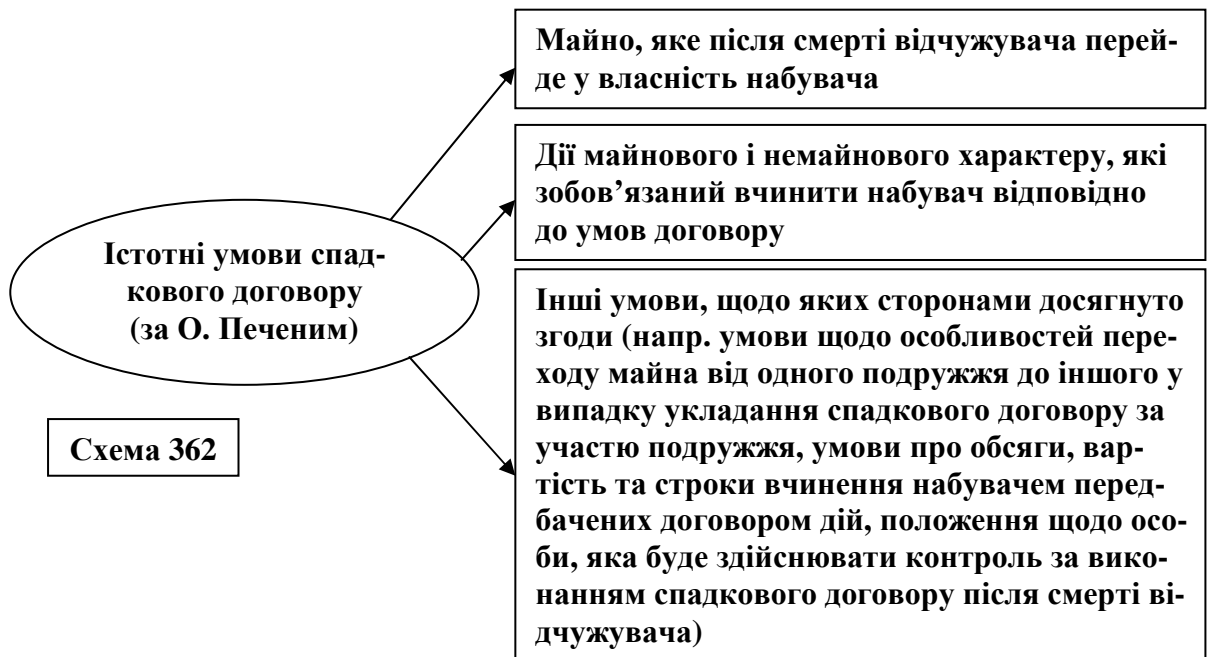

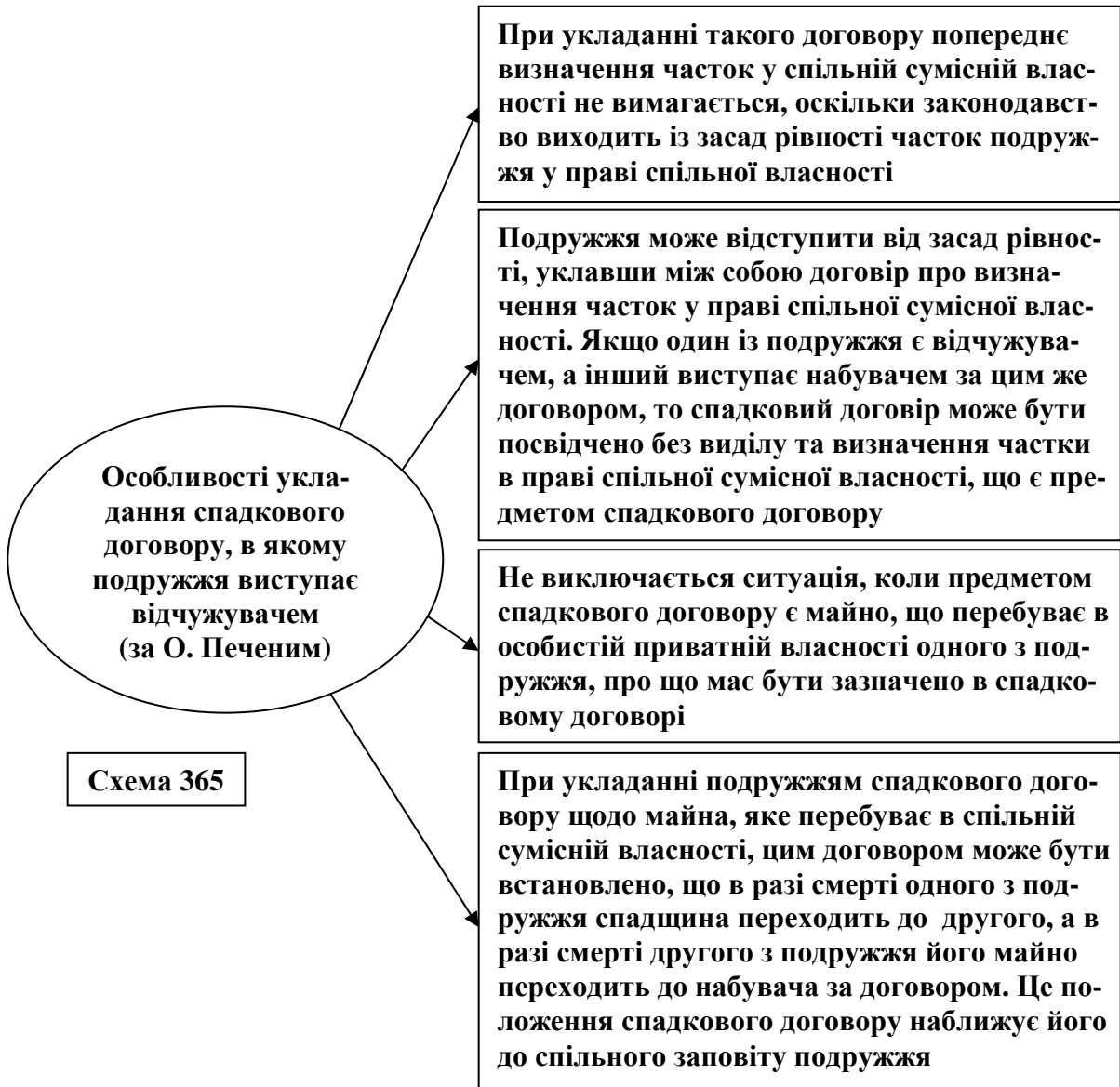
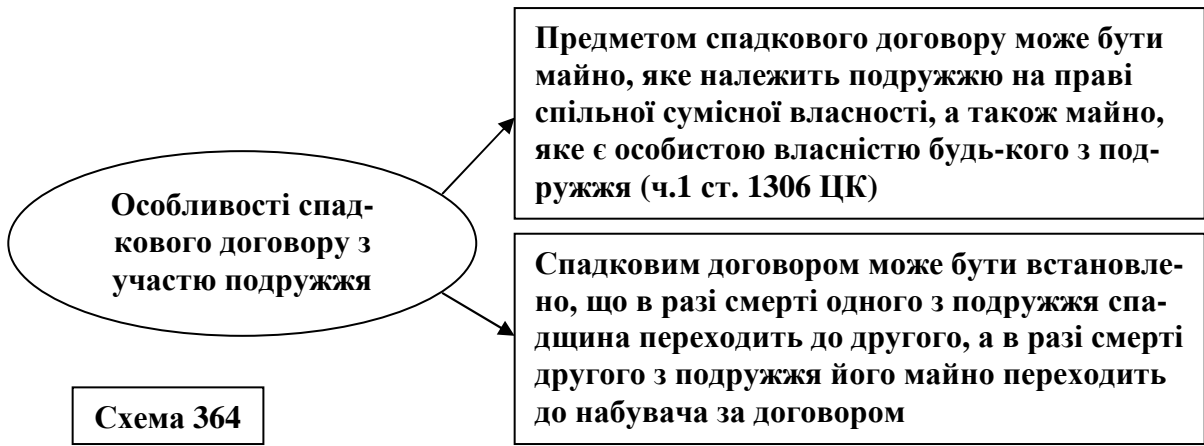
РОЗДІЛ 7. СПАДКОВИЙ ДОГОВІР

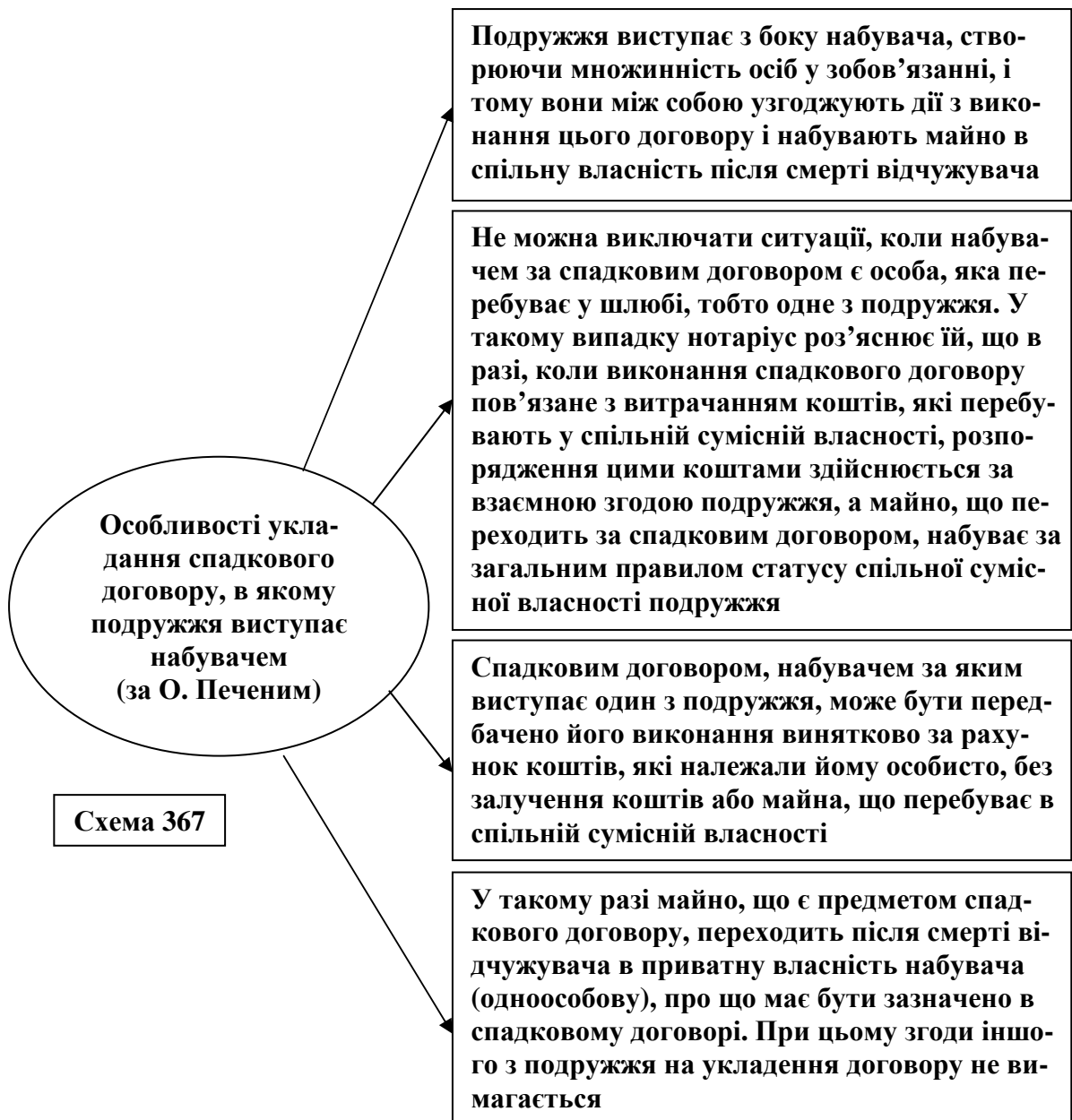
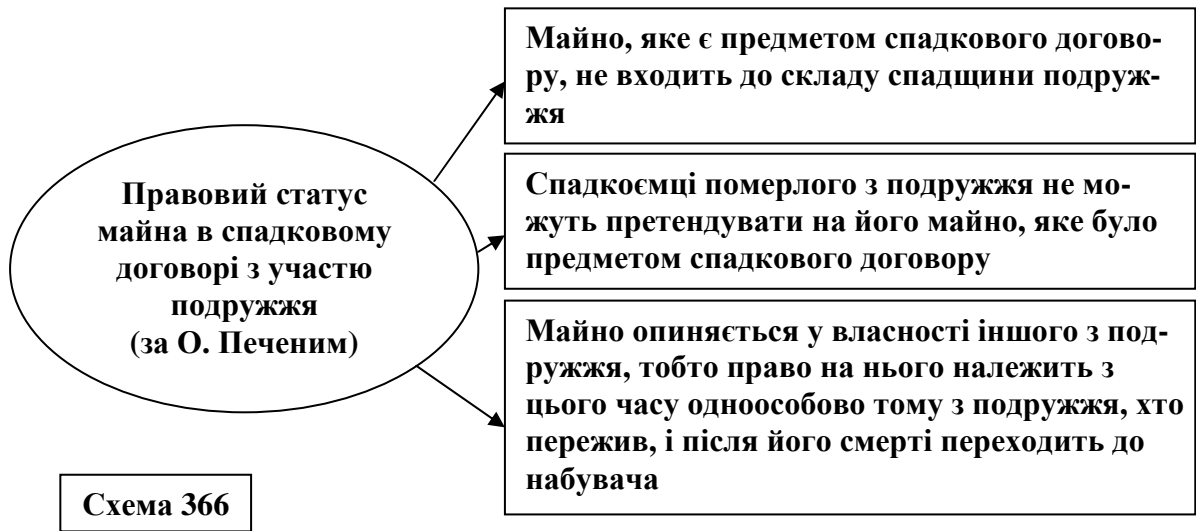

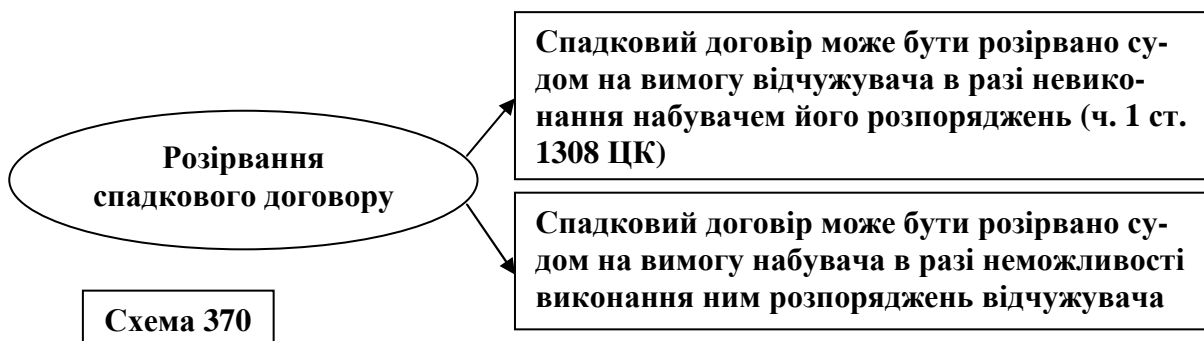
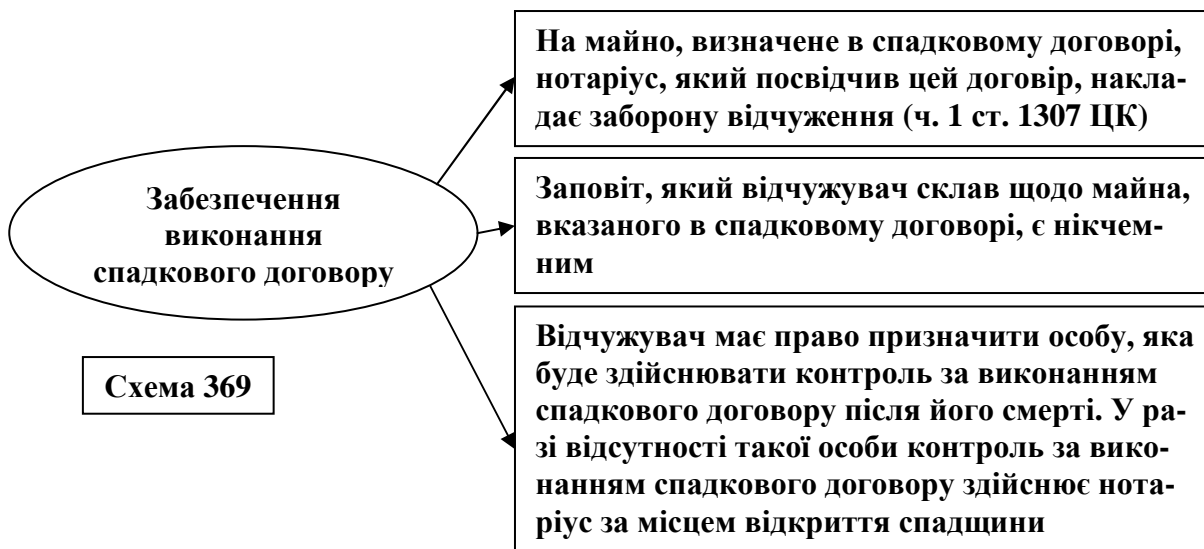
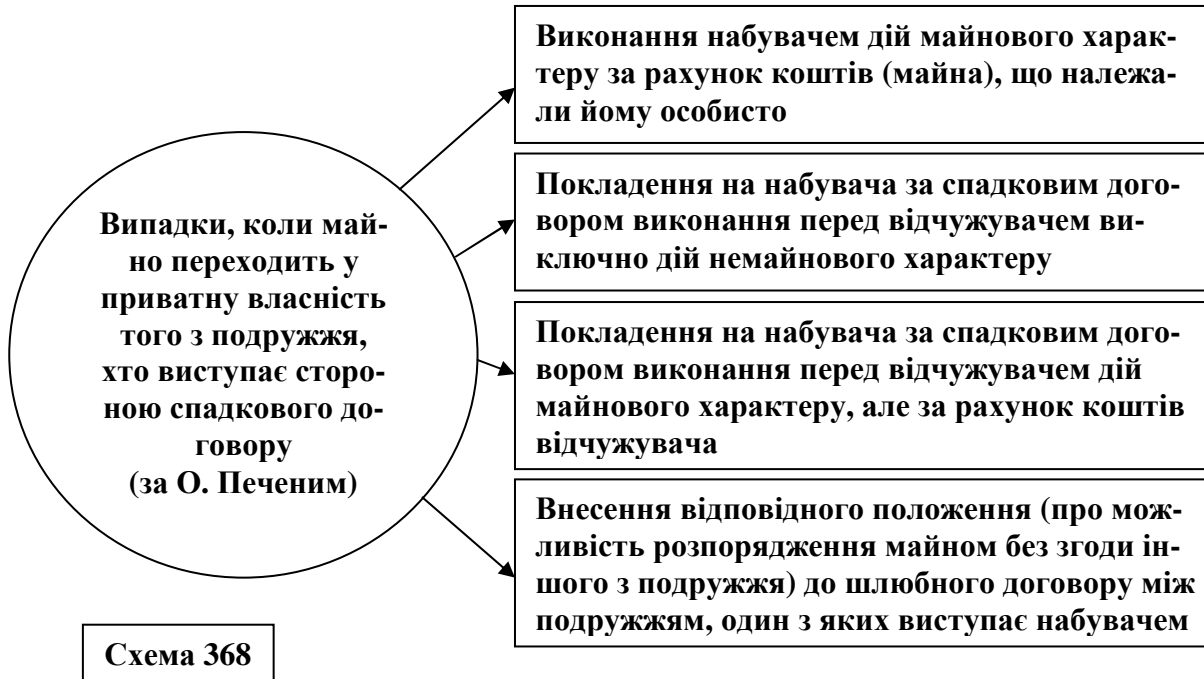

СПИСОК ОСНОВНИХ УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

АРК	– Автономна Республіка Крим
АТ	– Акціонерне товариство
БТІ	– Бюро технічної інвентаризації
ВСУ	– Верховний Суд України
ДЗК	– Державний земельний кадастр
ДКЦПФР	– Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку
ДПА	– Державна податкова адміністрація України
ЄДРСР	– Єдиний державний реєстр судових рішень
ЖБК	– Житлово-будівельний кооператив
ЖЕК	– Житлово-експлуатаційна контора
ЖК	– Житловий кодекс України
ЗК	– Земельний кодекс України
КК	– Кримінальний кодекс України
КМУ	– Кабінет Міністрів України
КП	– Колективне підприємство
КПК	– Кримінальний процесуальний кодекс України
КС	– Конституційний Суд України
КСП	– Колективне сільськогосподарське підприємство
КТ	– Командитне товариство
МВС	– Міністерство внутрішніх справ України
Мін'юст	– Міністерство юстиції України
МОЗ	– Міністерство охорони здоров'я України
НБУ	– Національний банк України
ПТ	– Повне товариство
РАЦС	– Реєстрація актів цивільного стану
СК	– Сімейний кодекс України
ТДВ	– Товариство з додатковою відповідальністю
ТОВ	– Товариство з обмеженою відповідальністю
ЦК УРСР	– Цивільний кодекс Української РСР
ЦПК	– Цивільний процесуальний кодекс України

ПЕРЕЛІК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Земельний кодекс України: затверджений Законом України від 25 жовтня 2001р. (із змін. та доп.) // Відомості Верховної Ради України. –2002. –№3-4. – Ст.27.
2. Сімейний кодекс України: затверджений Законом України від 10 січня_2002р. (із змін. та доп.) // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – №21–22. – Ст.135.
3. Цивільний кодекс України: затверджений Законом України від 16 січня 2003р. (із змін. та доп.) / /Відомості Верховної Ради України. – 2003. –№40. – Ст.356.
4. Цивільний процесуальний кодекс України: затверджений Законом України від 18 березня 2004р. (із змін. та доп.) // Відомості Верховної Ради України. – 2004. –№40-41, 42. – Ст.492.
5. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 11 липня 2001р. (із змін. та доп.) // Офіційний вісник України. –2001. –№32. – Ст.1450.
6. Про господарські товариства: Закон України від 19 вересня 1991р. (із змін. та доп.) // Відомості Верховної Ради України. – 1991. –№49. – Ст.682.
7. Про державне мито: Декрет Кабінету Міністрів України від 21 січня 1993р. // Відомості Верховної Ради України. – 1993. –№13. –Ст.113.
8. Про державний бюджет України на 2004р.: Закон України від 27 листопада 2003р. // Урядовий кур'єр. –2003. –3 грудня.
9. Про державні нагороди України: Закон України від 16 березня 2000р. // Офіційний вісник України. –2000. –№15. –Ст.587.
10. Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обмежень: Закон України від 1 липня 2004р. // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – №51. – Ст.553.
11. Про нотаріат: Закон України від 2 вересня 1993р.//Офіційний сайт Верховної Ради України. Законодавство України. – Режим доступу.- <http://zakon.rada.gov.ua>.

12. Про оренду землі: Закон України від 2 жовтня 2003р. // Офіційний вісник України. –2003. –№44. –Ст.280.
13. Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні: Закон України від 21 березня 1991р. (із змін. та доп.) // Відомості Верховної Ради України. 1991.–№21.– Ст.252.
14. Про пенсійне забезпечення: Закон України від 5 листопада 1991р. (із змін. та доп.) // Відомості Верховної Ради України. – 1992. –№3. –Ст.10.
15. Про податок з доходів фізичних осіб: Закон України від 22 травня 2003р. (із змін. та доп.) // Відомості Верховної Ради України. – 2003. –№37. – Ст.308.
16. Про поховання та похоронну справу: Закон України від 10 липня 2003р. // Офіц.вісник України. –2003. –№33. –Ст.587.
17. Про страхування: Закон України від 4 жовтня 2001р. (із змін. та доп.) // Відомості Верховної Ради України. – 2002. –№7. – Ст.50.
18. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 7 липня 2010р. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
19. Про реабілітацію жертв політичних репресій на Україні: Закон України від 24 грудня 2003р.(із змін. і доп. від 15.12.2009). // Відомості Верховної Ради України. – 2010. –№8. – Ст.62.
20. Про внесення змін до Порядку посвідчення заповітів і доручень, прирівнюваних до нотаріально посвідчених: Постанова Кабінету Міністрів України від 6 липня 2006 р. № 940 // Режим доступу: [http:// zakon.rada.gov.ua](http://zakon.rada.gov.ua)
21. Про затвердження Положення про медико-соціальну експертизу: Постанова Кабінету Міністрів України від 3 грудня 2009р. № 1317 // Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
22. Про затвердження порядку забезпечення інвалідів автомобілями: Постанова Кабінету Міністрів України від 19 липня 2006р. №999 // Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
23. Про затвердження Положення про Спадковий реєстр: Наказ Міністерства юстиції України від 7 липня 2011 р. №1810/5 // Режим доступу: <http://www.minjust.gov.ua>.

24. Про затвердження Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України: Наказ Міністерства юстиції України від 22 лютого 2012 р. №296/5. Режим доступу: <http://www.minjust.gov.ua>.
25. Про затвердження Порядку вчинення нотаріальних дій посадовими особами органів місцевого самоврядування: Наказ Міністерства юстиції України від 11 листопада 2011 №3306/5. – Режим доступу: [http:// www.minjust. gov.ua](http://www.minjust.gov.ua).
26. Про затвердження правил ведення нотаріального діловодства: Наказ Міністерства юстиції України від 22 грудня 2010 р. №3253/5. – Режим доступу: <http://www.minjust.gov.ua>.
27. Про затвердження Тимчасового положення про порядок реєстрації прав власності на нерухоме майно: Наказ Міністерства юстиції України від 7 лютого 2002 р. №7/5 (із змін. та доп. від 30.05.2012). – Режим доступу: <http://www.minjust.gov.ua>.
28. Про затвердження форм реєстрів для реєстрації нотаріальних дій, нотаріальних свідоцтв, посвідчувальних написів на правочинах і засвідчувальних документах: Наказ Міністерства юстиції України від 10 січня 2005 р. №1/5. – Режим доступу: <http://www.minjust.gov.ua>.
29. Про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної і холодної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії та зазначених патронів, а також боєприпасів до зброї та вибухових матеріалів: Інструкція затверджена наказом Міністерства внутрішніх справ України від 21 серпня 1998 №622 (із змін. та доп. від 16.03.2012 р.). – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
30. Методичні рекомендації щодо вчинення нотаріальних дій, пов'язаних із вжиттям заходів щодо охорони спадкового майна, видачею свідоцтв про право на спадщину та свідоцтва про право власності на частку в спільному майні подружжя: Рішення Науково-експертної ради з питань нотаріату при Міністерстві юстиції України від 29 січня 2009р. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.
31. Про судову практику у справах про спадкування від 30 травня 2008 №7 // <http://scourt.gov.ua>.
32. Аномалії в цивільному праві: Навч.-практ. Посібник / Відп.ред. Р.А.Майданик. – К.:Юстиніан,2007. –912с.(Серія «Аномалії цивільного права»).

33. Антимонов Б.С., Граве К.А.. Советское наследственное право. – М.: Госюриздат. –1953 р. –264 с.
34. Баранник Н.М., Сенельник А.П. Наследство. Наследники. Наследование. Учебно-практ. пособие. Изд. 2-е перераб.и доп. –Х.:Эспада. –2005. –216с.
35. Барщевский М.Ю. Если открылось наследство. –М.: Юрид.лит., 1989. – 182 с.
36. Барщевский М.Ю. Наследственное право – М.: Белые альвы. – 1996. – 192с.
37. Бондарев В.К. Наследственное право Украинской ССР. –К.,1974. –164с.
38. Боровик О.Ю., Паничкин В.Б. Наследственное право США. –Санкт-Петербург. –2006. –850с.
39. Васильченко В.В. Коментар та постатейні матеріали до законодавства України про спадкування.-Х.: «Одіссей». –2007. –480с.
40. Власов Ю.Н. Наследственное право Российской Федерации. – М.: Юрайт, 1999. –317с.
41. Гордон М.В. Наследование по закону и по завещанию – М.: Юрид. лит.,1967. –120с.
42. Гражданское право: учеб.:в 3-х т. Т.3. – Под ред. А.П.Сергеева, Ю.К.Толстого. – М.: ТК Велби, изд-во Проспект, 2006. – С.607-769.
43. Гражданское и торговое право зарубежных государств: учебник / отв.ред. Е.А.Васильев, А.С.Комаров. – 4-е изд., перераб. и доп. В 2-х т. –Т.П. –М.: Международные отношения, 2006. – С.568-608.
44. Гришаев С.П. Наследственное право. – М.: Юристь, 2002. – 125 с.
45. Грін О.О. Спадкове право України: Навчальний посібник для студентів юридичних вузів і факультетів. – Ужгород: ПП Данило С.І.,2009. –292с.
46. Гуцин В.В., Дмитриев Ю.А. Наследственное право и процесс: Учебник. – М.:Изд-во Эксмо,2004. –672с.
47. Дождев Д.В. Римское частное право: Учебник для вузов / Под. общ.ред. акад. РАН, д.ю.н., проф. В.С.Нерсесянца. – 2-е узд., изм. и доп. –М.: Норма, 2006. –

48. Долинська М.С. Спадкування в Україні// Довідник нотаріуса. – 2007. – №5. – 96с.
49. Драгневич О.В. Спадкування: за законом і за заповітом. – К.:Видавець Фурса С.Я., 2005. – 60с.
50. Дронигов В.К. Наследование по завещанию в советском праве. – К.,1957. – 134с.
51. Дронигов В.К. Наследственное право Украинской ССР. –К.: Вища шк., 1974. – 160 с.
52. Эйдинова З.Б. Наследование по закону и по завещанию – М.: Юридическая литература, 1984. – 216 с.
53. Заїка Ю.О. Спадкове право України. – Навч. посіб. – К.:Істина,2005. – 216 с.
54. Заїка Ю.О., Співак В.М. Право власності. Спадкове право. – К.: Наукова думка. 2000. –151 с.
55. Заїка Ю.О. Спадкове право в Україні: Становлення і розвиток: Монографія. 2-е вид. – К.: КНТ, 2007. – 288с.
56. Копьев А.В. Завещание и правомочия завещателя по наследственному праву Российской Федерации. Монография. – Волгоград., 2007. –2 28с.
57. Лиманский Г.С. Наследственное правоотношение: теоретико– методологические и практические проблемы. Монография. – М.,2006. – 336с.
58. Мічурін Є.О., Сліпченко С.О., Кухарев О.Є. Спадкове право: практика застосування. – Харків: Юрsvіт, 2009. – 464с.
59. Наследственное право. Отв.ред. Ярошенко К.Б. – М., 2005. – 448с.
60. Никитюк П.С. Наследственное право и наследственный процесс. – Кишинев: Изд-во КГУ, 1973.
61. Никифоров А.В. Наследственное право России. Учебное пособие. – М., 2008. – 224с.
62. Нотаріальний мінімум. – Х.: ФО-П Лисяк Л.С., 2007. – 192с.

63. Основные институты гражданского права зарубежных стран / отв.ред. В.В.Залесский. – М.: Норма, 2009. – С.1091 –1180.
64. Победоносцев К.П. Курс гражданского права : права семейные, наследственные и завещательные. Ч.2. – М., 2003. – 639с.
65. Ромовська З.В. Українське цивільне право. Спадкове право: Підручник. – К.:Алерта., КНТ., ЦУЛ, 2009. – 264с.
66. Рябоконт Є.О. Спадкове правовідношення в цивільному праві: Монографія. Київський національний університет ім.Тараса Шевченка. – К.: Віпол, 2002. – 266с.
67. Серебровский В.И. Избранные труды по наследственному и страховому праву. – М.: Статут, 1997. – 492с.
68. Словник цивільного права / Укладач О.О.Грін. – Ужгород, 2005. – 386с.
69. Словник цивільного права. 2-е вид., перероб.і допов / О.О.Грін. – Ужгород: ПП Данило С.І., 2009. – 436с.
70. Спадкування в Україні / Л.М.Горбунова, С.В.Богачев, І.Ф.Іванчук, Н.А.Кубар., Міністерство юстиції України. – К., 2006. – 60с.
71. Спадкування за законодавством України. Коментар. Судова практика: [Зб.нормат.актів] . – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 336с.
72. Спадкове право: Нотаріат. Адвокатура. Суд: Наук. – практ.посіб./ С.Я.Фурса, Є.І.Фурса, О.М.Клименко, С.Я.Рабовська, Л.О.Кармаза та ін.; За заг.ред. С.Я.Фурси. – К.: Видавець Фурса С.Я.:КНТ, 2007. – 1216с. (Серія „Ваш радник”).
73. Таш’ян Р.І. Односторонні правочини у цивільному праві: монографія / Р.І.Таш’ян. – Х.: Право, 2010. – 200с.
74. Теньков С.О., Богатиренко О.В., Головатенко О.С. та ін. Процесуальні та договірні документи у практиці роботи юристів. – К.: «Видавничий дім «Професіонал», 2012. – 512с.
75. Фурса С.Я. Фурса Є.І. Спадкове право. Теорія і практика. – К.: АТІКА, 2002. – 496 с.
76. Цивільне право. Практикум: Навчальний посібник/Відп.ред. Р.А.Майданик, Н.С.Кузнецова, О.В.Дзера. – К.: Всеукраїнська асоціація видавців «Правова єдність», 2008. – С.588 – 607.

77. Цивільне право України. Особлива частина: підручник / за ред. О.В.Дзери, Н.С.Кузнецової, Р.А.Майданика. – 3-тє вид., перероб.і допов.-К.: Юрінком Інтер, 2010. – С. 1020 – 1164.
78. Цивільний кодекс України: науково-практичний коментар (за ред. розробників проекту Цивільного кодексу України). – К.,2004. – С.814 – 897.
79. Цивільний кодекс України: Науково-практичний коментар (пояснення, тлумачення, рекомендації з використанням позицій вищих судових інстанцій, Міністерства юстиції, науковців, фахівців). – Т.12: Спадкове право/ За ред.проф. І.В.Спасибо-Фатєєвої. – Серія «Коментарі та аналітика». – Х.: ФО-П Колісник А.А., 2009. – 544с.
80. Цивільний кодекс України. Постатейний коментар у двох частинах. Частина 2/ кер.авт.кол. та відп.ред. проф. А.С.Довгерт, проф. Н.С.Кузнецова. – К.: Юстініан, 2006. – С.839 – 861.
81. Цивільний кодекс України. Цивільний процесуальний кодекс України.-К.: Юрінком Інтер, 2012. – 592с.
82. Цивільний процесуальний кодекс України: науково-практичний коментар: У 2т / За заг.ред С.Я.Фурси. – К.: Видавець Фурса С.Я.: КНТ, 2006. – 912с. – (Серія «Процесуальні науки»).
83. Шершеневич Г.Ф.Курс гражданского права. – Тула: Автограф,2001. – с.616 – 716.
84. Шиловост О.Ю. Наследование по закону в российском гражданском праве. – М.: Норма, 2006. – 272с.
85. Эйдинова З. Б. Наследование по закону и по завещанию – М.: Юридическая литература, 1984. - 216 с.